

Om boställsnämnd och dess uppsikt över boställsförvaltningen.**27 §.**

För uppsikt över förvaltningen av prästgård och löneboställes jordbruksdel skall finnas särskild boställsnämnd, en för varje tingslag på landet jämte de städer, som ligga däriinom eller som enligt Konungens förordnande skola därmed förenas till ett tjänstgöringsområde, samt en för Stockholms stad.

Boställsnämnden skall bestå av tre i orten boende, i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga män. Två ledamöter jämte lika antal ersättare utses för tre år åt gången, den ene, tillika ordförande, av länsstyrelsen samt den andre av domkapitlet. Såsom tredje ledamot i boställsnämnden inträder en av dem, vilka till ett antal av en för varje till tjänstgöringsområdet hörande pastorat skola pastoratsvis, likaledes för tre år, utses för tjänstgöring i boställsnämnden, därvid vad om valbarhet till nämndeman finnes stadgat skall äga motsvarande tillämpning; skolande i varje särskilt fall bland de sålunda valda inkallas den närmast boende, som ej tillhör det av förrättningen berörda pastoratet.

Konungen äger, där särskilda skäl sådant föranleda, rörande nämndens tjänstgöringsområde och sättet huru ledamöterna skola utses förordna annorlunda än nu sagts.

28 §.

Boställsnämnd åligger att med tillämpning av de i detta kapitel givna bestämmelser meddela föreskrifter angående prästgårds anordnande och löneboställes bebyggande, så ock att öva tillsyn å prästgårds och löneboställes hävd till hus och jord.

Stanna boställsnämndens ledamöter i olika meningar, gäller vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening och kan jämkning ej ske, gäller ordförandens.

29 §.

Boställsnämnds tillsyn över prästgård och löneboställe utövas genom ekonomisk besiktning.

Å löneboställe må sådan besiktning kunna förrättas av nämndens ordförande ensam, där domkapitlet med hänsyn till boställets ringhet eller andra omständigheter prövar sådant lämpligen kunna äga rum och pastoratet därtill lämnar medgivande. Vid nu nämnd besiktning må dock ej handläggas fråga om utdömande eller insynning av laga hus.

30 §.

Ekonomisk besiktning skall på föranstaltande av domkapitlet hållas, å prästgård inom utgången av tionde året och å löneboställe, där ej domkapitlet för visst löneboställe annorlunda bestämmer, inom utgången av femte året efter det, då ekonomisk besiktning näst förut förrättats å fastigheten; domkapitlet obetaget att i händelse av särskilt behov även å annan tid förordna om ekonomisk besiktning.

31 §.

Vid ekonomisk besiktning har boställsnämnden att iakttaga följande:

a) Nämnden skall tillse, att de laga husen äro behörigen brandförsäkrade och försedda med nödig brandredskap, så ock anteckna i vad mån förut föreskrivna nybyggnader, bättringar och andra åtgärder blivit verkställda.

b) Är efter senaste ekonomiska besiktning hus, som skall finnas å prästgård eller löneboställe, nybyggt, skall nämnden tillse, huruvida det är i överensstämmelse med givna föreskrifter samt i övrigt ändamålsenligt och med omsorg uppfört. Nämnden meddelar därefter beslut, huruvida huset må, i befintligt skick eller sedan därå anmärkta felaktigheter och brister blivit avhjälpna, insynas. Kan huset icke godkännas, lämnas föreskrift angående därav påkallade åtgärder.

c) Finnas å laga hus bristfälligheter, skall nämnden pröva, huruvida bristfälligheterna lämpligen kunna genom allenast bättrande avhjälpas eller nybyggnad är nödig. Erforderliga bättringar skola föreskrivas.

d) Anser nämnden erforderligt, att laga hus ersättes med nytt, skall nämnden ålägga pastoratet att verkställa nybyggnad. Nämnden skall i beslutet angiva byggnadens storlek, inredning och beskaffenhet.

e) Nämnden skall i fråga om prästgårdsområde tillse, huruvida av pastoratet anlagd gårdsplan och väg äro, i vad på pastoratet ankommer, behörigen underhållna, samt föreskriva de bättringar, som anses erforderliga.

f) Ägora å löneboställe skola besiktigas och anteckning göras angående de brister, som förefinnas beträffande åkerns hävdande, övriga ägors skötsel och vård, hägnaders och dikens anbringande och underhåll samt torvmosses begagnande. Erforderliga åtgärder och bättringar skola föreskrivas. Finnes å löneboställe antaget bruknings sätt uppenbart leda till skada för bostället, skall nödig rättelse föreskrivas.

g) Tid skall utsättas, inom vilken vid förrättningen föreskriven nybyggnad, bättring eller annan åtgärd bör vara verkställd av pastoratet.

32 §.

Har boställsnämnd vid ekonomisk besiktning eller eljest meddelat föreskrift om utförande av nybyggnads- eller underhållsarbeten å prästgård eller löneboställe, skall pastoratet inom en månad efter utgången av den för arbetenas verkställande utsatta tiden ingiva anmälan om fullgörandet till domkapitlet.

Hava föreskrivna arbeten icke fullgjorts inom utsatt tid, äger domkapitlet hos överexekutor påkalla, att vad pastoratet eftersatt varder på dess bekostnad verkställt genom överexekutors försorg. För arbetenas utförande erforderliga medel förskjutas av kyrkofonden; vad sålunda förskjutits äger överexekutor låta omedelbart uttaga hos pastoratet.

33 §.

Ekonomisk besiktning och annan boställsnämndens förrättning påkallas hos ordföranden.

Förrättning hålles under tjänlig årstid å tid och plats, som ordföranden bestämmer, därvid skall iakttagas, att, om så ske kan, förrättningar i samma ort verkställas omedelbart efter varandra.

34 §.

Om tiden för förrättnings hållande skall boställsnämndens ordförande minst en månad förut underrätta domkapitlet och ordföranden i kyrkostämman eller, i pastorat där kyrkofullmäktige finnas, ordföranden hos dem. Om mottagandet av underrättelse skall bevis genast av vederbörande tillställas boställsnämndens ordförande. Annan part skall minst fjorton dagar före förrättningen kallas till densamma.

Har boställsnämndens ordförande bevisligen iakttagit vad enligt första stycket åligger honom, må parts eller ombuds uteblivande ej utgöra hinder för förrättningens företagande.

35 §.

Till de ledamöter av boställsnämnden, som skola deltaga i förrättning, skall ordföranden utfärda kallelsebrev sist fjorton dagar före förrättningen.

36 §.

1. Såsom jäv mot ledamot av boställsnämnd gälle: Om han är med part i skyldskap eller svågerlag, som i 13 kap. 1 § rättegångsbalken om jäv mot domare sägs, eller om han är parts vederdeloman eller uppenbare ovän, eller om ledamot eller den, som står till honom i skyldskap eller svågerlag, som nämnt är, äger del i målet eller eljest kan av förrättningen vänta synnerlig nytta eller skada eller är medlem av pastoratets kyrkoråd eller boställsstyrelse. Har ledamot, som innehar allmän tjänst, å tjänstens vägnar rättegång med part, eller söker någon sak med ledamot eller tillfogar honom något med ord eller gärning i uppsåt att därmed göra honom jävig, det må ej räknas för jäv.

2. Vet nämndens ordförande, att jäv mot honom är, eller är han av laga förfall hindrad att deltaga i nämnden, inkalle han i sitt ställe den för honom utsedde ersättaren. Förekommer dylikt jäv mot eller förfall för någon av nämndens övriga ledamöter, göre denne omedelbart anmälan därom hos ordföranden, vilken ombesörjer inkallande av ersättare.

3. Därest i det fall, att ordföranden eller av domkapitlet utsedd ledamot på grund av laga förfall eller jäv är hindrad att deltaga i nämnden, sådant hinder möter jämväl för ersättaren, åligger det ordföranden att om förhållandet göra anmälan hos länsstyrelsen, som har att för ifrågavarande tillfälle förordna ordförande eller ledamot av nämnden.

37 §.

Anmäles vid förrättning jäv mot ordföranden, och finner boställsnämnden det vara lagligen grundat, inställes förrättningen och förfares för inkallande av annan ordförande såsom i 36 § sägs. Förekommer mot annan ledamot jäv, som av nämnden godkännes, ombesörjer ordföranden inkallande av ersättare för honom. Ogillas jävet, skall förrättningen fortgå; vederbörande oöbetaget att i sammanhang med huvudsaken klaga över beslut, varigenom jävsanmärkning ogillats.

38 §.

Innan boställsnämnd fattar beslut om ny- eller ombyggnad, skall tillfälle beredas pastoratet att inkomma med förslag till ritningar och arbetsbeskrivning.

39 §.

Boställsnämndens ordförande må, där så finnes nödigt, kalla byggnads- eller eljest sakkunnig person att biträda vid förrättning.

40 §.

Över boställsnämnds förrättning skall upprättas särskilt instrument. I instrumentet skall intagas vad den, som är missnöjd med förrättningen, har att iakttaga för bevarande av sin talan.

Nämndens ordförande åligger att inom fjorton dagar efter förrättningens avslutande sända förrättningsinstrumentet i huvudskrift eller avskrift till samtliga parter.

41 §.

Utan hinder av beslut, som boställsnämnd meddelat, äger nämnden, där ändrade förhållanden det föranleda, annorlunda förordna.

Om laga syn.

42 §.

Den, som ej åtnöjes med boställsnämnds förrättning, äger att, vid förlust av rätt till vidare talan, inom en månad efter förrättningens avslutande anmäla sig å landet hos domaren och i stad hos rådstuvurättens ordförande med begäran om laga syn.

Anmälan bör vara åtföljd av instrument över förrättningen.

43 §.

Laga syn förrättas på landet av domaren jämte två nämndemän samt i stad av rådstuvurätten.

44 §.

Då laga syn skall hållas, åligger det domaren eller rätten att utsätta tid för densamma, varjämte domaren skall kalla nämnd.

Beträffande parters kallelse till laga syn skall vad i 34 § är stadgat beträffande förrättning av boställsnämnd äga motsvarande tillämpning, med iakttagande av att vad där stadgas om ordförande i boställsnämnd skall gälla domaren eller rätten.

45 §.

Synerättens ordförande må, där så finnes nödigt, tillkalla byggnads- eller eljest sakkunnig person att biträda vid syn.

46 §.

Är, då missnöje mot förrättning av boställsnämnd blivit anmält, klagan tillika förd över beslut, varigenom mot ledamot av boställsnämnden gjort jäv ogillats, och finner synerätten jävsanmärkningen vara lagligen grundad, skall ny förrättning verkställas av synerätten, som därvid meddelar de föreskrifter, vilka av omständigheterna finnas påkallade.

Om förrättningskostnad.

47 §.

Ordförande i boställsnämnd åtnjuter årligt arvode av kyrkofonden med belopp, som Konungen bestämmer.

48 §.

Ledamöter av boställsnämnd och synerätt åtnjuta för förrättning resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet.

Tillkallad sakkunnig erhåller gottgörelse efter bestämmande av boställsnämnd eller synerätt.

49 §.

Kostnad, som i 48 § sägs, skall gäldas av pastoratet, där ej för visst fall i fråga om ekonomisk besiktning är annorlunda stadgat.

Finner synerätten, att laga syn blivit utan giltig orsak påkallad, skall den skyldige, i den mån synerätten prövar skäligt, förpliktas att gottgöra pastoratet å sådan syn belöpande kostnad.

3 kap. Om löneboställes skog.

50 §.

För den omedelbara vården av löneboställes skog skall hos pastoratet vara anställd en förvaltare med skoglig utbildning eller eljest med erforderlig kännedom om skogsskötsel.

Valet av förvaltare skall för prövning och godkännande underställas den stiftsintendent, som enligt nästföljande paragraf skall finnas i stiftet.

51 §.

För att tillhandagå pastoraten vid skogsförvaltningen och öva tillsyn över skogsskötseln skall inom varje stift finnas en stiftsintendent. I särskilda fall må för två eller flera stift utses gemensam stiftsintendent. Till stiftsintendents förfogande skola ställas erforderliga biträden.

Stiftsintendent skall hava avlagt fullständig avgångsexamen från skogsinstitutets högre kurs eller skogshögskolans jägmästarekurs; dock må i särskilt fall till stiftsintendent antagas den, som avlagt avgångsexamen från skogsinstitutets lägre kurs eller skoghögskolans forstmästarekurs.

Stiftsintendent utses av Konungen, som ock förordnar angående anställande av biträde. Instruktion för stiftsintendenten utfärdas av Konungen.

52 §.

Vid skogsförvaltningen skall, med beaktande av att såvitt möjligt jämn avkastning erhålles, eftersträvas utvinnande av det med hänsyn till skogens tillstånd bästa möjliga ekonomiska resultat.

53 §.

För bibehållande av skogsbestånd i god kultur och för återväxt å område, där avverkning ägt rum eller skada å skogen uppkommit genom brand, storm, snöbrott, insektshärjning eller annan dylik händelse eller genom betning av hemdjur eller genom åverkan, skall pastoratet vidtaga de åtgärder, stiftsintenden-
den finner skäligen föreskriva.

För tillgodoseende av löneboställes behov av betesmark äger pastoratet efter godkännande av stiftsintendenten från skogsvårdande åtgärder undantaga för beteskultur lämpligt område.

54 §.

Om fullgörandet av föreskrivna skogsvårdande åtgärder skall stiftsintenden-
den underrättas sist inom en månad efter utgången av den för åtgärdernas verkställande utsatta tid.

Hava föreskrivna åtgärder ej fullgjorts inom utsatt tid, äger stiftsintenden-
ten hos överexekutor påkalla, att vad pastoratet eftersatt varder på dess be-
kostnad verkställt genom överexekutors försorg. För arbetenas utförande er-
forderliga medel förskjutas av kyrkofonden; vad sålunda förskjutits äger
överexekutor låta omedelbart uttaga hos pastoratet.

55 §.

Vill pastoratet för ernående av ökad skogsavkastning torrlägga försumpad
mark, myr eller kärr eller utföra annat sådant företag, har stiftsintenden-
ten att på begäran av pastoratet upprätta erforderlig plan och arbetsbeskrivning.

56 §.

Avverkning av skog skall ske i enlighet med avverkningsplan, som upprättas och fastställs av stiftsintendenten i samförstånd med pastoratet. Kunnat stiftsintendenten och pastoratet ej enas om avverkningsplan, förfäres så som i 64 § sägs.

Avverkningsplanen skall omfatta en tid av tio år. Den skall utvisa den virkesmängd, som under nämnda tid får uttagas. När synnerliga skäl därtill äro, må före utgången av giltighetstiden för sådan plan denna ersättas med ny, förändrad plan.

57 §.

Vid förrättning å marken för uppgörande av torrlägnings- eller avverkningsplan skall pastoratet på anmodan tillhandahålla erforderlig hantlangning.

58 §.

Avverkning må ej ske annorledes än efter utstämpling.

Utsämpling skall ombesörjas av pastoratets förvaltare. Då stiftsintendenten finner det påkallat, äger han föreskriva, att utstämpling skall ske i närvaro av honom underställd skogstjänsteman. Vid utstämpling har förvaltare att ställa sig till efterrättelse de anvisningar, som stiftsintendenten eller nu nämnd skogstjänsteman finner erforderligt meddela.

Om verkställd utstämpling skall stiftsintendenten omedelbart underrättas.

59 §.

Finner stiftsintendenten utstämpling icke kunna godkännas, skall han senast inom en månad efter det han erhållit underrättelse om dess verkställande tillställa pastoratet skriftligt besked därom med uppgift tillika, i vilka hänseenden rättelse bör vidtagas. Är ej anmärkning inom den tid inkommen, eller medgiver stiftsintendenten dessförinnan pastoratet att förfoga över virket, må därefter avverkning och försäljning ske.

60 §.

I avverkningsplanen må upptagas viss virkesmängd, över vilken pastoratet för tillfälliga behov skall äga årligen förfoga omedelbart efter verkställd utstämpling. Stiftsintendenten äger medgiva pastoratet att jämväl eljest genast förfoga över utstämlat virke.

I nu nämnda fall erfordras ej omedelbar anmälan om verkställd utstämpling.

61 §.

Församling skall vara bibehållen vid förut innehavd rätt att ur löneboställes skog, i den mån den avverkningsbara virkesmängden därtill lämnar tillgång sedan löneboställets husbehov och pastoratets behov av byggnads- och

hägnadsvirke för prästgård beräknats, erhålla erforderligt virke för byggande och underhåll av kyrka. Denna rättighet skall omfatta virke även för byggande och underhåll av kapell, klockstapel och hägnad kring kyrkogård.

62 §.

Sker å löneboställes skog avverkning utan utstämpling, eller har utstämpling verkställts i strid mot fastställd avverkningsplan eller lämnade anvisningar, äger stiftsintendenten meddela förbud att å skogen utan hans tillstånd verkställa avverkning, honom obetaget att med hänsyn till föreliggande omständigheter begränsa förbudet att gälla allenast viss del av skogen eller eljest på visst sätt inskränka förbudet. Innan förbud meddelas, skall pastoratet samt, där avverkning verkställts eller planlagts av annan, jämväl denne beredas tillfälle att yttra sig i ärendet; finner stiftsintendenten saken sådan, att den ej kan tåla uppskov, må han dock meddela förbud tillsvidare och intill dess annorlunda varder förordnat.

Avverkningsförbud skall utan hinder av besvär genast träda i kraft.

63 §.

Om beslut i ärende angående tillsättande av förvaltare, vidtagande av skogsvårdande åtgärder, undantag av område för beteskultur, fastställande av avverkningsplan, förordnande av skogstjänsteman att närvara vid utstämpling samt meddelande av avverkningsförbud skall stiftsintendenten, så snart ske kan, tillställa pastoratet och domkapitlet skriftligt besked.

64 §.

Över stiftsintendents beslut må pastoratet och domkapitlet föra klagan genom besvär hos ecklesiastika boställskommissionen, om vilken förmäles i nästföljande kapitel. Besvären skola hava inkommit till kommissionen eller dess ordförande före klockan tolv å fyrtiofemte dagen från den dag, klaganden erhöll del av beslutet.

Hava stiftsintendent och pastorat icke kunnat enas om avverkningsplan, skall frågan hänskjutas till avgörande av kommissionen.

Klagan över kommissionens beslut må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till vederbörande statsdepartement före klockan tolv å fyrtiofemte dagen från den dag, klaganden erhöll del av beslutet.

65 §.

Avlöning till stiftsintendent jämte biträde åt honom skall bestämmas av Konungen samt utgå ur kyrkofonden. Konungen äger tillika bevilja erforderliga anslag ur samma fond för gäldande av övriga kostnader för stiftsintendents verksamhet.

Har stiftsintendent anlitat tillfälligt biträde för upprättande av avverknings-

plan eller förordnat skogstjänsteman att närvara vid utstämpling, åligger det pastoratet att enligt grunder, som Konungen bestämmer, ersätta kyrkofonden för härav uppkommen kostnad.

4 kap. Om ecklesiastik boställskommission.

66 §.

För genomförande av de förändringar i den hittillsvarande boställsförvaltningen, vilka i denna boställsordning föreskrivas, skall finnas en kommission, ecklesiastika boställskommissionen, bestående av minst tre och högst fem personer, vilka utses av Konungen.

Kommissionen skall tillika, utöver den uppgift som tillkommer kommissionen enligt 64 §, hava överinseende över stiftsintendenternas verksamhet.

Instruktion för kommissionen utfärdas av Konungen.

67 §.

Kommissionens medlemmar äga åtnjuta ersättning ur kyrkofonden. Ersättningens storlek bestämmes av Konungen, som tillika äger bevilja erforderliga anslag ur samma fond för gäldande av övriga kostnader för kommissionens verksamhet.

68 §.

Sedan arbetet med omläggningen av boställsförvaltningen blivit i huvudsak avslutat, skall kommissionen upphöra och dess uppgifter övertagas av den myndighet, som i lag bestämmes.

5 kap. Om allmänt kyrkohemman.

69 §.

Allmänt kyrkohemman förvaltas av domkapitlet för kyrkofondens räkning enligt de närmare föreskrifter, Konungen meddelar.

Stiftsintendenten skall biträda domkapitlet vid förvaltningen av sådant hemman.

6 kap. Särskilda bestämmelser.

70 §.

Pastorat skall anses hava behörigen erhållit del av beslut, som avses i denna boställsordning, då beslutet tillställts kyrkostämmans ordförande eller, i pastorat där kyrkofullmäktige finnas, ordföranden hos dem.

71 §.

Utgöra församlingar, vilka bilda två eller flera pastorat, för vården av angelägenhet, som avses i denna boställsordning, en kyrklig samfällighet, skall vad däri stadgas om pastorat äga tillämpning å sådan samfällighet.

72 §.

Över domkapitels beslut i ärende, som angår pastorats boställsförvaltning, må pastoratet föra klagan hos Konungen.

73 §.

Vad om domkapitel i denna boställsordning är stadgat gäller även om Stockholms stads konsistorium.

74 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna boställsordning, meddelas av Konungen.

7 kap. Övergångsbestämmelser.

75 §.

Denna boställsordning skall lända till efterrättelse från och med den dag, Konungen bestämmer; dock skall Konungen dessförinnan äga med tillämpning av bestämmelserna i denna boställsordning meddela de föreskrifter och föranstalta om de åtgärder, som kunna finnas påkallade till förberedelse av boställsordningens införande, samt ur kyrkofonden anvisa nödiga medel för bestridande av kostnaderna för sagda åtgärder.

I fråga om pastorat, för vars prästerskap vid denna boställsordnings ikraftträdande är gällande lönereglering, som fastställt på grund av förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster, skall, intill dess sagda lönereglering bringats till upphörande, fortfarande tillämpas vad äldre lag stadgar i de ämnen, som avses i denna boställsordning.

76 §.

Genom denna boställsordning upphävas med de begränsningar nedan stadgas: ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 (nr 141, sid. 42); kungörelsen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 40) angående grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar;

lagen den 31 maj 1926 (nr 104) angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord, såvitt angår arrendatorer av lönebeställen, som avses i denna boställsordning;

tillika med alla de särskilda stadganden, vilka innefatta ändring eller förklaring av vad sålunda upphävda lagrum innehålla eller tillägg därtill eller som tillkommit med stöd av nu upphävda författningar;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot bestämmelserna i denna boställsordning.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna boställsordning, skall sistnämnda bestämmelse i stället tillämpas.

77 §.

Då för prästerskapet i pastorat, som avses i 75 § andra stycket, löneroglering enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning blivit fastställd, skall syn hållas å varje inom pastoratet beläget boställe, vilket utgör bostadsboställe för präst eller eljest innehaves av sådan, i den ordning och med tillämpning av de föreskrifter i övrigt, som angivas i 64 § 2 och 3 mom. äldre boställsordningen, med iakttagande av att hänvisningen i sagda paragraf till äldre boställsordningen i nu avsett fall skall gälla nya boställsordningen.

78 §.

Laga hus å prästgård, vilka blivit uppförda innan denna boställsordning träder i kraft, må ej, där de enligt förut gällande stadganden äro godkända eller antagliga, utdömas därför att de ej överensstämma med denna boställsordning.

79 §.

I avseende å sådan av pastorat förvaltd fastighet, som tidigare utgjort bostadsboställe för präst och vars innehavare vid den tid, då äldre boställsordningen blivit tillämplig å bostadsbostället, varit delägare i skånska prästerskapets byggnadskassa, iakttages, att pastoratet skall, i enlighet med de närmare föreskrifter, som meddelas av Konungen, till kassan erlægga de avgifter, vilka förut skolat utgöras av boställshavaren.

80 §.

Denna boställsordning skall icke verka rubbning i de bestämmelser, vilka vid boställsordningens ikraftträdande ägt tillämplighet beträffande dessförinnan tillkomna arrende- eller andra upplåtelser av löneboställen och allmänna kyrkohemman eller delar därav — vare sig bestämmelserna intagits i upprättat kontrakt eller förekomma i äldre, å upplåtelsen tillämplig författning — i annan mån än som betingas av att förvaltningen av nämnda fastigheter övertages av pastorat eller domkapitel.

Vad angår före boställsordningens ikraftträdande tillkomna arrendeupplåtelser av löneboställen skola gälla följande avvikelser från de äldre bestämmelserna:

1) Arrendeavgifter och kontant utgående årsbelopp för uppskattad nybyggnadskostnad skola av arrendatorn erläggas till pastoratet.

2) Där enligt arrendekontrakt eller äldre författning förvaltningsåtgärd ankommer på länsstyrelse eller domkapitel skall, såvitt ej annat följer av vad i 5), 6) och 7) här nedan föreskrives, motsvarande befogenhet i stället utövas av pastoratet. Arrendator tillförsäkrat husbehovsvirke skall anvisas av pastoratet.

3) Då arrendator vid ekonomisk besiktning i hittills gällande ordning ålagts utföra vissa arbeten, äger, förutom domkapitlet, jämväl pastoratet mot honom söka sådan verkställighetsåtgärd, som omförmäles i 56 § äldre boställsordningen.

4) Arrendator, vilken, då denna boställsordning träder i kraft, åtnjuter honom jämlikt lagen den 31 maj 1926 angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord beviljad lindring i avtalade arrendevillkor, skall fortfarande under återstående arrendetiden komma i åtnjutande av samma förmån.

5) Arrendator må icke mot sitt bestridande åläggas uppföra annan byggnad än som i arrendekontraktet uttryckligen angivits. Stadgandena i 17 § 3 och 4 mom. ecklesiastik arrendeförordning den 21 november 1925 skola icke vidare äga tillämpning, i följd varav arrendator icke äger under återstående arrendetiden uppföra annan byggnad än arrendekontraktet upptager med anspråk på att byggnaden skall godkännas såsom skyldighetshus. Har arrendator, innan denna boställsordning träder i kraft, uppfört eller påbörjat uppförande av hus, som avses i 17 § 5 mom. nämnda arrendeförordning, eller under arrendetiden, på sätt i 6 mom. samma paragraf förmäles, byggt hus större eller dyrbarare än som föreskrivits, och begär arrendatorn, att sådant hus skall godkännas såsom skyldighetshus, skall boställsnämnden vid ekonomisk besiktning eller av- och tillträdessyn pröva, huruvida i samma moment angivna förutsättningar för bifall till framställningen äro för handen samt, om detta finnes vara förhållandet, insyna huset, vilket därefter skall anses såsom laga hus.

6) Vid arrendets upphörande skall efter förordnande av domkapitlet med tillämpning av hittills gällande bestämmelser boställsnämnden hålla av- och tillträdessyn å lönebostället, därvid pastoratet med avseende å rättigheter och skyldigheter gent emot avträdande arrendatorn skall intaga samma ställning som nytillträdande arrendator. Det skall jämväl ankomma på boställsnämnden att vid denna syn pröva befogenheten av anspråk, som arrendatorn med stöd av 31 § ecklesiastik arrendeförordning kan komma att framställa.

7) Där enligt arrendekontrakt eller äldre författning optionsrätt tillkommer arrendator eller dennes rättsinnehavare, skola, under förutsättning att lönebostället eller del därav fortfarande skall utarrenderas samt pastoratet och arrendatorn icke träffa överenskommelse om villkoren för nytt arrende, dessa villkor fastställas i den ordning 4 § ecklesiastik arrendeförordning föreskriver, varjämte vid optionsrättens utövning i övrigt skall iakttagas vad därom i arrendekontraktet eller eljest å arrende förhållandet tillämplig författning finnes stadgat. Kostnaden för arrendeuppskattningen skall gäldas av pastoratet.

81 §.

Avverkningsplan, som skall vinna tillämpning första gången efter denna boställsordnings ikraftträdande, må fastställas för kortare tid än tio år.

82 §.

Nödgas domänverket vidkännas kostnad för avlönande av skogsstatstjänstemän, som genom införandet av denna boställsordning bliva övertaliga, skall kostnaden i den omfattning och med belopp, som bestämmes av Konungen, ersättas statens domäners fond ur kyrkofonden.

Bil. 1 B.

F ö r s l a g

till

**Lag om tillägg till 2 § 2:o) lagen den 26 maj 1909 om
Kungl. Maj:ts regeringsrätt.**

Härigenom förordnas, att till 2 § 2:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, vilket lagrum erhållit sin nuvarande lydelse genom lag den 14 juni 1928 (nr 181), skall fogas ett tillägg av följande lydelse:

mål om beslut av domkapitel eller ecklesiastika boställskommissionen i fråga, som avses i ecklesiastik boställsordning;

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Häri genom förordnas, att 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt skola erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Till kyrklig jord räknas i denna lag dels sådan fast egendom, som omförmäles i 1 § ecklesiastik boställsordning (prästboställen), dels fastigheter, som äro anslagna till bostad eller avlöning åt biskopar, domkyrkosysslomän och klockare, eller vilkas avkomst ingår till någon för reglering av sådana befattningshavares löner bildad fond, dels ock den fasta egendom, som besittes av domkyrkor samt andra kyrkor i städer och på landet.

2 §.

Då samhällelig fördel, såsom uppkomsten av smärre jordbruk och egna hem, därav främjas, må Konungen medgiva utbyte eller försäljning av kyrklig jord, som nedan sägs, nämligen av:

- a) till tomter tjänliga områden i eller invid stad eller annan ort med tätare bebyggelse eller i grannskap till större industriell anläggning;
- b) bebyggda jordbrukslägenheter, såsom torpställen eller nyodlingar;
- c) utjordar och utmarksskiften, som äro avskilt belägna; samt
- d) andra ägor, som utan kännbar olägenhet kunna avskiljas från den fastighet, till vilken de höra.

Utbyte eller försäljning av kyrklig jord må ock av Konungen medgivas:

då sådan jord erfordras för ändamål, som avses i 1 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation;

eller då å prästboställe förlagd tjänstebostad för kyrkoherde eller komminister med hänsyn till dennes tjänsteverksamhet är olämpligt belägen och i anledning därav förflyttning av bostaden till plats utom bostället påkallas;

eller då kyrklig jord eljest på grund av särskilda omständigheter befinnes icke lämpligen kunna för sitt ändamål bibehållas eller mot skälig avgift utarrenderas.

Vid utbyte eller försäljning, som i denna paragraf sägs, skall iakttagas, att avhändelsen icke är till olägenhet för det allmänna samt att vederlaget motsvarar jordens värde enligt i orten gängse skäligt pris, därvid hänsyn icke skall tagas

till värdet av förbättring, vilken jorden vunnit genom arbete eller kostnad, som den, till vilken jorden överlåtes, eller någon, vars rätt övergått å denne, såsom innehavare av nyttjanderätt till jorden därå nedlagt utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt.

6 §.

Där, i enlighet med vad i denna lag sägs, utbyte eller försäljning äger rum av prästboställe, vars avkomst i sin helhet ingår till kyrkofonden, eller av boställe, vars avkomst ingår till biskopslöneregleringfonden, skall den behållna mellangiften eller köpeskillingen överlämnas till vederbörande fond.

Sker utbyte eller försäljning av prästboställe, som utgör prästlönetillgång för visst pastorat, skall den behållna mellangiften eller köpeskillingen, där ej Konungen annorlunda förordnar, fonderas och fonden utgöra prästlönetillgång för pastoratet.

Huruledes, beträffande annan kyrklig jord än nu sagts, sådan mellangift eller köpeskillning må disponeras för tillgodoseende av det ändamål, vartill den kyrkliga jorden varit anslagen, därom gäller vad särskilt är stadgat eller av Konungen förordnas.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer.

Utredningsmännens utredning om församlingarnas ställning till prästlönejorden.

De medeltida prästboställenas rättsliga beskaffenhet.

Inom¹ den kanoniska rätten fanns redan före tiden för kristendomens införande i vårt land en rättsregel, enligt vilken biskop icke ägde inviga kyrka, förrän det var sorjt för att kyrkan utrustats med prästbol.² Meningen härmed var att erhålla garanti för att gudstjänsten i församlingen skulle kunna upprätthållas.

I vårt land liksom i övriga germanska länder ägde under den första kristna tiden det s. k. privatkyrkosystemet ett icke obetydligt utrymme. Det gäller i första hand om Västergötland och det till Danmark hörande Skåne, från vilka landskap redan i början av 1200-talet klagades över kyrkornas alltför stora talrikhet.³ Privatkyrkosystemet innebar, att stormännen och storbönderna själva läto uppföra kyrkor på sina egendomar närmast för sitt eget och sitt husfolks samt sina landbönders bekvämlighet. Sannolikt är dock, att redan på detta stadium av utvecklingen dessa kyrkobyggare fått finna sig i den kanoniska regeln om prästbords tillhandahållande, i den mån den anställde prästen icke hade karaktären av enbart gårdskaplan. I varje fall hava vid privatkyrkornas övergång till församlingskyrkor prästborden fått behållas eller nya prästbord anskaffats.

Från våra landskapslagars tid, 1200- och 1300-talen, då privatkyrkosystemet redan övergivits,⁴ har man tämligen noggranna underrättelser om sättet för prästbordens tillkomst och förökande. Kyrkobalkarna stadga nämligen, att prästbordet skulle överlätas till kyrkan genom en formell äganderättsöverlåtelse, med en för den nordiska rätten gemensam term kallad skötning. Om innebörden härav har i senare tid på sina håll en missuppfattning gjort sig gällande i strid med både rättshistoriska och språkvetenskapliga fakta. Man har nämligen trott ordet skötning innebära, att prästbordet åstadkommit genom sammanskjutning, sammanskott (jfr sammanskjuta, sköt) av jordägarna, som

¹ De äldre partierna av historiken hava genomsetts, granskats och kompletterats av professorn vid Stockholms högskola NILS AHNLUND.

² Non sit ecclesia, nisi de dote provisum ei fuerit, consecranda. Decretal. Gregor. IX lib. III tit. XL cap. VIII.

³ H. HILDEBRAND, Sveriges medeltid, III, s. 75—76; jfr om Gotland s. 82. — Även i Mälarskapen torde de ursprungliga privatkyrkorna hava varit talrika. Ett exempel erbjuder Botkyrka, där enligt den såsom historiskt trovärdig allmänt ansedda Botvidslegenden den äldsta kyrkan anlades av Botvids broder på släktens arvegods (in patrimonio ipsorum): *Scriptores rerum suecicarum* II, 1, s. 382.

⁴ Även senare har förekommit, att enskilda personer uppfört kyrkor på egen bekostnad. År 1690 vittnade en rad gamla män i Stenbrohults församling, Småland, att riddaren Karl Tokasson bekostat byggandet av därvarande kyrka och jämväl donerat både prästgård och präststom, ehuru handlingarna förkommit i danska kriget 1611. Traditionen har genom nyare forskning gjorts i hög grad sannolik. Jfr G. VIRDESTAM, Hur Stenbrohults första kyrka kom till, Växjö 1922.

ämnade bilda församling.¹ I sammanhang härmed har även den meningen gjorts gällande, att de medeltida prästborden tillkommit genom ett på socknens jordägare lagt allmänt onus, varifrån man sedan velat sluta, att dessa boställen närmast vore att jämställa med boställen, som upplåtits av kronan.² Varken ordet eller begreppet skötning ger något som helst stöd för en sådan uppfattning. Vid överlåtelse av jord till enskilda utbredde nämligen den som skulle mottaga jorden sin mantel framför sig, och den som överlät jorden kastade en torva av samma jord i en flik (sköt) därav. Denna symboliska rättshandling kallas skötning.³

Vid överlåtelse av prästbord tillgick i regel så, att vid kyrkans invigning torvan lades å kyrkans altare. Att den påvliga kurian tidigt uppfattat skötningen som en specialform för donation till kyrkan i de nordiska länderna framgår av en Innocentius III:s bulla till Lunds ärkestift 1198, som för dylika ändamål eftertryckligt anbefaller skötning i syfte att fastslå oåterkalleligheten av överlåtelsen.⁴

Skötningen är således en form av överlåtelse (tradition) av fast egendom. Ett skött boställe kan mycket väl hava tillkommit genom sådan donation av enskild person, varpå icke alldeles få urkundligt bestyrkta exempel finnas från medeltiden. Väl är det känt, att i vissa fall boställen tillkommit genom sammanskott och alltså genom en mer eller mindre samfällad donation. Intet antyder emellertid, att det såsom ett allmänt onus ålegat socknens jordägare att genom sammanskott bilda prästbol.

Såsom belysande exempel å sammanskott av boställe intages här en redogörelse för ett sådant fall, hämtad ur regeringsrådet G. THULINS verk om de ecklesiastika boställena i Gävleborgs län: »Då ärkebiskop Olof den 26 mars 1324 höll visitation vid det nyanlagda kapellet i Bergvik, kommo, efter vad ett hans brev angiver, sedan kyrkogården invigts, Hanebo socknemän, vilka fortfarande synas haft en del ägor i denna trakt, fram och skänkte i vittens närvaro åt kapellet till evärdlig egendom den grund, varpå detsamma var beläget, jämte åker och äng, liggande nedanför sjön Bergviken åt norr och Ylvos ägor åt söder, med två bäckar å ömse sidor, och erhöll, på sätt en på baksidan av sagda brev införd anteckning utvisar, kapellet tillika: av Ylvo ett

¹ »De från medeltiden härrörande oreducerade kyrkoherdeboställena, tillkomna i den av landskapslagarna anvisade ordning genom *sammanskott eller skötning* av socknarnas jordägare...» Och beträffande den ojämförligt största anparten av kyrkoherdeboställena — dem, vilkas tillkomst förskriver sig från medeltiden — föreligger otvivelaktigt den generella presumptionen, att de tillkommit genom *sammanskott (skötning)*.» Se 1927 års sakkunnigas betänkande, s. 149, 306 n. Jfr Förslag till förordning angående presterskapets boställen 1879, s. 6: »*Den skötning eller det kirkiobol*, som till bostad åt presten uppläts, har sedermera blifvit kalladt prestbol eller prestgård...» (Kursiveringarna gjorda här).

² Denna tanke framträder, bland annat, i ett av kammarkollegiet den 23 januari 1924 avgivet utlåtande, vari anföres: »Kollegium kan för sin del icke medgiva, att man haft för avsikt att hänföra skötningens boställena till den grupp, beträffande vilka särskilda bestämmelser rörande skogsavkastningens disposition skulle gälla.» Efter att hava omnämnt, att ifrågakvarande boställen i jordeboken redovisas under krono titel, anför kollegiet vidare: »Det synes också i och för sig föreligga goda skäl för en bestämd åtskillnad mellan dessa boställen, å ena, samt de boställena, löningshemman och löningsjordar, å andra sidan, som sedermera, och då helt naturligt i regel genom köp, förvärvats och anslagits av församling. Anskaffandet av prästbol ålåg nämligen, redan på grund av bestämmelser i särskilda landskapslagar, församlingen såsom ett slag av allmänt onus och utgjorde villkor för själva församlingens bildandet. Till hänförandet av de medeltida, icke av enskilda donerade prästbolen till kronogruppen har givetvis ytterligare medverkat den omständigheten, att bevisning i egentlig och strängare mening rörande sättet för dessa boställens tillkomst endast i undantagsfall möjliggöres.»

³ AMIRA, Altschwed. Obligationenrecht, s. 512 ff. I dansk och norsk rätt är ordet sköde, respektive skjöte ännu benämning för vissa urkunder beträffande äganderätt till fast egendom. I svenska dialekter förekommer ett ord skötning, liktydigt med laga fasta.

⁴ Diplomatarium suecanum I, nr 109.

melisland odlad jord bredvid kyrkans åker inemot kapellet, av Olof i Svedja fjärdedelen av en äng, kallad Sandeng, som denna köpt för 12 pund humle, av ärkebiskopen ett jordstycke, kallat 'Svidh', som denne köpt av Sigvast, Östmans broder, nämligen allt vad denne ägt mellan en inhägnad kallad 'Hagh' och Bergaån, vid östra sidan av sagda å, samt av bemälda Östman det jordstycke, som låg mellan berörda 'Svidh' och inhägnaden på södra sidan, nära stranden å den norra samt mellan Bergaån på västra sidan och en Östman tillhörig bergsslutning på den östra. Redan förut hade efter samma anteckning Herr Arnold givit kapellet allt vad han ägde mellan de båda bäckarna och Herr Anders i Norrala ett torp, kallat Straterne.» — Man finner alltså, att vid sammanskottet medverkat jämväl ärkebiskopen och två präster från Häl-singland. Fallet är sällsynt tydligt och synes direkt motsäga antagandet, att socknemännen såsom en allmän tunga varit skyldiga att anskaffa prästbol. Fastmera framträder här klart frivilligheten i överlåtelsen. Ärkebiskopens jordförvärv till förmån för det nya kapellet är icke minst anmärkningsvärt.

Skötning (lat. scotatio) enskilda emellan blev efterhand mindre vanlig, sedan man börjat använda urkunder.¹ Regelbundnare har skötningen bibehållit sig i fråga om egendom, som överlämnats till kyrka, otvetydigt på den grund, att man ville vara viss om att kyrkoegendomen i motsats mot förlänad sådan för all framtid skulle tillhöra kyrkan.²

Även om man kunde antaga, att skötningen förutsatt sammanskott av jord samt att ett rättsbud funnits, som tvingat socknemän att anskaffa jord till prästbord, och alltså anse, att boställena tillkommit såsom ett allmänt onus, vore det dock ingalunda givet, att de på sådan grund skulle vara att anse som kronoegendom.³ I detta sammanhang erinras om att fast egendom, exempelvis folkskolebyggnader, sjukhus m. m., som i enlighet med särskilda lagföreskrifter uppbringats genom kommunal beskattning, ändock anses tillhöra vederbörande kommun.

Här torde även böra beröras frågan, huruvida kronojord kan antagas hava under medeltiden upplåtits till prästbord.

Konungen innehade från forntiden ett komplex av fastigheter, kallat Uppsala öd, vars avkastning var anslagen till konungamaktens behov såsom dess viktigaste inkomstitel. Fastigheterna lågo kringströdda i olika landsändar. Vid sidan av dessa gods, ibland mer eller mindre sammanblandade med dem, kunde också finnas konungaättens eller konungens egna privata jordegendomar. Under de första kristna århundradena, då ivern att grundlägga nya församlingar och offervilligheten för detta ändamål synas hava varit stora, hava konungarna säkerligen ofta deltagit i kyrkobyggnadet och även upplåtit jord till prästbord. I allmänhet har det sannolikt då varit fråga om konungens enskilda egen-

¹ Att ifrågavarande överlåtelseform ansågs särskilt högtidlig och bindande visar bl. a. det förhållandet, att den tillämpades hösten 1343 vid de skånska landskapens övergång i svensk ägo i samband med konungarna Valdemars och Magnus' sammankomst i Varberg. Dipl. suec. 3741 och 3747 (manu propria scotasse et in sinum tradidisse). Jfr TUNBERG, Äldre medeltiden, s. 212.

² Enligt den till Västgötalagen fogade konungalängden (omkr. 1240) har Olof Skötkonung omedelbart efter sitt dop skött jord till Skara biskopsbord.

³ Man jämföre ett uttalande av en auktoritet på kyrkolagfarenhetens område, L. G. RABENIUS i Lärobok i svenska Kyrko-lagfarenheten (1836), s. 210: »Häraf följer, att Sockne-menigheten, ej Kronan, ålegat att förse Presterskapet med Kyrkoherde-bohl: att de, såsom varande Sockne-menighetens egendom, aldrig varit reductioner underkastade: att Sockne-menigheterna, ej Kronan, till dem innehafver dominium directum.» Efter att ha anfört kungl. brevet den 16 april 1617 och resolutionen på presterskapets besvär 1672 som uttryck för uppfattningssättets förändringar tillägger samme författare med märkbar ironi: »Af Socknernes ursprunglige rätt är dock så mycket bibehållet, att de *kostnader*, som äga rum vid uppkomne rätttegångar angående Prestebohl, icke af Kronan eller Kyrkoherden, utan af Kyrkan och Socknen dragas skola.»

dom.¹ Magnus Ladulås donerade t. ex. för olika kyrkliga ändamål både jordagods, tillhörande Folkungaättens arvejord, och av honom särskilt förvärvade hemman.

I fråga om Uppsalaödgodsens och andra senare tillkomna kronogods förekom i landslagen en bestämmelse, säkerligen av gammalt ursprung, enligt vilken konungen icke ägde minska denna egendom till förfång för efterträdaren. Denna bestämmelse var ingalunda ett tomt lagbud utan tillämpades både under medeltiden och även därefter, ända till och med reduktionstiden. Lagbudet gjordes gällande även mot de kyrkliga institutionerna, t. ex. vid drottning Margaretas och Karl Knutssons räfster.² Därvid tillämpades bestämmelsen jämväl på så sätt, att det icke ansågs tillåtligt för ägare av jord, som var skattskyldig till konungen, skattejord, att donera denna till kyrkliga institutioner. Genom en sådan donation skulle skattejorden nämligen komma in under det andliga frälset och konungen alltså gå miste om skatten. Där sådana donationer ändock gjordes, dömdes jorden på yrkande av konungens fogde åter till givarna. Härom lämna talrika bevarade räfstetingsdomar besked.

Ehuru konungen alltså icke ägde för alltid avhända sig kronogodsens, kunde han dock såsom förläning upplåta dem till frälsemän eller till kyrkliga institutioner och befattningshavare. Sådana förläningar, vilka hörde samman med det feodala förvaltningssystemet, inneburo ingen äganderättsöverlåtelse utan kunde återkallas, om ej förr, så av nästa konung. Förläningar av kronojord till sockenkyrkan såsom prästbord torde icke hava förekommit, enär för ändamålet fordrades, att jorden överläts med full äganderätt. Däremot har förläning av jord skett till biskopar, kaniker, domkyrkor och kloster m. fl. Sedan Konung Gustaf I omorganiserat statsförvaltningen, hava förläningarna i allmänhet försvunnit.

I fråga om de medeltida till prästens underhåll disponerade fastigheter, som icke voro prästbol i egentlig mening, nämligen de landbohemman (mensalhemman med flera s. k. löningshemman), vilka bortlegdes för prästens räkning, gäller, så vitt man vet, att de i regel tillkommit genom gåvor och testamenten i avsikt att antingen tillförsäkra donator själamässor till hans eller hans anhörigas frälsning, eller tillgodose andra ändamål, hörande till den kyrkliga kulten.

När man har att göra med ett från medeltiden härstammande boställe, om vars tillkomst närmare underrättelse saknas, kan man med hänsyn till vad ovan anförts så gott som säkert utgå från att detsamma donerats av enskild egendom. Den inom statsförvaltningen alltsedan reduktionstiden tillämpade presumptionen — varom mera nedan — att medeltida boställen, tills annat visats, anses vara upplåtna av kronan och kronan fortfarande tillhöriga, är sålunda icke historiskt grundad.³

I den kanoniska rätten och efter dess mönster även i den svenska medeltidsrätten betraktades sockenkyrkan såsom juridisk person, och då egendom över-

¹ Anmärkningsvärt är, att så få Husby-socknar varit regala; jfr H. HILDEBRAND, Sveriges medeltid, s. 75.

² Även senare. Sålunda finnes en räfstetingsdom av år 1477, varigenom Sten Sture d. ä. till kronan återdömde jord (Bällsta i Bromma socken), som kommit under en kyrklig institution. Stockholms stads tänkeböcker 1474—83 utgivna av E. HILDEBRAND, s. 125.

³ Då konung Knut Eriksson (1167—1196) upplät ett kronohemman och ett eget hemman till Julita kloster, gjorde han den skillnaden dem emellan, att han upplät kronohemmanet mot avgäld (pro precio temporalis) men överlät sitt eget hemman såsom gåva (omnis prorsus conditionis necessitate remota). Då konung Magnus Eriksson år 1353 donerade en till Bjälbogodset hörande patronatsrätt till ett kloster, betonade han att godset ej tillhörde kronan utan var arvegods. Diplomatarium suecanum I, nr 67, och Riksarkivets pärmobrev år 1353, nr 135; jfr E. SCHALLING: Den kyrkliga jordens rättsliga ställning i Sverige, akademisk avhandling, Uppsala 1920, s. 27 och 32.

läts till prästbord, blev sockenkyrkan i formellt hänseende ägare till prästbordet. Anordningen, att göra överlåtelsen till sockenkyrkan och icke till församlingen, får emellertid anses vara mera av formell beskaffenhet såsom härledande sig från en tid, då församlingen såsom sådan ännu icke av den borgerliga rätten erkänts såsom rättssubjekt.

Den reella innebörden av överlåtelsen har dock givetvis varit att för all framtid säkerställa församlingens behov av prästerskap och gudstjänst. På denna grund framstår församlingen såsom den egentligen berättigade med avseende å denna egendom, och sockenkyrkans ytterst av tidsförhållandena beroende formella äganderätt blir av underordnad betydelse.¹ Att kyrkan och icke församlingen betecknades som ägare, torde även böra fattas som en yttring av det sakförhållandet, att församlingen icke ägde fritt föfoga över egendomen utan att densamma var bunden till de kyrkliga ändamålen.

Under medeltiden framträdde en tendens att uppdelade kyrkoegendomen i två grupper, å ena sidan den egentliga kyrkoegendomen (fabrica), vilken skulle användas till kyrkans underhåll och smyckande, samt å andra sidan prästämbe- tets egendom (mensa), avsedd till prästerskapets underhåll. Om båda grupperna gäller emellertid, att egendomen var avsedd att säkerställa själavården i församlingen.

Redan under medeltiden hade församlingarna i vårt land uppnått en anmärkningsvärt hög grad av organisation och erhållit åtskilliga befogenheter på det kyrkliga området. Nyare, visserligen ingalunda uttömmande undersökningar hava framhåvt det verkliga omfånget av denna församlingssjälvstyrelse, vilken alltså icke, såsom understundom gjorts gällande, är av relativt sent ursprung.² Den medeltida svenska församlingen ägde sålunda kontrollera kyrkoekonomien och genom valda förtroendemän deltaga i den kyrkligt ekonomiska förvaltningen. Dessa befogenheter voro i vårt land vidsträcktare än enligt den kanoniska rättens regler.³ Fullt tydligt är, att de inhemska kyrkliga myndigheterna aktivt befordrat denna utveckling.⁴ Enligt uppgift av biskop Hans Brask till Konung Gustaf I år 1525 — då konungen från stiftens indrev en gärd av kyrkotioden — var det sed i Linköpings stift, att »tolv män av varje socken regera kyrkans ärenden med kyrkovärdarna», varför någon gärd ej »med god lämpa» kunde utgöras »utan socknens vetskap och samtycke».⁵ Exempelen kunna

¹ Från protestantismens tidigaste genombrottsår finnes ett uttalande av reformatorn Laurentius Andreae, som här må anföras i översättning från det latinska brevet (till munkarna i Vadstena den 20 febr. 1524): »Fastän namnet kyrka i våra dagar användes om själva det yttre huset, vari den sannskyldiga kyrkan, d. v. s. 'menigheten' (populus) plägar församlas — vilket hus i varje fall är byggt av menigheten och för menigheten — vem är den som då icke inrör, att en sådan kyrka och därmed också dess penningar är menighetens, även om vi präster i Guds namn beröva menigheten desamma och använda dem till vår fria disposition, som om de icke längre vore andras egendom utan vår egen, eller så att vi vilja ge oss sken av att vara icke förvaltare av penningar utan herrar över dem.» Brevet tryckt av E. M. FANT i disputationsserien Acta et litteræ ad historiam reformationis in Suecia, Uppsala 1806.

² Se RAGNAR GULLSTRAND: Bidrag till den svenska sockensjälvstyrelsens historia under 1600-talet, akademisk avhandling, Stockholm 1923. Gullstrands översikt över medeltida förhållanden har närmast naturen av ett utkast, och hans behandling av 1600-talet begränsas i huvudsak till ett par stift. Otvivelaktigt finnes här ett rikt fält för nya forskningar.

Beträffande 1600- och 1700-talen har — från andra utgångspunkter och närmast med hänsyn till prästens sociala ställning — en intressant redogörelse lämnats av G. SUOLAHTI i hans verk Finlands prästerskap på 1600- och 1700-talen, Helsingfors 1927.

³ SCHALLING säger härom, s. 60: »Då sockenkyrkans förmögenhet i lagarna förutsattes hava uppkommit genom socknemännens sammanskott och samfällda arbete, är det naturligt, att församlingen får ett stort inflytande på förvaltningen av den kyrkliga förmögenheten». Nära överensstämmande härmed W. SJÖGREN i Tidskrift för Retsvidenskab, 1904, s. 174 ff. — Jfr kammarkollegiets uttalande i utlåtande över 1927 års sakkunniges förslag (sammandraget s. 304 och 305).

⁴ GULLSTRAND, s. 20.

⁵ Linköping den 26 mars 1525. Gustaf I:s registratur II, s. 273.

flerfaldigas. Stadgar för kyrkorna i Hälsingland och Jämtland av år 1425 inskräpa socknemännens rätt att vid prästerlig vakans tillse, att inventariet över den kyrkliga egendomen stämde, och icke tillåta, att något av prästens tillhörigheter bortfördes, innan kontroll ägt rum.¹ Församlingsinflytandet framträder i bevarade källor mindre beträffande prästlönejorden — helt naturligt, då dennas tillgodogörande var överlämnat till prästen. Dock märkes bl. a. ett stadgande i yngre västgötalagen:²

»Ej må kyrkans jord säljas eller bytas utan biskopens tillåtelse och prästens och socknemännens vilja, utom det som gives till kyrkans bebyggande; sådan jord må socknemännen sälja, när kyrkan behöver byggning.»

En avmattning i församlingssjälvstyrelsen synes visserligen hava inträtt på 1500-talet under Gustaf Vasas regering, beroende på att föremålen för den kyrkliga förmögenhetsförvaltningen förringats, men under 1600-talet upplever självstyrelsen en ny blomstringsperiod. Denna självstyrelse, vilken visserligen ägde rum i samverkan med de kyrkliga myndigheterna och under dessas kontroll, framträder i åtskilliga stadganden, av vilka här må anföras följande, som visa, huru församlingsrepresentanterna ägt rätt ingripa i fråga om prästlönejorden.

I biskop J. KYLANDERS stadga³ — Linköpings stift omkring 1619 — säges:

»Efter det icke är allenast kyrkoherdens utan församlingens gagn, att de ägor, som höra till präste- och klockaregården och av ålder därtill legat hava, bliva där stadigt under, såframt präst och klockare skola hava sin föda och icke nödgas övergiva sin tjänst och förse sig annorstädes, ty skall frågas om han (församlingsbo, som av pastor föreslagits till medlem av kyrkans nämnd)⁴ vill hjälpa till att försvara samma ägor, om så omträngas kunde.»

I en sexmansstadga från 1617, uppenbarligen emanerande från riksdagen i Örebro samma år, föreskrives om kyrkans bok:

»Skall här icke mindre vara inskrivet prästgårdens inventarium singulariter, som successor emottager och bör efter sig leverera, däreft prästgårdsåker, äng, skog, fiskevatten, kvarnstrand och torpställe med hagar och annat tillydande, vilket allt i sexmännens närvaro bör levereras och kvitteras i kyrkoboken med dess förbättring.» Och vidare: »Skola pastor och sexmännen vara varandra till hjälp och påminnelse, såsom ock hava ett grant inseende på varandra om församlingens bistånd och plikt i prästgården och dess laga hus och vad därpå tidligen kan brista, det tillbota, särdeles med tak och golv och det där angår. Såsom ock med var andre påse, huru kyrkoherdens omkostnad med byggnade hålles vid makt var efter andra, såsom ock prästgårdsägor, att de icke förnillas eller borthävdas, prästgården till men och skada. Om någondera parten häremot bryter och tillrädd icke bättrar sig, skall den riktigt sådant vid böter angiva prosten eller biskopen och kapitlet. — Äro de (sexmännen) och pastor pliktige erfara och förfråga av de gamla om vad till kyrkan, prästgården och klockargården av ålder tillegat haver och huru det är avkommet, på det sådant genom höga överhetens makt och hjälp kan restituerat bliva, förr än gammal och urminnes hävd åkommer, genom barn eller orättvisa grannar och åbor.»

De nu anförda stadgandena, som utan tvivel väsentligen innebära ett fastslående av hävdvunnen praxis, visa, att församlingen ägt talerätt i fråga om prästboställena samt även ägt föra talan mot prästen, därest han icke fullgjorde sina skyldigheter mot boställena.⁵

¹ J. GUMMERUS, Synodalstatuter och andra kyrkorättsliga aktstycken från den svenska medeltidskyrkan, Uppsala 1902, s. 39, 43.

² Kyrkobalken LXVII.

³ Det följande efter bilagor i GULLSTRANDS arbete, s. 140 ff.

⁴ För valet av den föreslagna fordrades församlingens samtycke.

⁵ Annorlunda kammarkollegiet i utlåtande över 1927 års sakkunnigas förslag (sammandraget s. 305)

Nyare tiden. Reformationen medförde, att påven upphörde att vara överhuvud för den svenska kyrkan och att denna uppgift i stället övertogs av konungen. Detta blev av betydelse för den kyrkliga egendomen, vilken i stor utsträckning indrogs till kronan. Dock skonades så gott som undantagslöst kyrkoherdarnas bostadsboställen liksom även ett stom- eller annexhemman i varje annexförsamling.

Konungens nya maktställning kom emellertid icke blott att lända de kyrkliga intressena till förlust utan medförde, tillika, att statsmakten ansåg sig böra sörja för den kyrkliga organisationens uppehållande och utveckling. Detta framträdde särskilt under det karolinska enväldet, då kronan genom reduktionen och annorledes erhållit god tillgång på jord. Under denna tid anslag kronan sålunda ett icke obetydligt antal hemman till boställen för innehavarna av de efter reformationen tillkomna komministerstjänsterna. De anslagna hemmanen voro emellertid oftast små och icke sällan i dåligt skick. Bland dem förekommo sålunda åtskilliga ödeshemman och skattevrak.

I enstaka fall anslagos också hemman till boställen eller löningsjord åt kyrkoherdar i nybildade pastorat. Kronolägenheter anvisades också i en del fall till förbättring av bestående kyrkoherdeboställen.

Beträffande den från medeltiden härstammande prästlönejord, som icke indrogs till kronan, medförde reformationen en viss förändring i fråga om den frälserätt, som tidigare tillkommit denna jord, det andliga frälset. Skattefriheten bibehölls visserligen, utvidgades till och med, men åtskilliga av frälserätten följande höghetsrätter, vilka under den katolska tiden innehafts av biskopen, övergingo till kronan, vilken i dessa avseenden alltså fick i huvudsak samma ställning till den kyrkliga jorden som till skattejorden, d. v. s. den egentliga bondejorden.

Under 1600-talet medförde utifrån hämtade feodalistiska och kameralistiska rättsåskådningar, att böndernas äganderätt till sina hemman sattes i fråga. I kammarkollegiet och hos reduktionsmyndigheterna gjordes den uppfattningen gällande, att all jordägarerätt egentligen hade sin yttersta grund i ett förfogande från kronans sida och att vid sidan av kronans egentligen ingen annan full äganderätt funnes än äganderätten till frälsejord.¹ Skattebonden betraktades närmast såsom en nyttjanderättshavare. Man sammanblandade skatt och avrad. Bördorna å skattejorden tenderade att få privaträttslig karaktär. Denna tendens att betrakta skattebonden såsom avradsgivare i likhet med krono- eller frälsebonde fann stöd inom adeln, som i stor utsträckning genom köp, pant eller förläning kommit i besittning av grundskatter från skattejord (skattefrälseräntor). Skattebonden ville man jämställa med frälsets egna eller kronans landbönder.

Då denna mening emellertid icke kunde framföras till seger, utformades teorien om den delade äganderätten. Man ansåg jordägarerätten till skattejord vara uppdelad mellan skattebonden och kronan eller den frälseman, som förvärvat rätten att uppbära skatten av jorden, frälseräntan. Skattebondens äganderätt degraderades. Jordägarerätten eller bördsrätten var icke fullständig, den var av lägre valör än statens eller frälsemannens äganderätt, ränteägarerätten. Denna åskådning härskade inom centralförvaltningen med större eller mindre styrka ända till det liberala genombrottet i den allmänna

§ 1¹ Den följande framställningen t. o. m. s. 341 är delvis hämtad ur ett ännu otryckt, av kammarrådet AXEL KLOCKHOFF författat arbete om Danviks hospital, vilket arbete av författaren ställts till utredningsmännens förfogande.

rättsuppfattningen under 1800-talets första årtionden, och den gjordes alltjämt gällande i kamerala handböcker från århundradets förra del.¹

Till läran om den delade äganderätten anslöt sig läran om jordnaturerna. Teoretiskt sett funnos allenast två jordnaturer: krono och frälse. Kronoskattenaturen var liksom frälseskatte- eller skattefrälsenaturen allenast att uppfatta såsom speciella slag av krono- respektive frälsenaturen. Genom skatteköp vare sig av krono- eller frälsejord förändrades icke jordnaturen, tagen i ovan angivna vidsträckt mening. Genom reduktionen fastlöstes vidare jordens fördelning i dessa två jordnaturer. Kronojord kunde icke övergå till frälsejord eller frälsejord till kronojord annorledes än genom byte mot fullt vederlag, då vederlaget iklädde sig bytesgodsets natur. Härav följde, att kronans benifika upplåtelse av jord *ad pios usus* till kyrkliga eller kyrkligt-sociala ändamål icke kunde uppfattas såsom upplåtelse av ett *dominium plenum*, av en full äganderätt. Den hos reduktionsmyndigheterna och inom kammarkollegiet härskande kamerala doktrinen ville i dylika fall på sin höjd erkänna en förläning, vars innehåll var att uppfatta som en avkomsträtt. En konsekvens av denna uppfattning blev, att kronan fann sig oförhindrad att för egen räkning skatte-sälja bölds- eller jordäganderätten med förbehåll om räntans fortsatta utgörande till vederbörande institution. Så skedde exempelvis med åtskilliga av Uppsala universitets hemman enligt kungl. brev till kammarkollegiet den 10 december 1716 och likaledes av Vadstena krigsmanshushemman enligt kungl. brev den 16 december 1717, trots energiska protester från universitetets och krigsmanshusets sida. Dessa under kronans finansnöd under Karl XII vidtagna och på de yttersta konsekvenserna av den härskande feodalrättsteorien grundade drastiska åtgärder inhiberades genom den nya förordningen om skatteköp den 19 september 1723. Här föreskrevs, att akademiers, gymnasiers med flera och hospitals hemman icke finge säljas utan vederbörande föreständares åstundan, och att köpeskillingen skulle tillfalla vederbörande institution. Genom 1723 års skatteköpsförordning måste kronan definitivt anses hava avstått från anspråket att fritt förfoga över bölds- eller jordäganderätten till *ad pios usus* upplåtna ursprungliga kronohemman.

Med detta anspråk, som utgjorde den yttersta konsekvensen av den härskande feodalrättsteorien, sammanhänge i viss mån en under reduktionstiden framträdande presumtion, att fast egendom, som disponerades för kyrko-, skol- eller välgörenhetsändamål, ursprungligen var under förläningsrätt upplåten av kronan. Allenast under förutsättning att annat förhållande kunde visas, var man benägen erkänna, att egendomen förvärvats för sitt ändamål genom ett vanligt privaträttsligt fång. Huru denna föreställning uppkommit och huru man rättsligt och historiskt velat grunda densamma är icke fullt klart. Måhända stod den i visst sammanhang med de patrimoniala föreställningar om konungens rätt över riket, dess menigheter och enskilda undersåtar, som utgjorde reformationsårhundradets statsrättsliga signatur och i kraft varav härad- och sockenmenigheterna på landet samt städernas borgerskap med sin egendom gled in under ett feodalrättsligt *dominium*. När sålunda Gustaf II Adolf i ett ofta citerat brev av den 16 april 1617 förordnade om åtgärder i syfte, att ett en socken olagligen avhänt klockarbol skulle återställas, »alldenstund sådana jordar äro skänkta till kyrkorna och således ingen annan utan oss tillhöra», har man utan tvivel att göra med en annan äganderätt än den

¹ Teorien om den delade äganderätten går igen hos L. G. RABENIUS, Lärbok i svenska kame-rallagfarenheten (2:dra uppl. Örebro 1832) s. 126 och 148 ff. Jfr BOTIN, Beskrifning om svenska hemman och jordagods II s. 1 ff.

moderna. Måhända föreligger här ett uttryck för nyss antydda patrimoniala dominium över den kyrkliga egendomen alldeles oberoende av sättet för dess tillkomst.¹

Att den ursprungliga och medeltida delen av denna egendom icke tillkommit enbart genom kronans förfogande, därom var man emellertid på sina håll icke okunnig. Det gjordes tvärt om gällande från prästerskapets sida under ständsstriderna vid 1682 års riksdag, att, särskilt vad angår de medeltida prästgårdarna, dessa icke på sin tid kunde hava upplåtits av kronan. Vid denna riksdag ingav prästeståndet sålunda till Kungl. Maj:t en skrift, däri, bland annat, följande anfördes:

»Är Hans Kungl. Maj:t så nådig och rättvis som hela världen vet, att han intet vill rygga de gods, som kyrkorna och prästborden, besynnerligen de gamla, av kronan aldrig hava njutit eller undfått; ty det är kunnigt att hela detta landet var vid kristendomens första hitkomst skatte och frälse, så att var och en var jorddrott till den grunden han åbodde; fördenskull är likmätigt att socknarna hava var för sig, med biskoparnas och de andligas råd, sanmman-skjutit och givit den jord till prästbordet, som sedan städse därtill legat haver. Detta stadfästes därmed, att själva konungarna ej hade annat gods än Uppsala öde, vilket kong Magnus Ladulås i sin tid 1285 klagade vara för litet till hans konungliga hovhåll och fick därför någon tillökning. Ja, uti Upplandslagen Kon. B. Cap. 1 & 3 nämnes ej heller något kronogods eller annan riksens egendom än Uppsala öde; men sedan Folkungarnas (1296) samt andras ägodelar, dem de genom uppror och otrohet hade förverkat, item mycket danaarv och de främmandes kvarlåtenskap hemföll kronan, då begyntes kronogods därtill samlas och ökännas, varutav, när man ljusliga ser 1) att prästgårdarne ej äre komne av Uppsala öde, ty Konungen hade det aldrig bort eller velat minska; 2) ej heller av kronogods, ty sådana voro då inga, utan äro i senare tider tillkomne; så kan man icke skäligen sluta, att prästborden kunna i slikt anseende återkallas eller indragas.»²

Även om de skäl, som då anfördes till stöd för denna mening, numera icke kunna i allo godtagas såsom bindande, var man i allt fall inne på en riktig tankegång, när man fäste uppmärksamheten på att oförytterlighetsgrundsatsen i landslagens konungabalk beträffande kronans gods och inkomster just utgjorde hinder för att antaga motsatsen.

Förhållandet var ju, att 1527 års riksdagsbeslut i Västerås hade föregåtts av tidigare överläggningar i Vadstena år 1524 rörande konungens befogenhet att återkalla kronoförlänningar. Konungen hade då föreslagit, att register skulle stiftsvis upprättas såväl över krono- och skattebönder som över frälseländbönder för att erhålla underrättelse om »vad riket tillhör eller bortkommer». I 1527 års recess stadgades, att skattejord skulle, med undantag för de norrländska prästborden, gå tillbaka, huru länge den än varit borta; och detta stadgande kommenteras i propositionerna till 1529 års riksdag i Strängnäs med orden: »Men att skattejord skall gå tillbaka det håller lagboken, ty ingen må förminska kronones ränta.» Givetvis gällde detsamma och i än högre grad den rena kronojorden. Förutsättningen för 1527 års riksdagsbeslut var i själva verket att

¹ D. NEHRMAN, Inledning till den svenska jurisprud. civilem, Lund 1729 s. 101: »Av desse bonis sacris och ecclesiasticis tillkommer nyttan hela menigheten — — — — men dominium directum är hos överheten efter Gust. Adolfs brev den 16 april 1617.» Nehrman's tolkning av brevet är av intresse såsom uttryck för den juridiska uppfattningen i ämnet under 1700-talets förra del.

² »Prästerskapets bevis att dess löningar och inkomster ej kunna efter höglövliga ridderskapets förslag rubbas och minskas, utan fastmera efter Guds ord och världslig lag oklandrade hägnas och bibehållas» hos J. H. LIDÉN, Handl. om riksdagen 1682, Norrköping 1788, s. 242.

först skulle kronans upplåtelser till kyrkan återgå i kraft av landslagen. Av det rena kyrkofrälse, som därefter återstod uti vissa kyrkliga institutioners besittning, skulle kronans ränta på angivet sätt upphjälpas. Att 1527 års riksdagsbeslut är att uppfatta på detta sätt, är desto tydligare, som förfaringssättet icke var någon nyhet. Till vår tid bevarade räfstetingsdomar visa, såsom i det föregående antytts, att under hela 1400-talet oförytterlighetsgrundsatsen i landslagen alltjämt upprätthålles, jämväl gentemot kyrkan och institutioner av kyrklig karaktär. Räfstetingsdomarna i anledning av 1396 års recess i Nyköping och de, vilka meddelades vid de under Konung Karl Knutsson på 1450-talet hållna räfstetingen, avsågo i icke ringa utsträckning att i kraft av landslagen återbringa under kronan krono- och skattejord, som kommit under kyrkofrälset. Även från senare delen av unionstiden föreligga ju dylika räfstetingsdomar.

Vad nu anförts bestyrker vad tidigare uttalats, nämligen att historiskt sett stark presumtion föreligger för att det medeltida jordinnehav, som efter reformationens genombrott ännu visade sig vara i kyrkans eller kyrkliga anstalters besittning, icke härrör av kronoupplåtelser, alldeles oavsett att vad vi veta om kyrkans medeltida godsförvärv näppeligen giver stöd för antagandet, att kronan i någon större utsträckning skulle hava uppträtt såsom kyrkans donator.

När under Karl XI:s tid den direkt motsatta presumptionen först kom till uttryck, skedde det i kronans räkenskapsväsende, vilket vid denna tid blev föremål för åtskilliga reformer. Man ville göra den till länsräkenskaperna hörande jordeboken fullständigare men på samma gång förenkla dess uppställning. De äldre jordeböckerna upptogo allenast sådana fastigheter, av vilka årlig ränta i en eller annan form utgick till kronan. Följaktligen voro där icke upptagna adelns sätesgårdar samt kyrkliga eller kyrkliga anstalters avelsgårdar ävensom prästgårdar. För reduktionsverkets säkra slutförande ansågs det »högnödigt att intet må bliva förbigånget av hemman och andra lägenheter, som under reduktionskommissionens skärskådan komma böra». Genom kungl. brev den 9 oktober 1685 förordnades i anledning härav, att en fullständig jordebok, upptagande alla fastigheter utan undantag, skulle upprättas efter en viss angiven metod. Denna jordebok, den s. k. reduktionsjordeboken, var avsedd för ett särskilt ändamål och utgjorde icke någon beståndsdel av länsräkenskaperna. Med åberopande av att Kungl. Maj:ts resolverat, att intet finge uteslutas ur jordeböckerna, »varken litet eller mycket», föranläts emellertid kammarkollegiet genom cirkulärbrev, dagtecknat den 8 juni 1686, anmoda rikets landshövdingar att beordra vederbörande att i kronans jordeböcker upptaga adelns sätesgårdar. Därefter skulle »alla prästgårdar, stommar, kapellans- och klokarbol med därpå belägna torp varda för krono antecknade med sin fulla ränta». Det kan anses ovisst, huruvida föreskriften, att de ecklesiastiska fastigheterna skulle antecknas såsom krono, vilade på någon bestämd föreställning, att kronan i allmänhet upplåtit desamma. En anteckning i kammarkollegiets protokoll under den 9 juni 1686 är av följande lydelse: »Vidare om prästegårdarne, som än tillföre aldrig varit införde i kronones jordeböcker; resolverades: 'Kollegium fann det nödigt att alla prästgårdar bliva införde, efter de äre publike och kronones gods' — —.» Måhända var det här prästbeställenas ostridigt publika natur som motiverade deras redovisning såsom krono i jordeböckerna. Så var däremot icke förhållandet med de senare tillkomna föreskrifterna för jordeböckernas uppläggning och förande. Här synas föreskrifterna grunda sig på antagandet, att kronan, då ej annat visats, varit den ursprungliga upplåtaren.

I ett till Karl XI den 11 november 1696 av kammarkollegiet och reduktionsdeputerade gemensamt avgivet yttrande med förslag till vissa föreskrifter om

*Kyrkogodsets
jordeboks-
redovisning.*

nya jordeböckers upprättande och förande föreslogs bland annat upprättande av nya s. k. uppborädsjordeböcker enligt en ny förenklad metod. I stället för de många jordebokstitlarna, varunder de särskilda egendomarna dittills varit förda, föreslog man följande fyra titlar nämligen kungs- och ladugårdar, kronohemman, skattehemman och frälsehemman. Kronotiteln upptogs omedelbart efter titeln kungs- och ladugårdar och skulle enligt förslaget »alla kyrko-, kloster-, prebende-, förbrutne-, arv- och egne med desslike gods, eftersom de nu äre pure kronogods under denne titulen att inskrivas». Sist under kronotiteln skulle med mindre faktur införas »alla gamla ifrån publico komna präste-, kapellans- och klockarbol, emedan de som andra kronogods stå under Eders Kungl. Maj:ts disposition, och prästerskapet eller kyrkornas betjante, liksom andra betjante, dem på lön och underhåll åtnjuta; men de nya kapellansbol bliva som tillföre ståendes bland kronohemman eftersom kapellanerna intet hava därpå så stor frihet som på de gamla».

Detta förslag godkände konungen den 20 november 1696 och åtgärder vidtoges för nya jordeböckers uppläggande enligt den nya metoden. Emellertid inföll kriget år 1700 och det hela avstannade. Frågan återupptogs under Karl XII:s regering. I ett den 12 april 1716 avgivet utlåtande om räkenskapernas förkortande samt en ny jordeboks inrättande återupptog kammarkollegiet sitt förslag av år 1696. Härå erhöles kungligt godkännande den 13 december 1717 och för åtskilliga län upprättades också under år 1718 jordeböcker enligt de utfärdade föreskrifterna — 1718 års s. k. jordeboksmetod —, men med konungens död och den därefter följande omvälvningen avbröts ånyo arbetet med de nya jordeböckerna.

Frågan om förenkling av länsräkenskaper och jordeböcker återupptogs vid 1723 års riksdag. Det föreslogs, att jordeböckerna skulle upptaga allenast tre titlar, nämligen skatte, krono och frälse, i nu anförd ordning och angivna i tre särskilda kolumner. För Skåne skulle dock införas en fjärde kolumn för insockne frälse. Förslaget vann bifall i kammar- och ekonomideputationen, sedan likväl av ledamöterna från prästeståndet erinrats, »att fast ej alla titlar uppå hemmansnaturer uti jordeboken utföras till korthetens vinnande, så borde likväl uti detta mål för posteriteten och åtskilliga oförmodeliga händelsers skull prästgårdar, akademi- och gymnasiehemman samt andra av allehanda beskaffenhet men till pios usus anslagne lägenheter ej i jordeböckerna stå simpli-citer för kronohemman». Efter överläggning härom i deputationen beslöts, »att uti de instruktioner, som för landsbetjänterna komma att författas, såväl som ock i själva rubriken av detta deputationens betänkande sådant kommer att anmärkas».¹

Deputationens betänkande vann bifall i bonde- och borgarstånden och prelinärt även hos ridderskapet och adeln. I prästeståndet uppstodo däremot betänkligheter. Ståndet utsåg särskilda kommitterade för granskning av den föreslagna jordeboksmetoden.² Den företagna granskningen föranledde, att prästeståndet för sin del antog följande förslag till påminnelser i anledning av deputationens betänkande:

»Det haver Rikens Ständers kammar- och ekonomideputation till räkenskapernas avkortande uti dess betänkande i den 5 § behagat föreslå att allenast 3:ne hemmansnaturer i jordeböckerna uti 3:ne särskilda linjer böra införas, nämligen krono, skatte och frälse. Dock uti projektet över räkenskaperne

¹ Kammar- och ekonomideputationens protokoll den 29/4 1723 (Utsk. handl. 1723 nr 30 RA).

² Prästeståndets protokoll den 28/6 1723. Kommitterade voro prostarna Wallerius, Livin, Fegreus, Croning och Corvin.

i Skåne lägges den 4:de linjen till som är frälse-insockne, uteslutande alltså de många titlar som på hemman härtill varit brukelige och ibland dem prebende, kyrko, hospitals, präste och biskopshemman, vilka alla skulle komma här-efter under titul av krono uti linjen att uppföras. Ehuruval nu detta kunde tjäna till någon räkenskapernas avkortning, skulle man dock oförgripeligen därvid snart falla på den tanken, att sådana till kyrkor, hospitaler eller prästerskapet lydande hemman lätteligen skulle bliva försatte uti annat tillstånd och natur, än vartill de i begynnelsen blivit anordnade. Man har exempel att efter sådana titlar åtskilliga hemmans natur sig med tiden haver förvandlat och emot deras rätta egenskap åtskilliga resolutioner igenom sådana tillfällen äro utfärdade. Det är oförnekligt att sådane hemman till den minsta delen någonsin varit krono eller burit namn av krono, såsom ock prästerskapets förklaring på riksdagen 1682 utvisar. Domkyrkan i Skåne och hospitalerna hava sina egna gods, större delen under frälsefrihet. Mensal- och annexhemmanens frihet är ock av en annan beskaffenhet, både till sin uppkomst och deras urgamla hävd. Skulle sådana dragas under titul av krono, skulle således all annan naturlig frihet i framtiden dem förgås, vilkom deras disposition tillkommer. Ja, det kunde ock gå så vida, att de även till andra usus torde angripas. Vilket dock egentligen strider såväl mot Hans Kongl. Maj:ts allernådigtst givne försäkring som ock prästerskapets privilegier. Och ehuruval uti höglovl. kammar- och ekonomideputationens betänkande anföres att igenom liggaren, som vart sjätte år kommer att upprättas med sina vanliga titlar, sådant förfarande skulle synas bliva förtagit, såväl som igenom annotationen över avkortningarna och anordningarna; är det likväl allt så mycket mindre att lita uppå, som därvid åtskilliga ting i framtiden kunna antingen förändras eller eftersättas; görandes det icke heller tillfyllest, att förtaga den irring, som genom en general titul av krono i framtiden kunde uppväxa. Man måtte kalla den sedermera vad man ville, antingen kyrko- eller hospitals- eller prebende- eller mensal-, så komme det dock under en generale conceptu av krono att begripas; till att förtiga att det, förmedelst vilket några av höglovl. ridderskapet och adeln sig tillägna jura patronatus, ginge dem således undan händerna. Fördenskull är prästeståndets oförgripeliga mening att alla sådana gods och hemman måtte få tillsammans en linje eller titul av *kyrkogods och hemman*, såsom även 1642 års riksdagsbeslut § 8¹ en sådan delning av all jord i riket, nämligen till skatte, kyrko, krono och frälse bestyrker, kunnandes uti annotationen över avkort- och anordningarna efter det upprättade projekt vidare desse i gemen så kallade *kyrko*hemmans beskaffenhet åtskiljas, antingen de äro kyrkor, akademier, gymnasier, skolor eller hospitaler tillhöriga.»²

När prästerskapets påminnelser delgavos de övriga stånden, vidblevo emel- lertid bonde- och borgarståndens sina redan fattade beslut. Däremot anslöt sig adeln till prästeståndets uppfattning och ansåg att för de nu ifrågavarande

¹ Det återopade författningsrummet innehåller endast följande: »Så är ock gott funnet och beslutat, att man här-efter icke allenast den vuxne gamle ek- och bökeskogen samt apel och andre bärande träd skall låta bliva i värje och ohuggen, och ofördärvat: Med mindre man haver av ägaren lov för sig: utan där man än får lov för sig, att man då är förtänkt likväl att hålla skogarna vid makt med nya planteringar av samma slags träd: Nämligen att emot vart och ett som avhugges och nyttjas, med Konungens tillförordnade ämbetsmäns ja och samtycke på allmänningsarna, skatte-, kyrko- och kronojord: Och med ägarens minne på frälse jord, man åter planterar dem av samma art träd och dem för boskapen värjer intill dess de bliva så stora och starka, att de ingen fara hava att av boskapen skadade varda, på det varken bärande skogen må fördärvas och uthödas, och där något står bondens åker för när. det likväl utan avsaknad avrödjas måtte. Vilket allt vi underdånigst begäro, att Hennes Kungl. Maj:t med ett special mandat vidare och bättre till allas rättelse förklara ville.»

² Utskottshandl. 1723 nr 59 pag. 361 (RA.).

hemmanen skulle i jordeboken införas en särskild titel: donerade hemman ad pios usus.¹

Då sålunda stånden stannat i skiljaktiga meningar — två stånd mot två — hänsköts saken till regeringen. I sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 oktober 1723 anförde ständerna under punkt 5:

»I stället för de många titlar, som på hemmanen i jordeboken härtills varit brukliga, komma hädanefter allenast trenne slags hemmansnaturer att införas, nämligen skatte, krono och frälse, dock underställes Eders Kungl. Maj:ts nådiga beprövande med råds råde, sedan vederbörande kollegier äro däröver hörde, att förordna, om uti en sådan jordebok den fjärde kolumnen för hemman av åtskillig natur och sådana, som kyrkor, skolor och hospital äro underlagde, behöves införas eller ej.»²

Regeringen inhämtade gemensamt utlåtande av kammarkollegiet och kammarrevisionen, vilka ämbetsverk förklarade sig finna den ifrågasatta fjärde kolumnen onödig under anförande:

»Och vad de till akademier, skolor och hospitaler i gamla och senare tider givne och förlänte hemmanen angår; så emedan samma hemman finnas antingen av kronan eller ock av frälseman vara skänkte till bem:te usus, så skulle kollegium och kammarrevisionen underdånigst hålla före, att de förra, av kronan skänkte hemmanen, böra behålla deras natur och i jordeboken stå under kronotitulen, sammaledes de senare, vilka såsom frälse äre givne, under frälsetitulen sättas, och att alle dessa hemman sedan uti avkortningen avföres på de stater eller usus, vartill de äro bortgivne och förlänte.»³

Genom kungl. brev den 8 december 1724 godkändes ämbetsverkens hemställan, varefter kammarkollegiet genom cirkulärbrev kungjorde de nya bestämnelserna om länsräkenskaper och jordeböckernas förande att träda i tillämpning under år 1725.

Prästeståndets motstånd mot den föreslagna jordeboksmetoden hade utan tvivel föranletts av färskas erfarenheter under enväldet. Säkerligen hade man i minnet adelns försök under 1682 års riksdag att draga prästerskapets och kyrkans inkomster in i den stora reduktionen till kronan. Till dessa erfarenheter hörde utan tvivel också den på kammarkollegiets initiativ företagna tvångsförsäljningen av Uppsala universitets hemman. De långt gående fiskaliska teorierna bland personalen hos kammarkollegiet och reduktionsmyndigheterna voro alltså ägnade att inge grundade farhågor. Å andra sidan stod den av de fiskaliska myndigheterna och i 1725 års jordeboksmetod hävdade grundsatsen, att egendom, som disponerades för kyrkligt eller kyrkligt-socialt ändamål, skulle redovisas såsom krono eller frälse, allt efter dess ursprung, utan tvivel i full överensstämmelse med den i det föregående berörda teorien, att den kvantitativa relationen mellan jordnaturerna krono och frälse icke finge rubbas. Krono- eller kronoskattejord, som kommit i kyrkliga menigheters eller fromma stiftelsers ägo, bibehöll, enligt denna teori, alltjämt sin natur, ty över denna jord ägde kronan alltjämt åtminstone ett dominium directum. På samma sätt var det med frälsejorden. Den kunde icke till sin sammanlagda kvantitet minskas, utan bibehöll sin natur, även om den kommit i menighets eller stiftelses ägo. Patronaträttsförhållandet var uttrycket för det dominium, som alltjämt bibehölls i donators och hans släkts hand. Man erinrar sig, att genom försäljning till annan än frälseman kunde frälsejord icke kvantitativt minskas. En försäljning av frälsejord kunde ske allenast i sammanhang med förbe-

¹ Ridderskapets och adelns tryckta prot. II, 1 s. 454.

² SRA. ser. 2 I s. 660. Jfr s. 664 noten.

³ Jfr kammarkollegiets protokoll för d. 24/11 1724 s. 5155.

håll om frälseränta, då fastigheten såsom frälsekatte ju alltså bibehöll sin frälse natur.

Det inses utan vidare, att jordeboksmetoden måste leda till att praktiskt sett all i vidsträckt mening kyrklig jord kom att redovisas såsom krono, för såvitt icke i något enstaka fall det var känt, att jorden upplåtits av enskild. Det var givetvis icke ifrågasatt eller ens möjligt för de kamerala myndigheterna att utreda denna jords ursprung. Man hade att välja antingen att redovisa all kyrklig jord såsom frälse eller också att anse den såsom av krono natur. Det faller av sig sjävt, att de fiskaliska myndigheter, som hade kronans räkenskaper om hand, skulle stanna för det senare alternativet. Praktiskt, ehuru icke uttryckligt, hade föreskrifterna i kungl. brevet den 8 december 1724 den innebörd, att de kamerala myndigheterna nödgades i kronans räkenskaper antaga presumptionen om den kyrkliga jordens natur av krono. Hade kronobeteckningen allenast inneburit, att herrligheten, det dominium som på sin tid otvivelaktigt tillkom biskoparna över det medeltida kyrkofrälset, nu tillhörde kronan, skulle den genom det föreskrivna redovisningssättet framtvingna presumptionen knappast inneburit någon olägenhet eller risk för de intressen prästeståndet företrädde. Men då man samtidigt hävdade den kamerala grundsatsen, att menigheter, inrättningar och stiftelser allenast kunde innehava till dem upplåten kronojord under förläningsrätt, kom presumptionen att tillika innebära, att icke blott »herrligheten», dominium directum, utan ock själva jordäganderätten tillkom kronan, vars fria förfoganderätt visserligen vore inskränkt genom prästerskapets privilegier, men icke genom privaträttsliga hinder.

Att den nya jordeboksmetodens redovisningssätt kom att stå i strid med den allmänna rättsuppfattningen bland dem, som måste anses ägt närmare insikt i det verkliga rättsläget, framgår av de upprepade försök som under det följande århundradet gjordes för att få rättelse till stånd.

Redan 1725 inkom prästerskapet i Lunds stift till regeringen med anhållan, att alla gods och hemman, som till prästbord, mensal- och annexhemman, kyrkor, akademier, gymnasier och skolor kunde vara av urminnes tider anslagna och tillförene under titel av geistlige, hospitals etc. hemman varit uppförda i gamla jordeboken, måtte redovisas i en särskild kolumn i den nya jordeboken. Det vore, framhölls det,

»alldeles ogörligt att vid alla sådana hemman kunna veta var ifrån de kommit, ty en del äro av urminnes tider till desse bruk lagde, att man av vem eller från vem de kommit ganska liten eller alls ingen underrättelse varken haver eller få kan, utan vad som så i jordeboken kommer att uppföras, det måste allenast efter gissning ske. Dels ock synes det eftertänkligt att uttaga de gamla vissa titlar, som i så många, långa och urminnes tider varit vid sådana gods bruklige och utan all tvivel varit med flit av höga överheten dem påsatte till så mycket större och viktigare upplysning och till att hindra allt intrång och abalienationer, och insätta igen en titel, om vars visshet man osäker är. Dels ock prästerskapet stor orsak hava att frukta, det sådan ändring kunna i framtiden giva anledning till mycken oreda och villervalla: Enär de, som nu leva och beskaffenheten därom veta, döde äre, och androm tillkommer sådana gods' förvaltning och nyttjande, som icke i ringaste måtto av beskaffenheten någon kunskap hava, utan den de ifrån kanslierna av den där ligande underrättelse med möda och besvär hämta skola: Varföre våra deputerade, som till senaste riksdagen ifrån detta stiftet avskickade voro, berättat, att de jämte hela prästeståndet sina oförgrifliga påminnelser i så mål angående projektet till denna nya jordeboken i all ödmjukhet gjort hava. Och förden skull bönfaller till Eders Kungl. Maj:t samtliga prästerskapet i djupaste un-

derdånighet, att såsom vid bemälte nya jordebok krono, skatte och frälse bliver var till sin natur och art annoterat, så att intetdera för när sker eller i tillkommande tider ske kan, det måtte ock desse bemälte gods, som ad pios usus äro anslagne, ävenväl få vardas till sin natur och urgamla beskaffenhet annoterade, att de all fara och äventyr för abalienationer, åtal och varjehanda förändringar nu och i tillkommande tider må kunna säkre bliva.»¹

Kammarkollegiet och kammarrevisjonen avgåvo infordrat utlåtande över framställningen den 24 november 1725, däri ämbetsverken hemställde om avslag å densamma. I utlåtandet anfördes, bland annat, att prästerskapet icke därav något kunde lida »att de dem förlänte hemman under förbemälte tvenne titlar uppföras, emedan hemmanen ändå lika fullt förblive vid sine stater och räntan under avkortningen avskriven samt privilegierne således alldeles orubbade; varandes ändamålet med deras införande efter det projekterade formuläret ej något annat, än att vid kammarkollegiet hava en säker efter rättelse, av vem de givne hemmanen först äro förlänte och av vad natur de ifrån första början varit, vilken underrättelse ingen till förfång eller osäkerhet i framtiden lända kan.» Genom kungl. resolution den 1 februari 1726 blev prästerskapets framställning avslagen. Vid 1751—52 års riksdag förnyade prästeståndet sin framställning under anhållan att kyrko-, annex- och mensalhemman, som sedan år 1718 blivit införda i jordeboken under titel av krono, måtte komma under sin gamla titel av kyrko-geistlige. Framställningen avlogs genom kungl. resolution den 7 juli 1752, 10 §, likväl med det tillägg, att prästerskapet för övrigt kunde trygga sig därvid, att de dem anslagna hemman och lägenheter genom jordebokens inrättande icke ombytte den natur, som efter privilegierna tillkomme desamma. Frågan förekom änyo vid riksdagen i Norrköping år 1800 i samband med klagomål från prästerskapets sida över att storskiftesförfattningarna för Finland tillämpats så, att ägor och lägenheter under namn av överloppsjord frångått prästborden i strid mot bestämmelserna i kungl. resolutionen den 31 augusti 1786 i avseende å prästborden i Västerbotten. Prästeståndet erinrade

»hurusom församlingarnas prästbord och flere ecklesiastika lägenheter, vilka i äldre tider uti jordeböckerna infördes i en särskild kolumn under namn av kyrko-geistlige, genom den i senare tid skedda förändring — att de i kronokolumnen blivit införde — fått vidkännas varjehanda dem icke tillhörande publike onera samt även ibland skilde blivit från den dispositionsrätt av de under dem lydande skogar, isynnerhet vad ek och bok beträffar, som dem av ålder, såsom varande av frälse natur, varit förund». Prästeståndet anhöll, »att Kungl. Maj:t täcktes dels tillåta, antingen att alla så väl prästbord som andra kyrkan och ecklesiastika stater tillhörige gods och gårdar måge få i kronans jordeböcker återupptagas under sin egen av ålder så kallade geistlige eller fjärde linea, eller ock att den krono-linea, varuti ecklesiastika godsen nu stå i jordeböckerna införde, måtte hädanefter få nämnas med överskrift av krono och geistlige, dels låta erinra vederbörande Kungl. Maj:ts och rikets kollegier och ämbetsmän, att låta slike ecklesiastika hemman och prästgårdar, ej mindre vid storskiften och avvittningar, än vid alla slags publike utskylders utgörande få till godo njuta de förmåner och rättigheter, som enligt urminnes hävd och privilegiernas uttryckliga lydelse med rätta tillkomma.»

Genom resolution härå den 3 februari 1803, kungjord av kammarkollegiet den 15 mars s. å., fann Kungl. Maj:t, såvitt avsåg det ifrågasatta nya redovis-

¹ Originalsuppliken i kammarkoll. arkiv bland handlingar, vilka fordom tillhört registratorskontoret därstädes.

ningssättet i jordeboken och dispositionen av de eklestastiska skogarna, »att prästeståndet i dessa delar har att trygga sig vid vad kungl. resolutionen på prästerskapets besvär den 7 juli 1752 i 10 § föreskriver, samt att prästeståndet har att ställa sig till efterrättelse vad skogsordningen med flere författningar tillräckligen i dessa fall utstaka».¹ Yttermera blev under 1700-talet genom kungl. resolutionen på allmogens besvär den 29 november 1756, § 79,² sättet för den kyrkliga egendomens redovisning i jordeboken i enlighet med 1724 års metod fastslagen.

Det framgår av ovan berörda, av prästeståndet vid riksdagen år 1800 frambruna besvärsskrift, att den kyrkliga jordens redovisning i jordeböckerna under krono titel icke var fullt så oskyldig som den lugnande förklaringen i 1752 års resolution, att jordens privilegierade natur icke komme att rubbas, syntes giva vid handen. Otvivelaktigt förelåg hos de administrativa myndigheterna en tendens att i möjligaste mån för tillgodoseende av fiskaliska intressen utnyttja detta, såsom i det föregående påvisats, av praktiska skäl — räkenskapernas förkortande — tillkomna redovisningssätt. Jordeboksnaturen ansågs vara ett uttryck för en odelad, modern äganderätt. Ett dominium, som enligt äldre uppfattning må anses hava tillkommit kronan, översattes i kammarkollegiet utan vidare till full äganderätt med bortseende från den feodalt-rättsliga termens dubbla betydelse. Man var benägen att giva jordeboksredovisningen fullt vitsord i fråga om äganderätten, och denna benägenhet sträckte sig ända därhän, att man ej ens ville låta detta vitsord falla för full motbevisning. Det utbildades sålunda en mer eller mindre orubblig kameral presumption beträffande den medeltida, av Gustaf I icke sekulariserade egendomen, som kom att stå i fullkomlig motsättning till det juridiskt och historiskt sannolika. Då denna motsättning kom att framträda med allt större skärpa, föränleddes prästeståndet att vid 1823 års riksdag ännu en gång — den sista — draga frågan under Kungl. Maj:ts prövning.

I underdåning skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 juli 1823 erinrade prästeståndet, att under den vid reformationstiden gjorda reduktion av kyrkogodsen samt genom flera senare kungl. resolutioner församlingarnas prästbord och andra ad pios usus anslagna hemman blivit bibehållna vid de dem tillkommande urminnes rättigheter av andligt frälse, varmedelst de från alla slags kronohemman blivit avskilda, och i följd därav, då de efter hand i kronans jordeböcker infördes, till förekommande av all olaga inkräkting, erhöilo sin särskilda kolumn, under namn av »geistliche linien». Vid den sedermera vidtagna förändring med jordeböckernas inrättande hade dessa hemman småningom förlorat deras egen kolumn och blivit upptagna i kronohemmans kolumnen till räkenskapernas lättande och förkortande, varvid Kungl. Maj:t genom resolutioner den 1 februari 1726 och den 7 juli 1752 uttryckligen försäkrat, att dessa hemman alldeles icke skulle ombyta den natur, som dem efter privilegierna av ålder tillkomme. Dessa kungl. beslut och försäkringar hade till alla delar blivit upplivade och stadfästade genom Kungl. Maj:ts resolution den 3 februari 1803, som till allmän kännedom befordrats genom kammarkollegiets kungörelse den 15 mars sistnämnda år. Detta allt oaktat hade kyrkogods och prästgårdar, ehuru bevisligen av frälsenatur, likväl dragits under samma egenskap med vanligt krono. Exempel gåves, att säterier, av enskild riddersman skänkta till boställen åt församlingars prästerskap för evärdlig tid, icke desto mindre blivit av kronans åklagare och allmänna domare behandlade alldeles i likhet med

¹ Efter vidimerad kopia av originalresolution bland kammarkollegiets registratorskontors handlingar.

² MODÉE VI. s. 4172.

kronans lägenheter. Prästeståndet hade nyligen haft tillfälle erfaras, huru kammarkollegiet, fastän det på nådig befallning kungjort berörde kungl. resolution av år 1803, likväl givit ett officiellt utslag, att ett pastorsboställe vore av krononatur, ehuru originala gåvobrev styrkte, att det vore säteri, givet av en man av vapen till församlingens och dess prästerskaps nyttjande. Av detta allt hade prästeståndet funnit den från längre tid befarade sammanblandning av krono- och kyrkogods, medelst den ursprungliga så kallade »geistliche liniens» försvinnande utur jordeböckerna, redan hava inträffat, och fruktade prästeståndet än vidare att denna sammanblandning skulle med tiden, som bringade allt i glömska, fullkomnas, varigenom icke allenast innehavare av präste- och kyrkohemman, utan även församlingarna skulle orättvist bliva förnärmade i deras lagliga rätt. — Av dessa anledningar och då även de tydligaste föreskrifter kunde i längden varda åsidosatta så väl av mindre noggranna ämbetsmän som av mera eftergivna boställsinnehavare, hade prästeståndet anhållit om nådigt förordnande, att alla ecklesiastika hemman och lägenheter i likhet med vad av ålder varit övligt, åter måtte upptagas i jordeböckerna under sin särskilda kolumn av »geistliche linien», såsom det enda i prästeståndets tanke säkra medel att för framtiden trygga prästerskapet och församlingarna i denna del.

Över denna prästeståndets framställning avgav kammarkollegiet underdånigt utlåtande den 13 augusti 1823.

Kollegiet uttalade den förmodan, att något dess särskilda yttrande icke ansåges nödigt därom, huruvida det borde antagas eller icke, att vid reduktionen av kyrkogodsens och genom de därefter utkomna resolutioner, församlingarnas prästbord och andra ad pios usus anslagna hemman blivit bibehållna med urminnes rättigheter av andligt frälse. Varken 1675 eller 1723 årens prästerskapet förunte privilegier tillade samma stånd anslagna boställen och hemman någon frälseegenskap eller frihet vidare än för biskopars och superintendenters biskopssäten och ämbetsgårdar enligt 12 punkten och § 8 i dessa privilegier. Sedan kollegiet därefter redogjort för resolutionerna på prästerskapets besvär åren 1726, 1752 och 1803, anförde kollegiet vidare:

Fastän prästerskapet i riket fortfarande att utgöra ett särskilt riksstånd, upphörde icke därigenom dess egenskap att vara statens ämbets- och tjänstemän. Det vore i denna senare egenskap som prästerskapet innehade och besatte icke med någon ägande- utan endast nyttjanderätt under tjänstetiden, lika som alla andra statens ämbets- och tjänstemän, de hemman och lägenheter, vilka prästerskapet såsom boställen eller till begagnande under flera andra namn blivit anslagna. Största delen därav hade kronan eller staten av sina tillgångar anordnat, och om också några riddersmän och andra enskilda personer av särskilda anledningar försett akademiska och andra ecklesiastika inrättningar samt en och annan prästman i församlingarna med anslag av några få egna hemman och lägenheter, och dessa då bestått av säteri- eller annan frälse- eller ock av kronoskattenatur, hade likväl även sådana i en viss mån därigenom förändrat de egenskaper, som annars åtföljde frälse- och skattejorden, nämligen ägande-, fri förvaltnings- samt däribland försäljnings- och överlåtelse-rättigheten från beställningen till annor man eller annat bruk. Vid detta förhållande och då sådana hemman och lägenheter enligt Kungl. Maj:ts åberopade resolutioner icke ombytte deras natur eller förlorade de dem i övriga delar tillkommande friheter från vissa utskylder och besvär därigenom att de fördes i den jordebokskolumn, dit de enligt deras natur rätteligen hörde, så vore destomindre behov att uppställa dessa senare uti någon annan eller särskild kolumn, som anslaget genom annotation in margine av jordeboken

för vart och ett särskilt antecknades och, därest en sådan annotation skulle saknas, ägde vederbörande med gåvobrev eller andra behöriga handlingar visa den tillkomna egenskapen och få den antecknad, eller därest den skulle anses ofullständigt bevisad eller vara tvistig, av behörigt ämbetsverk prövad och bestämd; varefter prästerskapet hade full säkerhet för åtnjutande av alla de friheter och rättigheter, som hemman eller lägenheter av sådan natur enligt författningarna tillkomme. — Även inom de indelta militär- och civilstaterna i riket funnes både kungsgårdar och säterier anslagna åtskilliga därå upptagna ämbetsmän såsom boställen och i avräkning på deras löner. Dessa hemman upptoges likväl i kronokolumnen av jordeboken, utan att någon klagan däröver blivit förd, eller saknad av de därmed förenade friheters tillgodonjutande uppstått. På samma grund, som prästeståndet för detta yrkat och ännu sökte rättighet att få sina boställs- och anslagshemman i en särskild jordebokskolumn uppförd, kunde förenämnda militära och civila ämbetsmän begära de dem anslagna kungsgårdar och boställen med säterifrihet upptagna i en för dem avskild kolumn; ävensom innehavare av krono- och skattesäterier samt krono- och skattesäteri rusthåll hade lika anledning med prästerskapet att för sådana hemmans uppförande söka inrättning av en ytterligare tillökt särskild kolumn. — På alla dessa skäl ansåge kammarkollegiet sig sakna behörig anledning att tillstyrka bifall till prästeståndets då för fjärde gången förnyade und. ansökning om de detsamma å tjänsten eller till ecklesiastika inrättningar anslagna hemmans och lägenheters uppförande i en därtill inrättad särskild jordebokskolumn. Kollegiet ifrågasatte, huruvida med anledning av nådiga brevet den 18 februari 1782 det däruti givna förordnande att när Kungl. Maj:t tvenne gånger prövat skäligt att avslå någon ansökning, detsamma sedermera icke borde uti Kungl. Maj:ts kansli till föredragning emottagas, finge i avseende på prästeståndets då förevarande ansökning tillämpas och för framtiden sättas i verkställighet till förekommande av otillåten frihet att Kungl. Maj:t därmed ytterligare onödigtvis besvara.

Slutligen anmärkte kammarkollegiet, huruledes prästeståndet uti dess nu ifrågavarande ansökan bland annat anført, att kollegiet, som på befallning kungjort Kungl. Maj:ts förut omförmälda resolution av den 3 februari 1803, likväl utfärdat ett officiellt utslag, som skulle innehålla, att ett pastorsboställe vore av krono natur, ehuru originala gåvobrev skulle styrka, att det vore säteri. givet av en man av vapen till församlingens och prästerskapets nyttjande. Då prästeståndet varken uppgivit, vilket det hemman varit, varom detta beslut blivit fattat, eller tiden, då detta senare vore utfärdat, saknade väl kammarkollegiet tillfälle att vederlägga detta påstående eller visa de skäl, som till kollegiets beslut härom kunnat föranleda. Kollegiet ansåge sig icke försatt i någon förlägenhet, att, när det rätteligen fordrades, kunna ådagalägga sådana omständigheter, som blevo tillräckliga att rättfärdiga kollegiets förfarande härutinnan, ehuru även hos upplysta och redliga ämbetsmän skiljaktiga meningar om det rätta i mål av dylik beskaffenhet ej sällan kunde uppstå. Emellertid hade kollegiet fått dela den tillvitelse, som av prästeståndet jämväl blivit gjord kronans åklagare och så kallade allmänna domare i och för behandling av prästboställens friheter och rättigheter; men kollegiet kände dock för sin särskilda del den tillfredsställelse att efter bästa övertygelse och med oförryckt rättvisa hava avgjort det anmälda, fastän till sitt namn obestämda målet; varvid den omständigheten, att anslaget skall blivit gjort av en man av vapen, icke utgjorde något säkert bevis, att samma anslag bestått av ett säteri, då även sådana män kunde äga eller besitta fastigheter av annan och däribland jämväl av krono och skatte natur. Om prästeståndet fortfore i den tanka, att

därmed oriktigt tillgått, torde detta stånd eller vederbörande boställsinnehavare icke underlåta, att inför Kungl. Maj:t i behörig ordning däröver anföra und. besvär och söka ändring. Intill dess sådant skett och sig visat, huruvida Kungl. Maj:t funne skäl att förklara kollegiets beslut för lagstridigt samt förordna däruti rättelse, vore framställningen av kollegiets förfarande på det obehöriga sätt, som blivit uppgivet, förtidigt samt till det åsyftade ändamålet vinnande varken lämpligt eller ledande.

Genom brev till kammarkollegiet den 8 oktober 1823 gav Kungl. Maj:t tillkänna, att Kungl. Maj:t icke nu mer än förr funnit något skäl att till den ifrågavarande und. ansökningslämnaren lämna nådigt bifall; utan ägde prästerskapet att i ovanberörda avseende trygga sig vid de tillförene och senast år 1803 givna kungliga försäkringar, vilka Kungl. Maj:t ville till alla delar hava förnyat.

Det speciella mål, som prästeståndet i sin nyss refererade framställning av den 29 juli 1823 uppenbarligen hade åsyftat och som även kammarkollegiet något berört i sitt utlåtande över framställningen, gällde den rätta naturen av kyrkoherdebostället Ekenäs i Stora Kils församling inom Karlstads stift. Då den slutliga prövningen av detta mål hos Kungl. Maj:t kom att i väsentliga delar innebära ett underkännande av de meningar, för vilka kollegiet i utlåtandet gjort sig till tolk, och målets handläggning i kollegiet måste anses särdeles belysande för den åskådning, som i förevarande ämne vunnit insteg hos den kamerala chefsmyndigheten, torde det anses lämpligt att i detta sammanhang något redogöra för vad som i detta mål förekommit.

Enligt ett av biskopen i Skara den 22 maj (tisdagen näst efter St. Eriks konungs dag) 1431 utfärdat brev skänkte väpnaren Alexander Torstensson och hans hustru Ingeborg Torbjörnsdotter till evärdlig ägo med förbehåll om vissa förmåner under makarnas livstid m. m. till prästbord och boställe åt prästen i Kil sätesgården Ekenäs med vissa därtill hörande landbogårdar och torp, vilken egendom Ingeborg och hennes make lagligen ärvt efter sin fader, väpnaren Torbjörn Stuth och hans hustru; och skulle enligt biskopens föreskrift kyrkoherdarna i Kil till erkänsla och gengäld för så stor gåva varje månad hålla en själamässa för givarnas, deras föräldrars och alla kristna själar »till evig tid».

På anmälan av kyrkoherden Anders Olai, att gåvan blivit klandrad av »några frälsemän i Västergötland», »gillade och stadfäste» Konung Gustaf I gåvan genom brev den 9 augusti (S:t Laurentii afton) 1535, »efter Vi icke annat förnimme kunne än att samme gård lagligen given var och för så många år sedan utöver Västerås recess och ordinantia».

I anledning av ett vid häradsrätten i orten anhängiggjort mål om ansvar å boställshavaren för nyttjande av boställets skog till avsalu, däri fråga uppstått om boställets natur, anhöll boställshavaren, innehavaren av Stora Kils prebendepastorat, biskopen Olof Bjurbäck om kammarkollegiets beslut i den sålunda uppkomna frågan, huruvida bostället vore ett krono- eller frälsehemman. Genom utslag den 11 februari 1823 inskränkte sig kammarkollegiet till att förklara naturen av bostället vara utredd och bestämd genom en från kammarmarkivet den 10 januari 1822 utgiven undersökning, däruti efter jordeböckernas föranledande Ekenäs upptoges såsom kronohemman.

Häröver anförde såväl boställshavaren som församlingen besvär hos Kungl. Maj:t, däruti klagandena med åberopande, förutom av annat, av donationsbrevet av år 1431 och Konung Gustaf I:s stadfästelsebrev av år 1535 påstodo att bostället, ehuru i jordeboken uppfört under kronotiteln, vore av frälse natur.

Över besvären avgav kammarkollegiet den 19 augusti 1823 till Kungl. Maj:t infordrat utlåtande. Häri anförde kollegiet:

Då det åberopade donationsbrevet av år 1431 samt Konung Gustaf I:s därå givne stadfästelsebrev blivit företedda endast i avtryck från huvudskrifter, vilka varken i kollegiet under det målet på dess prövning berodde eller sedermera hos Kungl. Maj:t blivit framviste, och dessa avtryck dessutom saknade egenhändig namnteckning av den person som föregäves hava intygat deras överensstämmelse med originalen, så hade kollegiet icke kunnat antaga så beskaffade handlingar såsom laga bevis och jäv mot kronans jordeböcker, vilka från äldre tider år från år upptoge Ekenäs såsom krono med ingen annan anteckning än att innehavaren åtnjöte det fritt samt med anförande av Konung Gustaf I:s brev av år 1535, att Ekenäs vore på 1400-talet skänkt till prästbol. Kollegiet anmärkte vidare, att om man än antog tillvaron av original till de besvärshandlingarna bilagda avtrycken, så uppstode ändå den frågan vad bevisning för hemmanets natur därav kunde hämtas, emedan den i donationsbrevet så kallade man av vapen, vilket skulle betyda en sådan som genom rustning frälst sin jord eller förvärvat den större frihet än som vanligen åtföljde odal- eller skattejorden, möjligen varit ägare till annan jord än den han genom rustning frälst, utan att just Ekenäs varit den jord, som genom åtagen rustning övergått till frälset. Det i donationsbrevet förekommande ordet »sätessgård» bevisade ej annat än att givaren varit å Ekenäs boende och där haft sitt säte, men ingalunda att hemmanet vore av säteri natur, helst tillkomsten av egentliga säterier tillhörde ett senare tidevarv. Om Ekenäs också varit verkligt frälse, kunde detsamma liksom många andra hemman av varjehanda orsaker hava övergått till krono natur. Kollegiet ansåg således klagandena onödigtvis och utan ändamål hava besvärat Kungl. Maj:t med denna sak.

Klagandena inkommo med påminnelser, därvid församlingsombudet företedde originalen av donationsbrevet på Ekenäs samt Konung Gustaf I:s stadfästelsebrev därå. Till ytterligare stöd för sin talan företeddes från församlingens sida i original stadfästelsebrev å donationen, utfärdade år 1561 av Konung Erik XIV, år 1582 av Konung Karl IX i egenskap av hertig i Södermanland och Närke samt år 1621 av Karl Filip, likaledes såsom hertig av samma landskap.

Med anledning av de sålunda företedda huvudskrifterna och vad klagandena vidare andragit i sina påminnelser hördes kammarkollegiet ånyo genom remiss den 29 oktober 1823. I und. utlåtande den 25 därpå följande november anmälde kollegiet, att varken de företedda donationshandlingarna eller vad i övrigt andragits givit kollegiet anledning att frånträda vad som yttrats i dess tidigare utlåtande, vilket alltså till hela dess vidd åberopades ävensom i tillämpliga delar vad som innefattades i kollegiets betänkande av den 13 augusti 1823 rörande prästeståndets anhållan om ecklesiastika lägenheters uppförande uti en särskild kolumn i kronans jordeböcker.

Besvärsmålet förekom hos rikets allmänna ärenders beredning den 24 januari 1824. I sitt enhälliga utlåtande yttrade beredningen, förutom annat, som i detta sammanhang saknar intresse, att den omständigheten, att Ekenäs uti jordeböckerna upptoges såsom kronohemman så mycket mindre bevisade något emot dess uråldrige frälse egenskap som, efter vad hävderna upplyste, alla prästbord utan åtskillnad på krono eller frälse blivit uti de efter »1724» års riksdag förändrade jordeböcker uppförda uti kronokolumnen, men vore dock antingen krono eller frälse, allt efter som de av kronan eller frälseman vore skänkta, därom också flere konungaförsäkringar blivit lämnade, såsom ibland andra, uti kungl. resolutionerna på prästerskapets besvär den 1 februari 1726,

den 7 juli 1752 och den 3 februari 1803 samt på allmogens besvär den 29 november 1756 och den 1 september 1771 (?). Vidkommande själva saken anförde beredningen att då jordebok icke osvikligen ägde vitsord utan kunde och borde ändras och rättas, när därtill förekomme laga bevis, vartill nödvändigt måste höra lagligt gåvobrev, bekräftat eller stadfäst av flere framlidne konungar, hade allmänna beredningen trots sig äga de mest grundade skäl hemställa, att Kungl. Maj:t, med upphävande av kammarkollegiets ifrågavarande utslag, varigenom anteckningen i jordeböckerna i avseende å prästbordet Ekenäs blivit godkänd, täcktes anbefalla kollegiet att låta i jordeboken överföra berörda prästbord från krono till frälse kolumn.

Kungl. Maj:t, som biträdde den av beredningen hävdade meningen, yttrade i utslag den 12 maj 1824 att då jordebok icke kunde äga vitsord, när däremot förekomme laga bevis, ansåge Kungl. Maj:t det vara tillräckligen upplyst och utrett, att pastorsbostället Ekenäs icke vore något krono utan purt frälse hemman; vadan ock Kungl. Maj:t prövade rättvist att, med upphävande av kammarkollegiets utslag, varigenom anteckningen i jordeboken i avseende å prästbordet Ekenäs blivit godkänd, förklara att kollegiet borde låta uti jordeboken överföra prästbordet ifrån krono till frälse kolumn.

I särskilt brev till kommarkollegiet samma dag förständigades kollegiet i anledning av en av rikets allmänna ärenders beredning framställd anmärkning, »att Vår uppmärksamhet icke undfallit, hurusom I ej allenast vid prövningen och avgörandet av ansökningen hos Eder utan ock sedermera i anledning av underdåniga besvärerna över Edert meddelade beslut vid avgivandet av Edra und. utlåtanden och särdeles det senare av den 23 sistlidne november till följd av kungl. remissen av den 29 föregångna oktober månad, vilken hade till föremål att erhålla en närmare undersökning och fullständig utredning av en fråga, där stridighet sig visade mellan jordeböckerna, å ena sidan, och äganderättshandlingar, medelst flera konungaförsäkningar bekräftade, å den andra, icke ingått uti den allvarliga och noggranna handläggning av målet, som Vi av Eder förväntat och sakens vikt påkallade.»

Samma dag rikets allmänna ärenders beredning handlade frågan om rätta naturen av kyrkoherdebostället Ekenäs hade beredningen förehåft åtskilliga besvärsmål angående frågan om äganderätten till vissa hemman under Harplinge kyrka. Åborna å dessa hemman hade hos länsstyrelsen i Hallands län gjort ansökning om livstidsstädja i syfte att sedermera få skatteköpa desamma. Till stöd för sin ansökan hade de åberopat hemmanens redovisning i jordeboken under krono titel ävensom 1569 års s. k. landbok för Lunds stift, enligt vilken skulle framgå att kronan ägde dominium över hemmanen. Länsstyrelsen, som ansåg att hemmanen tillhörde Harplinge kyrka, hade genom särskilda beslut avslagit framställningarna, varemot kammarkollegiet på besvär av åborna förklarade länsstyrelsen berättigad att jämlikt ett kungl. brev av den 22 maj 1819 antaga åbor å hemmanen. Såsom skäl för denna mening åberopade kollegiet i huvudsak, att enligt 1569 års landbok kronan haft dominium över hemmanen redan under den danska tiden och att kronan så mycket mindre kunnat avhända sig desamma, som två av hemmanen blivit donerade till grevskap åt greve Axel Lilja med undantag av vad till kyrkan blivit förlänat i smörränta. Över kollegiets beslut anfördes hos Kungl. Maj:t underdåniga besvär å Harplinge kyrkas vägnar. Vid föredragning av besvärerna i rikets allmänna ärenders beredning yttrade föredraganden, förste expeditionssekreteraren Prinzencreutz:

»Kammarkollegiet har uti detta och de tre efterföljande besvärsmålen (alla angående Harplinge kyrkas hemman) efter min underdåniga tanka orätt till-

lämpat kungl. brevet av den 22 maj 1819, däruti Kungl. Maj:t uttryckligen stadgat en generell grund för avgörandet av tvister av den ifrågavarande beskaffenheten.

Denna grund, bestämt förklarad, innehåller att kyrkorna i Halland icke kunna frånskiljas städjerätten till dessa hemman under annat villkor, än visas kan, det kyrkorna obehörigt sig tillegnat dispositionsrätten över samma hemman sedan de danska tiderna. En sådan bevisning, som efter en laglig rättegångsordning måtte tillhöra den kärke att förete, är icke satt i fråga, mindre ästadkommen från deras sida, vilka hos Kungl. Maj:ts befallningshavande velat frånvinna de ifrågavarande kyrkorna den uråldriga och jämväl med de äldsta jordeböckerna överensstämmande dispositionsrätt, som kyrkorna oklanderat utövat allt ifrån den tid Halland lades under svenska kronan; och har icke heller kammarkollegium genom någon handling från dess arkiv kunnat styrka att Kungl. Maj:t och kronan äger dispositionsrätten över hemmanen.

Den omständigheten att uti de senare eller yngre jordeböckerna desse hemman upptagas uti kronokolumn, kan så mycket mindre verka till någon rätt bevisning uti det ifrågavarande avseendet som flere kungl. resolutioner och särdeles den uppå prästerskapets besvär av den 7 juli 1752 uti 10 § försäkrar, att jordeboksförändringen icke förändrar naturen av hemmanen.

Att vid detta förhållande fränkänna kyrkorna i Halland det dominium, som desamma under seklers tid innehaft över de så kallade kyrkohemmanen, anser jag därför icke blott rakt stridande mot vad Kungl. Maj:t redan genom kungl. brevet av den 22 maj 1819 i avseende på så beskaffade hemman i nåder stadgat, utan även innefatta icke mindre än ett ingrepp uti helgden av urminnes hävd och en laglig äganderätt.»

Föredraganden tillstyrkte alltså upphävande av kammarkollegiets utslag och fastställande av länsstyrelsens beslut.

I föredragandens mening instämde beredningens pluralitet.¹ Två ledamöter ville på anförda skäl tillstyrka fastställande av kollegiets utslag.²

Genom beslut den 29 mars 1825 biträdde Kungl. Maj:t den mening, som omfattats av pluraliteten, och prövade rättvist att med upphävande av kammarkollegiets utslag fastställa de av länsstyrelsen meddelade besluten. I det kungl. brev härom, som avläts till kammarkollegiet, anförde Kungl. Maj:t, bland annat:

»Av åtskilliga danska förordningar och om den tidens kameralverk befintliga underrättelser vore sannolikt att ordet dominium icke betydde städselrätt utan att denna rätt åtföljde landgillet, som vore detsamma som i Sverige jordeboksränta. Dominium vore en översättning av danska ordet »herrlighed» och »höjhed» och utmärkte en särskild slags rättighet såsom birketing, jus patronatus, fördel av jakt, fiske, skog och så vidare. Den av kollegiet från landeboken hämtade bevisning, huru dess mening än tyddes, förfölle likväl genom den i saken föredragna 77 år yngre handling, kronans jordebok för år 1646, enligt vilken hemmanen vid Hallands avträdande till svenska kronan vore kyrko-

¹ Kammarråtsrådet Billberg, krigsrådet Stolpe, kanslirådet Hegardt, envoyén von Brinkman och generallöjtnanten greve de la Gardie.

² Lagmannen Stahl och kanslirådet Netzel. Stahl anförde i sitt votum bland annat: — — — »Alltså och då i fråga om äganderätt till rikets jord som emellan staten och allmänna inrättningar eller stiftelser yppas, den grundsats bör efter min övertygelse följas, att enär ej visas kan att staten själv till dem överlåtit äganderätten till jorden, eller att enskild man, som därav förnt varit innehavare, sådan överlåtelse gjort, jordäganderätten bör anses tillhöra staten, finner jag densamma omständigheten, att Skintaby i 1646 års jordebok är antecknad såsom kyrkohemman, icke utgöra något tillförlitligt bevis för kyrkans påstådda dominium över hemmanet.» Denna mening återger utan tvekel den kamerala doktrin, som tidigare allmänt omfattats.

hemman. Denna natur och egenskap av kyrkohemman kunde de icke anses hava förlorat därigenom, att de år 1725 blivit införda i kronokolumnen, emedan kungl. resolutionen på prästerskapets besvär den 7 juli 1752, § 10, innehöll den försäkran, att de eklekasiastika hemmanen genom jordebokens nya inrättning ej skulle ombyta den natur, som dem efter privilegierna tillkom, vilken försäkran Kungl. Maj:t, uppå prästeståndets vid sista riksdag gjorda underdåniga anhållan, den 8 oktober 1823 förnyat.»¹

Den bestämda reaktion mot de inom kammarkollegiet härskande föreställningarna, vilken kan utläsas ur Kungl. Maj:ts båda nyss omförmälda utslag av år 1824 angående kyrkoherdebostället Ekenäs och år 1825 angående Harplinge kyrkas jordar, står utan tvivel i ett visst sammanhang med den nya liberala åskådning i fråga om jordägenderätt och jordbeskattning, som efter det nya statskikkets genomförande bröt igenom i Sverige. För denna nya åskådning, som starkt betonade betydelsen av den privata jordägenderätten, framstodo de inom administrationen härskande regalistiska och feodala rättsidéerna såsom hörande till en främmande och förgången föreställningsvärld.² Det är också känt, att dessa idéer aldrig kommit att helt upptagas av och införlivas med den borgerliga rättsordning, som tillämpades av de allmänna domstolarna. Prästeståndets sedan år 1682 upprepade gensagor emot föreställningen, att kronan skulle vara ägare till eller ursprunglig upplåtare av den jord, som vid reformationen alltjämt kvarblev i de kyrkliga institutionernas besittning, är i och för sig ett bevis för att denna föreställning aldrig kom att slå igenom i den allmänna rättsåskådningen.

Belysande äro uttalandena i allmänna besvärs- och ekonomiutskottets vid 1812 års riksdag i Örebro avgivna memorial den 18 juni 1812 i anledning av väckt motion om rätt för åbor å domkyrko-, kyrko-, skol-, akademi-, annex- med flere ad pios usus anslagna hemman att skatteköpa desamma. I detta memorial, som vann bifall inom de olika stånden, avstyrktes den väckta motionen med anförande av — förutom andra — följande skäl:

»Utskottet har av äldre nu tillgänglige författningar, särdeles kungl. breven den 23 november 1694, den 28 augusti 1745 och den 18 februari 1747 trots sig med säkerhet finna, att kyrko- och akademie- med flere ad pios usus anslagne hemman blivit sådane inrättningar tid efter annan i allmänhet förlänte dels av framlidne konungar, dels av enskilde personer till försäkrande om sådane nyttige inrättningars bestånd: Varav också följer, att desse inrättningar iklätt sig samma rättigheter, som förre ägarne innehafte, och att desse donationer av framfarne regenter genom de bekräftelser av sådane konungar och jämväl riksens ständer därå sedermera tillkommit, innebära för dess inrättningar en så osviklig grund för äganderätten därav i allmänhet, att sådane kronohemman i följd därav icke kunnat eller bliva inbegripne uti de annars generelle senare stadganden om lösen av kronojord till skatte, eller vid prövningen av uppkomne lösningstvister kunnat tillämpas, enär desse inrättningars styrelser sträckt sin omtanka till försvar mot ingrepp uti desse inrättningars på äganderätten således grundade förmåner.»

»På desse skäl finner utskottet ej anledning att tillstyrka någon ändring i allmänhet uti de författningar, som försäkrar förr berörde inrättningar, genom deras styrelses vård och inseende, om full äganderätt av slike hemman och lägen-

¹ 1825 års kungl. beslut finnes avtryckt i BACKMANS' Lagsamling, II, s. 509 f.

² Ett representativt uttryck för den nya liberala åskådningen finner man i ett uttalande av lagkommittén i dess år 1826 avgivna Förslag till allmän civillag § s. 131 f.

heter samt därav beroende bortarrenderings-rättighet, samt i följd därav icke heller någon rättighet för åboar i allmänhet att söka eller vinna förmån till skattelösen av sådana lägenheter.»

De anförda uttalandena i utskottsmemoriet synas giva vid handen, att man redan år 1812 frigjort sig från uppfattningen, att varje jordupplåtelse av kronan till stiftelse eller allmän inrättning nödvändigtvis måste anses hava skett under förutsättning, att själva jordägarerätten alltjämt var förbehållen kronan. De kungliga donationerna jämfördes med enskildas. I bägge fallen utgår utskottet från att inrättningen förvärvat äganderätt genom donationen och att denna rätt icke var sämre än den förre ägarens. Av den feodalrättsliga förläningsteorien finnes i utskottets argumentering intet spår.

Genom upphävandet av styrelseverkens domsrätt i vissa mål vanns ytterligare utrymme för den av de allmänna domstolarna omfattade privaträttsliga åskådningen. Under 1800-talet stadgade sig exempelvis den uppfattningen, att vad städerna av kronan bekommit i s. k. donationsjord av städerna i regel innehades under äganderätt, ehuru visserligen med inskränkning i den fria förfoganderätten. På samma sätt har skett med de halländska och skånska kyrkohemmanen. Beträffande särskilt de sistnämnda är kungl. brevet den 31 maj 1867 av intresse. Av handlingarna i åtskilliga under Kungl. Maj:ts prövning dragna besvärsmål, där tvist förevarit om kronan eller vissa kyrkor vore ägare till jord, införd i jordebokens kronokolumn, ävensom av ett av kammarkollegiet till Kungl. Maj:t avgivet utlåtande i ämnet hade inhämtats, att olika åsikter understundom gjort sig gällande i avseende därå, huruvida sådana tvister borde handläggas av domstolar eller av förvaltande ämbetsverk och myndigheter. Efter högsta domstolens hörande fann Kungl. Maj:t genom nyssnämnda brev skäl förklara, att vad i 8 § 3 punkten av den för kammarkollegiet den 16 februari 1838 utfärdade instruktionen innehölles om behörighet för kollegiet att besluta i frågor angående de i jordebokens kronokolumn upptagna hemmans och lägenheters egenskap av bland annat kyrkohemman, icke borde så förstås, att tvister därom, huruvida äganderätten till jord av berörda beskaffenhet tillkomme antingen kronan eller någon viss kyrka, finge av kollegiet prövas och avgöras.¹

Samtidigt med utfärdandet av det kungl. brevet undanröjde Kungl. Maj:t ett antal av kammarkollegiet meddelade utslag, varigenom kollegiet mot vederbörande församlingars eller kyrkoråds bestridande förklarat kronan vara ägare till vissa kyrkohemman i Skåne samt bemyndigat länsstyrelsen att antaga åbor å desamma.

Utslagen undanröjdes emedan i målen tvistats, huruvida äganderätten till hemman tillhörde kronan eller viss församlings kyrka.

Den i 1867 års brev av Kungl. Maj:t givna förklaringen är av intresse i ett par hänseenden. Genom brevet måste anses hava blivit fastlaget, att administrativ myndighet icke äger befogenhet att pröva och avgöra äganderättstvister mellan kronan, å ena, och de kommunala eller därmed likställda rättssubjekt, å andra sidan, varom här är fråga, även om tvistemålet allenast är ett led i en jordeboksfråga eller annan förvaltningsfråga. Vidare måste anses vara fast-

¹ Sv. förf. saml. nr 45/1867 s. 1. Jfr högsta domst. prot. d. 2/4 1867. H. D:s flesta ledamöter — — — ansågo med stadgandena i 10 kap. 14 § RB. och 8 § 3 p. i den för kammarkoll. d. 10, 2 1838 utf. instr. överensstämma, att tvister mellan kronan, å ena, samt kyrkan, å andra sidan, angående äganderätt till jord, då fråga uppstår om densamma rätteligen är i kronokolumnen i jordeboken upptagen, prövas av domstol, men däremot fråga om bättre rätt till sådana av kronanatur ostridigt varande hemman och lägenheter, som blivit till kyrkan disponerade, avgöras av administrativ myndighet.

slaget, att i tvister av detta slag kronan och församlingskyrkan eller de församlingsorgan, som företråda kyrkan, framstå såsom fullt jämställda parter, varav torde följa, att kronan saknar befogenhet att genom sin förvaltning, mot vederbörandes bestridande, träffa sådana anstalter, att kronans ställning såsom part i målet skulle komma att gynnas på motpartens bekostnad. Slutligen torde såsom en konsekvens av brevet följa, att de äganderättstvister, som här åsyftas, skola bedömas efter privaträttsliga regler, vilket väl torde innebära, att om bevismedel och bevispresumtioner skola gälla samma regler som i den allmänna civilprocessen.

Frågan om ecklesiastika fastigheters beteckning såsom kronoegendom har jämväl under senare tid varit föremål för kritik. I en under 1920 års kyrkomöte av förutvarande statsrådet, häradshövdingen *Hugo von Sydow* med instämmande av regeringsrådet *G. Thulin* och hovrättsrådet *K. J. Ekman* väckt motion hemställdes,

»att sådana åtgärder varda vidtagna, att anmärkt praxis i avseende å taxeringslängdernas avfattning såvitt möjligt varder förebyggd, samt i offentliga handlingar de ecklesiastika fastigheterna erhålla sådan beteckning, som utmärker, att de tjäna ett ecklesiastiskt ändamål.»

I motiveringen erinrade motionären om innehållet i 1718 och 1724 årens jordeboksmetoder rörande redovisningen av den kyrkliga egendomen, de framställningar, som på sin tid gjordes från prästerskapets sida för vinnande av rättelse av de olägenheter, som därav uppstått eller väntats uppstå, samt slutligen de lugnande förklaringar, som i anledning därav vid särskilda tillfällen givits från Kungl. Maj:ts sida. Därefter anförde motionären:

»Det har sålunda många gånger från statens sida kraftigt betonats, att uppdragandet av de kyrkliga och ecklesiastika fastigheterna under kronotitel i jordeboken icke har någon betydelse för bedömandet av äganderätten till dessa fastigheter. Tillmätande av sådan betydelse åt detta förhållande skulle ock stå i strid med lagens allmänna regler för fastighets förvärv. Icke förty måste det betecknas som en missvisande oegentlighet att dessa fastigheter upptagas under sådan titel i jordeboken. Då emellertid förhållandet så länge fortfarit och dess ändrande säkerligen icke skulle kunna ske utan mycken omgång och stora kostnader, torde i detta sammanhang något yrkande om ändrade föreskrifter för jordebokens förande icke böra göras.

Däremot är det av en viss vikt att tillse att jordebokens missvisning i avseende på dessa fastigheters rättsliga natur icke må sträcka sina verkningar till områden utanför jordeboken. Visas benägenhet att använda enbart den missvisande kronobeteckningen på dessa fastigheter i andra offentliga handlingar än jordeboken och vad därmed har omedelbart sammanhang, böra kyrkans målsmän icke försumma att reagera däremot.»

Efter att hava fäst uppmärksamhet på att de ecklesiastika fastigheterna i taxeringslängderna ofta utan vidare angäves såsom tillhörande staten, anförde motionären vidare:

»Jordebokens missvisande kronotitel för de ecklesiastika fastigheterna börjar således tränga in på andra områden och till och med föranleda den miss-tolkning av kronobenämningens betydelse, som 1700-talets och 1800-talets kungl. resolutioner och brev kraftigt velat förebygga. Att utan motsägelse låta ett sådant förhållande fortgå och utveckla sig är icke utan fara. Får den missvisande benämningen på dessa fastigheter genom ofta återkommande bruk nötas in i allmänhetens föreställning, kan den uppfattningen i sinom tid bliva allmän, att dessa fastigheter intaga samma rättsliga ställning som kronans verkliga egendom. En sådan utveckling bör förebyggas i tid. Missuppfattning av sådan

fastighets rättsliga ställning kan, om den blir allmän, verka undergrävande för styrkan av kyrkans rätt till fastigheterna. Ty en allmän uppfattning, låt vara felaktig, är dock en makt att räkna med.»

Motionen vann kyrkomötets bifall, i anledning varav kyrkomötet den 16 november 1920 avlät skrivelse till Kungl. Maj:t. Kyrkomötets skrivelse har enligt beslut den 9 oktober 1925 icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Det framgår av de ovan citerade uttalandena i motionen, att man numera anser redovisningen av den ecklesiastika jorden under krono titel sakna bevisvärde. Därmed är emellertid icke sagt, att redovisningssättet skulle aldeles sakna betydelse. Särskilt inom administrationen föreligger en benägenhet att i vissa hänseenden jämställa den ecklesiastika jorden med statens jord, som utan tvivel har sin grund i detta redovisningssätt. I åtskilliga fall har denna benägenhet säkerligen medfört rättsförluster för vederbörande, som icke varit i tillfälle eller på grund av kostnaderna dragit sig för att söka vinna rättelse genom rättegång vid allmän domstol.

Beträffande prästboställena föreligga tryckta redogörelser för de norrländska länen samt Värmlands och Kopparbergs län.¹ Ur dessa redogörelser hava utredningsmännen sammanställt nedan intagna tablå, därvid med visst angivet undantag den av författarna använda rubriceringen följts.

Om man i likhet med utredningsmännen anser anledning föreligga till antagande, att de i kolumn 5 redovisade boställena, vilka i regel torde härstamma från medeltiden, icke äro upplåtna av kronan, synas alltså bland samtliga i angivna län befintliga boställen de av församlingar anskaffade eller av enskilda donerade boställena utgöra det övervägande flertalet eller minst 80 procent.

Statistiska
uppgifter.

	1	2	3	4	5
	Av kronan anslagna boställen	Av fond- medel in- köpta bo- ställen	Av försam- ling anskaf- fade och av enskilda donerade boställen	Boställen, vilkas till- komst genom församling eller donation ansetts san- nolik	Boställen av hittills ont- rett ursprung
Värmlands län	47 ²	12	52	7	75
Kopparbergs län	10	—	50	—	25
Gävleborgs län	9	—	49	12	45
Västernorrlands län	7	1	35	30	41
Jämtlands län	5	5	20	9	33
Västerbottens län	8	3	28	1	11
Norrbottnens län	16	—	19	—	11
	102	21	253	59	241
			312		
			553		

Förhållandena i de angivna länen kunna emellertid icke anses typiska för riket i dess helhet. Bebyggelsen i dessa län har ju varit relativt sen, och för-

¹ Redogörelse för de ecklesiastika boställena, I, Gävleborgs län, Stockholm 1904, II, Väster-norrlands län, Stockholm 1906, III, Jämtlands län, Stockholm 1909, IV, Västerbottens och Norrbottens län, Stockholm 1915, V, Värmlands län, Stockholm 1922, VI, Kopparbergs län, statens offentliga utredningar 1929:5.

² 19 stamhemman hava dessutom av redogörelsens författare ansetts anslagna av kronan, emedan de, ehuru av medeltida ursprung, antagits hava indragits till kronan samt därefter anslagits till sitt förra ändamål. Dessa redovisas här i kol. 5.

samlingsbildningen har därför i många fall där försiggått under andra förhållanden än inom rikets sydligare trakter. Beträffande sistnämnda trakter hava utredningsmännen låtit genom amanuensen hos kammarkollegiet *F. H. Morssing* verkställa en utredning om tillkomsten av där befintliga boställen. Undersökningen har emellertid med hänsyn till den korta tid, som för densamma stått till buds, måst begränsas till endast några län, som ansetts representativa, nämligen Södermanlands, Jönköpings, Gotlands, Malmöhus, Hallands och Skaraborgs län. Undersökningen har icke heller kunnat sträckas längre än till de äldre jordeböckerna, de s. k. prästverken m. fl. mera lättillgängliga källor.

Resultatet av Morssings undersökning kan sammanfattas sålunda:

Bostads- och löningsboställen för kyrkoherdar.

I *Södermanlands län* finnas 55 boställen av icke närmare utrett men gammalt, sannolikt medeltida ursprung samt 6 veterligen donerade boställen, varav 3 härstamma från medeltiden och 3 från nyare tiden. Några kyrkoherdeboställen, som i sin helhet upplåtits av kronan, hava icke påträffats i länet. Där emot har utrönt, att åtminstone i ett fall ett kronohemman upplåtits till förbättring av ett prästbord.

I *Jönköpings län* finnas 57 bostadsboställen av icke närmare utrett men gammalt, sannolikt medeltida ursprung, ett veterligen donerat och ett av kronan upplåtet boställe. I ett stort antal fall hava bostadsboställen förbättrats genom att andra fastigheter tillagts. Det är sannolikt, att av dessa sistnämnda en del upplåtits av kronan. Andra av dem äro veterligen donerade. Troligen förekomma bland dem också äldre löningslägenheter. — I 1660 års jordebok för länet redovisas 35 stomhemman, därav 17 bland kronohemman, 2 bland sämjemman, 14 bland kyrkohemman och 2 bland klosterhemman. Senare hava tillkommit ett skattehemman och ett under kronotitel redovisat hemman. I ett fall har utrönt, att ett under kronotitel upptaget stomhemman upplåtits av kronan. Huruvida övriga såsom krono redovisade stomhemman hava sådant ursprung, har måst lämnas därhän.

I *Gotlands län* synas samtliga 45 kyrkoherdeboställen och 47 annexhemman härstamma från gammal tid.

I *Malmöhus län* har undersökningen icke i mer än två fall givit anledning till antagande, att boställe eller löningshemman anslagits av kronan. Beträffande 20 lägenheter och 3 boställen har utredning icke verkställts, och frågan, huruvida bland dem finnas några av kronan upplåtna, har sålunda lämnats obesvarad.

I *Hallands län* finnas 76 kyrkoherdeboställen och 11 mensalhemman av medeltida ursprung. 3 hava upplåtits av danska kronan. Beträffande ytterligare 5 boställen föreligga anteckningar, som tyda på kronoursprung. 6 stomhemman synas hava tillkommit efter reformationen men under den danska tiden. Deras ursprung har icke kunnat närmare utredas.

I *Skaraborgs län* synas 81 kyrkoherdeboställen vara av gammalt ursprung. 3 boställen hava veterligen upplåtits av kronan varjämte 2 boställen sannolikt härstamma från kronan. Ursprunget till 4 under boställen inlagda hemman är okänt. Av länets stomhemman äro 68 av medeltida ursprung, 9 kunna ifrågasättas vara upplåtna av kronan och 7 hava veterligen anslagits av kronan.

Komministersboställen.

I *Södermanlands län* hava 38 upplåtits av kronan, medan 17 synas hava tillkommit på annat sätt. Ett boställe har donerats från kronojord under ständig besittningsrätt.

I *Jönköpings län* hava 63 upplåtits av kronan, 2 donerats av enskilda och 2 inköpts av socknemännen.

I *Gotlands län* äro där befintliga 9 boställen anslagna av kronan.

I *Malmöhus län* redovisas inga komministersboställen.

I *Hallands län* äro samtliga där befintliga 16 boställen av kronoursprung.

I *Skaraborgs län* äro 93 anslagna av kronan, medan ett boställe torde vara del av ett gammalt kyrkoherdeboställe.

Såsom sammanfattning torde kunna sägas, att i de av Morssing undersökta länen 18 kyrkoherdeboställen, stom- och annexhemman upplåtits av kronan, 728 tillkommit på annat sätt¹ samt 66 synas vara av mera ovisst ursprung, medan 219 komministersboställen anslagits av kronan och 23 tillkommit annorledes. Av samtliga dessa boställen hava således 237 anslagits av kronan och 728 tillkommit på annat sätt. Uppkomsten av återstående 66 boställen har icke ens med sannolikhet kunnat utrönas.

Även i rikets sydligare delar synas alltså de på annat sätt än genom anslag av kronojord tillkomna boställena utgöra det övervägande flertalet, även om deras övertikt icke är så stor som längre norrut. Som synes är det huvudsakligen komministersboställena, som i större omfattning anslagits av kronan, medan kyrkoherdeboställen samt stom-, annex- och mensalhemman i allmänhet tillkommit på annat sätt. Detta förhållande synes vara särskilt utpräglat i Svealand och Götaland. Såsom utredningsmännen förut anmärkt, voro de av kronan anslagna komministersboställena oftast små — de utgjordes ibland av ödeshemman och skattevrak.

Vid mitten av 1800-talet kom frågan om församlingarnas ställning till sina boställen i ett nytt läge. Utvecklingen hade medfört en betydande ojämnhet i avlöningsavseende prästerskapet emellan, i det att nämligen prästerskapet i ett pastorat var väl tillgodosett, medan avlöningen i ett annat pastorat var otillfredsställande. Nu framträdde en strävan att verkställa en utjämning i förevarande hänseende mellan pastoraten. Det yrkades från ett och annat håll t. o. m., att alla medel, som vore avsedda till prästerskapets avlöning, skulle indragas till statsverket, av vilket sedermera till prästerskapet skulle utbetalas utjämnade löner.

Såsom närmare framgår av den redogörelse för dessa frågor, som lämnats i en bilaga till detta betänkade (bilaga A), avvisades tanken på ett förstataligande av avlöningstillgångarna. Däremot vann strävandet efter en utjämning så till vida beaktande, att genom lagstiftningen medgavs överflyttning i viss begränsad omfattning av avlöningstillgångar från ett pastorat till ett annat.

Den första bestämmelsen angående överflyttande av prästlönedel från ett pastorat till ett annat innehölls i 9 § av kungl. förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande av prästerskapets avlöning. Såsom av detta författningsrum framgår, tilläts överflyttning av avkastning från boställe — dock ej från bostadsboställe — då bostället anslagits av kronan.

Bestämmelsen innefattar uppenbarligen en viss eftergift i prästerskapets privilegier, i vad de avse att trygga vissa prästerliga tjänster vid innehav av

*Boställenas
bundenhet
vid visst
pastorat.*

¹ Hit hava de medeltida boställena räknats.

vissa fastigheter. Däremot har man anledning antaga, att rättigheter, som med avseende å ifrågavarande löningsboställen tillkommit församlingar, av 1862 års lagstiftning lämnats orubbade och att således hinder mot överflyttning med hänsyn till dylika rättigheter måhända i en del fall förelegat. Till rättigheter av antydd beskaffenhet torde böra räknas sådana, som åtnjuta skydd enligt § 77 regeringsformen.¹

Lämnade, såsom ovan anförts, 1862 års förordning församlingarnas rättigheter till deras boställen orubbade, så gäller detta ej mindre om 1866 års och 1894 års skogsordningar.

Vid de löneregleringar, som verkställdes med stöd av 1862 års förordning, fingo pastoraten behålla sådana av kronan upplåtna löningsboställen, som prövades behövlige för avlöning av pastoratens prästerskap. Prästlöneregleringskommittén däremot föreslog i sitt 1903 avgivna betänkande angående reglering av prästerskapets avlöning, II:IV, att pastoraten skulle skiljas även från sistnämnda boställen och att all avkastning från dem skulle ingå till en särskild fond, kyrkofonden. Kommittén föreslog därjämte, att skogsavkastning från bostadsboställe, som anvisats av kronan, skulle ingå till samma fond, medan skogsavkastningen från sådant boställe då delvis tillföll boställshavaren, om skogen stod under hans förvaltning.

Av visst intresse är, att kommittén i motiveringen till sitt författningsförslag, II:IV s. 90, förutsatte, att då skogsavkastningen av boställe, som anskaffats av församling, översteg pastoratets behov av prästlöneomedel, överskottet skulle användas till främjande av andra kyrkliga ändamål inom pastoratet.

Vid infordrande av utlåtanden över kommitténs förslag väcktes av chefen för ecklesiastikdepartementet frågan om lämpligheten att till kyrkofonden indraga även jordbruksavkastningen från bostadsboställen, som anvisats av kronan, men denna tanke vann icke genklang hos kammarkollegiet med flera, som yttrade sig över förslaget, och förslag i sådant syfte upptogs icke heller i den till 1908 års riksdag avlämnade propositionen i ärendet. Vid propositionens behandling i riksdagen framträdde starkt motstånd även mot de av kommittén föreslagna indragningarna, och dessa godkändes ej heller. Till utgången hava säkerligen medverkat de uppfattningar rörande församlingarnas rätt till boställena, som under förarbetena till 1910 års lagstiftning kommo till uttryck, såsom att alla slag av boställen tillhörde församlingarna och att det i många fall vore förenat med svårigheter att förebringa bevisning i fråga om sättet för boställenas tillkomst.

En princip, som var främmande för såväl den äldre rätten som kommittén, var den vid riksdagarna med skärpa hävdade och genomdrivna grundsatsen, att ingen skillnad i avseende på sättet för dispositionen skulle göras mellan skogsavkastning och jordbruksavkastning. Den äldre rätten hade i avseende på skogsavkastningen utvecklat sig under intrycket av uppfattningen, att inskränkningen av boställshavarens rätt till skogen till allenast husbehovet inneburit, att överskottet av skogens avkastning skulle vara kronan förbehållet. I själva

¹ Paragrafen lyder »Kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill lydande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och stallängar samt laxfisken och andra kronans fisken samt kronans övriga lägenheter må Konungen icke utan riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gåva, eller på något annat sätt, kronan avhända. De skola förvaltas efter de grunder, riksdagen därom föreskriver; dock att de personer och *menigheter* (här kurs.), som, efter hittills gällande författningar, sådana kronans tillhörigheter nu innehava eller nyttja, må njuta laglig rätt därå till godo, samt att odlingar eller odlingsbar mark å kronoskogarna må i vanlig ordning, efter nuvarande eller framdeles blivande författningar, kunna till skatte försäljas.»

verket visar en granskning av de utfärdade bestämmelserna om inskränkning av boställshavarnas rätt till skogsfång, att dessa bestämmelser tillkommit allenast i syfte att säkerställa en efterträdande boställshavares intresse av att skogen även under hans tid skulle kunna giva tillgång till husbehovsvirke. De äldre inskränkande bestämmelserna äro alltså att anse såsom skogsvårdsföreskrifter.

En anordning, varom förslag uppkom vid 1908 års riksdag vid behandling av prästlönerregleringsfrågan och som upptogs och närmare utformades av de s. k. 1909 års prästlönerregleringssakkunniga i deras förslag samt slutligen vann riksdagens bifall, var, att boställsavkastningen icke fick åtnjutas av pastoraten för prästavlöning, med mindre för sådant ändamål först uttaxerats visst belopp och detta visat sig vara otillräckligt. Anordningen innebar även, att boställsmedel, som icke kommo till användning i pastoraten, s. k. överskott, skulle tillföras kyrkofonden. Denna anordning kan icke uppfattas såsom ett upphävande av församlingarnas rätt till boställena men är dock att betrakta som en inskränkning av samma rätt.

En nyhet i 1909 års sakkunnigas förslag är bestämmelsen i 19 § 2 momentet prästlönerregleringslagen, jämförd med 3 § kyrkofondslagen, enligt vilken pastoratets rätt till avkastningen av sina boställen inskränktes till sådana, som äro belägna inom pastoratet eller, ehuru belägna utom pastoratet, icke upplåtits av kronan.

Det resultat av utvecklingen, som föreligger i 1910 års lagstiftning, innebär i rättsligt avseende en seger för reaktionen mot de tidigare strävandena att överflytta eller indraga boställsavkastning. De med tillämpning av 9 § i 1862 års förordning faktiskt indragna boställena återställdes visserligen ej, men ytterligare indragningar tillätos icke annat än i nyss angivna undantagsfall. Detta innebar en stark beskärning av indragningsrätten i jämförelse med 1862 års förordning. 1910 års lagstiftning medförde således en utvidgning av den grupp av boställen, till vilken pastoraten ägde lagstadgad rätt, och kan därför sägas åtminstone i detta avseende hava förstärkt pastoratens ställning till prästlönejorden.

Kammarkollegiets kritik av utredningsmännens framställning angående församlingarnas ställning till prästlönejorden.

Främst i utredningsmännens betänkande har intagits en av dem verkställd utredning beträffande församlingarnas ställning till prästlönejorden. Det får antagas att denna redogörelse haft en central betydelse för utredningsmännens och de sakkunnigas förslag, särskilt i avseende å frågan om förläggande till pastoraten av förvaltningen av de till prästerskapets avlöning avsedda boställena. Efter ämbetsverkens¹ mening kan berörda förvaltningsfråga eller eljest frågan om ändrad ecklesiastik lönelagstiftning icke annat än i ringa mån påverka den uppfattning, vartill man må komma i avseende å det spörsmål, som behandlats i oförmälda utredning.

Detta oaktat har kammarkollegium, som det närmast tillkommer att ingå i bedömande av utredningen, ansett sig böra något beröra densamma.

Statskontoret har å sin sida funnit den fråga, som är föremål för sagda utredning, icke falla inom området för sin ämbetsverksamhet, varför statskontoret icke deltagit i utredningens bedömande.

Med hänsyn till den korta tid, som stått utredningsmännen till buds för en undersökning av den stora omfattning och den invecklade beskaffenhet varom här är fråga, kan ej förväntas att den skulle vara fullt uttömmande och allsidig. För kollegium, som likaledes för utlåtandes avgivande har sig förelagd en synnerligen begränsad tid, har det ej heller varit möjligt att annat än jämförelsevis ytligt ingå i granskning av utredningen. En mera ingående kritik hade tvevelsutan varit önskvärd, ty vissa sidor av problemet synas vara icke eller icke tillräckligt belysta.

Frågan om en fullständig överflyttning till pastoraten av boställsförvaltningen och det i sammanhang därmed föreslagna upphörandet av den över prästlöneboställena utövade permanenta statskontrollen, vilken sammanhänger med den prästerliga organisationens karaktär av nationell institution, rullar upp det invecklade problemet om *förhållandet mellan stat och kyrka över huvud*. Av ålder hava de kyrkliga myndigheterna och organen åtnjutit en vidsträckt självstyrelse i andliga frågor. De ekonomiska och administrativa däremot ha alltsedan reformationen kontrollerats av statsmakten. I dessa yttre eller »världsliga» angelägenheter är också förbindelsen mellan stat och kyrka i överensstämmelse med lutherska grundsatser mycket nära. Problemet har i själva verket en avgörande betydelse för frågan om den statliga kontrollens umbärlighet. Härvidlag kan ej åberopas, att i Finland boställsförvaltningen överlämnats till pastoraten utan någon egentlig kontroll av statsförvaltningen, ty den finska kyrkan är på grund av speciellt finska förhållanden en fullt utbildad korporation, ett juridiskt samfund med egen beskattningsrätt, med rätt att mottaga gåvor och testamenten samt att kära och svara i rättegång (Jfr Finlands kyrkolag § 455). Så är icke fallet i Sverige, där enligt 1686 års kyrkolag den kyrkliga verksamhetens uppehållande är en plikt och uppgift

¹ Kammarkollegiet och statskontoret.

för staten. Om ett införande av den finska ordningen åsyftas, synes den riktiga behandlingsordningen vara, att kyrkan först — i grundlagsväg —¹ konstitueras såsom ett rättsligt samfund med pastoraten och församlingarna såsom underavdelningar, varvid kyrkans såsom helhet och dess delars rättigheter kunna avgränsas dels gent emot staten, dels inbördes. De sakkunnigas förslag innebär att, utan en sådan avgränsning, på pastoraten under kontroll endast av kyrkliga myndigheter överflytta ett fastighetsbestånd, delvis av kronoanslags natur, med ett värde av inemot 200 miljoner kronor, samt i huvudsak rätten till avkastningen av kyrkofonden, 55 miljoner kronor, och dit ingående statsanslag å omkring 5 miljoner kronor årligen.

I redogörelsen för utredningsmännens ifrågakvarande undersökning — anmärkningsvärt nog har en väsentlig del därav (s. 14—35)² hämtats ur en på uppdrag av ena parten i en tvistig rättsfråga verkställd, icke publicerad utredning — saknas en systematisk utredning och behandling av det problem, som utredningsmännen torde hava haft att i enlighet med direktiven i departementschefens uttalande den 23 januari 1931 söka lösa, nämligen »den synnerligen viktiga frågan om församlingarnas av ålder bestående ställning till den del av kyrkoförmögenheten varom fråga är». I den verkställda utredningen lämnas lösryckta exempel och exkurser över vissa nog så intressanta specialfrågor, dock utan direkt betydelse för frågan om församlingarnas äganderätt till prästlönejorden. Vilken natur den rätt har, som pastoratet enligt utredningsmännen och de sakkunniga äga till boställena, synes oklart. Ehuru i argumenteringen en uppenbar sammanblandning ägt rum av privaträttsliga och offentligrättsliga begrepp, synas emellertid — då ju en offentligrättslig rätt ej har längre varaktighet eller större räckvidd än den författning, varå den grundas — utredningsmännen och de sakkunniga utgå från att pastoraten hava en *privaträttslig (äganderättslig) rätt* till de boställen, som äro använda för prästerskapets avlöning. Denna argumentering torde bygga på en antagen ursprunglig rätt för församlingarna *såsom sådana* till deras präster anslagna boställen, framför allt till de av församlingarna själva anskaffade. I ett i 1929 års betänkande (I. sid. 150) anført rättsfall har denna uppfattning år 1916 underkänts av högsta domstolen. I själva verket synes den gjorda argumenteringen mera tjäna till ett ådagaläggande av karaktären av den offentligrättsliga dispositionsrätten (jfr sid. 11).³

Vad angår utdömandet (s. 15)⁴ av den inom statsförvaltningen sedan reduktionstiden och till jämförelsevis sen tid tillämpade presumtionen, att medeltida boställen, tills annat visats, vore att anse såsom upplättna av kronan, vill kollegium, utan att taga bestämd ståndpunkt till denna svåra och invecklade fråga, allenast erinra, att under den första kristna tiden här i landet konungarna ostridigt byggde kyrkor och uppläto prästbol (utr.-männen s. 10).⁵ Oförytterlighetsgrundsatsen beträffande kronogodset, som förmenas utgöra ett hinder för antagandet att kronoegendom i väsentlig omfattning härvid kommit

¹ Jfr Justitierådet Chr. Naumanns yttrande till högsta domstolens utlåtande över förslag till ny kyrkolag 1873: »— — — bör icke lämnas ur sikte, att det är vår svenska *statskyrka*, för vilken här skall reglementeras, helst nu icke rimligen kan vara fråga om att genom grundlagsändringar tillvägabrinda en skilsmässa mellan kyrkan och staten utan fasthellre med iakttagande av den varsamhet, som särskilt i detta maktpåliggande ämne är oavvislig, söka förebygga lika mycket införandet av en högkyrklig hierarki med sina romerskt-katolska tendenser som statskyrkans förvandling till en presbyterianförsamling» (Naumanns tidekr. 1878 s. 77).

² S. 322—341 i bilaga 2.

³ S. 319 och 320 i bilaga 2.

⁴ S. 323 i bilaga 2.

⁵ S. 318 och 319 i bilaga 2.

till användning, förekommer först i yngre Västgötalagen (från tiden 1250—1300) och avser här blott det äldsta kronogodset, Uppsala öd. Vid lagens uppteckning torde församlingsbildningen i stora delar av riket hava varit i huvudsak avslutad, i varje fall var detta förhållandet i Västergötland. Något hinder att i dessa delar av landet kronogods kommit till användning för boställenas bildande föreligger alltså icke. Ett allmänt förbud mot minskning av kronans rätt förekommer först i Magnus Erikssons landslag (omkring 1350). Återkallelse av kronojord, anlagen kyrkliga ändamål, sträckte sig varken vid drottning Margaretas eller konung Karl Knutssons räfster eller Gustaf I:s reduktion längre tillbaka än till år 1363, det år då konung Albrekt inkom i riket. Det synes alltså, vilken uppfattning man än har om kronogods-upplåtelseernas natur, uppenbart, att den ifrågakvarande förvaltningstraditionen ej helt saknat historisk grund. Den torde dessutom hava stått i överensstämmelse med den officiella åskådning, som gällde vid tillkomsten av 1686 års ännu giltiga kyrkolag. Beträffande de boställen, vilka under medeltiden tillkommit i sammanhang med församlingsbildandet, bör ej förbises, att deras anskaffande och överlåtande till lokalkyrkan genom en formlig äganderättsöverlåtelse innebar en såsom förutsättning för församlingsbildandet uppställd prestationsskyldighet, som ursprungligen utkrävts av de kyrkliga myndigheterna, vilka utövade en rätt vittgående befogenhet att för kyrkans räkning ålägga kyrkmenigheterna skatter och besvär, samt att efter reformationen Konungen övertagit kyrkans befogenheter i detta och andra avseenden. Önskvärt hade varit att få en kort men klar bild av den kamp, som efter reformationen ägde rum mellan å ena sidan den prästerliga uppfattningen och å den andra den världsliga statsmaktens åskådning i fråga om den till prästerskapets underhåll brukade fasta egendomen.¹ I utredningen lämnas väl en del upplysningar om prästeståndets mening och anspråk men icke något om de övriga riksståndens och regeringsmaktens ställningstagande. Särskilt hade det givetvis varit av intresse att få utrett eller åtminstone belyst vilken uppfattning rörande de kyrkliga menigheternas på privaträttslig grund vilande rättigheter till prästborden och annan prästlönejord kan anses hava framträtt under utförandet av Gustaf Vasas nydaningsarbete och vid lagstiftning och förvaltning under tiderna därefter.

Utredningsmännen uttala (s. 11)² att anordningen att göra överlåtelsen av prästbolet till sockenkyrkan och icke till församlingen vore (»få anses vara») mera av formell beskaffenhet såsom härledande sig från en tid, då församlingen såsom sådan ännu icke av den borgerliga rätten erkänts såsom rättssubjekt. Man blir villrådig vad utredningsmännen här avse. Av ordalagen att döma avses transaktionens innebörd enligt nu gällande privaträttsliga regler. Vad som är av betydelse är dock först och främst innebörden av densamma vid tiden för överlåtelsen. Såsom allmänt torde vara erkänt, hade formen en helt annan och reell innebörd än utredningsmännen torde mena. Grunden var den kanoniska rättens och de kyrkliga myndigheternas krav på att boställsjorden skulle formligen *övergå* från givarnas till ett kyrkligt institut, här sockenkyrkans, ägo. Där församlingsborna skjutit samman jorden, måste denna alltså hava upphört att vara deras tillhörighet. Det var efter medeltida åskådning ej församlingens utan kyrkans behov av präst och gudstjänst, som skulle säkerställas. Församlingen var endast den kyrkliga verksamhetens *objekt*. Om utredningsmännen hade velat fullständigare citera den av dem delvis avtryckta

¹ Rörande denna fråga torde kunna hänvisas bland annat till Otto S. Holmdahls arbete »Studier öfver prästeståndets kyrkopolitik under den tidigare frihetstiden» I och II; Oscar Hippel, Kyrkolagskommittén 1824—1846; P. O. Gränström, Prästeståndets sista strid.

² S. 320 i bilaga 2

prästeståndets framställning till Kungl. Maj:t år 1682 (s. 16)¹ skulle därav hava framgått att ståndet ingalunda menade att församlingarna vore ägare till boställsjorden. Det heter härutinnan i framställningen bland annat:

»Söka vi dock med all underdånighet att försvara prästegårdarna, ej såsom vår enskylte egendom, vilken kan våra barn ärfteligen tillfalla, utan som en varaktig och omistelig och allmän rättighet, den de alla måste nyttja, vilka till gudstjänsten och det heliga predikoämbetet i alle efterkommande tider skulle brukade vardas. — — — Vad — — — förslaget vidkommer att lägga några kyrkosocknar tillsammans under ett gäll, på det att de övriga prästeborden måge till Kungl. Maj:ts och kronans behov besparde bliva, så vilje vi det alles rättsinnige omdöme hemställa 1) om det rätteligen ske kan — — —. Att det ingalunda kan ske synas dessa viktiga skäl förhindra: 1. Att lika som själva kyrkan är Guds hus, så är jämväl all dess tillhörighet Guds egendom; ty ej allenast det rum, på vilket templet skulle byggas, utan ock all den mark, som avmättes till prästernas hus, var Herranom heligt. Såsom då kyrkan hörer Gud till, så hörer prästegården kyrkan till, och farligt är att röra något, som Gud vill hava sig förbehållit — — —.» (Lidén, Handl. om riksdagen 1682, s. 244, 245.)

Såsom kollegium i sitt underdåniga utlåtande den 31 oktober 1930 över 1929 års förslag närmare utvecklat, är den prästerliga boställsjord, som ej anvisats av kronan, på få undantag när att anse såsom stiftelseegendom under statens kontroll och garanti. Föreställningen att församlingarna såsom sådana äro ägare torde hava mera allmänt gjort sig gällande först omkring 1800-talets mitt och då i politiskt sammanhang. Någon inverkan på det privaträttsliga läget har denna omständighet ej kunnat få.

Församlingarnas rätt är i varje fall ej starkare än intressenternas för en stiftelse. Den är sätillvida svagare än i vanliga stiftelser som, på sätt prästeståndet år 1682 erinrat, prästerskapet, ej församlingarna, av ålder varit intressenter — se t. ex. de prästerliga privilegierna, som, från att hava varit överenskomelser mellan regenten och prästeståndet, år 1723 fingo karaktären av allmän lagstiftningsakt. — Först genom 1910 års lagstiftning hava pastoraten, som i grund och botten blott äro enheter för fullgörande av vissa offentliga *skyldigheter*, prästerskapets avlönande och viss byggnadsskyldighet, insatts såsom mera direkt intresserade. Men vid sådant förhållande måste hänvisningen i motiveringen (s. 90) till § 77 R.f., vilket lagrum i åsyftad del otvivelaktigt avser privaträttsliga rättigheter, vara alldeles oriktig. Intressenterna för en stiftelse ha en rätt, att avkastningen skall orubbat tillkomma dem i enlighet med givna normer. Det karaktäristiska för prästlönejorden och sammanhängande med dess offentligrättsliga ställning är, att genom organisatoriska förändringar i administrativ väg tjänsters sammanslagning, indragning eller inrättande, eller genom ändringar i församlings- och pastoratsindelning, intressenternas krets, vad varje stiftelse beträffar, principiellt kan ändras. Permutationsinstitutet har här större utrymme än i fråga om de rent privaträttsliga stiftelserna. Ifråga om stiftelser över huvud är det icke begreppsenligt, att intressenterna på sin rätt att njuta viss avkomst skulle kunna grunda ett anspråk att övertaga stiftelsens förvaltning. Vad beträffar boställsstiftelserna, som ha en ej blott privaträttslig utan ock offentligrättslig ställning, gäller detta omdöme så mycket mera, som ett dylikt anspråk helt strider mot de historiska förutsättningarna.

¹ S. 324 i bilaga 2.

Utredningsmännen synas anse, att en privaträttslig rätt till prästlönejorden från början tillkommit den kyrkliga primärkommunen, församlingen, i denna dess egenskap. Huru denna rätt kan hava övergått från den särskilda församlingen på det för kyrkligt administrativa ändamål bildade pastoratsförbandet, som oftast består av flera församlingar, är med denna utgångspunkt oförklarligt. Ännu egendomligare skulle vara om en donation av enskild person utan vidare övergått till »en rättighet af fullt privaträttslig natur» för pastoratet, »ibland äganderätt, ibland besittningsrätt eller rätt till afkomst» (s. 66), utan att donationshandlingen har bestämmelse härom.

Ej ens någon *förvaltningsrätt* i avseende å prästboställe har under protestantisk tid, och sannolikt ej heller under katolsk, tillkommit församlingen. Det är ägnat att förvåna, att utredningsmännen (s. 13),¹ synbarligen till stöd för pastoratens förvaltningsbefogenhet i äldre tid, ansett sig kunna åberopa en »sexmansstadga från 1617», enligt utredningsmännen »uppenbarligen emanerande från riksdagen i Örebro samma år». Om denna stadga varit autentisk, skulle församlingens sexmän bland annat haft till uppgift att jämte kyrkoherden taga viss rättslig vård om prästboställena (»såsom ock prästgårdsägor att de icke förnillas eller borthävdas. prästgården till men och skada») och alltså utgjort det enda belägget för förvaltningsbefogenhet för församling i avseende å prästlönejord. Av det av utredningsmännen själva åberopade arbetet (H. Gullstrand, Bidrag till den svenska sockensjälvstyrelsens historia under 1600-talet s. 59 f.) framgår emellertid, att denna s. k. stadga aldrig utfärdats. Anledning finnes att antaga, att texten i densamma härrör från de biskopliga kretsar, som på 1600-talet sökte bland annat genom organiserande och stärkande av församlingarnas självstyrelse i görligaste mån befria den kyrkliga förvaltningen från statens kontroll eller från risken för befarade övergrepp från regeringsmaktens sida, strävanden som slutligen avvisades genom 1686 års kyrkolag (jfr anf. arb. s. 54, 57, 109).² I den av utredningsmännen citerade delen strider aktstycket såväl mot föregående som efterföljande författningar, såsom Gustaf I:s brev den 26 maj 1538 samt 1650, 1675 och 1723 års prästerliga privilegier. De efter reformationen tillkomna och gällande författningar, som tillägga församlingar förvaltningsbefogenheter över kyrklig egendom, hänföra sig helt till *kyrkornas underhållsgods*.

När utredningsmännen (s. 38—40,³ 66) och de sakkunniga (s. 42, 43⁴) tala om pastoratens (eller rättare församlingars) »rättigheter» eller »lagstadgade rätt», hava de alltså icke kunnat uppvisa, att dessa rättigheter, om därmed avses privaträttsliga rättigheter, hava något *reellt innehåll*. En argumentering som rör sig med rättigheter utan sådant innehåll måste verka vilseledande. Sakläget ändras ej därav, att i undantagsfall församlingar och, beträffande prästerliga bostadslägenheter enligt 1910 års lagstiftning (»prästgårdar»), pastorat kunna på grund av eget förvärv hava en privaträttslig rätt, som dock, så länge fastigheterna användas för sitt ändamål, icke är aktuell.

I den mån utredningsmännen och de sakkunniga må anses hava velat genom den ifrågavarande utredningen förebringa bevis om påstående om församlingarna såsom privaträttsliga ägare av prästlönejorden och därigenom giva stöd för här nedan närmare behandlade förslag om överlåtande till pastoraten att omhänderhava förvaltningen av den prästlönejord, som är lokal avlönings-

¹ S. 321 i bilaga 2.

² Den av utredningsmännen sid. 13 (s. 321 i bilaga 2) citerade biskop J. Kylanders stadga för Linköpings stift hör till de s. k. stiftsstadgor, som vissa biskopar utfärdade för stiftets präster.

³ S. 343—345 i bilaga 2.

⁴ S. 122 här ovan.

tillgång, har kammarkollegium icke blivit övertygat av vad utredningsmännen och de sakkunniga anført. Det torde därför alltjämt föreligga fullgiltig anledning att vid övervägande av frågorna om församlingarnas rätt till den icke av kronan upplåtne prästlönejorden och dess avkastning samt om dispositionen och förvaltningen därav utgå från uppfattningen om denna egendoms egenskap av stiftelseegendom.

P. M.

Undertecknade, förutvarande utredningsmän, som tagit del av kammarkollegiets granskning av det i vårt betänkande intagna inledande historiska kapitlet angående församlingarnas ställning till prästlönejorden, hava på förekommen anledning ansett sig böra anföra följande.

Den felaktiga
utgångs-
punkten.

Kollegiet, vars ifrågavarande granskning finnes intagen i ett utlåtande, som i övrigt avgivits gemensamt med statskontoret, gör sig redan med hänsyn till vad utredningen avser att bevisa skyldigt till ett allvarligt missförstånd. Kammarkollegiet utgår från den tänkta möjligheten att utredningsmännen och de sakkunniga kunna anses hava velat genom ifrågavarande utredning förebringa bevis om församlingarna såsom privaträttsliga ägare av prästlönejorden och därigenom giva stöd för förslag om överlåtande till pastoraten att omhändervärd förvaltningen av densamma. Kammarkollegiet har på detta antagande sedan byggt en motargumentering. Men detta antagande är felaktigt. I själva verket har frågan, huruvida den formella äganderätten tillkommer församlingarna eller »lokalkyrkan» eller tilläventyrs någon självständig eller icke självständig stiftelse inom församlingen icke haft något omedelbart intresse för utredningsmännen, då detta spörsmål är betydelselöst för den huvudfråga, som förelagts utredningsmännen till besvarande. Det har varit högeligen angeläget att hålla spörsmål av detta slag utanför den historisk-juridiska utredningen rörande församlingarnas ställning till prästboställena av det naturliga skälet bl. a., att på nämnda speciella spörsmål icke torde kunna givas något generellt svar. Detta för utredningen i sin helhet onödiga spörsmål skulle heller icke kunnat besvaras utan en vidlyftig kritisk vetenskaplig undersökning.

Den fråga utredningsmännen velat i möjligaste mån klarlägga är den, som innefattas i det alternativ, som 1862 års prästlöneförfattning uppställer beträffande användningen av pastoratens avlöningstillgångar. Där var stadgat, att avkastningen av de av församlingen köpta eller på annat sätt av församlingen anskaffade eller av enskilda donerade boställena icke finge användas till avlöning av annan församlings prästerskap. På sådant sätt kunde däremot avkastningen av de av kronan upplåtna boställena disponeras. Frågan är alltså, vilka boställen hava upplåtits av kronan eller om denna fråga — såsom fallet är med de medeltida boställena — icke kan exakt avgöras, vad kan anses vara sannolikt ifråga om denna sistnämnda kategori av boställen? Huruvida församlingarna i strängt juridisk-teknisk mening blivit ägare till de av dem själva anskaffade eller av enskilda personer för uppehållande av gudstjänst inom församlingen skänkta jordarna, är alltså en ovidkommande fråga ur synpunkten av de spörsmål, utredningsmännen haft att dryfta.

Då sålunda kammarkollegiet riktar sig mot en ståndpunkt, som av utredningsmännen ej intagits, har följden rimligtvis blivit, att i kritiken anförda data och slutsatser icke träffa utredningsmännen. Den av kollegiet åberopade kung-

liga domen av år 1916 saknar sålunda värde såsom bidrag till den frågeställning, som sysselsatt utredningsmännen, då domen, såsom riktigt anmärkts av 1927 års sakkunniga, icke heller kan tagas till intäkt för uppfattningen, att kronan vore att betrakta såsom ägare i fråga om boställen tillkomna genom skötning.

Sedan härmed uppvisats oriktigheten i den utgångspunkt, som kammarkollegiet lagt till grund för sin granskning av nu ifrågavarande utredning, förefinnes anledning att, med användande av ordningsföljden i kammarkollegiets framställning, belysa vissa uttalanden, som icke synas vara riktiga.

Kammarkollegiet gör gällande att den permanenta statskontrollen över prästlöneboställena åsyftas skola upphöra, samt att denna förmodade avsikt icke överensstämmer med lutherska grundsatser. Till båda sina delar är detta påstående felaktigt.

Det förslag, som utredningsmännen och de sakkunniga hava framlagt, innebär intet försvagande, än mindre något upphörande, av den statliga kontrollen över prästboställena. Boställsnämnden bibehålles och dess ordförande utses av länsstyrelsen. Domkapitlets befogenheter bevaras oförändrade, och dess ordförande jämte ledamöter samt sekreterare utses i laga ordning av Konungen. Stiftsintendenten handhar fullt självständigt tillsynen över skogsförvaltningen och tillsättes av Konungen, som jämväl utfärdar instruktion både för honom och för hans biträden. Boställskommissionen, som övervakar och leder förvaltningens successiva omläggning, tillsättes av Konungen och får av honom instruktion. Kontrollen över förvaltningen av prästboställena är till effekten intensifierad, men den är fortfarande statlig i fullt betryggande omfattning. Varje påstående i motsatt riktning är missvisande.

Vad åter angår det av kammarkollegiet gjorda inkastet om lutherska grundsatsers förhållande till denna fråga, så torde inblandningen av denna synpunkt vara alldeles opåkallad. De lutherska grundsatserna i detta hänseende kunna, praktiskt taget, sammanfattas i övertygelsen att formerna för statens och kyrkans samboende bör överlåtas åt folkets och historiens fria gestaltning, förutsatt att kyrkans religiösa arbetsuppgifter icke förtryckas eller förtryckas. Ofta uttalat från luthersk sida är att överheten såsom den mäktigaste kyrkomedlemmen bör framför andra hava vårdnad om kyrkan. Men formerna för denna vårdnadsplikts utövande äro icke på något sätt fastslagna eller stelnade. Det kan exempelvis erinras att den av kammarkollegiet nämnda lutherska kyrkan i Finland ingalunda är mindre luthersk än den svenska kyrkan, ehuru den följer andra regler för sitt beroende av staten än den svenska kyrkan.

De argument, som kammarkollegiet anfört i syfte att försvaga utredningsmännens på historiska skäl grundade påstående, att de medeltida boställena i regel icke kunna ha tillkommit genom förfogande av kronan, synes ämbetsverket själv, av vissa svävande uttryck att döma, ej tillmäta större bevisvärde.

Kollegiet söker göra gällande, att grundsatsen om kronogodsets egenskap att vara oförytterligt först förekommer i yngre Västgötalagen (1250—1300) och här blott avsåge det äldsta kronogodset eller Uppsala öd ävensom att församlingsbildningen i riket vid tiden för lagens uppteckning var avslutad. I brist på direkta belägg åtnöjer sig kollegiet därefter med att under hänvisning särskilt till förhållandena i Västergötland under den äldsta kristna tiden förklara: »Något hinder att i dessa delar av landet kronogods kommit till användning för boställenas bildande föreligger alltså icke.» Nu förhåller det sig så, att oförytterlighetsgrundsatsen med avseende å kronodomänerna uppenbarligen icke var någon nyhet för yngre Västgötalagen. Grundsatsen har av skäl, som i detta

Den permanenta statskontrollen.

Oförytterlighetsgrundsatsen angående de medeltida kronogodsen.

sammanhang skulle vara alltför vidlyftigt att utveckla, utan tvivel funnits i Sverige alltifrån den tid då egendomskomplexet Uppsala öd bildades. Det anmärkes vidare — såsom i utredningen också påvisats — att just i Västergötland systemet med privatkyrkor under äldsta kristen tid är mer än i andra svenska landskap påtagligt.

Vidare lämnar kollegiet den uppgiften att återkallelse av kronojord, anslagen till kyrkliga ändamål, sträckte sig varken vid drottning Margaretas eller konung Karl Knutssons räfster eller Gustav I:s reduktion längre tillbaka än till år 1363, det år, då konung Albrecht inkom i riket. Det är riktigt, att drottning Margaretas räfst enligt 1396 års Nyköpingsrecess var med avseende å indragningen av kronans egendom på angivna sätt begränsad. Förhållandet var att varje regent fritt disponerade kronogodset under sin regeringstid. Den överenskommelse, som den 20 september 1396 träffades på herredagen i Nyköping, avsåg endast att till kronan återföra gods, som orättmätigt kommit under frälset alltsedan drottningens företrädare, konung Albrecht, inkom i riket. Någon skillnad gjordes icke mellan andligt och världsligt frälse, utan åsyftade man alla gods och hemman (även skattejord), som frångått kronan. Rättsreglerna om kronogodsets oförtytterlighet och om frihet för kronans del från invändning om talerättspreskription eller hävd korrespondera med varandra. Det föreligger ringa sannolikhet för att herredagen skulle hava avsett att upphäva för framtiden en rättsregel av grundläggande betydelse för den statliga hushållningen. I varje fall åberopas år 1527 kronans frihet från invändning om hävd såsom självklar, vilket skall framgå av det följande.

Att vid de återvinningsrättegångar avseende kronogods, som må ha ägt rum under Karl Knutssons tid, skulle tillämpats en dylik talerättspreskription är något nytt. Uppgiftens riktighet undandraget sig emellertid prövning, då kollegiet icke ens antyder, varpå densamma stöder sig. Utan vidare kan emellertid konstateras, att kollegiets motsvarande uppgift i fråga om Gustav I:s reduktion är felaktig. Såsom redan påvisats i utredningen framgår det av 1527 års Västeråsrecess jämförd med de kungliga propositionerna till 1529 års riksdag, att kronojorden skulle återgå, huru länge den än varit borta. Kollegiets framhävande av årtalet 1363 eller tiden för konung Albrechts regeringstillträde synes i detta sammanhang för övrigt ganska oförklarligt, då det ju icke kan antagas att kronans rätt dessförinnan icke skulle hava bevakats.

Sedan kollegiet av ovan till sitt värde kritiserade uppgifter dragit den i och för sig begränsade slutsatsen, att hinder icke föreläge att kronogods kommit till användning för bostälernas bildande, utvidgar kollegiet omedelbart därefter denna slutsats till att innefatta ett historiskt stöd för den av utredningsmännen kritiserade och numera övergivna presumptionen att medeltida boställen, tills annat visats, vore att anse såsom upplåtna av kronan.

Om sättet för prästbostälernas tillkomst har kammarkollegiet (presidenten Munthe, kammarråden Rydin, Åberg, Nehrman, Björkman, Dyberg och adjungerade ledamoten Dufwa) tidigare i underdånigt utlåtande den 20 januari 1905 angående ifrågasatt indragning av vissa prästboställen till svenska kyrkans gemensamma avlöningstillgångar yttrat följande:

»De äldsta prästboställen här i landet utgjorde, såsom bekant är, delar af den jord, socknemännen på grund af de gamla landskapslagarne skulle anskaffa till sin kyrka, och därå prästen skulle hafva sin bostad. Enär från början inom hvarje svensk kyrkoförsamling fanns allenast en präst, *kyrkoherden* — i samma lagar kallad sockenprästen eller endast prästen — var alltså ordet prästgård ursprungligen beteckningen för kyrkoherdens bostad.

Prästbostäl-
leuas tillkomst
och natur.

Under katolska tiden förökades ofta prästgårdarne genom gåfvor och testamenter af enskilda personer. Af de prästgårdar, som *efter* reformationen bildades i sammanhang med pastoratsdelningar, hafva åtskilliga blifvit upplåtna af kronan, andra åter inköpts af menigheter eller donerats af enskilda. Dessutom hafva, än före, än efter reformationen, vid sammanslagning af pastorat åt kyrkoherdarne, till förbättring i deras lönevillkor, stundom anslagits de hemman, som förut varit prästgårdar i sådana församlingar, hvilka inlagts under andra pastorat; och pläga dessa hemman kallas, i gamla Sverige, stomhemman samt, i nya Sverige, annexhemman.

Sedan efter katolicismens afskaffande anspråken på prästens verksamhet med predikan och undervisning blifvit större än tillföre samt kyrkoherdarne därför fått behof af medhjälpare, anställdes, i synnerhet i större och besvärligare gäll, till deras tjänstebiträden särskilda präster, benämnda *kapellaner* eller *komministrar*. Till en början voro dessa enskildt aflönade af kyrkoherdarne. Småningom lämnade emellertid socknemännen bidrag till komministrarnes aflöning, hvarförutom regeringen åt dem upplät antingen gamla klockarebol, mot förpliktelse för komministrarne att ansvara för klockaretjänsternas uppehållande, eller ock, särdeles sedan tillgången på kronohemman genom Carl den elftes reduktion blifvit rikligare, dylika hemman. Af församlingar och enskilda personer hafva väl ock någon gång anordnats boställen åt komministrar eller med dem likställda präster.»

Man finner att denna redogörelse i allt väsentligt överensstämmer med den uppfattning, för vilken utredningsmännen gjort sig till tolk.

Av kammarkollegiets nuvarande, från dess uttalande av år 1905 avvikande ståndpunkt vill det synas som vore kollegiet benäget ansluta sig till den tidigare gällande ohistoriska uppfattning, som sedan lång tid tillbaka allmänt övergivits. Med konstaterande härav skola i det följande endast upptagas vissa sammanhang, som det synes påkallat att tillrättalägga, då de i kammarkollegiets yttrande på ett missvisande sätt berörts.

Det utdrag ur en framställning av prästeståndet vid 1682 års riksdag, varmed kollegiet velat komplettera utredningsmännens citat från samma källskrift, röjer ju framför allt, att boställeden anknjuning till viss sockenkyrka utgjorde hinder för deras disposition för ändamål utanför socknen. Att detta argument godkändes vid höjdpunkten av reduktionen visar, om något, styrkan av den församlingarnas rätt, som utredningen velat betona, oberoende av frågan, om denna rätt är att uppfatta som äganderätt eller ej. Att parallellt därmed ett prästerligt ståndsintrasse förelegat minskar ej värdet av detta vittnesbörd.

Vid kammarkollegiets följande icke särdeles lättförståeliga argumentering beträffande giltigheten av § 77 R. F. gör man sig den fråga, vilka menigheter då enligt kollegiets mening skulle åtnjuta skydd enligt samma paragraf, och vilka menigheter skulle vara fritagna från administrativt ingripande i organisatoriskt hänseende. Att städerna enligt antydda åsikt icke skulle med avseende å donationsjordar kunna åtnjuta skydd enligt denna paragraf i regeringsformen, är uppenbart. Man synes därför kunna eftersporja, huruvida kollegiet tillfullo överblickat räckvidden av sin ståndpunkt beträffande tillämpligheten av stadgandet i § 77 R. F. i den del, varom nu är fråga, eller att *menigheter*, »som efter hittills gällande författningar sådana kronans tillhörigheter nu inneha eller nyttja må njuta laglig rätt härå till godo».

Med avseende på den i utredningen åberopade sexmansstadgan från 1617 gör sig kollegiet skyldigt till förbiseenden. Det har i utredningen ingalunda gjorts gällande, att denna stadga utfärdats som kunglig förordning, och uttrycket

Församlingens rätt att kára och svara för prästboställe.

»uppenbarligen emanerande från riksdagen i Örebro samma år» valdes just med hänsyn härtill. Såväl den omedelbara sammanställningen med biskop Kylanders stadga för Linköpings stift som den anförda karakteriseringen av författningen antyder skäligen klart, att dokumentet av utredningsmännen uppfattats på väsentligen samma sätt som av kammarkollegiet, d. v. s. som en yttring av den prästerliga lagstiftning å det kyrkliga området, som under denna tidrymd jämförelsevis oinskränkt kunde göra sig gällande som ett uttryck jämväl av allmän åskådning. Angående stadgans sammanhang med riksdagen i Örebro kan nämnas att den historiske fackman, som formuleringen varit underställd, sedan år tillbaka är sysselsatt med utgivandet av riksdagsakterna från ifrågavarande period. Givetvis är det utredningsmännens mening, att sexmansstadgan äger samband med prästeståndets praktiskt kyrkliga lagstiftning i dess viktiga, men i sina olika yttringar på grund av bristande material ofullständigt kända egenskap av consistorium regni. Om stadgan ägt karaktären av en i vederbörlig form utfärdad kunglig förordning skulle den för övrigt varit ägnad att förringa utredningens allmänna värdesättning av den kyrkliga självstyrelsens styrka. Stadgans ursprung från prästeståndet måste för övrigt i belysning av dess innehåll mer än tydligt anses visa, att ståndet ingalunda ansåg sig ensamberättigat till jorden.

Kollegiet söker göra gällande att 1617 års stadga skulle stå i strid med 1650, 1675 och 1723 års prästerliga privilegier samt ett kungl. brev av år 1538.

Då kollegiet icke ens antytt, vilka bestämmelser i prästerskapets nämnda privilegier, som skulle strida mot 1617 års stadga, är man urständssatt att till dryftande upptaga kollegiets påstående i denna del, men vad 1538 års brev angår, förhåller det sig så, att detsamma i sin art och sitt tidssammanhang snarare styrker motsatsen till den ståndpunkt kollegiet intagit. Brevet har karaktären av ett återupprepande av en redan vid reformationsriksdagen 1527 tillkommen bestämmelse om forum vid bördsklander enligt tredje punkten i Västerås recess. Regeln innehöll, att i fall, då man ville göra bördsklander gällande i avseende å sådan jord, som kommit under kyrklig institution efter Karl Knutssons räfst, bevisning om rätta bördens skulle i svarandens närvaro efter lagen förebringas på härads- eller landsting, men att själva avgörandet av klandret skulle underställas Konungens prövning. Man finner av enskilda kända fall, då denna procedur iakttagits, att just församlingen hos konungen bevakat sina intressen med hänsyn till boställsjorden och även av konungen erkänts vara härtill behörig: se t. ex. Thulin, Redogörelse för de ecklesiastiska boställena i Gäfleborgs län, s. 230 (Alfta 1535, 1545). Fallet i fråga är i övrigt lärorikt nog och ställer i rent negativ belysning hållbarheten av kammarkollegiets teori om menigheternas saknad av rättsliga anspråk till boställsjorden. Ena gången befinnes socknenmenigheten ha framställt klagomål hos konungen över att ett boställshemman frångått kyrkan; andra gången, sedan den uppgivne donators arvingar återbördat samma hemman, hänvisar konungen antingen prästen eller socknen att i mån av ytterligare bevisning underställa saken konungens prövning.

Från konung Gustav I:s tid kunna ytterligare uttalanden anföras. Så avslutas exempelvis 1559 års *Ordning, huru den årliga uppbördens, som landsprestomen tillkommer, av deras gäld bytas må emellan honom eller hans arvingar, som något gäld släpper eller dör och honom som där vid igen taga skall* med hänvisning till vederbörande av- och tillträdare att, där så ske kan, träffa förlikning, »så att båda parterna låta sig väl åtnöja, och att prästebolet eller socknene uti inga måtto sker förnär» (Schmedemans justitieverk s. 32). Uttryck-

ligare kan socknens ställning av rättsägare näppeligen angivas. Detta uttryckliga erkännande av socknen såsom rättsägare beträffande prästboställena är ordagrant intaget i 1571 års kyrkoordning. Det återfinnes också i biskop Laurelii kyrkolagsförslag från 1600-talets mitt och har sannolikt ansetts vara tillämpligt jämväl efter tillkomsten av 1686 års kyrkolag.

Till vår tid bevarade upplysningar från reformationstiden visa, att det fortfarande var församlingarnas sak att i första hand förse sina präster med boställen. Belysande är konung Gustav I:s brev den 18 april 1544 till ärkebiskop Laurentius Petri angående vissa förhållanden i Ununge församling. Socknemännen hade begärt att ett och annat prästbol skulle »stiftas». »Det kunna vi väl lida», svarar konungen, »var socknen eljest hade där någon råd till. Men det Vi skulle stifte eller beställa är icke i vår lägenhet, förty Vi have mycket annat att skaffa. Så är Oss icke heller vitterligt, vad landbor eller lägenhet där är till kyrkan, därför må socknen själv tänkie där till.» Konungens svar ger, för att använda kollegiets eget uttryckssätt, »en kort men klar bild» av den världsliga statsmaktens åskådning i fråga om socknens förhållande till den till prästerskapets underhåll brukade fasta egendomen.

De regalistiska föreställningarna om kyrkans jord och församlingarnas ställning till densamma härstamma icke från reformationstiden utan från ett senare århundrade. De voro vid 1600-talets slut gängse mindre inom domstolarna än inom förvaltningen, särskilt i de delar av densamma, som voro sysselsatta med statens räkenskapsväsende. Utredningsmännens utredning ger vid handen att sättet att redovisa kyrkans jord under kronotitel i jordeboken och den i samband därmed uppkomna felaktiga presumtionen, att denna jord ursprungligen upplåtits av kronan, bottnade i ett bokhålleriintresse, intresset av kronoräkenskapernas förenkling. De regalistiska föreställningarna levde kvar även efter reduktionstiden hos kammarkollegiet men under växande motstånd och ogillande, icke blott från enskilda utan också från regeringsmakten. Utredningsmännen hava erinrat om den reprimand, som av Kungl. Maj:t år 1824 riktades mot kollegiet i anledning av den uppseendeväckande handläggningen av ett jordeboksärende rörande ett ecklesiastiskt boställe. Utan tvivel stod sättet för kollegiets handläggning av ärendet i god överensstämmelse med den regalistiska och fiskaliska åskådning, som traditionsenligt fanns hos ämbetsverket och som givetvis var av icke ringa betydelse för ett effektivt fullgörande av verkets arbetsuppgifter. Däremot var denna åskådning näppeligen ägnad att göra ämbetsverkets uttalanden och beslut ur opartiskhetens synpunkt särdeles pålitliga vid förefallande tvister mellan kronan, å ena sidan, samt menigheter och enskilda personer, å den andra. Detta förhållande har också givit anledning till åtskilliga till kollegiet riktade påminnelser och instruktioner. Man kan erinra om det förständigande, som riktades till kollegiet i kungl. brev av den 20 maj 1754. Kungl. Maj:t, som tyckt sig finna att kollegiet ville i det då förevarande ärendet »genom antagna uttydningar av de uti suveränitetstiden (kungliga enväldet) inkomne kungl. brev» göra enskildas rätt mindre bevarad än kronans, fann sig i anledning därav föranlåten förklara »att som Vi draga till Eder det nådiga förtroende, det I vid alla tillfällen med trohet och nit förekomma och avvända Vår och kronans skada; Så vilja Vi ock av en ej mindre faderlig kärlek än konungslig rättvisa för alla Våra undersätare, att dem i ingen måtto med kronans vinning må ske för när, och att det således åligger Eder vid ansvars tillgörande att i alla mål där kronan har något att skaffa och dela med undersätarna, med icke mindre ömhet och rättrådighet anse, utröna och befordra undersätarens än kronans rätt och säkerhet, så att utfärdade kungl. brev och be-

De fiskaliska
synpunkternas
tillbakavisa-
sande.

fallningar ej måge till privatorum nackdel längre extenderas eller annorlunda uttydas än de i bokstaven lyda eller efter en otvungen tillämpning billige och skäliga både för den ena och den andra sidan äro, på det undersåtarena måge vara förvissade att dem i handel med kronan skall ske all den rätt, som de sins emellan efter lag och laga stadgar kunna begära och påstå.» Ovannämnda citat utvisar att statsmakten redan vid mitten av 1700-talet fullt frigjort sig från den fiskala och regalistiska inställning, som den kamerala myndigheten av förklarliga skäl kommit att intaga.

En allmoge, som under sekler förstått att hävda traditioner av självstyrelse trots perioder av motigheter, har förvärvat sig rätt att i tidsenliga former bliva bibehållen vid självstyrelsens principer även på det kyrkliga kommunala område, varom nu är fråga.

O. BERGQVIST.

Ph. Aastrup.

L. Alb. Rune.

G. Prawitz.

Bil. 5.

Vid skatteutjämningsberedningens utlåtande fogad promemoria, innefattande vissa synpunkter med avseende å den skatteutjämnande effekten av 1929 och 1931 års sakkunnigas förslag i fråga om reglering av prästerskapets avlöning m. m.

I.

Enligt¹ 1929 års sakkunnigförslag skulle kyrkofonden erhålla ställning såsom centralorgan för det prästerliga avlöningsväsendet. Till kyrkofonden skulle med vissa undantag ingå pastoratens samtliga nuvarande avlöningstillgångar såsom avkastning av boställen m. m., varemot ur kyrkofonden skulle bestridas samtliga prästlönekostnader med undantag av utgifterna för tillhandahållande av bostad. Förvaltningen av löneboställena skulle helt överlämnas till domänstyrelsen. Präst, som åtnjöte tjänstebostad, skulle av lönen avstå viss procentuell del, lörens bostadskvot. Prästlönekostnaderna skulle i princip helt utjämnas mellan de kyrkliga kommunerna, och skulle utjämnigen avse ej blott penninglönen utan även den del därav, som motsvarade bostadskvoten. Denna kvot skulle tillfalla vederbörande pastorat. Från den allmänna utjämnigen skulle således undantagas allenast pastoratens verkliga kostnader för tjänstebostad åt präst, i den mån dessa överstege bostadskvoten. För bestridande av prästlönekostnaderna, i den mån de skulle bliva föremål för utjämnigen, skulle statens ersättning för prästerskapets indragna tionde, all för närvarande för prästlöneändamål disponerad förmögenhet i fast egendom och fonder samt avkastningen av den uppsamlade förmögenheten i första hand och i sin helhet tagas i anspråk. Ytterligare erforderliga medel skulle anskaffas genom en *kyrkligt-kommunal beskattning, som proportionellt belastade de särskilda församlingarna i förhållande till varje församlings kommunala skatteunderlag*.

1931 års sakkunnigförslag bygger på en vidsträckt decentralisering av prästlönejordens förvaltning. Enligt detta förslag skulle förvaltningen av de till pastoraten bundna boställena, såväl jordbruksförvaltningen som skogsförvaltningen, läggas till pastoraten och deras förvaltningsorgan, kyrkoråden. För prästerskapets avlöning skulle boställenas beräknade avkastning och pastoratens övriga avlöningstillgångar läggas i botten och alltså i första hand tagas i anspråk. För gemensamma utgifter såsom prästerskapets pensionering m. m. skulle uttagas *en lägre allmän kyrkoavgift efter skattekrona*. Därest pastoratets avlöningstillgångar lämnade överskott, sedan prästerskapets löner guldits, skulle överskottet ingå till kyrkofonden. Om däremot för prästerskapets avlöning erfordrades mer än som täcktes dels av pastoratets avlöningstillgångar, dels ock därutöver av *ett belopp motsvarande en uttaxering per skattekrona av 30 öre eller det lägre belopp, Kungl. Maj:t för året bestämt*, skulle pastoratet för vad ytterligare erfordrades erhålla tillskott ur kyrkofonden. *Den allmänna kyrkoavgiftens grundbelopp skulle vara 10 öre per skattekrona*. Kungl. Maj:t

¹ De till promemorian fogade noterna hava tillagts inom departementet i syfte att ytterligare belysa frågan.

skulle årligen bestämma huru stor del av grundbeloppet, som skulle uttagas för året.

Av den här lämnade kortfattade redogörelsen rörande huvudpunkterna av finansieringssystemet enligt 1929 och 1931 års sakkunnigförslag torde framgå, att båda förslagen innebära en utjämning av prästlönekostnaderna utöver vad som för närvarande gäller.

II.

1931 års sakkunniga hava mot 1929 års förslag i samma ämne erinrat, att en isolerad utjämning på ifrågavarande område i det enskilda fallet kunde tänkas medföra en skärpning av den nu rådande olikheten i pastoratens totala skattebörd. Det vore nämligen enligt de sakkunnigas mening ingalunda säkert, att de pastorat, som hade den tyngsta totala skattebördan, också vore de mest betungade i fråga om avgifter till prästerskapet.

Vissa undersökningar hava i anledning därav utförts angående verkningarna ur skatteutjämnings synpunkt av ett bifall till 1929 års sakkunnigförslag. Undersökningarna avse ecklesiastikåret 1928—1929, det senaste år, för vilket detaljerade siffror finnas tillgängliga i den officiella statistiken.

Fördelningen av rikets landskommuner och köpingar efter utdebiteringen per skattekrona till prästerskapets avlöning under nämnda ecklesiastikår framgår av nedanstående tablå:

0—30 öre	30—59 öre	60 öre och därutöver
53 ¹	643 ²	1,718 ³

Av denna tablå framgår, att endast ett ringa fåtal landskommuner haft en utdebitering, understigande 30 öre per skattekrona, medan det övervägande flertalet måst vidkännas en utgift motsvarande maximibeloppet, 60 öre per skattekrona.

Vad städerna beträffar hade 59 en utdebitering understigande 30 öre per skattekrona. Övriga städer fördelade sig i utdebiteringshänseende på sätt framgår av nedanstående sammanställning.

	30—59 öre		60 öre och därutöver
Enköping	Ronneby	Filipstad	Östhammar
Nyköpings östra	Hässelholm	Askersund	Öregrund
Katrineholm	Laholm	Nora	Sigtuna
Torshälla	Falkenberg	Lindesberg	Mariefred
Strängnäs	Kungsbacka	Sala	Trosa
Söderköping	Kungälv	Köping	Skänninge
Motala	Marstrand	Arboga	Gräna
Vadstena	Strömstad	Säter	Skanör och Falsterbo
Mjölby	Alingsås	Hedemora	Haparanda
Nässjö	Ulricehamn	Avesta	Summa 9
Värnamo	Skara	Hudiksvall	
Vetlanda	Skövde	Sollefteå	
Tranås	Hjo	Piteå	
Oskarshamn	Tidaholm	Boden	
Vimmerby	Falköping	Summa 45	
Borgholm			

¹ Därav 5 köpingskommuner.

² „ 26 „

³ „ 10 „

Flertalet städer och däribland särskilt de större städerna befinna sig alltså i lägsta gruppen, medan endast 9 småstäder befinna sig i den högsta. Av dessa sistnämnda städer hade endast Trosa, Skänninge och Haparanda en utdebitering av egentliga kommunalutskylder, överstigande 10 kronor per skattekrone.

Behandlar man de landskommuner, inklusive köpingar, vilka under år 1928 hade en utdebitering per skattekrone av minst 10 kronor, såsom en grupp för sig, fördelade sig dessa med avseende å utdebiteringen till prästerskapet på sätt nedanstående tablå utvisar:

L ä n	Utdebitering per skattekrone			Anmärkningar
	högst 30 öre	30—59 öre	60 öre eller därnöfver	
Stockholms	1 ¹	—	29	1 Ösmo jämte Nynäshamns köping.
Uppsala	—	2	11	
Södermanlands	—	—	14	
Östergötlands	—	—	17	
Jönköpings	—	2	4	
Kronobergs	—	—	6	
Kalmar	—	3	28	
Gotlands	—	—	36	
Blekinge	—	—	22	
Kristianstads	—	4	22	
Malmöhus	—	1	3	
Hallands	—	1	25	
Göteborgs och Bohus	1 ²	1	43	2 Lane-Ryr, som ingår i Uddevalla pastorat.
Älvsborgs	—	1	56	
Skaraborgs	—	4	54	
Värmlands	1 ³	4	16	3 Karlstads landsförsamling, som tillhör Karlstads stadsförsamlings pastorat.
Örebro	—	1	1	
Västmanlands	—	1	9	4 Ludvika landskommun, som ingår i Ludvika pastorat.
Kopparbergs	1 ⁴	1	—	
Gävleborgs	—	3	10	
Västernorrlands	—	7	17	
Jämtlands	—	4	15	
Västerbottens	—	1	7	
Norrbottnens	—	2	19	
Summa	4	43	464	

Av denna tablå framgår, att endast i fyra av rikets 511 under år 1928 mest skattetyngda landskommuner utdebiteringen för ifrågavarande ändamål understigit 30 öre per skattekrone.¹ Samtliga dessa fall utgöras av landskommuner, vilka ingå i stads- eller köpingspastorat, och där alltså landskommunen beträffande utdebiteringen till prästerskapet dragit fördel av stadens eller köpingens rikare skatteunderlag. Detsamma gäller i huvudsak de 43 landskommuner, inom vilka utdebiteringen kunnat hållas mellan 30 öre och 60 öre per skattekrone. Även dessa kommuner ingå i allmänhet i pastorat, vilka omfatta städer eller samhällen med ett relativt högt skattekrontal per inneväanare. I omkring $\frac{9}{10}$ delar av de undersökta landskommunerna har däremot utdebiteringen uppgått till eller överstigit 60 öre per skattekrone.

Nu är det emellertid också möjligt att — ehuru i 1931 års sakkunnigbetänkande ej nämnts något därom — landskommuner med låg total utdebitering kunna hava hög utdebitering till prästerskapet, och att på grund härav 1929

¹ I två av dessa kommuner inträder ingen skatteökning enligt departementschefens förslag. I de två övriga blir skatteökningen 9 öre för skattekrone.

års förslag skulle ytterligare gynna dessa kommuner. För att utröna hur härmed förhålle sig, har undersökts de landskommuner inom varje län, som hava den lägsta utdebiteringen. Resultatet av denna undersökning framgår av nedanstående sammanställning:

L ä n.	Antal kommuner	Total utdebitering per skattekrona, högst	Utdebitering till prästerskapets avlöning per skattekrona		
			högst 30 öre	30—59 öre	60 öre och därutöver
Stockholms	10	5:—	5(2)	2	3
Uppsala	6	5:—	1	—	5
Södermanlands	15	5:50	—	8(1)	7
Östergötlands	10	5:50	—	4	6
Jönköpings	17	5:—	—	7	10
Kronobergs	8	5:—	2	3	3
Kalmar	8	6:—	2	4(1)	4
Gotlands	11	6:—	—	—	11
Blekinge	9	9:—	1	1	7
Kristianstads	17	5:—	—	13(1)	4
Malmöhus	23	4:—	2	20	1
Hallands	9	5:50	1	1	7
Göteborgs och Bohus	9	7:—	2	1	6
Älvsborgs	24	5:—	1	12	11
Skaraborgs	28	5:—	—	8	20(1)
Värmlands	10	6:—	1	6	3
Örebro	9	5:50	—	5	4
Västmanlands	9	6:—	—	3	6
Kopparbergs	10	5:—	—	5	5
Gävleborgs	7	6:—	—	6	1
Västernorrlands	8	6:—	—	5	3
Jämtlands	6	6:—	—	5	1
Västerbottens	7	7:50	1	3	3
Norrbottnens	5	10:—	1	1	3
Summa	275		18(2)	123(3)	134(1)

Siffrorna inom parentes angiva antalet köpingar.

Denna tablå utvisar, att bland de minst skattetyngda landskommunerna och köpingarna antalet kommuner inom den sista debiteringsgruppen omfattar nära hälften av hela antalet undersökta kommuner. Anledningen härtill torde vara att söka däri, att, såsom också framgår av en av ovanstående tablåer, landskommunerna i allmänhet hava hög utdebitering för sitt prästerskap. En fullständig utjämning av prästlöneutgifterna enligt 1929 års förslag skulle alltså gynna ett rätt stort antal kommuner, vilka redan förut hava låga kommunalutskylder.¹ Då 1931 års förslag förutsätter en maximal församlingsavgift för ändamålet av 30 öre per skattekrona, skulle emellertid utjämningen enligt detta

¹ 1927 års sakkunniga hade motiverat sitt förslag med den skattutjämning, som därigenom skulle åstadkommas. I sin kritik av detta förslag anförde 1931 års sakkunniga:

»Vad beträffar utjämningen pastoraten emellan av bördorna för avlöande av prästerskapet, så anse de sakkunniga, att frågan om skattutjämning mellan kommunerna bör lösas för alla kommunala utgiftsområden samfällt. En sådan allmän skattutjämning förekommer ju redan genom utjämningsskatten och de därmed gäldade bidragen till skattetyngda kommuner. Denna skattutjämning omfattar även prästlönekostnaderna. Vill man åstadkomma en längre gående skattutjämning mellan kommunerna, torde man enligt de sakkunnigas mening böra vidare utbygga den allmänna skattutjämningen. En isolerad utjämning på ett enda utgiftsområde synes däremot icke vara lämplig, ty den kan i det särskilda fallet medföra en skärpning av olikheten pastoraten emellan av den totala skattebördan.»

Den i promemorian intagna utredningen bestyrker tillfullo detta uttalandes riktighet.

förslag verka på samma sätt. och ju lägre denna maximisiffra sättes, desto flera skulle de fall bliva, då kommuner med låg utdebitering gynnades.¹

Göras motsvarande undersökningar i fråga om städerna, befinnes, att de städer, till antalet 13, vilka år 1928 hade en utdebitering av egentliga kommunalutskylder av 10 kronor per skattekrona eller därutöver med avseende å utdebiteringen till prästerskapet fördelade sig på följande sätt:

högst 30 öre	30—59 öre	60 öre eller därutöver
4	5	3

De städer, vilka samma år hade en utdebitering av högst 7 kronor per skattekrona, utgjorde sammanlagt 27. Dessa fördelade sig med avseende å utdebiteringen till prästerskapets avlöning på följande sätt:

högst 30 öre	30—59 öre	60 öre eller därutöver
13	10	4

I fråga om städerna gör i ovanstående sammanställningar det förhållandet sig gällande, att städerna i allmänhet hava relativt låg utdebitering till sitt prästerskap. Av sammanställningarna framgår, att i nio av de mest skattetyngda städerna utdebiteringen till prästerskapets avlöning understeg 60 öre per skattekrona. I fyra av dessa städer uppgick utdebiteringen till högst 30 öre per skattekrona. För dessa fyra sistnämnda städer skulle en utjämning av prästlönekostnaderna enligt såväl 1929 som 1931 års sakkunnigförslag förmodligen innebära, att de skulle få vidkännas en ökning i utdebiteringen.

Beträffande de fyra städer med låga kommunalutskylder, som haft en utdebitering till prästerskapet av 60 öre eller därutöver, skulle dessa liksom de landskommuner, i vilka liknande förhållanden äro rådande, bliva i högre grad gynnade av en utjämning än övriga kommuner.²

III.

Mot 1931 års förslag har i avgivna yttranden under hänvisning till utdebiteringsprocentens sannolika storlek anmärkts, att pastoraten, i motsats till vad i sakkunnigbetänkandet förutsatts, mycket sällan skulle hava något ekonomiskt intresse att utvinna största möjliga avkastning av lönebeställena, bland annat av den anledningen att de i allt fall skulle drabbas av den föreslagna maximikutdebiteringen per skattekrona (30 öre eller lägre belopp).³ I anledning

¹ 1931 års sakkunnigförslag utger sig icke för att vara ett skattutjämningsförslag och drabbas därför icke av de i promemorian framställda anmärkningarna. Att i ett stort antal fall en skattutjämning blir följdén av detta förslag, beror på huvudsakligen två omständigheter, nämligen dels att medel, som för närvarande till ett belopp av 2.5 millioner kronor årligen fonderas i kyrkofonden, enligt förslaget tagas i anspråk för en effektiv *skattelindring*, dels och att skyldigheten att deltaga i kostnaden för pastoratens gemensamma uppgifter, såsom pensionsväsendet, samt arvoden åt kontraktsprostar och adjunkter, *fördelas rättvisare* än tidigare, så att storstadspastoraten få bära en skäligen andel i dessa kostnader, vilket icke är fallet för närvarande.

I detta sammanhang må påpekas, att i promemorian hänsyn icke tagits till den föreslagna allmänna kyrkoavgiften. Promemorians uppgift, att 1931 års förslag verkar på samma sätt som 1929 års förslag, är på grund härav icke riktig. Då utjämningen av prästlöneutgifterna i 1929 års förslag är total men i 1931 års förslag endast partiell, är det tydligt, att 1929 års förslag skulle gynna flera kommuner med låg utdebitering av kommunalutskylder än vad 1931 års förslag gör.

² Alla kommuner, där utdebiteringen för prästlön är 60 öre, gynnas uppenbarligen lika mycket. Det är därför icke riktigt att säga, att kommuner med låga kommunalutskylder bliva mera gynnade av reformen än andra kommuner.

³ Den omständigheten, att pastorat nödgas utdebitera maximum för församlingsavgifter, utesluter icke pastoratets intresse för att uppdriiva boställsavkastningen. Om nämligen avkastningen höjes över den normalavkastning, som enligt förslaget skall uppskattas för att ligga till grund för beräkandet av tillskottet från kyrkofonden, får pastoratet behålla överskottet att användas för andra pastoratets ändamål eller för skattelindring.

Då promemorieförfattaren underlåtit att taga hänsyn till anordningen med uppskattande av normalavkastningen av boställena, torde de under III i promemorian intagna beräkningarna sakna allt intresse.

härav har en undersökning verkställt rörande storleken av den utdebitering av församlingsavgifter till prästerskapets avlöning, som skulle hava erfordrats för ecklesiastikåret 1928—1929, därest finansieringssystemet skulle ordnas enligt 1931 års sakkunnigas förslag. Resultatet av denna undersökning framgår av bilagda tab. I.

Beträffande denna tablå må påpekas, att densamma icke omfattar sådana pastorat vilka utgöra delar av en kommun, detta på grund därav, att den officiella statistiken i allmänhet icke innehåller uppgift om huru antalet skattekoronor inom dylika kommuner fördela sig på de olika pastoraten. I tablåen äro sålunda exempelvis Stockholmspastoraten m. fl. storstadspastorat icke medräknade.

Av tablåen framgår, att i 54 pastorat någon utdebitering av församlingsavgifter till prästerskapets avlöning icke skulle hava erfordrats. Utdebiteringen skulle hava uppgått till högst 30 öre per skattekorona i 225 pastorat, 31—40 öre i 80 pastorat, 41—50 öre i 82 pastorat och 51—59 öre i 52 pastorat. I 899 pastorat skulle utdebiteringen hava uppgått till eller överstigit 60 öre per skattekorona.¹

I tab. II har slutligen verkställt en undersökning rörande utdebiteringens storlek för det fall, att bostälленas avkastning genom en ändamålsenlig förvaltning kunnat höjas. Med hänsyn till de bekymmersamma framtidsutsikterna för landets jordbruk har därvid icke ansetts böra beräknas någon förhöjning av jordbrukets avkastning. Däremot har skogsavkastningen genomgående beräknats ökad med 20 %.

Av tablåen framgår, att antalet pastorat, i vilka någon utdebitering icke behövt förekomma, härigenom skulle hava ökats från 54 till 66 eller med 12 pastorat. Utdebiteringen skulle hava uppgått till högst 30 öre per skattekorona i 238 pastorat (ökning 13 pastorat), 31—40 öre i 88 pastorat (ökning 8 pastorat), 41—50 öre i 80 pastorat (minskning 2 pastorat) och 51—59 öre i 49 pastorat (minskning 3 pastorat). I 883 pastorat skulle utdebiteringen hava uppgått till eller överstigit 60 öre per skattekorona.

Beträffande dessa båda sista tablåer torde böra påpekas, att, eftersom siffrorna avse ecklesiastikåret 1928—1929, hänsyn icke kunnat tagas till den löneförhöjning, som från och med år 1930 tillkommit prästerskapet enligt lagen den 13 december 1929 om provisorisk tilläggs-lön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat. Utdebiteringen till prästerskapets avlöning kan därför antagas för närvarande vara något högre, än tablåerna utvisa. Av tablåerna torde vidare framgå, att de pastorat (54 respektive 66), vilka icke skulle behöva utdebitera några församlingsavgifter för avlönande av sitt prästerskap, icke gärna kunna hava något på utdebiteringen inom det egna pastoratet grundat intresse av att uppdriva avkastningen av sina boställen.² I den mån de av de sakkunniga föreslagna maximala utdebiteringsbeloppen kunna sänkas, torde även antalet av de pastorat, för vilka boställsavkastningen är av ekonomisk betydelse med hänsyn till utdebiteringen för prästerskapet, ytterligare minska.³

¹ Då utdebiteringen enligt de sakkunnigas förslag aldrig skulle överstiga 30 öre för skattekorona (plus högst 10 öre allmän kyrkoavgift), äro uppgifterna i texten missvisande.

² Denna anmärkning träffar icke departementschefens förslag, enär enligt detta pastoraten alltid få behålla hälften av uppkommande överskott.

³ Detta omdöme beror på förbiseende av att i dessa fall boställsavkastning utöver normalavkastningen får behållas av pastoratet.

Tablå I. Pastoratens fördelning med hänsyn till storleken av utdebiteringen till prästerskapets avlöning ecklesiastikåret 1928—1929, under förutsättning att pastoratens egna avlöningstillgångar lagts i botten.

L ä n	0	1—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—30	31—35	36—40	41—45	46—50	51—55	56—59	60—	S:a
Stockholms	—	—	—	6	3	6	3	1	—	2	1	1	1	48	72
Uppsala	—	—	1	—	—	2	3	2	2	1	1	—	—	36	48
Södermanlands	1	—	—	1	—	—	3	1	1	2	4	1	2	41	57
Östergötlands	1	—	—	2	1	3	3	1	2	6	1	3	—	70	93
Jönköpings	6	1	1	1	—	1	5	3	2	1	—	—	2	39	65
Kronobergs	6	—	—	1	—	—	1	—	—	1	1	1	2	38	51
Kalmar	2	—	—	1	—	1	1	1	2	3	1	2	—	56	70
Gotlands	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	34	35
Blekinge	—	—	—	1	—	1	1	1	—	—	—	—	—	22	26
Kristianstads	2	—	—	—	2	2	4	—	5	3	6	3	1	51	79
Malmöhus	4	3	2	5	2	9	8	8	5	3	9	1	—	52	119
Hallands	—	—	—	1	—	2	1	2	—	—	—	1	—	39	46
Göteborgs och Bohus	—	—	—	—	1	2	1	1	1	—	1	1	—	30	38
Älvsborgs	—	—	—	1	1	2	3	1	3	—	5	1	—	53	70
Skaraborgs	—	—	1	—	1	2	2	—	1	2	1	1	—	77	88
Värmlands	3	—	—	—	3	4	—	2	1	1	2	2	1	31	50
Örebro	2	—	—	1	2	1	2	1	1	4	4	1	1	24	44
Västmanlands	—	—	—	1	1	1	1	2	5	3	1	3	—	38	56
Kopparbergs	4	—	—	1	2	2	3	5	2	5	1	2	1	20	48
Gävleborgs	7	—	1	—	2	3	3	1	2	—	2	2	1	17	41
Västernorrlands	8	1	—	1	2	4	4	3	1	1	2	1	—	26	54
Jämtlands	7	1	2	—	2	—	—	—	1	—	1	2	—	17	33
Västerbottens	1	—	1	—	2	—	2	—	—	—	2	2	—	19	29
Norrbottnens	—	—	—	1	—	1	—	2	1	—	—	—	—	21	26
Summa	54	6	9	25	27	49	55	38	42	41	41	39	13	899	1338

Tablå II. Pastoratens fördelning med hänsyn till storleken av utdebiteringen till prästerskapets avlöning ecklesiastikåret 1928—1929, under förutsättning att pastoratens egna avlöningstillgångar, därav boställets skogsavkastning ökad med 20 %, lagts i botten.

L ä n	0	1—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—30	31—35	36—40	41—45	46—50	51—55	56—59	60—	S:a
Stockholms	—	—	1	6	3	5	3	1	1	2	1	1	—	48	72
Uppsala	—	—	1	—	1	3	2	3	1	1	—	—	—	36	48
Södermanlands	1	—	—	1	—	1	2	1	2	2	3	3	—	41	57
Östergötlands	3	—	—	1	1	2	3	2	3	5	2	1	—	70	93
Jönköpings	8	—	1	1	2	1	5	3	2	1	1	2	—	38	65
Kronobergs	6	1	—	—	1	—	1	1	—	—	—	2	3	36	51
Kalmar	2	—	—	1	—	1	1	2	2	3	2	1	—	55	70
Gotlands	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	34	35
Blekinge	—	—	—	1	—	1	1	1	—	—	—	—	—	22	26
Kristianstads	2	—	—	—	2	2	4	—	5	3	6	3	1	51	79
Malmöhus	4	3	2	5	2	10	7	8	8	5	3	9	2	51	119
Hallands	—	—	—	1	—	2	1	2	—	—	—	1	1	38	46
Göteborgs och Bohus	—	—	—	—	1	2	1	1	1	—	1	1	—	30	38
Älvsborgs	—	—	—	1	1	2	3	1	3	1	4	1	—	53	70
Skaraborgs	—	—	1	—	1	2	2	—	1	2	2	1	1	75	88
Värmlands	3	—	2	1	3	2	—	1	1	3	1	2	1	30	50
Örebro	2	—	1	1	2	1	1	1	1	4	6	1	—	23	44
Västmanlands	1	—	1	1	1	2	1	2	3	2	2	3	—	37	56
Kopparbergs	5	1	1	1	1	3	2	5	5	2	2	1	2	17	48
Gävleborgs	8	—	—	3	2	2	2	2	3	1	—	1	—	17	41
Västernorrlands	10	—	3	1	1	1	5	2	2	1	2	—	—	26	54
Jämtlands	10	—	1	—	1	—	—	1	1	—	2	2	—	15	33
Västerbottens	1	1	—	—	2	1	1	—	—	—	2	2	—	19	29
Norrbottnens	—	—	—	1	—	1	—	2	1	—	—	—	—	21	26
Summa	66	6	15	27	28	47	49	42	46	38	42	38	11	883	1338
Ökning resp. minskning	+12	+0	+6	+2	+1	-2	-6	+4	+4	-3	+1	-1	-2	-16	

Protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 7 mars 1932.

Närvarande:

Justitieråden CHRISTIANSSON, EDELSTAM, STENBECK, regeringsrådet AFZELIUS.

Enligt lagrådet den 20 februari 1932 tillhandakommet utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 5 februari 1932, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till *ecklesiastik boställsordning, lag om tillägg till 2 § 2:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt samt lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av sekreteraren juris doktorn Gunnar Prawitz.

Lagrådet yttrade:

Förslaget till ecklesiastik boställsordning.

Den reform, som år 1910 kom till stånd med avseende å förvaltningen av den ecklesiastika jordegendomen och som tillika innebar en genomgripande omändring av det prästerliga avlöningssystemet, lärer numera ganska allmänt betraktas såsom i väsentliga stycken förfelad. Då nu efter omfattande förarbeten förslag framlägges till ny lagstiftning i ämnet, synes behovet av en förändring vara tämligen enstämmigt vitsordat, om ock likasom tillförne meningarna visat sig vara vitt skilda om lämpligaste sättet för åvägabringande av förbättrade förhållanden. Det förslag, som förelegat till lagrådets granskning, berör icke omedelbart den del av detta ämne, vari en lagrevision länge framstått såsom ett särskilt trängande önskemål, nämligen grunderna för prästerskapets avlöning. Förslaget hänför sig uteslutande till frågan om den ecklesiastika jordens förvaltning men innefattar även med denna begränsning en reform av stor räckvidd och betydelse. Bedömandet av förslagets lämplighet och praktiska företräde framför nuvarande ordning innesluter en mångfald spörsmål såväl av allmänt ekonomisk som av organisatorisk och förvaltningsteknisk natur. Det har för

lagrådet uppenbarligen varit uteslutet att låta prövningen mera djupgående sträcka sig till överväganden av nämnda slag. Ett sådant förbehåll gäller icke blott vissa av förslaget's allmänna förutsättningar utan jämväl åtskilliga av dess detaljbestämmelser, vilka efter sitt innehåll närmast tillhöra området för den administrativa lagstiftningsmakten. Förslaget kvarstår emellertid såtillvida på grundvalen av gällande rätt, att någon rubbning icke sker med avseende å den ifrågavarande jordegendomens bevarande eller tillgodogörande för kyrkliga ändamål.

Vid sin granskning av de särskilda bestämmelserna och deras förhållande till allmänna lagens stadganden har lagrådet ansett sig böra framställa vissa erinringar.

17 §.

Beträffande överloppshus å prästgård gäller enligt 13 § i nuvarande boställsordning, att tillträdaren — den nye tjänst innehavaren — äger att från avträdaren lösa detsamma. Utövas ej lösningsrätten, må avträdaren bortföra huset; underlåter han detta, tillfaller huset tillträdaren utan lösen.

Av förslaget's ståndpunkt, att prästgård förvaltas av pastoratet, har blivit en följd, att lösningsrätten till överloppshus skall tillkomma pastoratet i stället för den nye tjänst innehavaren. Bestämmelse därom har meddelats i förevarande paragraf, dock allenast såvitt angår byggnad, som den frånträdande tjänst innehavaren själv uppfört. Ett övergångsstadgande synes erforderligt av innehåll, att motsvarande skall — vid det första ombytet av tjänst innehavare efter det nya boställsordningen trätt i kraft — gälla i fråga om överloppshus, som blivit av den frånträdande tjänst innehavaren löst eller som tillfallit honom utan lösen. Skulle efter nya boställsordningens ikraftträdande ny tjänst innehavare — i det fall att pastoratet ej velat lösa överloppshus, träd eller buskar — lämna någon ersättning i ändamål att undgå deras bortförande, medför denna åtgärd icke någon rätt för honom att vid tjänstens frånträdande erhålla lösen för eller bortföra det sålunda ersatta; detta är pastoratets tillhörighet.

I händelse inlösen ej kommer till stånd skall, enligt föreskrift i förevarande paragraf andra stycket andra punkten, det bortförande, vartill den frånträdande tjänst innehavaren jämlikt styckets första punkt är berättigad, äga rum inom viss tid efter det den nye tjänst innehavaren — vare sig denne är ordinarie innehavare av tjänsten eller blott s. k. långvakansvikarie å densamma — tillträtt prästgården eller »anspråk på inlösen» slutligen ogillats. Föreskriften ansluter sig till ett stadgande i 2 kap. 18 § tredje stycket lagen om nyttjanderätt till fast egendom. I motsats till vad där gäller är emellertid i det nu förevarande fallet icke fråga om någon lösningsplikt; pastoratet avgör självt, huruvida inlösen skall ske eller ej. Ett »anspråk på inlösen» skulle således här kunna förekomma allenast i det helt visst ytterst sällsynta fall, att pastoratet önskar lösa något, som den avgående tjänst innehavaren vill bortföra under förmenande, att det icke utgör föremål för hembudsskyldighet. Vid angivna förhållanden finner

lagrådet föreskriften i nu avsedd del lämpligen böra uteslutas. Efterföljes ej denna hemställan, torde i allt fall uttrycket »anspråk på inlösen» böra i tydlighetens intresse ändras till »anspråk på rätt till inlösen», varjämte en omformulering av föreskriften synes erforderlig jämväl till förekommande av det missförstånd, att vid ogillande av anspråket den tid av sex månader, inom vilken bortförandet skall hava verkställts, räknas från beslutets meddelande, även om ny tjänstinnehavare då ännu icke tillträtt prästgården.

18 §.

Enligt denna paragraf skall vad i förslaget stadgas om tjänstinnehavare äga motsvarande tillämpning i fråga om annan, som åtnjuter de med tjänsten förenade löneförmåner. Härmed avses dels en avliden tjänstinnehavares nådårsberättigade efterlevande dels ock prästerskapets änke- och pupillkassa, då denna innehar prästgård. Då enligt 17 § den tid, inom vilken avträdande innehavare äger bortföra vissa enskilda tillhörigheter, skall räknas från det ny tjänstinnehavare tillträtt prästgården, läser emellertid med uttrycket ny tjänstinnehavare avses endast en sådan verklig efterträdare i tjänsten, varom ovan under 17 § förmäls, och icke nyssnämnda, allenast tillfälliga innehavare av prästgården, något som torde vara uppenbart redan av det syfte, i vilket oförmälda stadgande enligt remissprotokollet tillkommit.

23 och 24 §§.

Förvaltningen av löneboställe tillkommer enligt förevarande lagförslag pastoratet. Det skall jämlikt 21 § åligga pastoratet att underhålla och vid behov nybygga löneboställes laga hus, så ock att städse hålla boställets åker och äng samt därtill hörande anstalter i fullgott stånd. Tillsyn över boställets hävd skall utövas genom ekonomisk besiktning av boställsnämnd, varom stadgas i 27 §. Sådan besiktning skall förrättas i regel vart femte år, och boställsnämnden skall därvid, i den mån brister befinnas föreligga i avseende å jord eller laga hus, jämlikt 31 § ålägga pastoratet att vidtaga erforderliga åtgärder för bristernas avhjälpan. Om föreskrivna arbeten ej fullgöras inom utsatt tid, kan verkställighet enligt 32 § på pastoratets bekostnad äga rum genom överexekutors försorg.

I 23 och 24 §§ föreslås, att arrendator må tillförbindas att i förhållande till pastoratet ansvara för de skyldigheter, som enligt 21 § åvila pastoratet, samt att i fråga om upplåtelse av löneboställe på arrende skall — förutom den i 25 § upptagna bestämmelsen om optionsrätt — tillämpas allmän lag.

Enligt förslaget är frågan om utarrendering av löneboställe helt överlämnad till pastoratets eget avgörande. Det är ej avsett, att närmare bestämmelser om sådan utarrendering skola utfärdas, motsvarande dem som nu återfinnas i ecklesiastika arrendeförordningen. Förslagets ståndpunkt är, att pastoratet skall äga att, med bibehållande av sitt ansvar gentemot det allmänna för löneboställets

hävd i avseende å såväl jord som laga hus, enligt den allmänna lagstiftningens bestämmelser om arrende utarrendera bostället och därvid med arrendatorn fritt överenskomma om arrendevillkoren. Även om härav kunna följa vissa vådor för pastoraten, anser sig lagrådet dock med hänsyn till vad i remissprotokollet anförts såsom skäl för en sådan ordning ej böra framställa erinran däremot, att — om förvaltningen av löneboställena överlämnas till pastoraten — dessa erhålla den handlingsfrihet beträffande löneboställenas utarrendering, som sålunda avsetts.

Däremot synes det icke vare sig från praktisk eller lagteknisk synpunkt tillfredsställande, att vid utformandet av ovanberörda bestämmelser om löneboställes förvaltning och tillsynen över löneboställe det lämnats utan beaktande, att lönebostället kan vara utarrenderat och i regel också kommer att vara utarrenderat. När löneboställe utarrenderas, måste det ligga i sakens natur, att arrendatorn ikläder sig åtminstone skyldigheten att fullgöra pastoratets förpliktelser i avseende å jordens hävd. I allmänhet torde det även vara av praktiska skäl påkallat, att pastoratet tillförbinder arrendatorn att fullgöra dess förpliktelser i avseende å underhållet av boställets laga hus, i varje fall företaget av sådana mindre reparationer, som avses i 2 kap. 48 § allmänna nyttjanderättslagen. Och understundom kan det vara lämpligt för pastoratet, att genom överenskommelse nybyggnadsskyldighet åtminstone i viss omfattning ålägges arrendatorn. Men även om enligt 24 § förevarande lagförslag arrendatorn genom arrendekontraktet i avsevärd mån tillförbundits att fullgöra pastoratets förpliktelser i avseende å boställets hävd, skall enligt förslaget, då vid ekonomisk besiktning boställsnämnden prövar brister föreligga till följd av försummelse från arrendatorns sida, åläggande att vidtaga åtgärd för bristernas avhjälpande meddelas pastoratet. Detta äger därefter enligt de allmänna reglerna för arrende att av arrendatorn påkalla rättelse och om sådan ej sker uppsäga arrendeavtalet. Vid tvist, som med anledning därav kan uppkomma mellan pastoratet och arrendatorn, tillkommer avgöranderätten domstol, som avdömer tvisten utan att därvid vara bunden av boställsnämndens prövning. Och om man — på sätt med förslaget lärer vara avsett — skulle anse bestämmelserna i 31 § medföra, att pastoratet, i strid mot vad som i allmänhet gäller, skulle äga under löpande arrendetid självt vidtaga sådana av boställsnämnden föreskrivna åtgärder, som enligt arrendekontraktet ankomma på arrendatorn, uppstå ersättningsanspråk, som ej kunna finna sin lösning enligt allmänna nyttjanderättslagens grundsats om arrendators skyldighet att vid försummelse i avseende å den arrenderade fastighetens hävd ersätta skillnaden i brister, som fastställts vid tillträdes- och vid avträdessyn. En olägenhet är även, att ehuru vid den ekonomiska besiktningen prövningen i själva verket i stor utsträckning avser att utröna, i vad mån skyldigheter, som arrendatorn tillförbundits fullgöra, blivit eftersatta, denne vid besiktningen kan föra talan endast såsom mellankommande part (biintervenient).

Vill man behålla förslagets utgångspunkt — arrendeförhållandets bedömande

enligt allmän lagstiftning — synes det krav skäligen böra uppställas, att de särskilda spørsmål, som uppkomma till följd av boställsordningens egna bestämmelser, besvaras i boställsordningen. Ett överlämnande av sådana frågor till en för den allmänna arrendelagstiftningen främmande avtalsmässig reglering torde ej medföra tillfredsställande resultat. Främst lär det gälla i fråga om de spørsmål, vartill bestämmelserna om boställsnämndens tillsyn över löneboställe giva anledning. Boställsnämndens uppsikt synes icke erhålla tillbörlig betydelse, med mindre dess beslut — då löneboställe är utarrenderat — blir bindande ej blott för pastoratet utan även för arrendatorn. Detta enligt lagrådets uppfattning viktiga önskemål lär lämpligen kunna vinnas sålunda, att då påsynade brister äro beroende av försummelse från arrendatorns sida, åläggande att utföra erforderlig åtgärd för bristernas avhjälpande meddelas arrendatorn.

På grund av vad ovan anförts anser lagrådet i 23 § böra upptagas ett stadgande av innehåll, att i fråga om upplåtelse av löneboställe på arrende allmän lag skall tillämpas, i den mån ej annat följer av bestämmelserna i denna boställsordning. Beträffande det i 24 § föreslagna stadgandet erinras, att då löneboställe är utarrenderat, av arrendeförhållandets natur följer, att det måste ankomma på arrendatorn att fullgöra pastoratets förpliktelser i avseende å jordens hävd. Skyldighet för arrendatorn i berörda hänseende torde därför böra stadgas i nämnda paragraf. Vad åter angår pastoratets förpliktelser i avseende å underhåll och nybyggnad av boställets laga hus är det visserligen tydligt, att det bör bero på avtal mellan pastoratet och arrendatorn, om och i vilken mån nybyggnadsskyldigheten skall åvila pastoratet eller arrendatorn. Däremot synas övervägande skäl tala för att skyldighet att avhjälpa brister å boställets laga hus, vilka föranleda blott sådan mindre reparation, som avses i 2 kap. 48 § allmänna nyttjanderättslagen, åläggas arrendatorn, medan skyldighet för honom att svara jämväl för större reparationer blir beroende av särskilt förbehåll i arrendekontraktet. Även i den mån de pastoratet enligt 21 § åvilande förpliktelser på grund av stadgande i 24 § eller särskilt avtal skola fullgöras av arrendatorn, bör dock i överensstämmelse med förslagens ståndpunkt pastoratet fortfarande i förhållande till det allmänna vara ansvarigt för att dessa förpliktelser ej eftersättas. Lagrådet hemställer, att 23 och 24 §§ omarbetas i överensstämmelse med vad sålunda angivits.

Om skyldigheten att fullgöra pastoratets förpliktelser beträffande jordens hävd och mindre reparationer å laga hus åläggas arrendatorn, bör såsom ovan framhållits, då boställe är utarrenderat, föreskrift, som med anledning av brister i berörda hänseenden meddelas av boställsnämnden, avse arrendatorn. Föreläggandet att vidtaga föreskrivna åtgärder bör således gälla arrendatorn. Härigenom erhåller arrendatorn den ställning av part vid den ekonomiska besiktningen, som naturligen tillkommer honom, i den omfattning ifrågavarande förpliktelser åvila honom, ehuru, med hänsyn till pastoratets skyldighet att svara för att dessa förpliktelser ej eftersättas, självständig talerätt även i dessa hänseenden

måste tillkomma pastoratet. Arrendatorn kommer följaktligen att i sådant fall jämte pastoratet äga såväl föra talan vid den ekonomiska besiktningen som fullfölja talan mot boställsnämndens beslut. I den mån arrendatorn genom arrendekontraktet tillförbundits att fullgöra pastoratet åvilande skyldigheter i avseende å annan än mindre reparation, ombyggnad eller nybyggnad av boställets laga hus eller brandförsäkring av husen, bör vad nu är sagt gälla jämväl i vad angår fullgörandet av nämnda skyldigheter. Lagrådet hemställer därför om upptagande i 31 § av ett stycke med särskilda bestämmelser av omförmälda innehåll för det fall, att löneboställe är utarrenderat.

Skulle arrendatorn underlåta att utföra vad honom ålagts av boställsnämnden, torde vad som eftersatts böra verkställas genom överexekutors försorg på pastoratets bekostnad. Även då sådan försummelse ligger arrendatorn till last, lärer i enkelhetens intresse det i 32 § andra stycket föreslagna förfarandet böra komma till användning. Det synes ej antagligt, att om pastoratet hos överexekutor ger anvisning å lämplig person, som för ett skäligt belopp är villig åtaga sig arbetets utförande, överexekutor skulle underlåta att därvid fästa tillbörligt avseende. Någon olägenhet av att vid försummelse från arrendatorns sida tillfälle ej genom särskilt stadgande beredes pastoratet att låta utföra föreskrivna åtgärder torde därför icke vara att befara.

Har föreskrivet arbete, vars utförande rätteligen ankommit på arrendator av boställe, verkställts på pastoratets bekostnad, skall pastoratet äga söka sin kostnad åter av arrendatorn. Dennes ställning såsom part vid den ekonomiska besiktningen kommer därvid att medföra, att han ej äger göra gällande, att de av boställsnämnden påsynade brister i avseende å jordens hävd eller husens underhåll eller det av nämnden fastställda behovet av ombyggnad eller nybyggnad ej förelegat eller att de föreskrivna åtgärderna ej varit erforderliga. Däremot bör, i den mån arrendatorn genom arrendekontraktet tillförbundits att svara för större reparation, ombyggnad eller nybyggnad eller för brandförsäkring, arrendatorn kunna göra gällande, att av boställsnämnden föreskrivna åtgärder i berörda hänseenden ej enligt kontraktet ankommit på honom. Förmenar pastoratet eller arrendatorn, att föreskriven nybyggnad, ombyggnad eller större reparation eller brandförsäkring, som utförts eller bekostats av den ene, av nämnda grund rätteligen bort utföras eller bekostas av den andre, bör ock rätt finnas till regresstalan. Bestämmelser härom torde böra upptagas i 32 §.

I den mån underhålls- eller nybyggnadsskyldighet åligger pastoratet, lärer det utan särskild bestämmelse vara uppenbart, att pastoratet även under löpande arrendetid äger befogenhet att å bostället utföra det arbete, som för fullgörande av sådan skyldighet är erforderligt.

Skulle genom åtgärder, som av arrendatorn vidtagits enligt föreskrift av boställsnämnden, boställets skick vid avträdet vara förbättrat, kan ersättningsrätt föreligga för arrendatorn enligt bestämmelserna i allmänna nyttjanderättslagen.

Slutligen erinras därom, att i samband med den begränsning i avtalsfriheten beträffande skyldighet för arrendator att utgöra tjänstbarheter, som genom la-

gen den 27 juni 1927 vidtogs i 2 kap. 7 § allmänna nyttjanderättslagen, undantag från bestämmelsernas tillämplighet gjordes — i paragrafens sista stycke — i fråga om upplåtelse från ecklesiastikt boställe. Detta förbehåll befanns erforderligt med hänsyn därtill, att ecklesiastika arrendeförordningen förutsatte, att vissa tjänstbarheter av annan art än de i allmänhet medgivna kunde av arrendator av löneboställe utgöras till präst i församlingen i enlighet med åtagande i arrendekontraktet.

Efter upphävandet av ecklesiastika arrendeförordningen är det avsett att dylika tjänstbarheter ej vidare skola förbehållas. Någon skyldighet för pastoratet såsom innehavare av lönebostället att utgöra naturaprestationer till prästerskapet ifrågakommer icke och följaktligen heller intet behov att vid boställets utarrendering betinga sådana av arrendatorn. Ovannämnda undantag från allmänna nyttjanderättslagens tvingande föreskrifter lär därför från förevarande synpunkt ej längre vara påkallat, och någon anledning att i detta hänseende låta avvikande bestämmelser gälla vid arrende av ecklesiastikt boställe förefinnes uppenbarligen icke vidare. Till förekommande av en icke avsedd tillämpning av berörda undantagsstadgande synes detsamma böra upphävas.

27 §.

Enligt 51 § skall tillsyn över förvaltningen av löneboställes skog utövas av en stiftsintendent. Allenast i övriga delar skall löneboställe stå under uppsikt av boställsnämnd. Då således boställsnämndens uppsikt skall avse ej blott den del av boställe, därå jordbruk drives, utan även sådan till boställets skog ej hörande mark, som användes eller upplåtes till annat ändamål än jordbruk, hemställes, att det i förevarande paragraf använda uttrycket »löneboställes jordbruksdel» ersättes med uttrycket »löneboställe med undantag för dess skog». Skulle bibehållandet av den i lagtexten använda benämningen synas vara av värde av hänsyn till blivande tillämpningsföreskrifter, torde den möjligen kunna upptagas inom parentes.

29 §.

Om — på sätt under 23 och 24 §§ hemställts — ekonomisk besiktning å utarrenderat löneboställe tillerkännes rättsverkan jämväl mot arrendatorn, lär sådan besiktning icke skäligen kunna förrättas av boställsnämndens ordförande ensam, utan att medgivande därtill lämnats ej blott av pastoratet utan även av arrendatorn. Härav påkallad jämkning av stadgandet i förevarande paragraf torde därför böra vidtagas.

31 och 32 §§.

Här erinras om vad som yttrats vid 23 och 24 §§.

34 §.

I förevarande paragraf föreskrives, huru domkapitel och pastorat skola under rättas om tiden för förrättning av boställsnämnd. Tillika meddelas stadgande

om kallelse av annan part. Härmed avses, exempelvis vid ekonomisk besiktning av prästgård, vederbörande tjänst innehavare. Är löneboställe utarrenderat, skall, om ekonomisk besiktning tillerkännes rättsverkan mot arrendatorn och denne således erhåller ställning av part vid förrättningen, jämväl arrendatorn kallas till densamma.

38 §.

Med anledning av det i förevarande paragraf upptagna stadgandet erinras, att om på grund av åtagande vid arrende av löneboställe ombyggnad eller nybyggnad skall utföras av arrendator, denne bör höras över förslag, som här avses.

62 §.

Med den lydelse, som givits åt förevarande paragraf första stycket första punkten, äger stiftsintendenten, där utstämpling å löneboställes skog verkställs i strid mot avverkningsplan eller anvisningar, meddela avverkningsförbud, jämväl då enligt 59 § pastoratet på grund av utebliven anmärkning från stiftsintendenten eller av honom lämnat medgivande blivit berättigat att medelst avverkning och försäljning förfoga över det utstämplade virket. Lagrådet har visserligen funnit förslaget ståndpunkt härutinnan kunna medföra vissa olägenheter men har dock ej ansett sig böra framställa anmärkning mot densamma.

63 och 64 §§.

Av bestämmelserna i 3 kap. följer, att till löneboställe hörande skog skall stå under pastoratets omedelbara vård och förvaltning. Vid utarrendering av löneboställe kan rätt till skogseffekter för boställets husbehov tillförsäkras arrendatorn allenast inom ramen av den pastoratet enligt dessa bestämmelser tillkommande avverkningsrätt samt rätt till bete i skogen endast i den mån betning ej hindras genom föreskrifter till skydd för skogen. I den mån av stiftsintendent meddelat beslut rörande hushållningen med boställes skog är av beskaffenhet att inverka på arrendatorns rätt, synes denne böra äga jämte pastoratet föra klagan. Detsamma bör gälla annan innehavare av pastoratets rätt, exempelvis person, till vilken pastoratet upplåtit avverkningsrätt till utstämplad skog, i fall då avverkningsförbud meddelats på den grund, att utstämplingen förmenas vara verkställd i strid mot fastställd avverkningsplan. Om beslut, som avses i 63 §, bör besked således tillställas jämväl sådan pastoratets rättsinnehavare, vars rätt beröres av beslutet, såframt han är känd för stiftsintendenten. Med anledning av vad sålunda erinrats hemställes om därav påkallade ändringar i förevarande paragrafer.

68 §.

Därest ett uttalande av här angivet innehåll överhuvud anses lämpligen böra ingå i en lag, torde åt paragrafen kunna givas den avfattning, att sedan arbetet

med omläggningen av boställsförvaltningen blivit i huvudsak avslutat och i lag är bestämt, att kommissionens uppgifter skola övertagas av annan myndighet, kommissionen skall upphöra.

73 §.

I kungl. instruktionen den 16 december 1668 för Stockholms stads konsistorium uttalas, att detta konsistorium skall »hava samma rättighet, anseende och myndighet, som andra konsistorier i riket nu hava, och ingen utan ärkebiskopen allena undergiven vara, vilken bliver, som förr varit haver, den förnämste präses». Kungl. Maj:ts förordning den 11 februari 1687 meddelar under rubriken »huru med rättegång uti domkapitlen skall förhållas» föreskrift jämväl med avseende å Stockholms stads konsistorium, och i efterföljande kyrkorättslig lagstiftning har i regel under beteckningen domkapitel utan särskilt omnämnande otvetydigt inbegripits nämnda konsistorium (jfr t. ex. lagen den 8 mars 1889 om straff för ämbetsbrott av präst och lagen den 9 december 1910 angående tillsättning av prästerliga tjänster). Att, på sätt 1931 års sakkunniga erinrat, någon gång i lag konsistoriets likställdhet med domkapitel ansetts böra utmärkas genom särskilt stadgande, lärer ej heller vara att uppfatta såsom uttryck för att detta förhållande antagits kunna i och för sig dragas i tvivelsmål. Formell konsekvens synes bäst befordras genom att i förekommande fall en dylik bestämmelse icke upptages, och i enlighet härmed hemställer lagrådet, att förevarande paragraf måtte utgå.

Förslaget till lag om tillägg till 2 § 2:o lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Enligt förslaget skola besvär i samtliga mål och ärenden, i vilka jämlikt boställsordningen domkapitel eller ecklesiastiska boställskommissionen meddelat beslut, tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande. Undersökes närmare arten av dessa besvärsmål, lärer det vara ovedersägligt, att en sådan fullföljdsföreskrift icke kan undgå att komma i motsättning till grundsatser, vilka hittills i allmänhet iakttagits vid fastställandet av området för regeringsrättens jurisdiktion. I vissa fall kunna nämnda mål otvivelaktigt innefatta en verklig rättstillämpning, och emot deras förläggande till regeringsrätten såsom besvärinstans finnes då principiellt intet att erinra. Men till betydande del torde dessa avgöranden hänföra sig till praktiska lämplighetsfrågor eller till utövningen av en rent administrerande befogenhet, såsom exempelvis åtskilliga beslut och åtgärder av stiftsintendent i fråga om handhavandet av skogsvården. En besvärspövning måste i dylika fall te sig främmande för regeringsrättens egentliga verksamhet och stämmer föga överens med den ordning, som gäller för andra jämförliga förvaltningsområden.

Ehuru det alltså syns önskligt, att vissa grupper av mål, vilka enligt före-

varande förslag bliva hänvisade till regeringsrätten, kunnat redan från begynnelsen avskiljas från handläggning i denna ordning, anser sig lagrådet dock icke böra göra någon erinran i förevarande hänseende. Vid fullföljdsordningens fastställande är att beakta det sammanhang, som råder icke blott mellan de här närmast ifrågavarande målen inbördes utan även mellan vissa av dessa mål samt åtskilliga å pastoratet ankommande beslut, emot vilka talan fullföljes efter kommunalrättsliga grunder i sista hand till regeringsrätten. Med hänsyn härtill torde en skiljelinje knappast med full säkerhet kunna dragas, innan någon erfarenhet föreligger från den praktiska tillämpningen. Vid den förnyade prövning, som snart nog kan bli nödvändig, synes jämväl böra komma under övervägande, huruvida det verkligen kan vara erforderligt att medgiva en o begränsad rätt till klagan över boställskommissionens beslut. Det torde kunna ifrågasättas att låta kommissionen vara sista instans dels i vissa ärenden av rent praktisk natur, vilka i särskild grad kräva ett snabbt avgörande och för vilkas behandling kommissionen kan anses besitta fullt tillräcklig sakkunskap, och dels i sådana mål, vilkas bagatellkaraktär borde utesluta dem från fullföljd till regeringsrätten.

Det föreslagna stadgandet synes lämpligare böra erhålla plats bland bestämmelserna i 2 § 9:o) regeringsrättslagen.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1).

De ändringar, som föreslås i förevarande lag, avse förnämligast en utvidgning av det i 2 § upptagna stadgandets tillämpningsområde i syfte särskilt att främja uppkomsten av egna hem och mindre jordbruk. Däremot innebär förslaget icke någon rubbning av grunderna för ifrågavarande lagstiftning. Med densamma avsågs vid dess tillkomst ej att lösa spörsmålet om äganderätten till kyrklig jord, och lagens rubrik erhöi på hemställan av lagrådet ändrad avfattning till tydligt utmärkande av att fråga allenast var om tillstånd till försäljning av sådan jord. I andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande i ämnet framhölls ock, att om det i något fall skulle förekomma, att den lokala kyrkliga menigheten under påstående om äganderätt till kyrklig fastighet motsatte sig försäljning, det måste förutsättas, att vederbörande myndighet enligt allmänt vedertagna förvaltningsgrundsatser icke skrede till försäljning, där den företagna utredningen gäve vid handen, att menighetens äganderättsanspråk möjligen kunde vinna godkännande av domstol.

Med den föreslagna ordningen för ecklesiastikt boställes förvaltning synes — på sätt även framhålles av departementschefen — än starkare skäl föreligga för beaktande av pastoratets önskningsar vid uppkommande fråga om försäljning av jord från sådant boställe. Pastoraten, som kunna förväntas komma att i eget intresse nedlägga omsorg och kostnader å denna förvaltning, böra icke vara

utsatta för att deras måhända på en längre sikt lagda beräkningar rubbas genom försäljningsåtgärder. Hänsyn till deras önskningsar synes därför böra tagas även frånsett de grunder, som kunna åberopas till stöd för en viss församlings eller lokalkyrkas äganderättsanspråk.

Å andra sidan må ej heller förbises möjligheten av att ett pastorat — särskilt under tider, då i följd av jordbruksnäringens betryckta läge boställes avkastning väsentligen nedgår — kunde frestas att för vinnande av tillfällig högre inkomst söka tillstånd att avyttra bostället, ehuru detta med hänsyn till framtiden kunde innebära en försämring även rent ekonomiskt. I dylika fall skulle en försäljning icke vara förenlig med lagens ståndpunkt och pastoratet helt visst heller icke erhålla det Konungens tillstånd, som enligt lagen utgör och måste utgöra en förutsättning för dylik avyttring.

Lagrådet har icke någon saklig erinran att framställa mot de i förslaget upptagna särskilda bestämmelserna.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och jordbruksdepartementen samt, i vad angår ifrågasatt ändring i kommunalskattelagen, med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Stadener, ånyo frågan om förändrad lagstiftning rörande förvaltningen av den till prästerskapets avlöning avsedda egendomen m. m. Föredragande departementschefen redogör för lagrådets den 7 mars 1932 avgivna utlåtande över de genom Kungl. Maj:ts beslut den 5 februari 1932 till lagrådet remitterade förslagen till ecklesiastik boställsordning, lag om tillägg till 2 § 2:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt samt lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Härefter anför föredraganden:

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har lagrådet framställt vissa erinringar mot avfattningen av några detaljbestämmelser i förslaget till ecklesiastik boställsordning samt föreslagit viss redaktionell jämkning i förslaget till lag om ändring av lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Mot vad lagrådet föreslagit har jag icke funnit något att erinra. Jag har följaktligen låtit vidtaga därav betingade ändringar i de två sistnämnda lagförslagen. Bland annat har 73 § i det remitterade förslaget till boställsordning fått utgå, vilket föranlett omnumrering av 74—77 §§ i samma förslag. Under ny 77 § i boställsordningen har i enlighet med vad lagrådet förordat upptagits ett till 17 § samma författning anslutet övergångsstadgande. I enlighet med vad lagrådet förordat framlägger jag vidare ett förslag till upphävande av 2 kap. 7 § femte stycket lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Dessutom hava vissa mindre redaktionella jämkningar vidtagits i nu ifrågasvarande författningsförslag.

Av de ändringar, som lagrådet föreslagit, torde allenast en vara av beschaffen-

het att påkalla ett närmare omnämnande. Den angår förslaget till ecklesiastik boställsordning.

Enligt det till lagrådet remitterade förslaget till boställsordning, vilket uti ifrågavarande del bygger på 1931 års sakkunnigas förslag, skulle den genom boställsnämnden utövade kontrollen över boställsförvaltningen uteslutande rikta sig mot pastoratet. Detta skulle gälla även för det fall, att pastoratet utarrenderat boställe. Då vid ekonomisk besiktning konstaterades brister, som orsakats av arrendatorns försummelse att fullgöra honom enligt lag eller arrendekontraktet åliggande skyldigheter i avseende å underhållet av byggnader eller hävden av boställets ägor, skulle föreläggandet att avhjälpa dessa brister riktas mot pastoratet och icke mot arrendatorn. Anledningen härtill var, att då den sistnämnde antoges av pastoratet, vilket ensamt prövade hans lämplighet och av honom erbjuden säkerhet, det även borde vara pastoratets sak att tillse, att arrendatorn fullgjorde sina av arrendeförhållandet föranledda skyldigheter.

Mot den sålunda föreslagna anordningen har lagrådet framställt anmärkning huvudsakligen i följande två avseenden. Bestämmelserna i förslaget kunde i vissa fall giva anledning till ersättningsanspråk, som ej kunde finna sin lösning enligt allmänna nyttjanderättslagen. Det vore också olämpligt, att ehuru vid den ekonomiska besiktningen prövningen i själva verket i stor utsträckning avsåge att utröna, i vad mån skyldigheter, som arrendatorn tillförbundits utgöra, blivit eftersatta, denne vid besiktningen icke kunde föra självständig talan.

Lagrådet har jämväl i sitt utlåtande anvisat en utväg att undgå de påpekade olägenheterna. Vad lagrådet i sådant avseende föreslagit har synts mig beaktansvärt och jag har därför låtit omarbета förslaget till boställsordning i enlighet med lagrådets förslag.

Innan jag i anslutning till vad jag förut (sid. 229) anfört fortsätter detaljgranskningen av mina återstående lagförslag, torde först böra redogöras för tre specialfrågor, som varit föremål för uppmärksamhet i sammanhang med prästlöneregleringsfrågan.

Vissa specialfrågor.

Ifrågavarande spørsmål angå påskyndat avskrivande av den till statsverket indragna prästtjenern, skyldighet för pastoraten att bekosta skrivbiträden å pastorexpeditionerna samt lämpligheten av att med anslag ur kyrkofonden understödja de rikssvenska utlandsprästernas verksamhet.

Det förslag till prästlöneregleringsfrågans lösning, som förelades 1908 års riksdag, upptog stadgandet, att de till statsverket indragna tionde- och övriga fastighetsavgifterna skulle avskrivnas under en tid av 30 år. Avskrivningen skulle äga rum sålunda, att av avgifterna skulle erläggas under de första tio åren 60 procent, under de därpå följande fyra åren 50 procent, under de därpå följande fyra åren 40 procent, under därpå följande fyra år 30 procent, under

därpå följande fyra år 20 procent och under de sista fyra åren 10 procent, varefter från och med det trettioförsta året återstoden skulle eftergivvas.

I åtskilliga motioner vid samma års riksdag yrkades, att de ifrågavarande grundskatterna skulle omedelbart avskrivvas i och med utgången av tiden för den äldre löneregleringen i varje särskilt pastorat eller, om detta icke ansåges kunna ske, att avskrivningstiden åtminstone väsentligen förkortades. Motionerna understöddes såtillvida av det för prästlöneregleringsfrågan tillsatta särskilda utskottet, att utskottet förordade en förkortning av avskrivningstiden till tjugo år, därvid avskrivningen borde försiggå enligt sådan plan, att under de första tio åren erlades 60 procent av avgifterna, under de därpå följande fem åren 40 procent och under de sista fem åren 20 procent, varefter från och med det tjuguförsta året återstoden eftergäves. Till stöd för utskottets förslag åberopades huvudsakligen, å ena sidan, vikten av att den ifrågavarande föråldrade skatteformen snarast möjligt avlägsnades ur skattesystemet och, å den andra, att betydelsen för budgeten av den tillökning i utgifter, som komme att föränledas av prästtiondens successiva efterskänkande, syntes hava blivit i någon mån överskattad.

Propositionen till 1909 års riksdag anslöt sig till utskottets nämnda förslag, varvid föredragande departementschefen särskilt framhöll, det anledning ej syntes föreligga till tvivel om statens förmåga att i en jämförelsevis avlägsen framtid bära de utgifter, som stode i samband med prästtiondens successiva eftergivande, även om denna reform skulle något påskyndas.

I en motion vid sistnämnda års riksdag (A. K. nr 209) fullföljdes yrkandet å en omedelbar avskrivning av tiondeavgifterna, så snart då gällande löne-regleringar för de särskilda pastoraten förfallit. I en annan motion (F. K. nr 63) påyrkades denna förmån blott för de tiondegivare, vilkas avgifter ännu icke den 30 april 1944 upphört att utgå. Det särskilda utskottet erkände, att genom ett bifall till den förstberörda motionen den eftersträfvade likställigheten i avseende å jordbeskattningen uppenbarligen skulle i hög grad främjas och att dessutom besväret med uppbörd och redovisning av de efter indragningen till avskrivning successivt förfallande tiondeavgifterna skulle kunna undvikas. Med hänsyn till statens finanser ansåg sig utskottet dock nödsakat vägra samma motion sitt understöd men tillfogade, att utskottet ansåge den möjligheten ingalunda vara utesluten, det förhållandena i en måhända nära liggande framtid kunde hava så utvecklats, att ett förkortande av avskrivningsperioden då icke skulle möta större svårigheter ur finansiell synpunkt. Vad åter angick det i motionen nr 63 framförda yrkandet hade utskottet beräknat, att statsverkets kostnad enligt denna motion skulle belöpa sig till allenast 185,416 kronor mer än om det av Kungl. Maj:t föreslagna förfarandet med en tjuguarig avskrivningstid iakttoges utan några jämkningar. Utskottet ansåg denna merkostnad överhuvud taget föga avsevärd och tillstyrkte fördenskull bifall till motionen såvitt nu är i fråga.

Det förslag till lag om indragning till statsverket och avskrivning av prä-

terskapets tionde och om ersättning därför, som framlades för 1910 års riksdag, var till innehållet lika med det av Kungl. Maj:t vid 1909 års riksdag framlagda, endast med den skillnad, att, i enlighet med vad särskilda utskottet vid sistnämnda riksdag förordat, tillagts ett stadgande därom, att vad av tiondeavgifterna icke den 30 april 1944 förfallit till betalning skulle omedelbart avskrivas.

Yrkandet i den förberörda motionen nr 209 framfördes åter i en motion vid 1910 års riksdag. Även det särskilda utskottet vid denna riksdag avstyrkte motionen men yttrade i anslutning till utskottets anförande vid den föregående riksdagen, att om förhållandena framdeles skulle så utveckla sig, att ett förkortande av avskrivningstiden kunde ske utan större svårighet ur finansiell synpunkt, riksdagen då syntes vara oförhindrad att därom besluta. Genom riksdagens beslut godkändes Kungl. Maj:ts förslag.

Indragningen till statsverket av de ifrågavarande fastighetsavgifterna kan numera betraktas såsom praktiskt taget fullbordad. Sammanlagda beloppet av de avgifter, som den 1 maj 1929 ännu icke blivit föremål för indragning, kan beräknas till i runt tal 80,000 kronor. Då summan av de till samma dag indragna avgifterna uppgår till cirka 4.5 millioner kronor, utgör sålunda den då ännu oindragna resten endast 1.78 procent av totalbeloppet. Men avskrivningen av dessa avgifter fortgår enligt den i 5 § tiondeavskrivningslagen stadgade planen och blir, om denna plan i fortsättningen följes, icke fullständigt genomförd förrän den 30 april 1944.

Till belysning av denna avskrivnings fortgång hänvisar jag till en tablå, varav framgår, hurusom hittills kunnat fram till år 1929 med de indragna fastighetsavgifterna bestridas mer än hälften av den till kyrkofonden utgående ersättningen. Efter den nämnda tidpunkten har statsverket att, under fastighetsavgifternas ständiga avtagande, alltjämt öka tillskotten av egna medel för att tillgodose anspråket från omförmälda fond. Den 30 april 1944 kan av nämnda avgifter beräknas återstå ett belopp av endast omkring 51,300 kronor, vilket belopp då skulle komma att omedelbart avskrivas.

**1927 års
sakkunniga.**

1927 års sakkunniga hava i denna fråga anført:

På sätt framgår av frågans behandling vid riksdagarna 1908, 1909 och 1910, har planen för prästtjondens avskrivning varit ett spörsmål av övervägande statsfinansiell natur. Den större eller mindre hastighet, varmed avskrivningen genomfördes, kunde i själva verket icke bliva annat än en lämplighetsfråga. Fördelen för innehavarna av de tiondeskyldiga fastigheterna av en nedsättning och slutligen ett fullständigt utplånande av de förevarande gamla skatterna kunde nämligen icke vinnas med mindre än att samhällets övriga medlemmar påtog sig en ökad skattebörd. Och för intresseavvägningen härutinnan funnes givetvis inga objektiva normer.

De skäl, som vid frågans behandling vid riksdagarna åren 1908, 1909 och 1910 anfördes för en tidigare avveckling av den ifrågavarande föråldrade skatteformen än som med den nu gällande lagstiftningen blev fallet, torde icke hava förlorat sin giltighet. Det lär i själva verket kunna sägas, att dessa skäl komme att vinna i styrka, om man nu, i enlighet med vad de sakkunniga

Tablå, utvisande statsverkets årliga kostnad för fullgörande av dess ersättnings-skyldighet till kyrkofonden i anledning av tiøndens och övriga fastighetsavgifters indragning.

Å r	Indragen tionde m. m. under året	Statsverket beta- lar till kyrkofon- den såsom ersätt- ning för indragen tionde m. m.	De skattskyldiga betala, efter av- skrivning, till statsverket	Statsverkets nettotillskott till kyrkofonden för indragen tionde m. m.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1914	32,585	—	19,600	—
1915	99,747	164,926	79,400	85,526
1916	353,683	485,988	291,600	194,388
1917	588,590	1,074,711	644,800	429,911
1918	684,366	1,758,668	1,032,000	726,668
1919	644,401	2,397,509	1,431,000	966,509
1920	692,130	3,090,012	1,841,000	1,249,012
1921	582,254	3,665,843	2,176,100	1,489,743
1922	405,020	4,087,292	2,476,100	1,611,192
1923	256,291	4,076,990	2,577,000	1,499,990
1924	77,194	4,592,288	2,646,500	1,945,788
1925	45,459	4,488,534	2,648,700	1,839,834
1926	30,518	4,501,814	2,596,500	1,905,314
1927	26,074	4,517,392	2,493,000	2,024,392
1928	7,254	4,539,022	2,363,500	2,175,522
1929	11,126	4,536,700	2,234,500	2,302,200
1930	8,510	4,545,210	2,081,800	2,463,410
1931	12,727	4,557,937	1,902,000	2,655,937
1932	13,424	4,571,361	1,711,300	2,860,061
1933	19,656	4,591,017	1,535,000	3,056,017
1934	10,369	4,601,386	1,390,400	3,210,986
1935	—	4,601,386	1,223,000	3,378,386
1936	—	4,601,386	1,029,600	3,571,786
1937	—	4,601,386	825,700	3,775,686
1938	—	4,601,386	636,100	3,965,286
1939	—	4,601,386	489,600	4,111,786
1940	—	4,601,386	340,300	4,261,086
1941	—	4,601,386	215,200	4,386,186
1942	2,241	4,603,627	127,700	4,475,927
1943	—	4,603,627	70,000	4,533,627
1944	—	4,603,627	—	4,603,627

föreslå, skriker till en förnyad omläggning av beskattningen för prästlönernas finansiering. Det kan med visst fog sägas vara ett irrationellt förhållande, om berörda avskrivning skulle komma att pågå även sedan en förnyad lagstiftning på ifrågasatt område trätt i tillämpning. Vad den ifrågasatta tidigare avskrivningen ur statsfinansiell synpunkt betyder framgår däruav, att, därest tiden för den slutliga avskrivningen förkortades sålunda, att de avgifter, som icke förfallit till betalning den 1 januari 1935, skulle eftergivras, detta skulle för statsverket betyda en inkomstminskning av tillhoppa cirka 5 millioner kronor, fördelad på nio år.

Frågan huruvida avskrivningstiden skall kunna förkortas till exempelvis nyss angivna tidpunkt den 1 januari 1935, då en ny lagstiftning på det prästerliga avlöningsväsendets område väl tidigast kunde tänkas träda i tillämpning, måste i sista hand bliva beroende av statsverkets förmåga att underkasta sig den med en dylik hastigare avskrivning förbundna uppoffringen. Ehuru sistnämnda fråga i det hela torde ligga utom området för de sakkunnigas övervägande, anse de sig dock vara befogade att uttala den förmodan, att enbart statsfinansiella skäl icke skulle behöva resa avgörande hinder mot avskrivningstidens förkortning på sätt här nämnts.

Emellertid hava de sakkunniga funnit sig böra framföra ett förslag till anordning, varigenom en förkortning av avskrivningstiden skulle kunna åvägbringas, utan att denna åtgärd skulle behöva medföra någon uppoffring från statsverkets sida. Förslaget innebär, att statsverket skall av kyrkofondens kapitalbehållning erhålla full ersättning för den inkomstminskning, som åtgärden skulle komma att medföra för statsverkets del.

Till närmare motivering av detta förslag må anföras följande.

På ett annat ställe hava de sakkunniga ställt i fråga, huruvida icke — i betraktande av den natur av i realiteten fonderade skattemedel, som den huvudsakliga delen av kyrkofondens kapital påvisats hava — någon del av fondens kapitaltillgångar må kunna disponeras för det löpande behovet av avlöningsmedel eller för annat nära liggande ändamål. En sådan användning av fondens medel syntes då, enligt vad de sakkunniga vidare anført, böra syfta till beredandet av en skattelindring åt den generation skattebetalare eller åtminstone någon grupp av dem, som genom sina för högt beräknade församlingsavgifter bidragit till fondens överskott.

Överhuvud måste det enligt de sakkunnigas mening framstå såsom en angelägenhet av vikt att söka i det väsentliga bevara de kapitaltillgångar, som kommit att uppsamlas i kyrkofonden. Denna uppsamling har dock ägt rum i en formellt oangriplig ordning. Och fondens behållning kommer att utgöra ett värdefullt stöd vid genomförandet av det föreslagna finansieringssystemet. Skall sålunda en disposition i antytt syfte, ledande till förbrukning av någon del utav fondens kapital, vara tillrådlig, måste i och för sig starka skäl tala för en dylik åtgärd. Sådana skäl synas dock föreligga beträffande det förevarande av de sakkunniga framförda förslaget. Såsom i detta betänkande på flera ställen framhållits, måste nämligen det gällande systemet för prästlönerns finansiering anses hava särskilt missgynnat landsbygden, enkannerligen de redan förut i ekonomiskt hänseende svagast ställda landsförsamlingarna. Då fråga nu är att genom en hastigare avskrivning av tiondeavgifterna bereda en lättnad för den grupp av skattedragare å landsbygden, som under avskrivningstiden haft att fullgöra den dubbla skyldigheten att utgöra *dels* berörda, visserligen successivt minskade avgifter och *dels* därutöver de i gällande löneregleringslag stadgade församlingsavgifterna, måste det sägas ligga en påtaglig rättvisa däri, att den med beredandet av nämnda lättnad förbundna uppoffringen i sista hand stannar å kyrkofonden, vilken tillgodogjort sig det betydande överskott, som uppkommit genom de för högt beräknade församlingsavgifterna av sistnämnda slag.

Något hinder möter givetvis icke mot, att den ersättning från kyrkofonden till statsverket, som här föreslagits, erlägges genom årliga likvider under nioårsperioden 1935—1943. Mest praktiskt torde dock vara, att överföringen sker på en gång vid utgången av år 1934. Ett belopp, motsvarande sammanlagda dåvarande värdet av de tiondeavgifter, som komma att under åren 1935—1943 frångå statsverket, bör då, diskonterat efter en räntefot av förslagsvis 5 procent, överföras från kyrkofonden till statsverket.¹ Beloppet hämtas som förut angivits från kyrkofondens kapitalbehållning och synes därefter böra för statsverkets räkning av statskontoret fonderas och göras räntebärande för att i sin helhet successivt användas för de närmast följande årens statsregleringar.

Yttranden.

Vid avgivande av utlåtanden över 1927 års sakkunnigas betänkande tillstyrktes deras förslag i nu ifrågavarande del endast av *styrelsen för svenska*

¹ Diskonterad efter en räntefot av 5 procent uppgår kapitalersättningen till 4,260,000 kronor.

landskommunernas förbund och länsstyrelsen i Malmöhus län samt några kontraktsprostar men avstyrktes däremot av kammarkollegiet, statskontoret, allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse, länsstyrelserna i Uppsala, Kalmar och Västmanlands län, flertalet domkapitel, Stockholms stads konsistorium, en boställsnämndsordförande samt åtskilliga kontraktsprostar. Jag hänvisar till det tryckta sammandraget över yttrandena sidorna 289—295.

1931 års sakkunniga hava anfört:

Ehuru de sakkunniga anse det synnerligen önskvärt, att tiondeavgifterna snarast möjligt bringas att upphöra, anse de dock, att kyrkofondens medel både på grund av sin rättsliga natur och, enär de erfordras för att kyrkofonden skall kunna fylla sina uppgifter enligt de sakkunnigas förslag, icke böra anlitas för ifrågavarande ändamål.

1931 års sakkunniga.

Herrar Nilsson och Persson hava i en reservation till de sakkunnigas betänkande förordat, att återstående till statsverket utgående tiondeavgifter helt avskreves vid den av de sakkunniga föreslagna nya löneregleringens ikraftträdande.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund har i sitt utlåtande anfört: *Yttrande.*

Beträffande prästerskapets till statsverket indragna tionde ansluter sig styrelsen till den reservationsvis framförda åsikten, att fullständig avskrivning av denna skatt bör ske vid den nya löneregleringslagens ikraftträdande. Såsom 1927 års prästlöneregleringssakkunniga framhöllo, betyder kyrkofondens snabba tillväxt, att skatter uttagits av församlingarna till större belopp än nödigt och att dessa skatter samlats i kyrkofonden. Då det framför allt är landsbygdens församlingar, som sålunda måst bidra med för höga skatter, synes det vara en påtaglig rättvisa, att skattedragarna där erhålla kompenstation genom befrielse från utgörande av ifrågavarande skatt.

Jag saknar all anledning att motsätta mig förslaget om påskyndat avskrivande av den indragna prästtioden. Önskemålet härom är naturligt och förtjänt av allt tillmötesgående, som kan komma det till del. *Departementschefen.*

Däremot anser jag icke, att motiveringen för förslaget att låta kyrkofonden ersätta statsverket den förlust, som genom påskyndandet av avskrivningen skulle uppkomma, är bärande. De medel, som tillförts kyrkofonden och som nu utgöra fondens kapital, äro enligt grunden för 1910 års lagstiftning avsedda att lindra avgiftsskyldigheten till prästerskapet för medlemmarna i de av sådan skyldighet mest betungade pastoraten. Enligt min mening är det därför ofrånkomligt, att dessa fonderade medel användas till lättande av avgiftsskyldigheten genom att räntan av dem tages i anspråk för tillskott till pastoraten. Härigenom kommer, såsom av det följande skall framgå, maximum för avgiftsskyldigheten att kunna sättas lägre än vad eljest vore möjligt, varigenom de fonderade medlen slutligen skulle komma sitt egentliga ändamål till godo på ett särdeles effektivt sätt.

På grund härav måste jag avstyrka förslaget om att ifrågavarande ersättning skall utgå ur kyrkofonden.

Det enda riktiga är enligt min mening, att den förlust, som den påskyndade avskrivningen medför, bäres av statsverket. Endast genom ett dylikt förfarande handlar man i överensstämmelse med vad som uttalades i sammanhang med tillkomsten av den nuvarande lagstiftningen.

Det torde emellertid icke ankomma på mig att framlägga förslag i ämnet, utan det torde närmast tillhöra chefen för finansdepartementet att bedöma, när det statsfinansiella läget tillåter avskrivningen, och att då framlägga förslag därom. Med den syn jag har på denna fråga äger densamma nämligen intet som helst sammanhang med prästlönelagstiftningen utan är en rent statlig skattefråga.

Skyldighet för pastoraten att avlöna biträden å pastorsexpeditioner.

Frågan om beredandet av arbetshjälp åt prästerna genom anställande vid mera arbetstyngda pastorsexpeditioner av skrivbiträden har tidigare satts i sammanhang med frågan om en omorganisation av klockartjänsterna. En sådan kombinerad av de båda frågorna skedde sålunda i det förslag till lag angående kantorer jämte därmed sammanhängande författningsförslag, som av särskilda sakkunniga, vilka år 1919 inom ecklesiastikdepartementet tillkallats för utredning av frågan om ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen, framlades i betänkande den 6 mars 1920. Ett på nämnda betänkande grundat förslag till lag om kantorer förelades 1921 års riksdag i proposition nr 22, men blev propositionen av riksdagen avslagen. Därefter hava från åtskilliga kyrkliga sammanslutningar framställningar gjorts om vidtagande av åtgärder för anställandet av skrivbiträden vid pastorsexpeditioner med större arbetsbörda. Dessa framställningar jämte däröver av vederbörande myndigheter avgivna yttranden hava överlämnats till 1927 års sakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av deras uppdrag. I del II bil. 14 av deras betänkande (s. 156 o. f.) lämnas en närmare redogörelse för innehållet i och den vidare behandlingen av 1920 års sakkunnigförslag ävensom för nämnda framställningar och yttranden, till vilken redogörelse hänvisas.

1927 års sakkunniga hava anfört:

Genom vad i denna fråga tidigare förekommit ävensom genom eljest vunna upplysningar finna de sakkunniga det ådagalagt, att det expeditionsarbete, som åligger prästerna, under de senare åren fått en sådan omfattning, att det mångstädes blivit till verkligt hinder för prästens församlingsvårdande verksamhet. De sakkunniga anse det förty angeläget, att i sådana pastorat, där de tjänstgörande prästerna icke kunna utan åsidosättande av övriga dem åliggande uppgifter medhinna de å pastorsexpeditionen förekommande skrivgöromålen, biträde för dessa göromåls utförande på lämpligt sätt beredes dem. Härvid torde även vara att beakta, att det måste betraktas som en misshushållning att använda prästerliga arbetskrafter för sådana uppgifter av mera mekanisk art, för vilkas utförande mindre kvalificerad och således billigare arbetskraft lika väl kan användas, ävensom att anordnande av skrivhjälp å pastorsexpeditioner i svårskötta pastorat kommer att frigöra prästerskapet för mera kvalificerat arbete, vilket i sin tur i många fall torde onödiggöra eljest måhända erforderlig utökning av de prästerliga befattningshavarnas antal.

Enligt av de sakkunniga från vederbörande pastorsämbeten inhämtade uppgifter hava redan i åtskilliga församlingar, företrädesvis större stadsförsamlingar, för beredande åt prästerskapet av erforderlig lätnad med avseende å expeditionsarbetet vidtagits särskilda anordningar, antingen genom beviljandet av anslag för anställandet av särskilda skrivbiträden eller ock genom stadgande av skyldighet för klockare att biträda å expeditionen. Sålunda utgå i 137 församlingar och pastorat, därav 102 stadsförsamlingar, anslag under år 1929 till anställandet av skrivbiträden å pastorsexpeditionerna. Folkmängden i nämnda församlingar och pastorat utgör över 20,000 personer i 30, 10—20,000 i 55, 5—10,000 i 30 samt mindre än 5,000 i 22. De anslagna beloppen uppgå sammanlagt till omkring 236,000 kronor, därav 230,000 kronor anslagits av vederbörande kyrkostämmor att utgå av uttaxerade medel och 6,000 kronor jämlikt Kungl. Maj:ts särskilda medgivanden utgå av pastoraliefonder. I 12 församlingar förekommer det förhållandet, att skrivbiträdesbefattningen är förenad med eller ingår i kyrkvaktmästartjänst. I ett femtiotal församlingar har klockaren skyldighet att i växlande omfattning utan särskild ersättning biträda pastor å expeditionen. Jämte det biträde, som sålunda lämnas av klockaren, hava i åtskilliga av dessa församlingar särskilda skrivbiträden anställts.

Berörda av vissa församlingar vidtagna anordningar äro emellertid en vederbörande församlings frivilliga sak. Någon garanti vinnes följaktligen icke härigenom för att i pastorat, där behov av skrivhjälp å pastorsexpeditionen föreligger, därför erforderliga anordningar verkligen vidtagas. Det torde förty vara nödvändigt, att det i lagstiftningsväg föreskrives, under vilka förutsättningar skrivhjälp skall beredas prästerna, ävensom bestämmes, i vilken ordning kostnaden därför skall gäldas.

En tillfredsställande lösning av frågan om anordnandet av skrivhjälp å pastorsexpeditionerna torde enligt de sakkunnigas mening kunna utan samband med den förra frågan, erhållas genom den tidigare föreslagna och såsom komplement till klockarens (kantors) tjänstgöringsskyldighet å pastorsexpeditionen avsedda anordningen med anställandet av särskilda skrivbiträden.

För det fall, att de å pastorsexpedition tjänstgörande prästerna med biträde av klockaren, där sådan skyldighet för honom föreligger, ej utan åsidosättande av övriga dem åliggande göromål kunna medhinna arbetet å expeditionen, synes det således böra åligga den eller de församlingar pastorsexpeditionen omfattar att ställa erforderliga medel till förfogande för anlåtande av skrivhjälp å expeditionen. Att i författning närmare angiva de fall, då skrivhjälp skall anordnas, torde knappast vara möjligt. Redan vid ett invånarantal av 5,000 personer torde visserligen behov av skrivbiträde i allmänhet göra sig gällande, särskilt där befolkningen är mera rörlig, men den å pastorsexpeditionen förekommande arbetsmängden i församlingar med samma folkmängd kan vara mycket växlande med hänsyn till olika förhållanden i andra avseenden. Behovet av särskilt skrivbiträde är jämväl till väsentlig grad beroende av det antal präster, som tjänstgöra å expeditionen, samt därav huruvida och i vilken omfattning biträde lämnas av klockare.

I överensstämmelse med vad som förutsattes i det år 1920 framlagda sakkunnigförslaget lärer sålunda frågan om anställandet av skrivbiträde böra bedömas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. I fråga om sättet för sakens prövning förorda de sakkunniga jämväl nämnda förslag, enligt vilket vederbörande församling i första hand skall hava att besluta om anställandet av skrivbiträde samt därvid jämväl bestämma om avlöningens belopp och anställningens art. Endast därest församling vägrar

att ställa för ändamålet erforderliga medel till förfogande, bör sålunda frågan prövas av statlig myndighet. I sådant syfte bör det åligga pastor att med bifogande av redogörelse för arbetet å pastorsexpeditionen hos domkapitlet göra den framställning i ämnet, som av omständigheterna påkallas. Finner domkapitlet framställningen böra bifallas, har domkapitlet att underställa frågan Kungl. Maj:t, som förordnar, huruvida skrivbiträde skall anställas å pastorsexpeditionen, samt bestämmer det belopp, som för ändamålet bör utgå.

Äläggande i lag för församling att under viss förutsättning anordna skrivhjälp å pastorsexpeditionen har allmänt ansetts böra förbindas med rätt för församlingen till bidrag av allmänna medel för kostnadens gäldande, och ovanberörda förslag i ämnet upptog även bestämmelse i detta hänseende. De sakkunniga förorda också, att sådant bidrag skall utgå. Då med ifrågasvarande anordning avses att bereda prästerna behövlig arbetshjälp i vissa dem åliggande göromål synes det riktigt, att bidraget skall utgå från kyrkofonden och kostnaden därför således gäldas på samma sätt som skall gälla beträffande kostnaderna för prästlönerna.

Angående bidragets belopp synes detta i enlighet med vad i denna del föreslogs i 1920 års sakkunnigförslag skäligen kunna bestämmas till en tredjedel av skrivbiträdets avlöning. Församlingarna skola sålunda själva få vidkännas de andra två tredjedelarna av kostnaden. Häri läser i regel ligga en viss garanti för att allmänna medel komma att tagas i anspråk till anställandet av skrivbiträden allenast i fall, då sådant är av verkligt behov påkallat. Såsom ytterligare garanti mot obehörig användning av sådana medel torde böra bestämmas visst belopp för varje tusental av folkmängden inom de församlingar, pastorsexpeditionen omfattar, som bidraget från kyrkofonden icke får överstiga. Med ledning av de uppgifter, som inhämtats rörande kostnaden för nu anställda skrivbiträden inom vissa församlingar, föreslå de sakkunniga, att detta belopp bestämmas till 25 kronor.

Såsom ovan nämnts, har i vissa församlingar klockaren ålagts skyldighet att utan särskild ersättning i viss omfattning biträda med skrivgöromål å pastorsexpeditionen. Då vid fastställandet av klockarens lön hänsyn måste hava tagits till omfattningen av de klockarens åliggande göromål och sålunda även till nämnda tjänstgöring, får givetvis församlingen, därest särskild kontant avlöning av församlingen utgöres till klockaren, ändock vidkännas kostnaden för denna tjänstgöring. Sådan tjänstgöringsskyldighet, varom nu är fråga, torde i regel kunna förutsättas icke vara klockare ålagd annat än i sådana fall, då särskild skrivhjälp å pastorsexpeditionen varit av verkligt behov påkallad. Det synes fördenskull billigt och rättvist, att församling under enahanda förutsättningar och begränsningar, som här ovan föreslagits i fråga om bidrag till särskilt anställda skrivbiträden, erhåller bidrag från kyrkofonden till gäldandet av den del av klockarens kontanta avlöning, som kan motsvara vederlaget för tjänstgöringen å pastorsexpeditionen. Samma torde förhållandet vara, då i kyrkvaktmästares åligganden ingår att biträda med skrivgöromål å sådan expedition. Då emellertid i sådana fall den faktiska kostnaden icke är känd, utan beloppet av densamma måste efter skälighetsgrunder uppskattas, samt då, särskilt vad klockares tjänstgöring å pastorsexpeditionen angår, densamma i vissa fall icke torde vara av den beskaffenhet eller omfattning, att särskilt bidrag torde vara påkallat, synes det böra ankomma på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall avgöra, huruvida och med vilket belopp bidrag skall utgå.

Däremot torde tillämpningen av de i övrigt föreslagna bestämmelserna

om bidrag från kyrkofonden till anställandet av skrivbiträden icke lämna rum för något bedömande ur skälighetssynpunkter, utan lära prövningen av de framställningar, som härutinnan komma att göras av församlingarna, enbart bliva av formell natur. Denna prövning torde fördenskull böra ankomma på domkapitlet (i Stockholms stad dess konsistorium).

1931 års sakkunniga hava icke biträtt förslaget om bidrag ur kyrkofonden till avlönande av skrivbiträdena utan ansett, att det borde ankomma på pastoraten att, där så erfordras, avlöna sådana biträden.

1931 års
sakkunniga.

För min del har jag icke den uppfattningen, att arbetet på pastorsexpeditionen skulle utgöra en betydelslös eller mindervärdig del av prästens uppgift. Tvärtom motsvarar det säkerligen både hans eget behov av omväxling i tjänstgöringen och församlingens behov av ett försynt och väl kvalificerat handhavande av bokföringen angående dess medlemmar.

Departement-
schefen.

Men givetvis omfattar arbetet på de större pastorsexpeditionerna ett flertal enbart mekaniska uppgifter. Skrivbiträden böra därför finnas å dylika expeditioner. Detta hava också pastoraten i allmänhet börjat behjerta. Det är att förmoda att, då numera i alla större pastorat kyrkofullmäktige övertagit ansvaret för medelsanvändningen, det ännu här och där obeaktade behovet av skrivbiträde till pastorsexpeditionen skall snart bliva insett och avhjälp.

Att ur kyrkofonden anslå medel till detta ändamål synes uteslutet, såväl ur synpunkten av fondmedlens rättsliga art som särskilt emedan kyrkofonden enligt det förslag, jag framlägger, kommer att tagas i anspråk i mycket högre grad än tidigare. Jag hemställer, att förslaget om bidrag ur kyrkofonden till avlönande av skrivbiträdena icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Under sådana förhållanden anser jag det icke lämpligt att föreslå någon lagstiftning om skyldighet för pastorat eller församling att avlöna sådana biträden, utan torde denna angelägenhet tillsvidare med förtroende få överlämnas till de särskilda kyrkliga kommunernas eget avgörande.

Jag övergår härmed till frågan om utbrytande ur riksstaten av vissa anslag, som för närvarande utgå därifrån såsom bidrag till avlönande av svenskt prästerskap utomlands, samt överförande av dessa anslag å kyrkofonden. Jag syftar härvid på pastorerna i de svenska församlingarna i Paris, Berlin, Köpenhamn och Helsingfors, ävensom på de vid sjömansvården i utländska hamnstäder anställda prästmännen.

Anslag till
utlandsprästerskaps
verksamhet.

Jag vill här först lämna en kort orientering över våra utlandsförsamlingar, till vilka, förutom de nyssnämnda, även höra de svenska församlingarna i London och Oslo.

I. Utlands-
församlingarna.

Församlingen i Paris räknar sin tillvaro från 1626, då den svenska ambassadkyrkan därstädes, för övrigt den första lutherska kyrkan i Paris, grundades.¹ Kyrkan erhöi fastare organisation 1679, då där anställda präster, en svensk

Historiska
data.

Paris.
Sofiaförsam-
lingen.

¹ Att en luthersk kyrka under rådande konfessionella förhållanden i Frankrike överhuvud tilläts bör nog väsentligen tillskrivas det då för Sverige och dess intressen särskilt gynnsamma utrikespolitiska läget.

och en tysk, utarbetade en kyrkoordning, upplade ministerialböcker för antecknande av förrättade dop och vigslar m. m. samt även i andra hänseenden införde mera ordnade förhållanden. Verksamheten avbröts 1806, då efter fredsbrottet mellan Gustav IV Adolf och Napoleon kyrkans dåvarande pastor lämnade Paris, men återupptogs 1859, då en svensk legationspredikant förordnades vid den svensk-norska beskickningen därstädes. 1877 bildades en svensk församling och en egen kyrka uppfördes å en av staden Paris inköpt tomt vid Boulevard Ornano. Medel härtill hade till en del insamlats genom kollektor i Sverige men huvudsakligen erhållits genom av svenska kolonien i Paris — kolonien uppgick då till omkring 2,000 personer — på enskild väg gjorda insamlingar. Kyrkan invigdes den 1 november 1878. I likhet med vad som förut skett med tomten överläts kyrkobyggnaden med alla därtill hörande lokaler den 16 april 1882 till svenska staten såsom dess egendom. Kyrkoordning för församlingen fastställdes av Kungl. Maj:t den 23 juni 1882 (ändrad i vissa delar 1902, 1907 och 1913). Efter det kyrkokomplexet i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1905 försålts, inköptes 1908 en ny tomt vid Rue Guyot, där av insamlade medel och med bidrag av statsmedel — 1910 års riksdag beviljade till kyrka och församlingshus m. m. 125,000 kronor — ett nytt byggnadskomplex uppfördes, innehållande kyrka, föreläsningssal, läsrum, asyl samt bostadslägenheter för pastor och lärarinna m. fl. Den nya kyrkan invigdes den 16 april 1913. Pastor i församlingen är tillika sjömanspräst i vissa nordfranska hamnar (Calais, Dunkerque).

London.
Ulrika Eleo-
nora försam-
lingen.

Församlingen i London stiftades den 1 mars 1710. Privilegium att där bygga kyrka och hålla gudstjänst enligt hemlandskyrkans bekännelse hade dock redan 1673 utverkats av dåvarande engelske konungen Karl II. Den första svenska kyrkan uppfördes å en 1727 av insamlade medel förvärvat tomt vid Prince's Square i östra London, i närheten av de äldsta dockorna, och invigdes den 29 september 1728.¹ Tomten utökades 1764 genom förvärv av vissa till densamma gränsande områden. Sedan sjöfarten dragit sig längre nedåt Themsen och de fast boende svenskarna sökt sig bostäder i andra stadsdelar, varigenom kyrkans läge blivit mindre lämpligt, förvärvades på grund av kyrkostämmans beslut den 1 december 1907 en tomt vid Harcourt street, Marylebone Road W., där en ny kyrka jämte föreläsningssal, pastorsbostad, skolrum, läsrum och bibliotek m. m. uppfördes. 1908 års riksdag beviljade till församlingshus ett bidrag av 100,000 kronor och 1913 erhöll församlingen av statsmedel ett räntefritt lån å 60,000 kronor till gäldande av sin skuld för den nya kyrkobyggnaden.² Kyrkan invigdes den 26 februari 1911. Den första

¹ Läget hade, såsom angives i församlingens skrivelse till ärkebiskopen ^{15/3} 1771, valts i syfte att kunna med verksamheten nå även de svenska sjömän, som besökte hamnen.

² En stor del av det äldre kyrkoområdet användes ända till 1856 såsom begravningsplats, en omständighet, som jämte viss osäkerhet i besittningsförhållandena till en början utgjort hinder för områdets försäljning. Sedan emellertid besittningsförhållandena 1894 ordnats samt numera samtliga gravar flyttats, har området kunnat säljas och även försålts, nämligen till Londons stad. Köpeskillingen har använts till återbetalning av det för kyrkobyggnaden erhållna statslånet.

kyrkoordningen för församlingen är dagtecknad den 30 november 1778, den senaste fastställdes av Kungl. Maj:t den 3 november 1911.

Efter en till ärkebiskopen ställd petition av ett antal svenskar i Berlin, dagtecknad den 2 april 1901, sände svenska kyrkans missionsstyrelse dit en svensk prästman. Denne var under de första åren tillika sjömanspräst i Stettin. En svensk församling i Berlin bildades den 7 juni 1903. Kyrkoordning för församlingen fastställdes av Kungl. Maj:t den 10 februari 1905 (ändrad i vissa delar 1907 och 1910). Efter att för gudstjänster och därmed sammanhängande annan verksamhet hava nödgats anlita den ena eller andra främmande kyrkolokalen, förvärvades 1920 förmedelst insamlade medel en fastighet vid Landhausstrasse 33—34, som sedermera ombyggt till församlingshus, inrymmande kyrka, läsrum, skolsal, bibliotek, expeditionslokaler, pastorsbostad m. m. (Församlingens framställningar 1913 och 1921 om bidrag av statsmedel till församlingshuset föranledde ingen åtgärd.) Kyrkan invigdes den 18 juni 1922.

Berlin.
Viktoria-
församlingen.

Sedan under några år svensk gudstjänst anordnats av tillfälliga krafter från Sverige i än den ena än den andra kyrkan i Köpenhamn, erhöll missionsstyrelsen genom nådigt brev den 5 november 1900 bemyndigande att från 1901 års ingång förordna en svensk prästman med uppgift att bereda i Köpenhamn vistande landsmän religiös och sedlig omvårdnad. Den första egna lokalen förhyrdes 1902 i en fastighet vid Rysenstengade. Den 28 januari 1903 bildades den svenska kyrkoföreningen med uppgift att arbeta för sammanslutning på kyrklig grund av i Köpenhamn boende svenskar. Omkring denna förening grupperade sig andra föreningar och verksamhetsgrenar för tillgodoseende av sociala och kulturella behov bland landsmännen. Kyrkoföreningen ombildades genom beslut den 6 och den 24 november 1912 till svenska Gustafs församlingen. Kyrkoordning för församlingen hade redan dessförinnan, nämligen den 3 november 1911 (ändrad 1912) fastställts av Kungl. Maj:t. Sedan den danska regeringen åt kyrkoföreningen anvisat ett större tomtområde i närheten av Östbanestationen på den s. k. Grönlands bastion,¹ lades där den 4 juni 1908 grundstenen till en egen kyrka. Den invigdes den 1 juni 1911. 1909 års riksdag beviljade till kyrka och församlingshus m. m. ett bidrag av 80,000 kronor. Övriga medel hade insamlats. Byggnadskomplexet innehåller, förutom kyrkan, salar för föreläsningar och samkväm, läsrum för sjömän, poliklinik, sjukrum, diverse bostäder, däribland pastorsbostad, och expeditionslokaler.

Köpenhamn.
Gustafs-
församlingen.

Efter flera års förhandlingar förordnade missionsstyrelsen en svensk prästman att från den 1 september 1911 utöva kyrklig verksamhet bland svenskar i Oslo med omnejd och angränsande hamnar. Denne anknöt sitt arbete till den religiösa, sociala och kulturella verksamhet, som förut utövats av skilda sammanslutningar bland landsmännen i Oslo. Även här bildades en kyrkoförening, enligt uppgift 1912, med ändamål att inom den stora svenska kolonien börja

Oslo.
Margareta-
församlingen.

¹ Under Karl X Gustafs försök i februari 1659 att genom stormning intaga Köpenhamn stod på denna plats strid mellan svenskar och danskar.

ett församlingsarbete enligt svenska kyrkans ordning. Medel insamlades för ett kyrkobygge och 1917 års riksdag beviljade till kyrka och församlingshus ett bidrag av 125,000 kronor. Stadsfullmäktige i Oslo upplåto en tomt å Hammersborg, där kyrkan uppfördes. Den invigdes den 20 december 1925. Kyrkoordning för en svensk församling fastställdes av Kungl. Maj:t den 13 november 1925. Församlingen konstituerades den 4 oktober 1931.

Helsingfors.
Olaus-Petri-
församlingen.

Efter framställning till missionsstyrelsen från representanter för olika svenska föreningar i Helsingfors förordnades en svensk prästman från och med den 1 oktober 1919 att vara pastor därstädes, med uppgift tillika att utöva kyrklig verksamhet bland svenska sjömän i Helsingfors hamn och på andra platser. Liksom skett i Köpenhamn, Oslo och Berlin, bildades även här en kyrkoförening, nämligen den 17 november 1919, med syfte att åstadkomma sammanslutning av i Finland boende svenskar och att för detta ändamål understödja svenska kyrkans arbete i Helsingfors samt att tillika arbeta för bildandet av en rikssvensk församling med egen kyrka. Den 17 maj 1920 konstituerades en rikssvensk församling. Kyrkoordning för densamma fastställdes av Kungl. Maj:t den 19 maj 1922 och stadfästes av finska statsrådet den 19 oktober samma år. Den 13 februari 1924 upplåto stadsfullmäktige i Helsingfors kostnadsfritt en tomt i stadsdelen Tölö för en rikssvensk kyrka. Medel till kyrkobyggnaden, som ännu icke fullbordats, hava insamlats och 1930 års riksdag beviljade till kyrka med samlingslokaler m. m. ett bidrag av 75,000 kronor.

Församlingarnas
organisation.

Såsom jag i det föregående nämnt har Kungl. Maj:t för en var av ifrågasvarande sex församlingar fastställt en kyrkoordning. Kyrkoordningarna äro i det stora hela överensstämmande med varandra och dess stadganden äro i väsentliga delar hämtade från vad som gäller beträffande församlingarna i Sverige. De hava i likhet med hemlandets församlingar kyrkostämman, kyrkoråd, kyrkovärdar och andra organ, som handhava församlingarnas religiösa och övriga uppgifter. Anslutningen till dem är dock frivillig. Församlingen utgöres av svenskar, vilka tillhöra svenska kyrkan, eller beträffande vissa församlingar även annat evangeliskt kyrkosamfund och hos pastor anmält sin önskan att inträda i församlingen. Dessa församlingsmedlemmar äro dels sådana, som, efter att ifrån sin förra hemort hava uttagit vederbörligt flyttningsbetyg, blivit i vanlig ordning kyrkobokförda i församlingen, dels ock sådana, som, ehuru de fortfarande äro kyrkobokförda i Sverige, för en längre eller kortare tid uppehålla sig i vederbörande land och därunder vilja, såvitt ske kan, komma i åtnjutande av de förmåner, som den svenska kyrkliga verksamheten erbjuder. Rättighet att deltaga i kyrkostämmans överläggningar och beslut tillkommer envar av församlingens till myndig ålder komna medlemmar, som sedan viss tid varit inskriven i församlingen och erlagt förfallna årsavgifter till densamma. Församlingarna höra alla under domkapitlet i Uppsala.

Pastor i församlingarna har att i sin egenskap av präst i den svenska evangeliskt-lutherska kyrkans tjänst i tillämpliga delar ställa sig till efterrättelse

vad Sveriges kyrkolag och författningar bjuda och är enligt kyrkoordningarna med avseende å skyldigheter och rättigheter i allmänhet likställd med svenska kyrkans övriga kyrkoherdar. Pastor lyder i sin ämbetsutövning under ärkebiskopen och domkapitlet i Uppsala. Är pastorsbefattning ledig, sökes densamma hos Kungl. Maj:t, som, efter det ärkebiskopen och församlingen blivit hörda, till pastor utnämner en bland de sökande, för vilken fullmakt utfärdas. Ärkebiskopen förordnar vid vakans vikarie.

I processuellt hänseende — underställning av beslut, besvär m. m. — gäller den allmänna regeln att för de fall, där kyrkoordningen ej lämnar föreskrifter, vad i svensk lag är stadgat, i tillämpliga delar och såvitt ske kan, skall tagas till rättesnöre och gälla, intill dess nödiga bestämmelser varda av Kungl. Maj:t i särskilda frågor och efter vederbörandes framställning givna eller ock såsom tillägg till kyrkoordningen till församlingens efterlevnad föreskrivna. Beslut, som böra underställas Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse, insändas av Kungl. Maj:ts minister till Kungl. Maj:t. Besvär över kyrkostämmas eller kyrkoråds beslut ställas till domkapitlet i Uppsala och insändas av beskickningen till nämnda domkapitel. Ministern har visst överinseende över församlingens handhavande av sina angelägenheter. Över ministrernas och domkapitlets beslut må klagan föras hos Kungl. Maj:t.

Prästerna hava rätt till prästerlig tjänstårsberäkning och äga efter viss tids tjänstgöring s. k. extra ansökningsrätt. De äro delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa. I sin ämbetsutövning äro de berättigade att med laga verkan utföra alla slags vanliga kyrkliga förrättningar såsom dop, vigsel och begravning. De hava vanlig kyrkobokföring.

Prästerskapets änke- och pupillkassa har genom vissa Kungl. Maj:ts beslut (se kungl. breven den 12 juli 1889 och den 31 december 1902) tillerkänts befogenhet att vid vissa ledigheter uppbära inkomst av befattningar.

Såsom regel torde även beträffande utlandsförsamlingarna gälla att de skola själva avlöna sin pastor och i övrigt bestrida kostnaderna för sin verksamhet. Emellertid har denna regel icke kunnat i allo följas. Förhållandena hos dessa församlingar äro nämligen sådana — frivillig anslutning, många mindre bemeddade medlemmar o. s. v. — att församlingarna trots anmärkningsvärt stor offervillighet icke mäktat uppbringa för ändamålet erforderliga medel. Nödiga bidrag hava därför måst anskaffas från annat håll, och de svenska statsmakterna, som behjärtat den stora betydelse församlingarna hava för våra landsmän i utlandet, hava under en lång följd av år bidragit till att uppehålla verksamheten. I det föregående har jag nämnt de summor, varmed riksdagen bidragit till byggande av egna kyrkor och församlingshus, och erinrar nu även om att kollektor i hemlandets kyrkor tid efter annan upptagits för att understödja församlingarnas verksamhet. I det följande vill jag giva en kort överblick över de bidrag av statsmedel, som gått till församlingarna för avlöande av deras prästerskap.

Från och med 1879 har i riksstaten varit upptaget anslag till understöd åt

svenska kyrkan i Paris. Anslaget,¹ som till en början utgjorde 1,800 kronor, höjdes från och med 1887 till 2,950 kronor. Härjämte utgick under åren 1893—1913 jämlikt riksdagens medgivande av de under utrikesdepartementets förvaltning stående s. k. Peramedlen² årligen visst belopp till avlöningsförbättring åt pastor i församlingen, nämligen till och med 1899 864 kronor och därefter ett mot 1,625 francs svarande belopp av 1,169 kronor. Från och med 1914 indrogs sistnämnda belopp och anslaget å riksstaten till svenska kyrkan i Paris höjdes i stället med motsvarande summa till 4,119 kronor. Detta anslag utgick till och med 1927. Vid regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel uppfördes i riksstaten ett nytt anslag med titel: pastor i svenska Sofia församlingen i Paris, och anslaget höjdes samtidigt till 6,000 kronor. Detta anslag har sedermera oförändrat utgått. Pastor i församlingen, som tillika är sjömanspräst i de nordfranska hamnarna Calais och Dunkerque, och härför av statsmedel genom svenska kyrkans missionsstyrelse uppbär ett årligt belopp av 1,500 kronor, förut 2,500 kronor, åtnjuter å löneförmånerna dyrtidstillägg enligt för statens befattningshavare gällande grunder. Pastor har fri bostad jämte lyse och värme, vartill torde komma visst kontant tillskott av församlingen.

London.

Församlingen i London intager i förevarande hänseende en särställning i förhållande till övriga utlandsförsamlingar, i det att densamma för sitt underhåll erhållit en skatteförläning i form av rätt att uppbära vissa skeppsvgifter. Genom en kungl. kungörelse av år 1716³ bestämdes, att av alla svenska

¹ Se bl. a. 1928 VIII h. t. p. 43 och 1913 VIII h. t. p. 43. Anslaget har tidigare varit anvisat till underhåll av svenska kyrkan i London men överflyttades från och med 1879, då kyrkan i London ansågs hava tillräcklig inkomst av tonnageavgifter — angående dessa, se nedan under London — till understöd för den svenska kyrka, som med tillhörande skolor för svenska barn väntades bli fullbordad under loppet av 1878 och som för sitt bestånd och gudstjänstens upprätthållande icke kunde hava att påräkna några fördelar, liknande dem, som kyrkan i London en längre tid åtnjutit (se 1878 prop. 1 bil. 2 c).

² Angående Peramedlen se K. prop. ²⁰/₃ 1863, II K. prot. 1867 s. 231. Motion II K. 1868 nr 141, K. prop. ¹⁸/₃ 1892. År 1757 inköptes för medel, som genom stamböcker, kollektor och eljest insamlats i Sverige, Tyskland, Finland m. fl. länder (intet statsbidrag), en fastighet i Konstantinopel i stadsdelen Pera för att där uppföra en luthersk kyrka. (I en handels- och sjöfartstraktat mellan Sverige och Turkiet ¹⁰/₁ 1737, Art. 16, hade svenskarna tillförsäkrats religionsfrihet i Turkiet). Å fastigheten uppfördes ett kapell, som ännu finnes. I samband med fastighetens anskaffande anmaldes av dåvarande svenska ministern i Konstantinopel att det »i ansende till turkarnas fanatism och den dåvarande stränga regimen i Turkiet ej gått an att angiva huset såsom kyrkans egendom eller där anordna en mera lysande kyrkoinrättning» (kapellet ligger ej vid gatan). Å fastigheten inreddes även bostad för beskickningen. Beskickningshuset nedbrann 1818. På tomten uppfördes ett nytt beskickningshus, varjämte i egendomens gräns mot Peragatan inrättades bodlagheter för uthyrning. Sedan ett för nybyggnaden erhållet lån blivit genom influtna hyror till fullo betalt, anmaldes vid reglering av statsverkets utgifter för 1887, att särskilt statsanslag för underhåll av fastigheten kunde för framtiden undvaras. 1890 uppnåddes överskott i räkenskaperna. ²²/₃ 1892 förordnade Kungl. Maj:t att för överskottsmedlen skulle bildas en fond under benämningen »Medel, influtna från kronans fastighet i Konstantinopel, till framtida disposition». Fonden skulle förvaltas av utrikesdepartementet. Av densamma ha 60,000 kronor år 1900 tagits i anspråk för ett nytt beskickningshus i Paris. I övrigt har vad som ursprungligen synes hava givits för en rent kyrklig angelägenhet uteslutande — bortsett bl. a. från bidraget till pastor i Paris — kommit vårt lands utrikesrepresentation till godo. Fastigheten anses f. n. hava ett byggnadsvärde av 400,000 kronor. Bruttoavkastningen beräknas till omkring 20,000 kronor, nettot — efter avdrag av underhållskostnader, skatter m. m. — till mellan 7,000 och 8,000 kronor årligen. Den i det föregående omnämnda s. k. Perafonden har numerä avvecklats. Svenska präster hava endast i ringa utsträckning varit verksamma i Konstantinopel.

³ Församlingens första präst uppgives hava besökt Karl XII i Stralsund 1715 för att förhandla om uppförande av en svensk kyrka i London.

handelsfartyg, som ankomme till London, skulle till den svenska kyrkans underhåll därstädes erläggas 3 pence för läst. Med bibehållande av denna avgift förordnades genom kungl. kungörelsen av den 4 maj 1814, att av svenska handelsfartyg, som anlände till någon annan hamn i Storbritannien, skulle erläggas 2 pence för läst.

Sedan kyrkan efter föreningen med Norge börjat anlitas även av norska sjömän, vilka sökte hjälp av kyrkans medel, erhöll kyrkan från den 20 juli 1824 ett årligt bidrag av norska staten av £ 100,¹ och sedan år 1845 har kyrkan därjämte erhållit ett årligt bidrag av Finland å £ 100.² Även från Sverige lämnades tidigare bidrag, nämligen *dels* i form av anslag å ministerstaten under benämning av legationspredikantens lön £ 220 årligen, *dels* ock ett annat bidrag å £ 100. Sistnämnda bidrag överflyttades, såsom förut nämnt, från och med 1879 till Paris för underhåll av svenska kyrkan därstädes. Legationspredikantenslönen indrogs från och med 1875, dock att pastor i den svenska församlingen, som fortfarande benämnes legationspredikant, från utrikesdepartementet erhöll £ 60 årligen, som utgick av de till departementets extra utgifter anvisade medel. Detta bidrag upphörde från och med den 1 januari 1902.

Efter jämkningar genom kungl. kungörelserna den 26 oktober 1871 och den 5 mars 1875 utgå skeppsavgifterna för närvarande enligt kungl. kungörelsen den 16 mars 1877 sålunda, att till kyrkan i London erlägges av svenska handelsfartyg, som ankomma till London, 0.6 penny för ton och av dylika fartyg, som ankomma till någon annan hamn i Storbritannien, 0.3 penny för ton. Skepps- eller tonnageavgift erlägges allenast en gång för varje år och endast av fartyg, som lossar eller lastar. För fartyg, som först anlöper annan hamn än London och där erlagt den lägre avgiften, erlägges, om detsamma under samma år sedermera anlöper London, mellanskillnaden i avgift. Tonnageavgifterna inbringade ex. under 1913—1915 15,000 kronor om året, sjönko 1917 och 1918 till respektive 5,000 och 8,000 kronor, men stego därefter åter. De uppgingo 1929 till c:a 20,574 kronor och 1930 till c:a 19,404 kronor. Tar man del av församlingens stat ex. för 1925, då tonnageavgifterna uppgingo till 17,000 kronor, finner man att dessa avgifter då utgjorde c:a 60 % av församlingens samlade inkomstbelopp. Deras betydelse för församlingens ekonomi blir ännu större om man tar i betraktande att andra inkomstitlar äro ovissa till sina belopp. Församlingsavgifter och frivilliga gåvor uppgingo sålunda för 1929 till 2,934 kronor för att 1930 sjunka till 1,764 kronor. Pastor i församlingen, som har fri bostad, uppbar 1930 i grundlön £ 460 eller efter en kurs av 18 kronor för pund 8,280 kronor, i dyrtidstillägg £ 200 eller 3,600 kronor, sammanlagt 11,880 kronor, vartill för hans personliga del kom ett ålders-tillägg å £ 15 eller 270 kronor.

Till pastor i Berlin har beviljats anslag å riksstaten sedan 1908 med 6,000 kronor årligen.³ Anslaget upptogs såsom ordinarie första gången i 1924—1925

Berlin.

¹ Det norska bidraget upphörde med utgången av 1898.

² Av detta bidrag avstår församlingen viss del till finska sjömansmissionen i London.

³ Pastor där var under de första åren sjömanspräst i Stettin.

års riksstat. Därtill kommer dyrtidstillägg. Pastor har fri bostad av församlingen.

Köpenhamn. Pastor i Köpenhamn¹ har av anslaget till sjömanspräster under ett vart av åren 1901—1916 uppburit 4,000 kronor och för 1917 5,000 kronor. Ordinarie anslag till honom upptogs första gången i 1918 års riksstat med 6,000 kronor, vartill kommer dyrtidstillägg. Detta anslag har sedermera utgått oförändrat. Pastor har fri bostad av församlingen.

Oslo. Till pastor i Oslo² har sedan 1913 utgått lön från anslaget till sjömanspräster, först med 4,500 kronor för år, sedermera med 5,000 kronor. Därtill kommer dyrtidstillägg. Detta belopp utgår för närvarande. Pastor har fri bostad av kyrkoföreningen.

Helsingfors. Till pastor i svenska församlingen i Helsingfors har från och med budgetåret 1924—1925 å riksstaten anvisats ett anslag av 6,000 kronor årligen. Det upptogs såsom ordinarie från och med budgetåret 1931—1932. Å beloppet utgår dyrtidstillägg.

Departementschefen. År 1924, då fråga var att av riksdagen äska anslag till avlöning åt pastorn i en viss utlandsförsamling anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet bland annat följande:³

»Det arbete, som utföres av de svenska utlandsförsamlingarna och deras präster, måste tillmätas stor betydelse. Först ur religiös synpunkt, då våra landsmän i utlandet därigenom få tillfälle till gudstjänst på modersmålet och kunna få erforderliga kyrkliga förrättningar utförda enligt svenska kyrkans ritual. En förmån av viss betydelse är även möjligheten för i utlandet vistande svenskar att bli kyrkobokförda i utlandsförsamlingarna. Därtill kommer, att genom dessa församlingar en omfattande hjälpverksamhet bedrivs bland fattiga och sjuka landsmän. En mångfald olika grenar av social verksamhet hava koncentrerat sig kring församlingsprästen och därigenom erhållit större effektivitet än när enskilda föreningar tagit hand därom. Genom anordnande av föredrag, församlingsaftnar och andra nationella samkväm har sammanhållningen mellan landsmännen i utlandskolonierna främjats. Överhuvud hava församlingarna blivit centra för det nationella arbetet bland utlandssvenskarna. Förbindelsen med hemlandet hålles på så sätt uppe, och verksamheten bidrager mäktigt till att en mängd utflyttade landsmän fortfarande känner sig såsom svenskar och förbliva detta.»

I vad sålunda yttrats om utlandsförsamlingarnas stora betydelse i religiöst, socialt, nationellt och kulturellt hänseende för våra landsmän i utlandet kan jag till alla delar instämma.

Av den redogörelse för församlingarnas tillblivelse, som jag i det föregående lämnat, framgår, hurusom de vuxit fram till sin nuvarande gestaltning på

¹ Pastor där var till en början sjömanspräst.

² Pastor där uppbär fortfarande avlöning av anslaget till sjömanspräster.

³ Se 1924 VIII h. t. p. 32: Olaus-Petriförsamlingen i Helsingfors.

grund av stor offervillighet såväl från kyrkligt intresserade kretsar i hemlandet som ock i synnerhet hos landsmän, som varit bosatta i de städer, där församlingarna nu finnas. Församlingarnas inre organisation är i huvudsak densamma som hos församlingarna i hemlandet — dock med vissa av förhållandena påkallade avvikelser — och i yttre hänseende hava utlandsförsamlingarna inordnats under en gemensam kyrklig myndighet i Sverige, domkapitlet i Uppsala. Fastän församlingarna sålunda tillhöra den svenska kyrkan, föreligger likväl en viss skiljaktighet, i det att bidrag till avlönande av församlingarnas prästerskap anvisas å riksstaten eller ock, såsom i London, utgå i form av skatteförläning. Jag anser tiden nu vara inne att även i detta hänseende åstadkomma rättelse. Alldenstund prästlöneväsendet är att betrakta som en församlingens eller kyrkans angelägenhet, torde det enligt min mening icke böra ifrågakomma att, såsom hittills, för avlönande av visst prästerskap å budgeten uppförda statsmedel tagas i anspråk. Såsom jag angivit, äro de svenska församlingarna utomlands en form för den svenska kyrkans verksamhet. Jag finner det därför vara en följdriktig utveckling, att bidragen till utlandsförsamlingarnas prästlönekostnader finansieras av samma medel, som stå till buds för avlönande av det icke territoriella prästerskapet i hemlandet, nämligen av den allmänna kyrkoavgiften, och detta så mycket mera, som det måste anses vara en gemensam uppgift för hemlandet att i förevarande hänseende understödja de i utlandet befintliga svenska församlingarna. Frånsett det enligt min mening principiellt riktiga i detta tillvägagångssätt, vill jag erinra om, att en ej oväsentlig lättnad härigenom beredes i statsregleringen. Varder sålunda en dylik omläggning genomförd, torde bestämmandet av de särskilda beloppen ej längre behöva i varje fall hänskjutas till Kungl. Maj:t och riksdag, utan torde, såsom fallet är beträffande det icke territoriella prästerskapet i hemlandet, t. ex. stifts- och kontraktsadjunkter, kunna avgöras av Kungl. Maj:t, som givetvis lärer i varje fall bedöma beloppen såväl med hänsyn till den motsvarighet, som liknande prästmäns avlöningsförhållanden i hemlandet kunna erbjuda, som ock till de särskilda förhållanden, som kunna vara till finnandes å de särskilda orterna utomlands.

Jag har i det föregående nämnt, att församlingen i London för sitt underhåll har fått till sitt förfogande vissa skepps- eller tonnageavgifter av svenska handelsfartyg, som anlöpa hamn i Storbritannien. Denna rätt till skatteuppbörd av sjöfarten härleder sig, såsom förut anförts, från 1716 och grundar sig på ett av Kungl. Maj:t därtill genom särskild författning meddelat tillstånd. Den motiverades med det intresse och den nytta den svenska sjöfarten, enkannerligen de svenska sjömännen, hade av den svenska församlingens verksamhet i England. Den första svenska kyrkans läge vid de äldsta dockorna i London betingades bland annat av hänsyn till sjömansvården. Sedan kyrkan flyttats till annan plats i staden, som för sjömansvården kan synas mindre gynnsam, har dock församlingens intresse för denna gren av kyrklig verksam-

London.

het ingalunda upphört. Den närmaste vården av de svenska sjömännen i England har visserligen övertagits av andra organisationer, svenska kyrkans missionsstyrelse och evangeliska fosterlandsstiftelsen, men den svenska församlingen i London har av sina inkomster, däribland skeppsavgifterna, bidragit till uppförande av bl. a. den svenska sjömanskyrkan i London och har även lämnat samt lämnar fortfarande hjälp till verksamheten såväl vid denna kyrka som till sjömansvården å andra orter i England. Det förekommer att församlingen till sjömanskyrkorna i andra hamnar, såsom West Hartlepool, Grimsby, Liverpool, restituerar därifrån inflytande skeppsavgifter.

Det har vid flera tillfällen ifrågasatts att avskaffa skeppsavgifterna. Förslag härom framställdes av en av Kungl. Maj:t den 1 juli 1898 tillsatt kommitté för behandling av vissa, sjöfartsnäringen och den utrikes handeln rörande frågor. Kommittén, som avgav utlåtande den 15 maj 1900, ansåg, att svenska kyrkan i London borde av statsmedel erhålla skälig ersättning för de inkomster, som genom skeppsavgifternas upphörande komme att frångå densamma, och föreslog med hänsyn till kyrkans dåvarande ekonomiska ställning ersättningen till 6,000 kronor årligen att utgå tillsvidare, så länge verksamheten där var i behov av understöd.¹ Till detta förslag anslöt sig kommerskollegium i utlåtanden den 7 november 1904 och den 4 mars 1909. Domkapitlet i Uppsala hävdade i utlåtande den 23 oktober 1912 den mening att vederlaget för fartygsavgifterna borde, utan reduktion, bestämmas till det belopp, vartill de under de senare åren i medeltal uppgått och i riksstaten uppföras såsom ordinarie anslag.² Kommitténs förslag föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Den 23 mars 1927 avgåvo vissa av kommerskollegium med Kungl. Maj:ts tillstånd tillkallade sakkunniga ett betänkande angående sjöfartsavgifter,³ i vilket de sakkunniga såsom sin mening uttalade, att den omständigheten, att avgifterna ägde karaktären av skatteförläning — en understödsform, som torde vara alldeles oförenlig med nutida uppfattning — gjorde det särskilt motiverat, att avgifterna bleve avskaffade. De föreslogo att, i den mån fortsatt understöd av allmänna medel ansåges böra beredas svenska kyrkan i London, anslag härför i vanlig ordning borde uppföras i riksstaten. Ej heller detta förslag har hittills föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Då frågan om skeppsavgifternas bibehållande eller avskaffande läres i annat sammanhang bliva föremål för Kungl. Maj:ts prövning, saknar jag anledning att nu ingå på densamma, och håller jag före, att i avvaktan på frågans lösning, det nuvarande sättet för avlöning av pastorn vid den svenska församlingen i London tills vidare bör bibehållas.

Beträffande de svenska församlingarna i Paris, Berlin, Köpenhamn och Helsingfors är det betydligt enklare att i det avseende, varom nu är fråga, fas-

Paris, Berlin,
Köpenhamn,
Helsingfors.

¹ Skeppsavgifterna uppgingo under åren 1896—1898 i medeltal till omkring 9,000 kronor. under åren 1902—1911 till omkring 11,800 kronor.

² Skeppsavgifterna hava med undantag för åren 1917, 1918 och 1921 varit i stigande. De uppgingo, såsom förut nämnts, 1929 till c:a 20,574 kronor och 1930 till c:a 19,404 kronor.

³ Statens offentliga utredningar (handelsdep.) 1927:7.

tare sammanknyta dem med kyrkan i hemlandet. Efter noggrann prövning från statsmakternas sida av dessa församlingars behov av bidrag till sina präst-lönkostnader har år efter år i riksstaten uppförts anslag härtill å 6,000 kronor för en var församling. Anslagen äro upptagna såsom ordinarie. Att bidragen även framdeles äro behövliga torde vara ställt utom tvivel. Jag föreslår att anslagen från riksstaten överflyttas till kyrkofondens stat. Överflyttningen bör lämpligen ske från och med budgetåret 1933/1934. Jag förutsätter härvid, att såsom hittills skett även dyrtidstillägg skall utgå och att härför erforderligt belopp likaledes upptages å kyrkofondens stat.

Vad angår den svenska församlingen i Oslo finnes i riksstaten icke uppfört något anslag till densamma. Däremot utgår å riksstaten under titeln: »religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder» ett extra anslag till en svensk sjömanspräst i Oslo å 5,000 kronor, vartill även anvisats dyrtidstillägg.

Oslo.

I det föregående har jag nämnt, att den svenska församlingen i Oslo bildats den 4 oktober 1931, medan kyrkoordning för densamma fastställdes redan den 13 november 1925.

I de övriga utlandsförsamlingarna, där kyrkoföreningar bildats i syfte att förbereda församlingsbildningen, hava dessa föreningar, sedan församlingarna konstituerats, uppgått i de sistnämnda. Så har icke skett i Oslo. Där finnes fortfarande en kyrkoförening och en församling vid sidan om varandra.

Kyrkoföreningen i Oslo anhöll på sin tid i en den 29 augusti 1925 dagtecknad framställning — efter att hava erinrat att densamma förut anhållit om tillstånd att bilda en svensk församling och om stadfästelse av ett förslag till kyrkoordning för densamma — att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för fastställande av lön för pastor i den blivande församlingen. I framställningen anfördes, att den svenska pastorn i Oslo i egenskap av sjömanspräst därstädes av svenska staten uppbar en årlig lön av 5,000 kronor samt att den dåvarande innehavaren av befattningen av svenska kyrkans missionsstyrelse garanterats en årlig lön av 6,000 kronor och för den skull såsom tillskott till den av staten tillerkända lönen erhållit ett årligt bidrag av 1,000 kronor, var-efter kyrkoföreningen förklarade sig anse, att ett fastställande av lönen till 6,000 kronor syntes under förhandenvarande tidsförhållanden väl motiverat.

I yttrande över framställningen, dagtecknat i september 1925, anförde missionsstyrelsen — jämte det styrelsen förordade bifall till densamma — att styrelsen för sin del icke såge sig i stånd att för framtiden binda 1,000 kronor för svenska församlingens i Oslo räkning.

Statskontoret yttrade i utlåtande den 1 oktober 1925 följande:

Såvitt statskontoret har sig bekant, har Kungl. Maj:t ännu icke meddelat beslut angående den i nu förevarande framställning omförmälda ansökningen om tillstånd att få bilda en svensk statskyrkoförsamling i Oslo. Därest sådant tillstånd lämnas, synes intet vara att erinra mot att lönen för pastor i församlingen fastställes till det av svenska kyrkoföreningen därstädes

föreslagna beloppet av 6,000 kronor. Av framställningen att döma synes föreningen utgå från att denna avlöning skall bestridas av statsmedel och torde hämta stöd för denna uppfattning av den omständigheten, att för närvarande statsverket bidrager med ett belopp av 5,000 kronor årligen till avlöning åt en svensk sjömanspräst i Oslo, vilken enligt den föreslagna kyrkoordningen är avsedd skola bestrida pastorstjänsten i församlingen, intill dess densamma blivit med ordinarie innehavare besatt.

I detta avseende bör emellertid märkas, att i en svensk statskyrkoförsamling det normalt åligger församlingen att avlöna sitt prästerskap och att, när det gäller en utlandsförsamling, statsverket väl i vissa fall helt eller delvis övertagit avlöningen, men att detta skett först efter det att genom ingående utredningar ådagalagts, att församlingen icke mäktat bestrida avlöningen. Så var senast fallet beträffande svenska Olaus Petriförsamlingen i Helsingfors. I den nu förevarande framställningen finnes ingen som helst utredning angående den blivande församlingens ekonomiska ställning, och av vad som kan inhämtas av de i sådant avseende lämnade, ytterst knapphändiga uppgifterna i ansökningen om tillstånd till församlingsbildandet synes närmast framgå, att församlingen bör kunna själv avlöna sin pastor. Visserligen lär man icke böra framdeles räkna med något bidrag från svenska kyrkans missionsstyrelse, då det — oavsett att nämnda styrelse förklarat sig ur stånd att för framtiden binda det nuvarande lönebidraget, 1,000 kronor årligen, för församlingens räkning — icke kan anses lämpligt, att avlöningen till pastor i en statskyrkoförsamling göres beroende av bidrag från en enskild sammanslutning, men det vill dock synas, som om den i handlingarne omförmälda underhålls- och driftsfonden å cirka 200,000 norska kronor borde göra det möjligt för församlingen att utan utdebitering av alltför tyngande medlemsavgifter bestrida ifrågavarande utgift.

I avbidan på närmare utredning härutinnan och med hänsyn till att, om församlingsbildningen icke komme till stånd, det allt framgent torde finnas behöfligt att hava en med statsbidrag avlönad svensk sjömanspräst anställd i Oslo, vill statskontoret emellertid icke motsätta sig, att sistnämnda statsbidrag tillsviðare disponeras för avlöning åt pastor i den svenska församlingen. I så fall torde i riksstaten böra uppföras ett särskilt extra anslag till nämnda ändamål å 5,000 kronor och anslaget till sjömanspräster minskas med samma belopp. Att för ersättande av bidraget från missionsstyrelsen bevilja ytterligare 1,000 kronor och sålunda bestämma det förstnämnda extra anslaget till 6,000 kronor, kan statskontoret för närvarande icke tillstyrka.

Framställningen föranledde ingen Kungl. Maj:ts åtgärd. Dock fastställde Kungl. Maj:t genom resolution den 13 november 1925 kyrkoordning för den svenska församlingen.

Kyrkoföreningen förnyade i ansökning den 8 december 1926 sin föregående hemställan. Densamma föranledde ingen åtgärd.

Sedan församlingen den 4 oktober 1931 konstituerats, har dess kyrkoråd i en den 25 i samma månad dagtecknad ansökning anhållit att lön åt en kyrkoherde i församlingen måtte fastställas och att denna lön måtte bestämmas till 6,000 kronor årligen.

I utlåtande den 2 november 1931 yttrade statskontoret i anledning av den nya framställningen:

I underdånigt utlåtande den 1 oktober, 1925 angående en då föreliggande framställning av ungefär enahanda art som den nu ifrågavarande förklarade sig statskontoret ej vilja motsätta sig, att statsbidraget till avlönande av en svensk sjömanspräst i Oslo, 5,000 kronor, tillsvi vidare disponerades för avlöning åt pastor i den svenska församlingen därstädes, i vilket fall ett särskilt extra anslag borde uppföras för ändamålet. Förslaget framställdes i avbidan på att närmare utredning angående församlingens förmåga att själv avlöna sin pastor förebragtes. En då begärd höjning av anslagsbeloppet till 6,000 kronor kunde statskontoret för det dåvarande icke tillstyrka.

I utlåtandet hade statskontoret påtalat den bristfälliga utredning angående församlingens ekonomi, som då förelåg. Samma anmärkning måste göras beträffande den nu föreliggande framställningen. Den enda uppgift, som lämnas härutinnan, är, att inkomsterna för församlingen såsom sådan torde komma att röra sig omkring 1,500 kronor per år. Icke ens församlingens medlemsantal är uppgivet. Däremot lämnas vissa uppgifter angående Svenska kyrkoföreningens i Oslo inkomster och utgifter åren 1929 och 1930. Av dessa uppgifter ävensom vad i framställningen i övrigt anföres kan dragas slutsatsen, att det är avsett, att kyrkoföreningen, som i sig innesluter samtliga församlingsmedlemmar, skall i huvudsak bestrida församlingsutgifterna, fränsett avlöningen till pastor. Föreningens största inkomstpost utgöres av avkastningen av den i statskontorets förenämnda utlåtande omförmälda underhålls- och driftsfonden. Föreningen är jämväl ägare till församlingskyrkan med tillhörande egendom.

Att en svensk statskyrkoförsamlings ekonomi är ordnad på sätt som nu angivits, måste betecknas såsom synnerligen otillfredsställande, och det synes icke föreligga skäl för statsverket att, så länge dessa förhållanden fortfara, anvisa särskilt anslag för avlöning av pastor. Mot det begärda beloppet, 6,000 kronor, lärer visserligen intet vara att i och för sig erinra, men såsom förutsättning för dess beviljande bör först och främst krävas, att församlingen och icke föreningen blir ägare till kyrkoegendomen och driftsfonden och vidare dels att en förslagsvis uppgjord inkomst- och utgiftsstat för församlingen framlägges, varav särskilt framgår beloppet av medlemsavgifterna och den grund, efter vilken desamma äro beräknade, dels ock att av den ekonomiska utredningen framgår, att församlingen icke själv är i stånd att avlöna pastor.

Statskontoret, som med hänsyn till de numera föreliggande upplysningarna i ärendet icke anser sig böra vidhålla sitt i förenämnda utlåtande den 1 oktober 1925 gjorda uttalande om dispositionen av statsbidraget till avlönande av en svensk sjömanspräst i Oslo, får alltså i underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t finna framställningen icke för närvarande föranleda någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd.

Vad sålunda och i övrigt i denna fråga förekommit giver vid handen, att organisationen av den svenska församlingen i Oslo ännu icke är på ett fullt tillfredsställande sätt utformad. Därjämte synes råda en viss oklarhet i fråga om dess ekonomiska ställning. Med hänsyn till dessa förhållanden anser jag i likhet med statskontoret det icke gärna kunna ifrågakomma att för närvarande tillmötesgå församlingens önskan. Jag anser, att församlingen bör lämnas tid att ordna sin organisation på ett tillfredsställande sätt och i sammanhang därmed även tillfredsställande utreda sin ekonomiska ställning.

II. Sjömans-
vården i ut-
ländska
hamnstäder.

Historiska
data.

Utlandsförsamlingarnas verksamhet kompletteras i betydelsefulla hänseenden av ett annat kyrkligt arbete utomlands, nämligen sjömansvården. Anslag härtill utgå för närvarande å riksstatsens åttonde huvudtitel under rubriken: religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder.

Jag vill här lämna en kort överblick över detta arbete.

Redan i äldre tider var uppmärksamheten fäst vid förhållandena bland svenskt sjöfolk å fartyg, som anlöpte främmande hamnar. Jag erinrar bl. a. om den första svenska kyrkan i London, som tillkom i syfte särskilt att bereda svenska sjömän i denna hamn nödig omvårdnad i olika hänseenden. Mera allmän blev verksamheten dock först i senare tid. Den upptogs år 1869 av evangeliska fosterlandsstiftelsen¹ och någon tid därefter av svenska kyrkan. I det följande uppehåller jag mig endast vid den sjömansvård, som handhaves av den sistnämnda.

Impulsen till kyrkans verksamhet bland svenska sjömän i utländska hamnar gavs i en vid 1873 års kyrkomöte av biskopen E. G. Bring väckt motion, som föranledde kyrkomötet att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för beredande av själavård å större utländska handelsplatser i vidsträcktare mån än hittills skett för svenska sjömän.² Efter närmare utredning av frågan framlades proposition i ämnet vid 1875 års riksdag, som för ändamålet beviljade 8,000 kronor att utgå i mån av behov under året 1876. Anslaget disponerades med 2,500 kronor till en svensk präst i Kiel och med 3,500 kronor till en svensk präst i West Hartlepool å Englands ostkust, varjämte visst belopp anvisades för prästerlig verksamhet i Dunkerque, Calais och Boulogne. Svenska kyrkans sjömansvård, som sålunda begynte nyssnämnda år, har där-efter betydligt utvidgats och anslag därtill har av riksdagen år efter år beviljats.

Enligt svenska kyrkans missionsstyrelsens berättelse till 1929 års kyrkomöte funnos vid angivna tid stationer för sjömansvård, förutom å nyssnämnda platser, även i London, Middlesborough, Hull, Antwerpen, Rotterdam, Stettin, Köpenhamn, Oslo, Helsingfors med Åbo, Reval, Skagen med Shetlandsöarna, Johannesburg i Sydafrika, Melbourne, Genua med Marseille, Danzig med Gdynia och Buenos Aires. Å åtskilliga av dessa orter såsom i Kiel, Oslo, Helsingfors, Reval och Johannesburg samt i någon mån även i Buenos Aires och Melbourne domineras dock verksamheten av arbetet bland där bosatta landsmän. Utgifterna för sjömansvårdens och diaspora-verksamhetens räkning uppgingo enligt samma berättelse i runt tal 1926 till 219,700 kronor, 1927 till 193,600 kronor och 1928 till 224,300 kronor. Enligt missionsstyrelsens ekono-

¹ Fosterlandsstiftelsen hade under åren 1930 och 1931 stationer för sjömansvård i Hamburg, Lübeck, Bremen, Grimsby och Liverpool. Kostnaderna härför, uppbringade på frivillighetens väg, uppgingo i runt tal under 1930 till 42,700 kronor och under 1931 till inemot 50,000 kronor.

² I en annan vid samma kyrkomöte av friherre F. P. Hierta väckt motion fästes uppmärksamheten på att å ön St Barthélemy i Västindien, sedan 1781 svensk besittning, befolkningen — svenska undersåtar — i stort sett saknade andlig omvårdnad från hemlandet. I anledning av motionen hemställde kyrkomötet i sin nyssnämnda skrivelse även om åtgärder för beredande av nödig själavård för den evangeliskt-lutherska kyrkans bekännare å ön. Kolonien återlämnades 1878 till Frankrike.

miska rapporter för 1929 och 1930 voro utgifterna under dessa år i runt tal resp. 241,000 kronor och 242,000 kronor. Å inkomstsidan märkas, förutom statsbidragen, till vilka jag strax återkommer, av Kungl. Maj:t för sjömansvården medgivna kollekt i rikets kyrkor, som i runt tal inbringade 1929 30,430 kronor och 1930 32,825 kronor.

Statsbidragen till sjömansvården hava utgjort årligen

1876—1878	8,000 kronor
1879—1900	10,000 » ¹
1901—1907	15,000 » ²
1908—1912	25,000 » ³
1913—1916	34,000 » ⁴
1917	35,000 » ⁵
1918—1920	34,500 » ⁶
1921—1926/1927	41,500 » ⁷
1927/1928	46,500 » ⁸
1928/1929—1930/1931	45,500 » ⁹
1931/1932	50,500 » ¹⁰

Sistnämnda anslag har disponerats på följande sätt, nämligen till

1) en sjömanspräst i Kiel	4,500 kronor
2) » » » West Hartlepool	5,000 »
3) » » » Calais-Dunkerque, tillika pastor i svenska församlingen i Paris	1,500 »
4) » » » Stettin	4,500 »
5) » » » London	5,000 »
6) » » » Antwerpen	5,000 »
7) » » » Rotterdam	5,000 »
8) » » » Oslo	5,000 »
9) » » » Hull	5,000 »
10) » » » Buenos Aires	5,000 »
11) » » » Danzig-Gdynia	5,000 »
	50,500 kronor

¹ Höjningen motiverades med behovet av ökning av de utgående arvodena.

² Höjningen motiverades med behovet av en sjömanspräst i Köpenhamn.

³ Höjningen motiverades med behovet av assistenter åt sjömansprästerna i London, West Hartlepool och de nordfranska hamnarna samt av en särskild sjömanspräst i Stettin.

⁴ Två nya sjömanspräster tillkommo, en i Rotterdam och en i Kristiania.

⁵ I detta belopp ingick ett anslag till avlönande av en av svenska kyrkans missionsstyrelse förordnad prästman i Köpenhamn, pastor vid svenska Gustafs församlingen där.

⁶ Pastorn i Köpenhamn uppfördes å ordinarie stat. En sjömanspräst i Hull tillkom.

⁷ Höjningen motiverades med behovet av ökning av arvodena.

⁸ En sjömanspräst i Buenos Aires tillkom.

⁹ Anslaget till en sjömanspräst i Calais-Dunkerque å 2,500 kr. minskades till 1,500 kr.

¹⁰ En sjömanspräst i Danzig-Gdynia tillkom.

Dyrtidstillägg beviljades av riksdagen första gången för år 1922 och har jämväl sedermera beviljats, för budgetåret 1931/1932 med 16,500 kronor, att utbetalas i enlighet med de grunder, som gälla för befattningshavare vid statens icke nyreglerade verk.

Under mer än ett tiotal år handhades den centrala ledningen av svenska kyrkans sjömansvård av ärkebiskopen. På framställning av 1888 års kyrkomöte bemyndigade emellertid Kungl. Maj:t i brev den 7 december samma år svenska kyrkans missionsstyrelse,¹ vars verksamhet från början uteslutande avsåg kyrkligt arbete bland icke-kristna folk, att ägna sin verksamhet även åt svenska sjömän i utländska hamnar.² På grund av detta nådiga brev har alltså ledningen av svenska kyrkans sjömansvård övergått till missionsstyrelsen, som i följd av den ökade omfattning arbetet erhållit tillsatt särskilda sjömansvårdssekreterare och inrättat ett särskilt sjömansvårdsutskott.³

Sjömansprästerna förordnades att börja med av ärkebiskopen, men förordnas numera, sedan missionsstyrelsen fått hand om den kyrkliga sjömansvården, av denna styrelse. I likhet med kyrkoherdarna i de svenska utlandsförsamlingarna hava sjömansprästerna rätt till prästerlig tjänstårsberäkning och äro delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa. De hava även efter viss tids tjänstgöring s. k. extra ansökningsrätt.

*Departement-
schefen.*

Sjömansvården fullföljer i huvudsak samma syften som verksamheten i utlandsförsamlingarna. Även sjömansvården avser att i religiöst, socialt, kulturellt och nationellt hänseende bringa landsmän utomlands det bistånd, vistelsen i främmande länder påkallar. Medelpunkten för arbetet är även här den svenska prästmannen. Medan emellertid i utlandsförsamlingarna finnas fasta organisationer som stöd för prästens verksamhet i angivna hänseenden, sker prästens arbete i de utländska hamnarna i mera lösa former. Visserligen finnas å stationerna särskilda sjömanskyrkor, sjömanshem eller andra samlingslokaler, men givetvis kan där i arbetet icke uppnås samma församlingsmässiga stadga som å sådana orter, där landsmännen äro bosatta för längre eller kortare tid. Det rörliga i den kategori av landsmän, som här är i fråga, jämte andra omständigheter, medför, att arbetet övervägande får karaktären av en mera tillfällig kristlig-social omvårdnad om svenskt sjöfolk. Jag anser mig icke böra hysa någon tvekan om att betrakta sjömansvården såsom en kyrklig uppgift. Det är med hänsyn härtill som jag, i anslutning till vad jag ifrågasatt beträffande utlandsförsamlingarna, nu framlägger förslag om att de bidrag till sjömansvården, som hittills utgått å riksstaten, hädanefter upptagas å kyrkofondens stat. Samma skäl, som föranlett mitt förslag att finansiera bidragen till utlandsförsamlingarna med anslag från kyrkofonden, torde gälla även beträffande ifrågavarande bidrag till sjömansvården. Under förutsättning av bifall härtill skulle riksstaten kunna

¹ Missionsstyrelsen inrättades efter hemställan från kyrkomötet genom kungl. brev 11/9 1874.

² Genom nådigt brev den 13 oktober 1899 utsträcktes missionsstyrelsens verksamhet även till landsmän, som utflyttat till främmande orter.

³ Den tanken har även dryftats att inrätta en särskild styrelse, gemensam för hela den verksamhet, som av svenska kyrkan utövas bland landsmän utomlands, såväl sjömän som i utlandet bosatta svenskar.

minskas med ett ej oväsentligt belopp, 67,000 kronor enligt riksstaten för budgetåret 1931/1932. I likhet med vad jag ifrågasatt beträffande avlöningen åt kyrkoherdarna i utlandsförsamlingarna, torde ersättningarna åt nu förevarande sjömanspräster böra bestämmas av Kungl. Maj:t, och lära därvid hitillsvarande ersättningsbelopp komma att i huvudsak bibehållas.

De nya utgifter, som skulle komma att bestridas av kyrkofonden, därest de förut nämnda bidragen till utlandsförsamlingarna och till sjömansvården uppföras å fondens stat, torde kunna för närvarande beräknas på följande sätt, nämligen:

1) lönebidrag till 4 församlingspräster à 6,000 kronor	24,000 kronor
2) dyrtidstillägg därå förslagsvis	3,500 »
3) lönebidrag till sjömanspräster	50,500 »
4) dyrtidstillägg därå	16,500 »
	<hr/>
	94,500 kronor

I sistnämnda summa ingår ett belopp av 5,000 kronor jämte dyrtidstillägg därå till en svensk sjömanspräst i Oslo. Givetvis måste man räkna med att, sedan de i det föregående omnämnda förhållandena beträffande Osloförsamlingen tillfredsställande ordnats, avlöning till en sjömanspräst därstädes icke vidare bliver erforderlig, varemot avlöning måste beredas åt församlingens pastor. Den framtida gestaltningen i övrigt av kyrkans arbete bland landsmännen utomlands måste givetvis rätta sig efter behovet, och torde därvid nedskärning likaväl som ökning av prästerlig arbetskraft kunna ifrågakomma.

*

Härefter övergår jag till detaljgranskningen av återstående, av mig framlagda lagförslag, nämligen av:

- 1) förslag till ny lag om kyrkofond;
- 2) förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning;
- 3) förslag till lag om ändring i lagen den 30 augusti 1918 (nr 724) angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritilöner;
- 4) förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 november 1925 (nr 455) angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift;
- 5) förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 21 november 1925 (nr 449) om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat;
- 6) förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1926 (nr 526) om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.;
- 7) förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. lagen den 13 december 1929 (nr 382) om provisorisk tilläggs-lön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m.; och

8) förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928.

Förslaget till lag om kyrkofond.

I 1 huvudavdelningen i protokollet den 5 februari 1932 (sid. 205 o. f.) har jag redogjort för innebörden i mitt förslag till omläggning av nu gällande ordning för finansieringen av prästlönekostnaderna. Förslaget åsyftar bl. a. att åvägabringa jämvikt mellan kyrkofondens inkomster och utgifter. Reglerna härom avvika så väsentligt från bestämmelserna i gällande lag om kyrkofond — nedan betecknad med K. L. — att jag funnit lämpligt föreslå, att denna lag upphäves och ersättes med en ny lag om kyrkofond.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Motsvarar 105 § S. K. och 1 § K. L.

Då kyrkofonden redan är bildad, har den nu i lagtexten förekommande definitionen av fonden ansetts kunna utgå.

2 § K. L. har såsom handlande om bildandet av kyrkofonden icke ansetts böra inflyta i den nya lagen.

Yttranden. *Domkapitlet i Härnösand* har ansett, att kyrkofonden borde garderas mot penningvärdets fall genom årlig avsättning av viss bråkdel av ränteavkastningen till fondens kapital.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava funnit det önskvärt, att kyrkofondens realvärde uppehölles genom att dess nominella värde ökades i mån av penningvärdets fall.

Departementschefen. De avsättningar till ökning av fondens kapital, som påyrkats, skulle nödvändiggöra en ytterligare belastning av de skattedragande. I tider av sjunkande penningvärde kan dylik avsättning synas berättigad, men då penningvärdet åter stiger och fondens realvärde av sig självt ökas, är en sådan extra kapitalökning icke befogad och måste verka betungande, isynnerhet om räntefoten samtidigt sjunker. Man kan måhända förvänta, att under tidernas lopp en utjämning sker mellan rörelserna i bägge riktningarna. En bestämmelse av den innebörd kammarkollegiet och statskontoret åsyfta lär knappast vara praktiskt genomförbar. Jag anser mig därför icke kunna förorda förslaget att lägga viss del av räntan till kapitalet.

2 §.

Definitionen i första stycket innebär ingen avvikelse från vad nu gäller och de sakkunniga föreslagit.

Den i andra stycket upptagna definitionen på prästlönekostnader för visst pastorat motsvaras i S. K. av en i 107 och 110 §§ förekommande hänvisning till de i 24 och 29 §§ S. K. angivna utgifter, som pastoratet enligt de sakkunnigas

förslag till lönerreglering skulle hava att vidkännas för löner, arvoden och resanslag till kyrkoherde, komminister och ständig adjunkt. Såsom jag förut anmält upptager jag icke de sakkunnigas förslag till lönerreglering. Med det i föreliggande lagförslag använda begreppet prästlönekostnad avses de utgifter pastoratet enligt gällande bestämmelser — med viss av mig föreslagen ändring — har att vidkännas för löner, arvoden och resanslag åt nämnda präster. Ändringen, för vilken jag kommer att närmare redogöra vid ett följande förslag till ändrad lydelse av 11 § 4 mom. lagen om reglering av prästerskapets avlöning (P. L.), avser avlösning av kyrkoherdes och komministers rätt till husbehovsbränsle med viss kontant ersättning.

De prästlönekostnader, som nu åsyftas, äro följande:

fastställd lön till kyrkoherde och komminister enligt P. L., däri inräknat lönebelopp, som fastställles enligt 9 eller 10 § samma lag, ävensom bidrag till bränslekostnad jämlikt 11 § 4 mom. i dess föreslagna nya lydelse, vilket bidrag är att anse såsom en kontant löneförmån;

ersättning för bostad och vivre samt arvode åt ständig adjunkt;

ödebygdstillägg åt nu nämnda präster enligt lagen den 21 november 1925 angående sådana tillägg vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift;

fast resanslag åt kyrkoherde och komminister enligt lagen den 21 november 1925 om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat;

lönetillägg åt kyrkoherde, komminister och ständig adjunkt enligt lagen den 17 december 1926 om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårrättens upphörande m. m.; samt

provisorisk tilläggs-lön eller tilläggsarvode till samma befattningshavare enligt lagen den 13 december 1929 om provisorisk tilläggs-lön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m. och kungörelsen samma dag om provisoriskt tilläggsarvode åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster m. m.

Det bör uppmärksammas, att, då kyrkoherde och komminister tillkommande bostadsförmån jämlikt 11 § 2 mom. P. L. utbytes mot hyresersättning, denna icke anses utgöra lön och sålunda ej heller är att hänföra till prästlönekostnad enligt förevarande paragraf. Till sådan kostnad kan ej heller hänföras förmån, som tjänst innehavare jämlikt 7 § P. L. erhåller utöver fastställd lön. Slutligen må framhållas, att den allmänna kyrkoavgift, som pastoratet enligt 5 § har att gälda, faller utanför begreppet prästlönekostnad i 2 §.

Om kyrkofondens inkomster.

3 §.

Paragrafen motsvarar 106 § S. K. och 3 § K. L. samt redogör för kyrkofondens årliga inkomster.

I 2 punkten i S. K. angavs ej beloppet av ifrågavarande ersättning.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava anfört:

3 mom. i förslaget motsvarar 3 mom. i den nuvarande paragrafen men omfattar även skogsavkastningen av de till fonden indragna boställena. Momen- tets ordalag äro valda så, att hinder icke läggas i vägen för återvinning av boställe, som till äventyrs kan vara indraget till kyrkofonden utan stöd av den tidigare lagstiftningen. Enligt denna kunde nämligen endast av kronan upp- låtna boställen indragas. Då det, såsom utredningsmännen visat, kan presu- meras, att boställen, som tillkommit redan under medeltiden, icke upplåtits av kronan, men detta förhållande måhända icke var tillfullo insett, då indrag- ningarna skedde, är det icke uteslutet, att misstag begåtts.

Yttranden.

Länsstyrelsen i Kalmar län har ansett, att kyrkofonden icke kunde hava någon nämnvärd fördel av att avkastningen av vissa löneboställen inginge till fonden, då motsvarande belopp måste i de flesta fall utbetalas till försam- lingarna såsom bidrag till prästerskapets avlöning.

Kammarkollegiet och statskontoret hava anfört:

Den i andra momentet förekommande från 4 § kyrkofondslagen hämtade bestämmelsen om den grund, efter vilken årliga ersättningen för anslag i krono- tionde m. m. skall utgöras, bör utgå. Hela det anslag, varom i momentet för- mäles, är nämligen nu bestämt i penningar och fixt. Hela momentet skulle kunna kortare och fullt riktigt avfattas sålunda: årlig ersättning av statsverket för anslag, varom förmäles i lagen den 9 december 1910 om kyrkofond.

Tredje momentet i förslaget, vilket moment motsvarar 3 mom. i 3 § kyrko- fondslagen men omfattar även skogsavkastningen av de till fonden indragna boställena, har erhållit en avfattning vald så »att hinder icke läggas i vägen för återvinning av boställe, som till äventyrs kan vara indraget till kyrko- fonden utan stöd av den tidigare lagstiftningen». Bestämmelsen i sagda moment av kyrkofondslagen avser sådana boställen, vilka på grund av stadgande i för- ordningen den 11 juli 1862 enligt beslut av Kungl. Maj:t varit före utgången av år 1913 antingen indragna till dåvarande prästerskapets löneruleringsfond eller anvisade till löneförbättring åt präst i annat pastorat än det, inom vilket bostället är beläget. Enligt stadgandet i kyrkofondslagen hava statens lag- stiftande myndigheter förbehållslöst och således oavsett, huruvida olika meningar kunde göra sig gällande om överflyttningen av sådana boställen skett »rätteligen» eller ej, förklarar arrenden av sådana boställen skola ingå till kyrkofonden. Att nu i lagstiftningsväg söka med ifrågasättande av rättmätig- heten av åtskilliga av Kungl. Maj:t med stöd av de på sin tid gällande författ- ningar och rättsåskådningar meddelade beslut och med åberopande av nya ingalunda obestridda åskådningar upphäva den rättsverkan ett lagrum medfört och inbjuda till rättgångar synes vara opåkallat och olämpligt. Ämbetsverken tillstyrka fördenskull att momentet erhåller det innehåll att till kyrkofonden skall ingå avkomst av boställen varom förmäles i 3 § 3 mom. lagen den 9 de- cember 1910 om kyrkofond.

Departements-
chefen.

I anledning av kammarkollegiets och statskontorets anmärkning mot 2 punk- ten har denna underkastats en mindre omredigering. Därvid har jag emellertid ansett lämpligare att i stället för den föreslagna hänvisningen till gällande kyrkofondslag, vilken ju föreslås upphävd, i lagtexten införa beloppet av ifråga- varande fixa anslag.

Beträffande 3 punkten stå mot varandra yrkanden å ena sidan, att samtliga

de boställen, vilkas avkastning direkt ingår till kyrkofonden, skola återställas till pastoraten samt å andra sidan att av den pastoraten i S. K. förbehållna möjligheten att återvinna boställen, som indragits av misstag, måtte borttagas. Såsom länsstyrelsen i Kalmar län påpekat lärer frågan icke annat än undantagsvis hava någon nämnvärd ekonomisk betydelse. Om emellertid i något fall ett misstag förelupit vid indragningen och vederbörande pastorat i detta fall av ekonomiska grunder eller av pietetsskäl önskar, att bostället åter knytes till sitt gamla ändamål — en önskan, som åtminstone beträffande de boställen, vilkas avkastning efter år 1913 förklarats skola ingå till kyrkofonden, för närvarande kan realiserats — synes det mig böra få ske. Jag förordar alltså, att 3 punkten i anmärkta hänseende bibehålles vid sin lydelse enligt S. K. Här har även införts benämningen allmänna kyrkohemman för nu åsyftade boställen.

4 §.

Paragrafen har sin motsvarighet i 107 § S. K. och 3 § 5 mom. K. L. Enligt S. K. skulle pastoratet till kyrkofonden inleverera överskottet i dess helhet såvida det kunde ske utan förnärmande av pastoratets rätt.

Rörande dispositionen av överskott å lokala avlöningstillgångar hava *utredningsmännen* anfört:

Utrednings-
männen.

Olika meningar hava gjort sig gällande i frågan, huruvida ett pastorat, där — sedan prästlönerna täckts — överskott uppkommer, bör få behålla överskottet och använda detsamma till andra kyrkliga ändamål inom pastoratet eller, liksom nu, avlämna överskottet.

Från något håll har yrkats, att pastoratet borde få behålla hela överskottet, från annat håll, att pastoratet borde få behålla någon del av överskottet.

Redan vid 1910 års riksdag gjorde sig Olof Jonsson i Hof och J. Ericsson i Vallsta till talesmän för sistnämnda tanke (motionerna nr 71 i första kammaren och nr 256 i andra kammaren) men vunno icke gehör för sina förslag (se särskilda utskottets utlåtande nr 1 s. 71). Vid 1929 års riksdag framfördes i motioner nr 279 och 280 i andra kammaren samma tanke. I en särskild motion nr 38 i andra kammaren väcktes förslag, att Ore församling skulle berättigas använda till kyrkofonden influten avkastning från sitt boställe till reparation av sin kyrka. I detta ärende gav kammarkollegiet i utlåtande den 18 september 1929 (B IV nr 138) sin anslutning till tanken, ehuru kollegiet ansåg dess förverkligande förutsätta lagändring.

Det står givetvis bättre i överensstämmelse med pastoratets rättsliga ställning till prästlönejorden att pastoratet får behålla överskottet. Särskilt gäller detta beträffande boställen, som donerats till församling eller anskaffats av densamma. Utredningsmännen finna det därför naturligt, att pastorat, som har överskott å sina lokala avlöningstillgångar, berättigas att ur överskottet täcka sin allmänna kyrkoavgift, och beträffande resten av överskottet hava utredningsmännen funnit sig böra föreslå, att pastoratet resp. församlingen berättigas att använda densamma åtminstone till täckande av större kostnad för uppförande av prästgård, byggande eller reparation av kyrka eller annan lokal för kyrklig verksamhet, anläggande av begravningsplats och anskaffande av inventarier för kyrkligt bruk m. m.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava anfört:

För närvarande medges intet undantag från bestämmelsen om att överskott skola ingå till kyrkofonden. Det har emellertid framstått såsom obilligt, att pastorat, som — kanske helt nyligen — självt åt sig anskaffat ett boställe i syfte att därmed avlöna sin präst, tvungits att, ehuru ägare till bostället, avstå från den del av dettas avkastning, som icke funnit användning till avlöning av prästen. Även i andra fall kan det tänkas inträffa, att pastorat innehar sådan rätt till bostället, att det framstår såsom en rättskränkning att fråntaga pastoratet avkastning därav, exempelvis då boställe donerats till pastoratet eller då pastoratet innehar bostället med sådan rätt, som omförmäles i § 77 regeringsformen.

Att genom uttryckligt lagstadgande närmare angiva, i vilka fall överskott må behållas av pastoraten, är knappast möjligt och icke behöfligt, utan torde fråga härom böra avgöras genom domstols prövning enligt allmänna rättsgrundsatser.

Att överskott skall av pastoratet redovisas till domkapitlet för att därifrån inlevereras till kyrkofonden, har icke ansetts behöva utsägas i lagtexten utan torde böra inflyta i en tillämpningskungörelse.

Yttranden.

Åtskilliga myndigheter hava anmärkt, att uttrycket »utan förnärmande av pastoratets rätt» vore alltför vagt och icke uteslöte olika tolkningar samt därför kunde väntas giva upphov till tvister.

Domkapitlet i Västerås har förklarat sig benäget att gå något längre än de sakkunniga i fråga om pastorats rätt att disponera överskott.

Domkapitlen i Lund och *Härnösand* hava framhållit, att då pastorat ägde tillgodoräkna sig överskott, detta borde användas för kyrkliga ändamål inom församlingen.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava anfört:

Det år 1910 antagna lönesystemet vilar bland annat på en kompromiss så till vida som det medgavs å ena sidan att vissa inkomster — nämligen skogsavkastningen vid boställen, som icke blivit av församling anskaffade eller av enskilda donerade — finge, i stället för att såsom förut ingå till de gemensamma avlöningstillgångarna, räknas som lokal avlöningstillgång och således tillgodokomma vederbörande pastorat, samt å andra sidan att även avkomsten av boställen, som blivit av församling anskaffade eller av enskilda donerade, finge, i den mån den ej erfordrades för avlöning av pastoratets prästerskap, inbetalas till de gemensamma avlöningstillgångarna. Beslutet härutinnan fattades med avvisande av motioner åsyftande att avkomsten av lönetillgångar av sistnämnda slag icke skulle ingå till de gemensamma avlöningstillgångarna utan tillgodoföras kyrkorådet att användas för andra kyrkliga ändamål än prästerskapets avlöning. I detta avseende torde kunna hänvisas till särskilda utskottets (nr 1) utlåtande nr 1, s. 71 (återgivet i utredningsmännens betänkande s. 190). Vad utskottet sålunda anfört lärers få anses äga fortfarande giltighet. I varje fall synes det ej böra ifrågakomma att, med bibehållande av den ena sidans eftergift, avstå från den å andra sidan lämnade förmånen.

Ämbetsverken hava hemställt, att redovisningen till kyrkofonden borde ske på grundval av boställes normalavkastning, samt att orden »såvida det kan ske utan förnärmande av pastoratets rätt» skulle utgå ur paragrafen.

Frågan om dispositionen av ifrågavarande överskottsmedel äro onekligen av Departements-
mycket svårlöst beskaffenhet. Såväl de inom riksdagen framkomna önskemålen chefen.
som ock utredningsmännens och de sakkunnigas uttalanden och förslag äro synnerligen beaktansvärda. Mot de sakkunnigas förslag, som går längst till förmån för pastoraten, kan emellertid riktas den anmärkningen, att detsamma förutsätter en ingående utredning om, huru de olika boställena kommit att utgöra prästlönetillgång för pastoraten och vilken rätt, äganderätt eller annan, pastoraten innehava med avseende å dessa boställen. Utredningsmännens framställning om rättsförhållandena på detta område torde giva vid handen, att sagda utredning i praktiken skulle möta stora svårigheter och ofta nog icke leda till något tillförlitligt resultat. Erinras må också, att man vid 1910 års lagstiftning icke gjorde någon principiell åtskillnad mellan de boställen, som anslagits av kronan, och andra, utan lät pastoraten komma i åtnjutande av samma förmåner beträffande båda slagen av boställen.

Då enligt förslaget till ny ecklesiastik boställsordning förvaltningen av alla hithörande boställen skall omhänderhavas av pastoraten, måste tillses, att pastoratens intresse av en god förvaltning hålles vid makt. Det bör därför icke ifrågakomma att fråntaga dem all rätt till överskott, som kan uppkomma å boställen, vilka anslagits av kronan.

Vid lösningen av föreliggande spörsmål gäller det sålunda att tillgodose olika synpunkter. För att nå detta syfte har jag funnit lämpligt att gå en medelväg mellan framkomna förslag och föreslår, att pastoraten skola få behålla hälften av överskottsmedlen. Denna i praktiken lätt tillämpliga regel synes mig kunna tillfredsställa såväl pastoratens som det allmännas berättigade intressen. Huru pastoratens redovisning skall tillgå torde böra regleras genom närmare föreskrifter, utfärdade av Konungen med stöd av 17 §. Förmodligen kommer det att visa sig praktiskt att låta redovisningen omfatta en viss årsperiod, så att erforderlig utjämning kan ske mellan resultaten under olika år.

Då den föreslagna paragrafen, i motsats mot vad för närvarande gäller, avser även skogsavkastning, har avräkning medgivits för de rättigheter till virke in natura, som, ehuru icke avseende prästlön och fast resanslag, likväl i huvudsak i samma omfattning, som i förslaget till ny boställsordning föreslås, enligt hittills gällande rätt fått åtnjutas å boställsskogarna, nämligen rättigheterna till virke för byggande och underhåll av prästgård och kyrka m. m.

Enär pastoratens uppgifter äro uteslutande kyrkliga, faller det av sig självt, att vad pastoraten få behålla av överskotten kommer att användas till kyrkliga ändamål. Något särskilt stadgande härom i förevarande lag torde icke vara erforderligt.

Enligt min mening är det icke utan fog, som de sakkunniga föreslagit, att redovisningen skall avse det verkliga överskottet och icke ett uppskattat överskott. Det rör sig nämligen i ett par fall om betydande belopp (se utredningsmännens betänkande sid. 86), som skola redovisas av ekonomiskt mindre väl

ställda pastorat. Att ålägga ett sådant pastorat att till kyrkofonden inleverera icke det verkliga utan ett uppskattat överskott, skulle, i händelse av ogynnsamma konjunkturen, kunna medföra skyldighet för pastoratet att inbetala högst avsevärda belopp, som i verkligheten icke influtit, vilket uppenbarligen skulle kunna äventyra pastoratets hela ekonomi. Förhållandena äro här helt andra än när fråga är om beräkning av tillskott från kyrkofonden. I sistnämnda fall kan ju skillnaden mellan den beräknade och verkliga avkastningen icke uppgå till summor av sådan storlek, att de kunna vara ödesdigra för pastoraten.

5 §.

Paragrafen motsvarar 108 § och 111 § första stycket S. K.

I S. K. hade 108 § följande lydelse:

Allmän kyrkoavgift skall inom pastorat, som i denna lag avses, utgöras av en var, vilken har att till pastoratet, där så erfordras, erlagga församlingsavgifter.

Kyrkoavgiftens grundbelopp utgör 10 öre för skattekrona. Konungen bestämmer årligen, hur stor del av grundbeloppet skall för det året uttagas.

Kyrkoavgiften skall inom varje församling debiteras och uppbäras i samma ordning som avgifter till församlingen samt årligen senast den 1 november inbetalas till domkapitlet.

Vad i lagen den 16 oktober 1908 angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning är stadgat om där avsedda avgifter skall äga motsvarande tillämpning beträffande den allmänna kyrkoavgiften.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava anfört:

I likhet med 1927 års sakkunniga och utredningsmännen hava 1931 års sakkunniga föreslagit, att avgiften skall utgå efter skattekronor samt av pastoraten uppbäras och redovisas till kyrkofonden.

De sakkunniga anse emellertid, i motsats mot 1927 års sakkunniga, att avgifterna böra utdebiteras å pastoratens medlemmar samt av pastoraten redovisas i den mån de inflyta. Anordningen överensstämmer med vad som tidigare gällde i fråga om den kommunala progressivskattens utjämningsandel.

De sakkunniga hava ansett, att avgiften icke bör uttagas med högre belopp än som erfordras för täckande av de utgifter, för vilka avgiften avses. De sakkunniga föreslå därför efter mönster från utjämningskatten, att av kyrkoavgiftens i lagen bestämda grundbelopp efter Konungens bestämmande uttages endast så stor kvotdel, som erfordras för nämnda ändamål.

De olägenheter, som beträffande den kommunala progressivskattens utjämningsandel yppade sig, torde kunna undvikas genom att kyrkoavgiften årligen bestämmas före debiteringen.

Närmare föreskrifter angående uppbörd och redovisning torde böra meddelas av Konungen.

Då rättvisan torde kräva, att samma lättnad beredes främmande trosbekännare i fråga om kyrkoavgiften som vid erläggande av församlingsavgifter, har ett stadgande därom intagits i paragrafen. Stadgandet innebär icke, att statsverket såsom beträffande församlingsavgifterna skall ersätta kyrkofonden den avgift, som belöper på främmande trosbekännare.

Inom de sakkunniga hava *herrar Emil Andersson och Bårg* ansett, att kyrkoavgiften bör vara fast, d. v. s. utgå med ett oföränderligt belopp för skatte-krona. Jag hänvisar vidare till utredning vid 7 §.

I avgivna utlåtanden yrkas, dels av *domkapitlet i Uppsala* och *prästföreningen*, att avgiftens höjd icke måtte bestämmas årligen utan med längre mellantider, dels av *länsstyrelsen i Uppsala län*, att grundbeloppet skall sättas högre än som föreslagits, dels av sistnämnda länsstyrelse, att avgiften skall inlevereras till länsstyrelserna, vilka genom sin tillgång till taxeringshandlingarna skulle hava större möjlighet än domkapitlet att öva kontroll å redovisningen, dels av *länsstyrelsen i Jönköpings län*, att avgiften skall uppbäras på samma sätt som utjämningskatten, d. v. s. i samband med kronouppbörderna, dels ock av *länsstyrelsen i Kalmar län*, att avgiften skall debiteras genom häradsskrivarna.

Yttranden.

Några av de myndigheter, som yttrat sig i ämnet, hava framhållit, att det icke framginge av lagtexten, huruvida pastoraten skola inleverera de influtna beloppen eller de debiterade.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har anfört:

Av skattens natur att avse för hela kyrkan gemensamma utgifter bör följa, att den bör drabba alla skattskyldiga lika. En konsekvens härav blir, att avgiften icke bör påföras pastoraten såsom sådana i förhållande enbart till den av provningsnämnderna bestämda taxeringen. En likhet i skattebelastningen olika pastorat emellan kräver sålunda dels att de ändringar i skatteunderlaget, som bliva en följd av senare beslut av beskattningsmyndigheter (särskilda provningsnämnder, kammarrätten och regeringsrätten) iakttagas, dels att pastoraten icke göras redovisningsskyldiga för mera av den debiterade skatten än som inflyter. Att ordna uppbördsförfarandet i likhet med det för kommunala progressivskattens utjämningsandel på sin tid tillämpade, är visserligen ett konsekvent utförande av denna tanke, men möter i praktiken alltför stora hinder. För progressivskattens utjämningsandel kunde uppbörden ordnas genom kommunerna utan alltför vidlyftig kontrollapparat, emedan det gällde en i mycket få fall utgående skatt. Då kyrkoavgiften däremot skall påföras alla till kommunen skattskyldiga, skulle uppbörd av avgiften i nu nämnd ordning i realiteten medföra att kontrollmyndigheten, domkapitlet, skulle granska hela den kommunala uppbörden. Den enklaste uppbördsformen är obetingat den för utjämningskatten bestämda: uppbörd i samband med kronouppbörderna.

Länsstyrelsen i Kalmar har vidare anfört:

Genom att låta avgiften utgå oförändrad med 10 öre för skatte-krona kan, förutom enkelhet vid debiteringen, vinnas även en annan sak, som icke är utan betydelse. Debiteringsbesväret skulle kunna avlyftas från församlingarna och överlätas å häradsskrivarna utan att försaka dem något nämnvärt extra arbete. De båda kolumnerna i formulären till uppbördsbok med rubrik »enligt kommunalskattelagen påförda skatte-kronor och skatte-ören» skulle kunna ersättas med en kolumn »kyrkoavgifter». Efter dessa avgifter kunde häradsskrivaren sedan debitera landstingsmedel och tingsbyggnadsmedel och lättare än nu kontrollera, att dessa medel debiterades rätt.

Kammarrätten har yttrat:

Då den föreslagna allmänna kyrkoavgiften med ett i allmänhet obetydligt belopp skall utdebiteras å ett mycket stort antal skattskyldiga, synes uträkningen och debiteringen av densamma komma att medföra ett tidsödande arbete. I anledning härav kan lämpligheten av denna från avgifter till församlingen fristående avgift ifrågasättas. Bortsett härifrån har emellertid kammarrätten intet att erinra mot de i 108 § föreslagna bestämmelserna.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava anfört:

Ambetsverken anse någon sänkning av maximibeloppet icke böra vidtagas och hava således intet emot att detta belopp bestämmes till 10 öre för skatte-krona. I varje fall bör finnas en marginal tillräckligt vid för att göra det möjligt att tillmötesgå framtida behov av medel för den kyrkliga organisationens utveckling.

Av motiveringen framgår att förslaget avser att — i motsats mot vad förhållandet är beträffande det belopp för vilket pastorat skall svara enligt 21 § prästlönerregleringslagen — varje pastorat skall till kyrkofonden redovisa allenast det belopp, som genom utdebiteringen inflyter. Härav och då av nyssnämnda finansplan framgår att kyrkofondens beräknade utgifter för »det gemensamma prästlöneväsendet» skulle till fullo bestridas med anlitande av kyrkoavgiften, följer att den del av kyrkoavgiftens grundbelopp, som enligt Konungens bestämmande skall för året uttagas, måste sättas så mycket högre än det behöfliga beloppet, som restantierna beräknas motsvara. Anmärkningsvärt är att det blir pastoratet, som äger bestämma om avkortningar rörande en kyrkofondens inkomst.

Efter vad i motiveringen vidare angives innebär det föreslagna stadgandet icke att statsverket såsom beträffande församlingsavgiften skulle ersätta kyrkofonden den avgift, som belöpte på främmande trosbekännare. Någon grund för denna skiljaktighet synes knappast kunna åberopas.

Då det kan förväntas att en stor del av den utdebiterade kyrkoskatten icke kommer att inflyta kan ifrågasättas om ej avsikten att till kyrkofonden skall inbetalas allenast det belopp som inflyter bör frångås och i stället stadgas åläggande för pastoratet att till kyrkofonden som kyrkoavgift årligen inbetala ett sammanlagt belopp motsvarande för varje skattekrona av pastoratets hela inkomstbelopp tio öre eller det mindre öretal Konungen för året bestämmer.

Departements-
chefen.

Angående skälen för införande av allmän kyrkoavgift och dennas användande till vissa i paragrafen angivna ändamål hänvisas till vad jag förut (sid. 209 f.) därom anfört, ävensom till de sakkunnigas betänkande. Frågan om kyrkoavgiftens maximering till 10 öre skall jag ytterligare beröra i sammanhang med finansplanen för kyrkofonden (sid. 442).

Vad angår spörsmålet, huruvida pastoraten skola vara skyldiga att inleverera hela det å dess skatteunderlag belöpande avgiftsbeloppet eller blott den del därav, som faktiskt inflyter, synas mig övertvägande skäl tala för det förra alternativet, vilket omfattats av såväl 1927 års sakkunniga och utredningsmännen som kammarkollegiet och statskontoret. Skälen äro av både principiell och praktisk natur.

Att såsom 1931 års sakkunniga föreslagit lägga kyrkoavgiften direkt på den enskilde och låta pastoraten inleverera blott vad som inflyter i avgifter,

står icke väl samman med den eljest i förslaget genomförda principen, att pastoratet är enheten för prästlönernas utgörande. Då kyrkoavgiften skall användas till bestridande av pastoratens gemensamma utgifter, synes det sålunda vara riktigtast, att kyrkoavgiften lägges direkt å pastoraten.

Jag erinrar om att samma princip, som jag nu förordar, enligt 21 § prästlönereglingslagen för närvarande tillämpas vid uträknandet av tillskott ur kyrkofonden till pastoraten. I 110 § S. K. har principen bibehållits av 1931 års sakkunniga. Jag föreslår icke heller någon ändring därutinnan. Under sådana förhållanden synes det vara lämpligt, att samma princip godtages även i nu förevarande avseende.

Såsom i yttrandena påpekats, är det icke heller ur praktisk synpunkt lämpligt, att låta pastoratsorganen för kyrkofondens räkning debitera och uppbära samt till fonden redovisa den allmänna kyrkoavgiften. Enklast synes vara att påföra varje pastorat den mot dess skatteunderlag svarande kyrkoavgiften. Därigenom vållas intet nämnvärt besvär för pastoratsorganen, ty avgiften kan helt enkelt upptagas såsom en utgiftspost i pastoratets stat.

En fördel med det av mig förordade alternativet är, att, då ändringar av kammarrätten eller Kungl. Maj:t företagas i skatteunderlaget inom ett pastorat, motsvarande ändring i kyrkoavgiftens belopp låter sig verkställa med mindre omgång än enligt S. K.

Jag förbiser icke, att det av mig förordade alternativet medför, att pastorat med stora restantier komma i en sämre ställning än pastorat med små sådana, men jag anser, att fördelarna med detta alternativ äro så stora, att de uppväga denna nackdel. Det kan ju för övrigt icke röra sig om några betydande belopp.

Väljes det av mig förordade alternativet, blir hänvisningen till lagen den 16 oktober 1908 angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet överflödig. Lagen, liksom också stadgandena om ersättning från statsverket för inkomstminskning i följd av lindringen, är nämligen direkt tillämplig å församlingsavgifterna till pastoraten. Någon ökning av statsverkets utgifter orsakas näppeligen av den nu föreslagna ändringen.

Bestämmelsen i S. K. att kyrkoavgiften skall före den 1 november inlevereras till domkapitlet har jag låtit utgå, enär sättet för redovisningen av samma avgift lämpligen bör regleras i särskilda, av Konungen utfärdade tillämpningsbestämmelser.

Om kyrkofondens utgifter.

6 §.

Denna paragraf, som har viss motsvarighet i 6 § K. L., handlar om kyrkofondens årliga utgifter och ansluter sig nära till 109 § i S. K. I det följande skall redogöras för skiljaktigheterna mot S. K.

1 och 2 punkterna motsvara 1—6 punkterna i S. K., vilka senare avfattats på grundval av de sakkunnigas förslag till ny lönereglering. Innehållet i 1

Departements-
chefen.

punkten i mitt förslag överensstämmer med 6 § 7 punkten K. L., sådan denna punkt lyder enligt lag den 21 november 1925, med det tillägg, som föranledes av tillkomsten av lagen den 13 december 1929 om provisorisk tilläggs-lön åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m. samt kungörelsen samma dag om provisoriskt tilläggsarvode åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster m. m. De tilläggsarvodena, som enligt berörda författningar tillerkänts kontraktsprostar och extra ordinarie prästmän, skola jämlikt föreskrifter i samma författningar gäldas av kyrkofonden. 2 punkten i mitt förslag upptager ett stadgande av i sak samma innehåll som 6 § 9 punkten K. L.

3 punkten i föreliggande förslag förekommer ej i S. K., där dyrtidstilläggen inarbetats i lönerna. Stadgandet avviker från gällande bestämmelser därutinnan, att medan enligt dessa (svensk författningssamling nr 281 för år 1930) dyrtidstillägg åt kyrkoherdar, komministrar och ständiga adjunkter skola betalas av vederbörande pastorat, sådana tillägg jämlikt förevarande punkt skola gäldas av kyrkofonden. I överensstämmelse härmed föreslår jag en ändring i 4 § i 1918 års lag om krigstidsunderstöd åt präster.

Dyrtidstilläggen åt kontraktsprostar och andra extra ordinarie präster än ständiga adjunkter betalas redan nu ur kyrkofonden. Detta gäller även dyrtidstillägg å förhöjning av arvode åt adjunkt, som tjänstgör vid två ordinarie befattningar, oaktat arvodesförhöjningen skall betalas av de ordinarie befattningshavarna till hälften vardera. Å andra sidan åligger det pastoratet att gälda dyrtidstillägg jämväl å ålderstillägg till ordinarie präster och ständiga adjunkter samt skjutsersättningar enligt 11 § 3 mom. P. L., ehuru dessa ålders-tillägg och ersättningar skola utgå ur kyrkofonden.

Enligt min åsikt är det mest rationellt att låta samtliga dyrtidstillägg, så länge dessa kvarstå, utgå ur kyrkofonden. För denna anordning, som innebär ett utjämningsförfarande, torde kunna åberopas åtskilliga skäl. Dyrtidstilläggen, sådana de för närvarande äro konstruerade, utgöra i själva verket ett slags kristidshjälp, betingad av rubbad stabilitet hos den prisnivå, som får anses hava legat till grund för bestämmande av de grundbelopp, å vilka tilläggen beräknas. Redan denna omständighet torde kunna lämna visst stöd för att dyrtidstilläggen utgöras kooperativt av alla pastorat eller med andra ord gäldas av kyrkofonden. Såsom ett ytterligare skäl härtill kan åberopas det förhållandet, att den provisoriska tilläggs-lön, som 1929 tillerkändes bl. a. kyrkoherdar, komministrar och ständiga adjunkter — å vilken dyrtidstillägg också beräknas — utmätts med samma belopp, 2,100 kronor för alla kyrkoherdar och komministrar, samt 900 kronor för ständiga adjunkter, utan hänsyn till pastoratens växlande storlek och skatteförmåga. Vidare torde kunna förväntas, att då förhållandena i en framtid stabiliserat sig och behov av de variabla dyrtidstilläggen icke längre är för handen, tiden är mogen för en löneroglering för prästerskapet, vid vilken frågan om införande av ålderstillägg för prästerna måste antagas vinna sin lösning. Dessa ålderstillägg böra enligt min mening — såsom också 1931 års sakkunniga föreslagit — bestridas av kyrkofonden och skulle därigenom komma

att intaga dyrtidstilläggens plats såsom en prästerskapets gemensamma, fonden åvilande utgiftspost.

4 punkten ansluter sig till vad som för närvarande gäller enligt lagen den 22 april 1927 (nr 115) om gäldande ur kyrkofonden i visst fall av pensionsavgift, belöpande å innehavare av prästerlig emeritilön, samt lagen den 13 mars 1931 (nr 37) om ändrad lydelse av nämnda lag.

5 punkten motsvarar 11 punkten i S. K., vilken därstädes har följande lydelse:

Anslag, som Konungen må finna skäligt bevilja för särskild kyrklig verksamhet inom riket, dock att för ändamålet icke under något år må användas mer än sammanlagt 300,000 kronor.

Motsvarande stadgande återfinnes i 6 § 8 punkten kyrkofondslagen, som enligt ordalagen avser anslag, som Konungen »till främjande av den kyrkliga organisationens utveckling må finna skäligt bevilja präst för särskild prästerlig tjänstgöring».

Om förevarande punkt hava *de sakkunniga* anfört:

De sakkunniga.

Av detta anslag har Konungen anvisat medel för avlöning åt stifts- och kontraktsadjunkter ävensom arvode åt andra präster för särskild prästerlig verksamhet. Häri avse de sakkunniga icke att göra någon ändring. Emellertid har momentets nuvarande avfattning på sina håll ansetts lägga hinder i vägen för beviljande av anslag till avlöning åt de hos svenska kyrkans diakonistyrelse anställda sekreterarna.¹

De sakkunniga, som anse, att den av diakonistyrelsens sekreterare utövade verksamheten är en prästerlig tjänstgöring, som på ett lyckligt sätt supplerar församlingsprästernas verksamhet, samt i realiteten är till sin art föga skild från det arbete, som utföres av stifts- och kontraktsadjunkter, föreslå i följd härav en ny formulering av momentet i avsikt att undanröja tvivlen om momentets tillämplighet i nu ifrågakvarande fall.

Anslagen hava ansetts böra begränsas till 300,000 kronor årligen.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava anfört:

Yttrande.

I 11² mom. hava de sakkunniga med viss ändring upptagit bestämmelsen i 6 § 8 mom. kyrkofondslagen enligt dess nuvarande lydelse. Ändringen består bland annat däri att orden »anslag, som Konungen till främjande av den kyrkliga organisationens utveckling må finna skäligt bevilja präst för särskild prästerlig tjänstgöring» utbyts mot »anslag, som Konungen må finna skäligt bevilja för särskild kyrklig verksamhet inom riket». Den har angivits närmast åsyfta att momentet skulle bli tillämpligt för beviljande av anslag till avlöning åt diakonistyrelsens sekreterare. Det förefaller ämbetsverken som ifrågakvarande ändring skulle kunna syfta väsentligt längre än som varit avsett med den nuvarande bestämmelsen och även längre än i motiveringen angivits som eftersträvat.

Det torde få erinras därom att Kungl. Maj:t genom beslut den 1 april 1921 och den 26 mars 1926 funnit särskilda av kyrkomötet gjorda framställningar om ändring i kyrkofondslagen i syfte att möjliggöra anvisande bland annat av bidrag åt svenska kyrkans diakonistyrelse till avlöning av prästmän, som vore anställda som sekreterare hos denna styrelse, icke föranleda någon Kungl.

¹ Se kammarkollegiet nnd. utlåtande den 15 april 1931 över en framställning i ämnet.

² 5 punkten i departementschefens förslag.

Maj:ts åtgärd, samt att efter det diakonistyrelsen gjort förnyad framställning i ärendet, över vilken kammarkollegium den 15 april 1931 avgivit underdånigt utlåtande, sistnämnda framställning torde vara beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Då diakonistyrelsen fått sig anvisat att utöva sin verksamhet i samarbete med präster i församlingarna och i samförstånd med stiftsstyrelserna samt dess verksamhet i åtskilligt sammanfaller med församlingsprästernas och understöder dessas verksamhet, synes någon större betänklighet icke böra möta mot beredande av möjlighet att ur kyrkofonden anvisa medel som bidrag till den verksamhet, som diakonistyrelsens *prästerliga* sekreterare utföra i samförstånd med svenska kyrkans stiftsstyrelser och prästerskap. Om en sådan möjlighet anses böra öppnas bör dock, med hänsyn särskilt till att diakonistyrelsen icke är ett den svenska kyrkans organ, detta enligt ämbetsverkens mening ske genom en på sak gående bestämmelse och ej genom ett så oklart och tånjbart stadgande som det föreslagna.

Ämbetsverken anse förty att bestämmelsen i 6 § 8 mom. kyrkofondslagen bör med sin nuvarande lydelse överflyttas till förevarande moment (gärna med uteslutande av orden »i den mån fondens tillgångar det medgiva») samt eventuellt att i ett särskilt moment upptages bland kyrkofondens utgifter anslag, som Konungen må finna skäligt bevilja som bidrag åt svenska kyrkans diakonistyrelse till avlönande av där anställda präster för sådan verksamhet, som sker i samförstånd med stiftsstyrelserna.

Det av de sakkunniga beträffande 11 mom. föreslagna maximibeloppet 300,000 kronor, om vars beräkning inga uppgifter föreligga, synes opåkallat högt. För senaste budgetåret har redovisats en utgiftssumma av 92,633 kronor 92 öre. Emellertid har tillkommit ett antal nya stiftsadjunkter. Ämbetsverken föreställa sig att ett belopp av 200,000 kronor måste anses fullt tillräckligt för det ändamål, som avses i 11 mom., således inbegripet bidraget till diakonistyrelsen.

Departements-
chefen.

Enligt min mening är den ifrågavarande anslagsposten av synnerlig betydelse för den kyrkliga verksamhetens tidsenliga bedrivande. Den äldre kyrkliga organisationen, vilken visserligen i allt väsentligt ännu fyller sin uppgift i kyrkolivet, är icke rustad att möta alla de krav, som en senare tid ställer på kyrkan. Uppkomsten av nya samhällen och nya medborgargrupper med särskilda religiösa behov, andra företeelser att förtiga, gör det ofta nödvändigt att tillfälligtvis sätta in prästerliga arbetskrafter på bestämda ställen, ibland för att bistå församlingsprästerna i en krävande situation, ibland för att på egen hand utföra ett angeläget arbete. Av vikt är, att de möjligheter till en snabb och effektiv insats i det kyrkliga arbetet, som detta anslag bereder, icke bindas genom detaljerade föreskrifter utan att det lägges i Konungens hand att vid varje nytt behov förordna på sätt, som finnes lämpligast. Jag har därför, i likhet med de sakkunniga, icke i förslaget upptagit några detaljerade stadganden om hur anslaget skall användas.

Anslaget har hittills i främsta rummet använts att täcka utgifterna för stifts- och kontraktsadjunkternas verksamhet. Enligt vad jag förut (sid. 395 och 402) utvecklat anser jag, att de utgifter för avlönande av utlands- och sjömanspräster, vilka för närvarande täckas medelst anslag å riksstaten, böra över-

flyttas å kyrkofondens stat. Dessa utgifter, vilka uppgå till över 90,000 kronor årligen, torde lämpligen böra utgå av förevarande anslag, i följd varav de i S. K. förekommande orden »inom riket» utgått ur lagtexten. Anslagets högsta belopp har i anledning av nu nämnda nya användning av anslaget satts 100,000 kronor högre än i S. K.

Den av de sakkunniga föreslagna formuleringen av punkten innebär en icke obetydlig utvidgning av kretsen av de ändamål, till vilka bidrag skulle kunna utgå från anslaget. Med hänsyn till den nödvändiga begränsningen av anslaget synes de sakkunnigas avfattning vara alltför vidsträckt. Jag har därför omarbetat paragrafen, så att den närmare ansluter sig till det gällande stadgandet i ämnet. Jag anser emellertid icke, att punkten med den lydelse, som nu föreslås, i och för sig lägger hinder i vägen för utgivande av bidrag till den i de av Kungl. Maj:t den 9 december 1910 utfärdade stadgarna för Svenska kyrkans diakonistyrelse omnämnde sekreteraren, i den mån han utövar prästerlig tjänstgöring. Detsamma torde gälla i fråga om bidrag ur kyrkofonden till den i de av Kungl. Maj:t den 31 december 1915 fastställda stadgarna för Svenska kyrkans missionsstyrelse omförmälde sekreteraren, i den mån han utövar prästerlig tjänstgöring. Från missionsstyrelsen har den 15 februari 1932 till departementet inkommit en hemställan. Huruvida bidrag för nu nämnda ändamål böra och inom anslagets ram kunna lämnas är en fråga, som det sedermera tillkommer Konungen att avgöra.

Att, såsom kammarkollegiet och statskontoret förordat, sätta maximum för anslaget lägre än de sakkunniga föreslagit, skulle enligt min mening vara att alltför snävt begränsa utgifterna för här åsyftade ändamål. Sammanhållas utgifterna för avlöandet av stifts- och kontraktsadjunkterna, kostnaderna för utlands- och sjömanspräster samt den nödiga medelsåtgången framdeles för oavvisliga behov av liknande slag, torde det i lagförslaget av mig nämnda maximum för anslaget få anses vara en snarast ganska trång ram för den åsyftade kyrkliga verksamheten.

6 punkten motsvarar 6 punkten i 109 § S. K. Enär stiftsintendenternas och eklekasiastika boställskommissionens verksamhet i huvudsak är av kontrollerande art, har jag ansett kostnaderna för samma verksamhet böra bestridas av kyrkofonden. Föreskrifter härom finnas intagna i 65 och 67 §§ förslaget till ny boställsordning. Jag erinrar dock om att pastoraten enligt 65 § i sistnämnda förslag i vissa fall skola utgiva ersättning till kyrkofonden för biträde vid upprättande av avverkningsplan och vid utstämpling.

7 punkten ansluter sig till 47 § förslaget till ny boställsordning, 109 § 9 punkten S. K. och 6 § 10 punkten K. L., sådan denna punkt lyder enligt lag den 13 december 1929 (nr 387).

8 punkten. Bestämmelsen an knyter närmast till ett stadgande i 54 § 1 mom. i gällande boställsordning, enligt vilket konsistorieombud vid förrättning av boställsnämnd eller synerätt äger åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt bestämmelserna i gällande resereglemente, varvid ombudet skall

likställas med nämndeman, där han icke på grund av innehavande befattning är berättigad till högre ersättning. Jämlikt 55 § samma boställsordning skall kostnaden, olika för olika förrättningar, gäldas antingen helt av pastoratet eller helt av arrendator å löneboställe eller ock av båda med viss fördelning mellan dem.

Enligt min uppfattning är det riktigtast, att ifrågavarande kostnad betalas av kyrkofonden. Det torde också böra ankomma på Konungen att bestämma, efter vilka grunder ersättningen skall utgå. I enlighet med denna uppfattning har punkten av mig avfattats.

9 punkten, som även förekommer i S. K., upptager kostnader, som redan nu belasta kyrkofonden.

10 punkten motsvarar 12 punkten i S. K. Då enligt 69 § i förslaget till ny ecklesiastik boställsordning de boställen, vilkas avkastning direkt ingår till kyrkofonden, s. k. allmänna kyrkohemman, skola förvaltas av domkapitlen för fondens räkning, hava kostnaderna för denna förvaltning påförts fonden.

11 punkten motsvarar 13 punkten i S. K.

I sammanhang med förevarande paragraf erinrar jag om att åtskilliga av de av mig den 5 februari 1932 anmälda, till departementet inkomna framställningarna avse anslag ur kyrkofonden — exempelvis för avlönande av vissa assessorer i domkapitlen och för avlösning av prästerskapets änke- och pupillkassas rätt till vakansår. Jag har emellertid icke ansett mig kunna förorda andra av dessa framställningar än dem, som redan nämnts. Kyrkofonden kommer nämligen enligt mitt förslag att tagas i anspråk i högre grad än förut och varje ytterligare krav på fonden, som icke är oavvisligt, måste därför tills vidare anstå.

7 §.

Motsvarar 110 § och 111 § andra stycket S. K. samt närmast 21 § P. L.

De sakkunniga hava anfört:

Då de sakkunnigas förslag icke innehåller några föreskrifter om huru de medel skola åvägabringas, som det åligger pastoratet att utöver avkastningen av prästlönetillgångarna anskaffa för avlöning av prästerskapet, utan vad lagen om församlingsstyrelse stadgar härom skall tillämpas, hava de sakkunniga formulerat sitt förslag så, att det icke såsom villkor för tillskott från kyrkofonden uppställer fordran på att viss uttaxering verkligen skett utan blott att det av pastoratet åvägabragta beloppet motsvarar viss uttaxering. Tillskott kan således erhållas, även om prästlönekostnaderna täckts med exempelvis besparingssskogsmedel.

Då hänsyn till rättigheter till virke in natura från lönebostälernas skogar tages redan vid uppskattning av skogarnas normalavkastning, erfordras i detta sammanhang icke något stadgande härom.

Genom de föreslagna anordningarna kunna tillskotten till pastoraten uträknas redan vid räkenskapsårets början och utbetalningen genast verkställas. För att icke utbetalningen av tillskott skall fördröjas av ovisshet om huru stora fondräntor pastorat har till sitt förfogande, har ett normalvärde å fondernas avkastning jämväl föreslagits.

De sakkunniga hava vidare framhållit betydelsen av att jämvikt upprätthålles mellan kyrkofondens inkomster och utgifter. Efter att hava redogjort för de medel, varmed den åsyftade jämvikten enligt S. K. skall åstadkommas, nämligen uppdelning av kyrkofondens inkomster och utgifter i två grupper — en för det församlingsmässiga prästlöneväsendet och en för det gemensamma prästlöneväsendet — vilka grupper var för sig bringas att balansera, anför de sakkunniga vidare:

Tveksamt kan vara till vilken grupp den i 106 § 2)¹ omförmälda ersättningen skall hänföras. Denna omfattar nämligen tillgångar, avsedda både för typiskt gemensamma behov, t. ex. prostetunnor, och för avlönande av församlingspräster, t. ex. vederlagsspannmål. De sakkunniga, som icke ansett en uppdelning av ersättningen efter dess beståndsdelar lämpligen böra ske, hava valt att efter naturen av större delen av ersättningen hänföra den till de inkomster, som skola användas för tillskott till pastoraten.

Då den i paragrafen avsedda regleringen sker i förväg, kan resultatet aldrig helt stämma med det åsyftade. Föreskrifterna äro emellertid så formulerade, att uppkommande överskott å kyrkoavgiften eller besparingar å tillskotten tillfalla kyrkofonden, medan brist i avgiften eller överskridande av det för tillskotten beräknade beloppet täckes av fonden.

Domkapitlet i Uppsala har föreslagit, att maximum för församlingsavgifterna skulle bestämmas för fem- eller tioårsperioder. Yttranden.

Domkapitlet i Härnösand påyrkar förenklingar i anordningen.

Länsstyrelsen i Kalmar har ansett, att vid ansökningar om tillskott ur kyrkofonden borde uppgivas den verkliga avkastningen av de av pastoratet förvaltade fonderna.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava anført:

Enligt prästlönerregleringslagen 19 och 21 §§ samt kungörelsen den 24 juli 1914 (nr 128) är pastoratet för den händelse, att för bestridande av prästerskapets avlönning »såsom församlingsavgifter utdebiterats sammanlagt större belopp, än som motsvarar sex öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets hela inkomstbelopp», berättigat att av kyrkofondens medel åtnjuta ersättningen för det överskjutande beloppet utom beträffande lönebelopp som församling särskilt förbundit sig att utgöra. Detta medför att pastoratet får självt bära så stor del av sex-öres-utdebiteringen, som icke inflyter. Ordalagen i 110 § angiva ej tydligt om ett motsvarande förfarande är avsett att tillämpas enligt denna paragraf. Särskilt i belysning av vad de sakkunniga i motiveringen till 108 § i förslaget yttrat därom att pastorat skall av den utdebiterade kyrkoavgiften inbetala allenast så stor del som inflyter, synes det ej vara uteslutet att pastoraten enligt förevarande 110 §, liksom enligt 108 § skulle vara befriade från skyldigheten att redovisa belopp som ej inflyta.

I förra delen av sitt utlåtande hava ämbetsverken angivit som sin mening att maximum för församlingsbidraget och kyrkoavgiften tillsammans borde sättas till 60 öre för skattekrona. Under 108 § har såsom maximum för kyrkoavgiften tillstyrkts ett belopp av 10 öre för skattekrona. I följd härav lär maximum för de i 110 § omförmälda församlingsavgifterna böra bestämmas till 50 öre för skattekrona.

¹ 3 § 2 i departementschefens förslag.

På grund av det anförda anse ämbetsverken senare delen av förevarande paragrafs första stycke lämpligen kunna erhålla lydelsen: »dels ock därutöver av ett sammanlagt belopp, motsvarande för varje skattekrona av pastoratets hela inkomstbelopp femtio öre eller det mindre öretal Konungen för året bestämmer, skall pastoratet för vad ytterligare erfordras erhålla tillskott ur kyrkofonden».

I lagförslaget saknas beträffande de i förevarande paragraf avsedda församlingsavgifterna en bestämmelse motsvarande den som i 108 § första stycket givits i fråga om den allmänna kyrkoavgiften. Detta torde bero därpå att man ansett skyldigheten att utgöra församlingsavgift och grunden för densamma följa av prästlönelagens 24, 29 och 110 §§, jämförda med 1, 2, 3 och 57 §§ lagen om församlingsstyrelse.

Det kan dock möjligt ifrågasättas om det i 57 § lagen om församlingsstyrelse meddelade stadgandet kan anses utan supplerande bestämmelse i prästlönelagen äga tillämpning på de avgifter, vilkas utgörande ålägges genom nyssnämnda paragrafer i prästlönelagen.

Fastställande i lag eller eljest genom en för alla pastorat gemensam bestämmelse av ett »normalvärde» å fondernas avkastning synes kunna leda till ohållbara konsekvenser.

Givetvis är det, såsom i utredningsmännens betänkande (s. 83) anföres, önskvärt att församlingarnas hela bidrag till prästlöneändamål, nämligen uttaxeringen till eget prästerskap och den allmänna kyrkoavgiften, icke överstiger maximum för de nuvarande församlingsavgifterna eller 60 öre för skattekrona.

De sakkunniga hava emellertid ytterligare begränsat bidragsskyldigheten, i det att de föreslagit att församlingarnas samtliga bidrag icke skulle överstiga 40 öre för skattekrona, nämligen församlingsbidragen till det egna prästerskapet 30 öre och allmänna kyrkoavgiften 10 öre för skattekrona. Någon annan redogörelse för anledningen till denna starka begränsning än den, som synes framgå av anmärkning 9 till finansplanen för kyrkofonden (s. 120), har icke lämnats av de sakkunniga. Kyrkoavgiftens maximering till 10 öre synes grundas på den å sid. 118 och 119 intagna finansplanen för kyrkofonden, vilken visar att utgifterna för det gemensamma avlöningsväsendet beräknats till 3,900,000 kronor, vilket belopp skulle gäldas genom en kyrkoavgift å 9 öre för skattekrona. Av avlöningstabellen å sid. 117 inhämtas att församlingsavgifterna beräknats till 6,265,000 kronor. Av nyssnämnda anmärkning 9 synes framgå att en utdebitering efter ett maximibelopp av 25 öre för skattekrona ansetts erforderlig för att giva denna summa. Ämbetsverken, vilka icke äro i tillfälle att vidtaga de tidsödande undersökningar, som äro erforderliga för beräkandet av det högsta maximibelopp, som skäligen må fastställas för församlingsavgifterna, äro följaktligen icke i stånd att bedöma huruvida de av de sakkunniga föreslagna maximibeloppen må kunna godkännas.

Ämbetsverken måste därför inskränka sig till att framhålla vådan av att sätta maximibeloppet allt för snävt. Med hänsyn till omöjligheten att förutse huru de för närvarande ytterst osäkra ekonomiska förhållandena komma att utveckla sig, låter det ej göra sig att med någon grad av sannolikhet beräkna storleken av de inkomst- och utgiftsposter, varav det prästerliga avlöningsväsendets ekonomi är beroende. Frånsett det ovissa i huru den föreslagna uppskattningen av lönebestälernas »normalavkastning» komme att förlöpa, måste man, om de sakkunnigas förvaltningsförslag genomföres, räkna bland annat med risken av

nedsatta arrendevärden och minskade försäljningspris för skogsprodukterna. En eventuell nedgång i räntefoten skulle ej obetydligt inverka på räntekomsternas storlek. Redan av dessa skäl måste man hava en ganska vid marginal, inom vilken man kunde röra sig vid bestämmandet av det belopp för skattekrona, som skulle utdebiteras inom pastoratet. I samma riktning verkade behovet av möjlighet att tillgodose åtgärder för utveckling av den kyrkliga organisationen. På grund härav och med hänsyn till de erfarenheter, som den gångna tiden i rikt mått lämnat, anse ämbetsverken det vara nödvändigt att maximibeloppet för församlingarnas bidrag efter skattekrona beräknat, givetvis inom gränsen för det nu stadgade beloppet, sättes tillräckligt högt för att bereda erforderlig rörelsefrihet. Ämbetsverken hava ej förbisett att man i nödfall skulle hava att gå in på kyrkofondens kapital; men en sådan åtgärd lär böra undvikas. Ämbetsverken vilja följaktligen uttala sig för att maximum för församlingsbidraget och kyrkoavgiften tillsammans sättes till 60 öre för skattekrona.

Någon äventyrlighet att bestämma ett om också möjligen för högt maximum belopp kan icke anses föreligga, då ju vad som årligen skulle uttagas komme att bestämmas efter då föreliggande omständigheter.

Rörande de sakkunnigas förslag att lägga avkastningen av pastoratens av- Departements-
chefen. löningstillgångar »i botten» och att göra maximum för församlingsavgifterna rörligt har jag förut uttalat mig (sid. 212) och därvid biträtt förslagen. Detta kommer jämväl till synes i mitt förslag till ny lydelse av 19 § P. L. Därest avkastningen av berörda avlöningstillgångar icke förslår till gäldande av pastoratet åliggande utgifter för prästlön och reseanslag samt pastoratet saknar andra medel för ändamålet, får pastoratet uttaxera vad som erfordras inom det för ifrågavarande församlingsavgifter föreslagna maximum, därvid 57 § församlingsstyrelselagen blir tillämplig. Erinras må, att utöver den utdebitering av församlingsavgifter, som avses i förevarande paragraf, tillkommer den utdebitering, som föranledes av den i 5 § stadgade skyldighet för pastoratet att gälda allmän kyrkoavgift intill där angivet belopp för skattekrona av pastoratets samlade skatteunderlag.

De föreslagna anordningarna torde medgiva en tämligen enkel handläggning av ifrågavarande ärenden. Vid årsskiftet, då maximum för församlingsavgifterna skall fastställas för det kommande året, har man kännedom om huru stora belopp, som under det förflutna året utbetalats i tillskott, vilka pastorat, som åtnjutit tillskott, samt mellan de två åren inträdd förändring i antalet skattekronor. På grundval härav är det möjligt att utan större besvär göra en tillräckligt noggrann överslagsberäkning av huru lågt högsta församlingsavgiften kan sättas. Sedan detta fastställts, kan ett biträde hos domkapitlet med tillhjälp av en matrikel över prästlönerna, en längd över skatteunderlaget i stiftets pastorat, en liggare över normalvärdena å avkastningen av löneboställena och uppgifterna från pastoraten om avlöningsfondernas kapitalbelopp lätteligen räkna ut, hur stora tillskotten bliva, varefter de utsändas i postanvisning eller check. Att ytterligare förenkla detta förfarande torde vara omöjligt. Då skatteunderlaget

i pastoraten årligen växlar, måste nämligen, även om högsta församlingsavgiften fixeras för fleråriga perioder, tillskotten årligen uträknas.

För stadgandet om ett normalvärde å fondavkastning tala enligt min mening samma skäl, som föranlett en sådan anordning beträffande boställsavkastningen.

Enligt min mening framgår det med all önskvärd tydlighet av de sakkunnigas formulering av paragrafens första stycke — i vilket endast företagits en obetydlig redaktionell jämkning — att pastoratet har att självt täcka prästlönekostnaderna till hela det uttaxerade, och således icke blott det influtna beloppet. Denna ordning, som överensstämmer såväl med gällande rätt som med vad jag föreslagit i fråga om den allmänna kyrkoavgiften, torde man icke kunna frångå, utan att råka ut för allvarliga praktiska svårigheter.

Att pastorat använder andra tillgängliga medel än församlingsavgifter till täckande av sin andel i prästlönerna inom pastoratet, inverkar ej på beloppet av pastoratets tillskott ur kyrkofonden.

Beträffande framställda förslag att maximum för församlingsavgifterna skulle kunna få stiga över 30 öre för skattekrona och den allmänna kyrkoavgiftens grundbelopp skulle sättas högre än 10 öre för skattekrona, så hänvisar jag till den finansplan för kyrkofonden, som jag låtit uppgöra (sid. 440), samt till vad jag kommer att anföra vid redogörelsen för sagda plan.

Om uppskattning av löneboställes normalavkastning.

Såsom tidigare närmare utvecklats utgör det förfarande, som regleras i 8—13 §§, ett led i den föreslagna nya ordningen för finansieringen av prästlönekostnaderna.

8 och 11 §§.

Paragraferna motsvara 85 § S. K.

Yttranden.

Domkapitlet i Lund har erinrat:

Uppskattning av boställes normalavkastning bör enligt domkapitlets förmenande ske vid samtliga löneboställen. Detta med hänsyn framför allt till uppgörelserna med kyrkofonden. För bringande av ordning och reda i hithörande spörsmål synes sådan uppskattning alltså vara nödvändig. Ett pastorat skall kanske ett år ha tillskott ur kyrkofonden ett annat år ej. Kyrkofondens årliga belastning måste ju bland annat bestämmas med hänsyn till avkastningen av löneboställena. Och för ett riktigt beräkande härav böra tillförlitliga siffror ligga till grund. Härtill kommer att en beräkning av kyrkofonden eventuellt tillkommande överskott av boställsavkastning icke kan göras tillförlitlig utan sådan uppskattning. Genom en sådan uppskattning vinnes också erforderlig kontroll över pastoratens förvaltning.

Domkapitlet i Härnösand har föreslagit, att med hänsyn till de osäkra penningförhållandena normalavkastningen borde beräknas till hälften i penningar

och till hälften i naturapersedlar att evalveras i penningar enligt den årliga markegången.

Länsstyrelsen i Kalmar län har uttalat, att det torde vara nödvändigt, att vid ifrågavarande uppskattningar sakkunniga kronoombud finge närvara och bevaka kyrkofondens rätt samt ombestyra, att förrättning bleve överklagad, om skäl därtill förefunnes. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* hyser farhåga för att, med hänsyn till växlingarna i konjunkturerna, normalvärdesuppskattningen, även om den största sakkunskap bleve anlita, komme att resultera i motsatsen till normal avkastning och föreställer sig, att uppskattningen vore onödig, eftersom den verkliga avkastningen enligt länsstyrelsens förmenande måste anses reellare än den uppskattade. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har givit uttryck åt liknande betänkligheter som nyssnämnda länsstyrelse beträffande resultatet av normalvärdesuppskattningen.

Domänstyrelsen har understrukt svårigheten att på förhand tillnärmelsevis riktigt uppskatta avkastningen, särskilt av skogen, och uppgivit, att denna beräkningsmetod, där den tidigare förekommit inom domänstyrelsen, numera övergivits och ersatts med avkastningsberäkningar grundade på förelupna verkliga utgifter och inkomster.

Slutligen hava *kammarkollegiet* och *statskontoret* i ämnet anfört:

Enligt 107 § skall pastorat under viss förutsättning inleverera till kyrkofonden överskott å prästlönetillgångarna. Det finnes ej angivet efter vilka grunder pastoratets redovisning härutinnan skall äga rum. Det förefaller riktigtast att berörda inleverering bör ske efter grunder liknande dem som äro bestämda för utbetalning enligt 110 § av bidrag från fonden. Om till grund för denna utbetalning bör läggas bland annat ett uppskattat värde å löneboställes normalavkastning, synes sådant värde böra åsättas boställe även för fall att inleverering till kyrkofonden som ovan nämnts kan väntas böra äga rum. I oförmälda händelse bör förevarande 85 § i enlighet härmed omredigeras. Uppdraget att verkställa de uppskattningar, varom förmäles i 85—87 §§, är av mycket både maktpåliggande och vansklighetsfull beskaffenhet. I avseende å beloppets bestämmande föreliggande två mot varandra stridiga intressen, pastoratets och kyrkofondens. Det vore, såsom tidigare i utlåtandet framhållits, förklarligt om vid beloppets fastställande synnerlig hänsyn toges till att beräkningarna utfördes så att risken för att pastoratet komme att göra en förlust fullständigt eliminerades. Uppskattningens överlämnande till boställsnämnden torde befrämja en dylik utgång av uppskattningen, till vilken utgång tvivelsutan även komme att medverka den uppfattning rörande prästlönejordens rättsliga ställning, vartill de sakkunnigas starka framhävande av de privaträttsliga synpunkterna säkerligen komme att giva anledning inom församlingarna. — — — — —

Missnöje mot boställsnämnds beslut fullföljes genom begäran om laga syn, vars beslut kan överklagas hos hovrätt och högsta domstolen. Det kan ej sägas att uppskattningssärenden av ifrågavarande slag lämpa sig för judiciell handläggning. Det torde vara att förvänta att uppskattning komme att visa sig obehövlig endast i ett jämförelsevis litet antal fall. Antagligt synes vara att förslaget rörande fastställande av boställes normalavkastning är ett led i strävandet att för avräkningen mellan pastoraten och kyrkofonden erhålla fasta siffror till förekommande av det rekvisitionssystem, som nu är föreskrivet.

Det måste ifrågasättas om för vinnande av den åsyftade förenklingen denna oformliga och osäkra uppskattning av normalavkastningen må anses vara den bästa utvägen. Ämbetsverken anse för sin del det ej möjligt att i det föreslagna nya systemet införa nu ifrågavarande anordning.

Departements-
chefen.

Uppskattningen av ett normalvärde å boställsavkastningen tjänar framför allt ändamålet att möjliggöra, att tillskotten ur kyrkofonden till pastoraten bliva oberoende av den större eller mindre omsorg, som pastoraten nedlägga på boställsförvaltningen. Detta innebär, att ett pastorat får tillgodogöra sig den meravkastning utöver den uppskattade normalavkastningen, som pastoratet kan bereda sig genom en omsorgsfull boställsförvaltning, och bära de förluster, som uppkomma genom försummelser i samma förvaltning. Om man lade den verkliga avkastningen till grund för beräkningen av tillskotten, komme kyrkofonden att taga vinsterna av pastoratens omsorger samt att lida förlusterna i följd av deras försummelser. Genom den föreslagna anordningen vinnes jämväl, att avräkningsförfarandet mellan pastoraten och kyrkofonden — vilket för närvarande trots det omfattande arbete, som det kräver, dock icke fungerar tillfredsställande — helt kan upphöra.

Beträffande det i inkomna yttranden framställda förslaget att även i de fall, då överskott å boställsavkastning enligt 4 § skall inlevereras till kyrkofonden, till grund för redovisningen lägga icke den verkliga avkastningen utan en uppskattad normalavkastning, har jag redan yttrat mig vid behandlingen av nämnda paragraf. Här må endast påpekas, att med överskott i samma paragraf sålunda förstås icke överskott utöver normalavkastningen utan vad som återstår, sedan prästlönekostnaden täckts.

Det framställda yrkandet att beräkna halva normalavkastningen i spannmål att årligen evalveras i penningar efter markegång torde med hänsyn till denna uppskattnings syfte icke vara tillräckligt motiverat.

Vid uppskattningsförrättningarna äger konsistorieombud närvara och föra talan, därvid ombudet givetvis har att tillse, att kyrkofondens rätt icke eftersättes. Enligt 34 punkten i Kungl. Maj:ts förklaring den 23 mars 1807 över allmänna lagens stadganden i åtskilliga rum m. m. skulle visserligen också ett kronoombud närvara vid förrättningar å prästlönejord, men genom kungörelse den 30 december 1863 föreskrevs med ändring av berörda förklaring, att kronoombud skulle förordnas endast då det kunde anses av omständigheterna påkallat. Jag anser icke, att det är lämpligt att nu vidtaga någon ändring i dessa föreskrifter. Kronoombud bör alltså enligt min mening närvara vid uppskattningsförrättning endast då länsstyrelsen finner detta vara påkallat av särskilda omständigheter.

Vad härefter angår kammarkollegiets och statskontorets anmärkning, att uppskattningen icke skulle lämpa sig för handläggning av domstolarna, så vill jag blott framhålla att, då synerätt kan sammanträda på bostället, denna instans kan grunda sitt avgörande på omedelbara iakttagelser, medan detta icke lär

bliva möjligt för överinstansen, om man låter klagan i uppskattningsmål föras i administrativ väg.

Vad slutligen beträffar de framkomna farhågorna, att uppskattningarna icke skola bliva tillförlitliga, så bottna de väl i allmänhet mindre i fruktan, att boställsnämnderna icke skola kunna rätt bedöma bostälLENs avkastningsförmåga, än i tanken, att avkastningen under uppskattningsperiodens lopp kan komma att förändras till följd av växling i konjunkturena. Det rör sig alltså här om frågan, huruvida det är pastoraten eller kyrkofonden, som böra få inhösta vinsten av en gynnsam konjunktur och lida förlusten av en ogynnsam sådan. Enligt min mening är det riktigast att vinstmöjligheterna och risken förläggas till den, som har hand om förvaltningen. För varje särskilt pastorat torde risken icke bliva så kännbar, helst som förslaget innebär en betydande minskning av prästlönebördan för de svagare pastoraten, men anordningen medför, att kyrkofonden vinner trygghet mot eventuella försök från illojala pastorat att under förebärande av dålig konjunktur tillskansa sig större tillskott än de egentligen äro berättigade till.

Vad särskilt jordbruksförvaltningen angår, har pastoratet möjlighet att genom utarrendering på längre tid skydda sig mot följderna av konjunkturväxlingarna. För arrendatorn åter lära arrendeavtalen enligt den nya ordningen bliva mindre riskfyllda än för närvarande, då ansvaret för den arrenderade fastighetens bebyggelse m. m. helt åvilas arrendatorn.

9 §.

Paragrafen motsvarar 86 § S. K. Första punkten i sistnämnda paragraf saknar de här tillagda orden »därvid även skall beräknas skäligt vederlag för upplåtelse av mark till annat församlingsändamål än kyrkogård».

I specialmotiven hava *de sakkunniga* angående denna paragraf yttrat:

De sakkunniga.

1) Utredningsmännen hava föreslagit, att normalvärdet å den del av löneboställets avkastning, som icke härrör från skogen, bör uppskattas för en tid av 25 till 30 år. De sakkunniga föreslå tiden begränsad till 20 år.

2) Uppskattningen sker för en kommande tidsperiod eller alltså i förväg, och det gäller således att verkställa en beräkning av såväl intäkter som utgifter under samma tid. Nämnden har att taga hänsyn till dels intäkter av upplåtna jordbruks- och bostadslägenheter, dels intäkter av grustag, torvmosse och andra naturtillgångar på inägor och skogsmark, i den mån intäkterna icke skola fonderas, dels intäkter av jakt och fiske, dels ock avgälder för områden, som pastoratet upplåtit för andra särskilda ändamål, såsom till skolhus, industri, lastageplats och sågverk.

Vid uppskattningen skall man utgå ifrån den brukningsmetod, som för tillfället användes, och således icke taga i betraktande förändring däri, som möjligen kan framdeles inträda, exempelvis därigenom att mark upplåtes till byggnadsändamål eller dylikt. Vad nu sagts får icke så förstås, att om pastoratet låter bostället eller viss del därav, som bör kunna göras inkomstbringande, ligga outnyttjat, uppskattning av normalavkastning icke skall ske, utan bör uppskattning även i detta fall äga rum.

Från avkastningen avdragas alla utgifter, som kunna föranledas av boställs-avkastningen under uppskattningsperioden. Avsikten är att erhålla ett värde på den nettoavkastning, lönebostället anses kunna lämna genom förvaltning på mest ekonomiska sätt. Endast nettoavkastningen kan komma pastoratet till godo för täckande av prästlönekostnad.

Vid nu ifrågasatt uppskattning liksom för övrigt även vid uppskattning enligt 87 § bör givetvis förfaras försiktigt för undvikande av att den verkliga avkastningen, även med omsorgsfull förvaltning, kommer att understiga den uppskattade normalavkastningen.

Det har ansetts nödvändigt att i vissa avseenden uppdraga gränsen mellan skogsavkastning och annan avkastning. Den allmänna regeln är, att all skogsavkastning, oavsett dess användning, skall värderas i ett sammanhang. Vid uträkningen av nettotinkomsten av skogen skall avdrag icke göras för husbehovsvirke till löneboställe. I enlighet härmed skall vid beräkningen av utarrenderat löneboställes inkomster och utgifter hänsyn icke tagas därtill, att virke för boställets behov kan erhållas ur boställsskog. Om sålunda arrendatorn tillförsäkras rätt att av pastoratet erhålla ved till husbehov, skall den del av arrendet, som anses utgöra vederlag för denna förmån, icke tagas i betraktande såsom inkomst, då ju denna ökning av arrendet motsvaras av förpliktelsen för pastoratet att anskaffa ved. Å andra sidan skall alltid, vare sig pastoratet självt eller arrendator ombesörjer nödiga underhålls- och nybyggnadsarbeten å lönebostället, rotvärdet av det för ändamålet erforderliga virke, som uttages ur skogen, räknas som omkostnad för pastoratet. Vidare bör i detta sammanhang uppmärksammas, att därest pastoratet tillförbinder arrendator att i förhållande till pastoratet svara för underhålls- eller nybyggnadsskyldigheten eller bådadera och arrendet i följd härav blir lägre, än om sådan förpliktelse icke ålagts arrendatorn, minskningen i pastoratets inkomst uppväges av minskad omkostnad för pastoratet för arbetenas utförande. Att gränsen mellan skogsavkastning och annan avkastning uppdragits på nu angivet sätt, har berott bland annat därpå, att man måste räkna med det fall, att pastoratet kan finna lämpligt försälja hela virkesskörden och inköpa husbehovsvirke.

Inom de sakkunniga hava herrar *Elof B. Andersson* och *Pålsson* framfört följande skiljaktiga mening:

Den i 86 § 1) förslaget till prästlönelag stadgade tid av 20 år, för vilken uppskattning av normalvärdet av annan avkastning av löneboställe än skogsavkastning skall äga rum, är enligt vår mening för lång. Uppskattningsperioden bör icke vara längre än att löneboställena lämpligen kunna utarrenderas för tid, som sammanfaller med perioden.

Yttranden.

Domkapitlet i Skara har ifrågasatt, om icke uppskattningstiden borde avse kortare tid än 20 år. Denna tid har ansetts vara för lång av *länsstyrelserna i Östergötlands län* och *Blekinge län* samt *svenska landskommunernas förbund*; förstnämnda länsstyrelse föreslår tiden begränsad till 10 år.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava anfört:

Anmärkningsvärt är att uppskattningen är friställd från frågan om huru dispositionen av lönebostället kommer att läggas under tid, för vilken uppskattningen skall bliva gällande, eller åtminstone icke ställd i direkt samband därmed. Uppskattningen kan därför komma att röra sig med förutsättningar

som aldrig inträffa. Exempelvis kan den för uppskattningen betydelsefulla byggnadsfrågan komma att lösas efter helt andra grunder än den som uppskattningsmännen antagit.

Man torde kunna utgå från, att intet pastorat tager risken att utarrendera sina boställen för längre tid än uppskattningsperioden. Denna bör därför icke bestämmas kortare än önskvärd arrendetid. Vid arrende av bolagsjord är den kortaste tillåtna arrendetiden 15 år. Det synes icke lämpligt att framtinga kortare arrendetider vid prästboställena. Uppskattningsperioden bör därför icke vara kortare än 15 år. Å andra sidan synes det mig icke heller lämpligt att genom att bestämma uppskattningsperioden till detta minimum omöjliggöra eller i allt fall försvåra utarrendering för längre tid än 15 år. Jag har därför icke velat frångå den av de sakkunniga föreslagna uppskattningsperioden.

Till undvikande av missförstånd påpekas, att vid uppskattning enligt denna paragraf avdrag får göras för skatter, som belöpa på löneboställets jordbruksdel, medan skatter, belöpande å skogsvärdet och inkomst av skogsbruk, få avdragas vid uppskattning enligt 10 §.

Den av kammarkollegiet och statskontoret framkastade frågan, huruvida hänsyn vid uppskattningen bör tagas till sannolika förändringar i brukningssättet, synes mig böra besvaras nekande på sätt skett i S. K. Härigenom förbehålles nämligen åt pastoratet vinsten av de förbättringar i brukningssättet, som vidtagas under uppskattningsperioden, något som givetvis kommer att uppmuntra till sådana förbättringar. I detta sammanhang erinras om att enligt av mig nu framlagda förslag boställsnämnden både verkställer uppskattningen och beslutar i byggnadsfrågor.

Vid denna paragraf skall jag slutligen återupptaga den vid 22 § i förslaget till ecklesiastik boställsordning berörda frågan om borttagande av avgäld för markupplåtelse till församlingsändamål; vid nämnda paragraf hava återgivits vissa framkomna erinringar mot de sakkunnigas förslag därutinnan.

Dessa erinringar torde hava fog för sig, under förutsättning att avgäldens borttagande skulle komma att gå ut över kyrkofonden, vilket skulle bliva fallet, därest vid uppskattning av löneboställes normalavkastning hänsyn icke skulle tagas till dylik vederlagsfri upplåtelse. Genom ett förtydligande tillägg till 9 § 2) har jag emellertid velat klargöra, att vid berörda uppskattning bör räknas med skäligt vederlag för upplåtelse av omhandlat slag; dock har jag ansett rimligt, att mark får upplåtas till kyrkogård utan att vederlag därför beräknas. Med nu föreslagna förfarande uppnår man det egentliga syftet med den nuvarande i och för sig ganska egendomliga anordningen, att ett pastorat åläggas betala till sig självt eller i varje fall att en församling åläggas betalningsskyldighet till pastoratet.

10 §.

Paragrafen motsvarar 87 § S. K.

Ordalagen i S. K. 2) hava undergått mindre jämkningar, som i huvudsak

sammanhännga med att skogsförvaltningen enligt det nu framlagda förslaget anordnas något annorlunda än de sakkunniga föreslagit.

De sakkunniga.

Om denna paragraf hava *de sakkunniga* framhållit följande:

1) De sakkunniga hava, med avvikelse från vad utredningsmännen föreslagit, ansett lämpligare, att normalavkastningen från skogen bestämmes med ledning av avverkningsplanen än att den anslutes till utstämplingen. Den förra anordningen lämnar nämligen pastoratet större frihet i det ekonomiska utnyttjandet av virkesskörden.

För att ernå en betryggande uppskattning av skogsavkastningens normalvärde föreslå de sakkunniga, att uppskattningen verkställas av boställsnämnden. Denna skall emellertid vid sådan uppskattning hava annan sammansättning än eljest, i det stiftsintendenten inträder som ledamot i stället för den av domkapitlet utsedda ledamoten.

2) Såsom redan omnämnts i motiveringen till 86 § 2) skall från virkets rotvärde icke dragas värdet av virke för löneboställets husbehov. Däremot måste avdrag göras för husbehovsvirke till prästgård och kyrka. I övrigt skola alla av skogsförvaltningen föranledda kostnader för pastoratet avdragas.

Från de sakkunnigas ståndpunkt har herr *Bärg* anmält avvikande mening så tillvida, att han ansett, att värdesättning av den för tioårsperioder bestämda uppskattningen av skogsavkastningen bör ske minst vart femte år; detta för att hålla avkastningens värde så nära det verkliga som möjligt även under tider med starkt fluktuerande priser.

Yttranden.

Svenska landskommunernas förbund har funnit den för avverkningsplanen avsedda 10-årsperioden för lång för nu ifrågavarande uppskattning.

Såsom framgår av *domänstyrelsens* under 8 § återgivna yttrande har styrelsen ansett förhandsuppskattningen av skogsavkastningen förenad med stora vanskligheter. I samma riktning hava även *kammarkollegiet* och *statskontoret* uttalat sig.

Departementschefen.

Såsom jag förut anfört är uppskattningens anknytning till avverkningsplanen, vilken icke rimligen kan avse en kortare tid än tio år, en förutsättning för den av mig föreslagna anordningen av kontrollen över förvaltningen av boställsskogarna, vilken medgiver pastoraten större frihet vid skogsförvaltningen än de skulle erhållit enligt S. K. På grund härav kan jag icke giva min avslutning åt förslagen om en kortare period för fastställandet av normalavkastningen å skogarna.

Framhållas bör, att till utgifterna skall hänföras den gottgörelse till pastoratets skogsförvaltare, som skäligen kan anses motsvara dennes arbete med utstämplingar och skogsvårdsåtgärder, men däremot icke ersättning för arbetet med avverkningar och försäljning av virke. Skulle pastoratet hava tillerkänt förvaltaren oskäligt hög ersättning för hans arbete, är boställsnämnden ej bunden därav utan skall räkna med skälig gottgörelse.

12 §.

Enahanda stadgande återfinnes i 88 § S. K. Enär ifrågavarande beslut utgör ett led i uppskattning av löneboställes normalavkastning, följer av stadgandet

i 11 § andra stycket, att boställsnämnden vid bestämmande av frihetsår för företaget å skogen skall hava den sammansättning, som i samma stycke sägs.

13 §.

Föreskrifterna i denna paragraf överensstämma med de sakkunnigas förslag. Undantagsbestämmelsen beträffande ersättning åt stiftsintendent, då denne är ledamot i boställsnämnden, har emellertid tillagts i förtydligande syfte och sammanhänger med att enligt mitt förslag kostnaderna för denne tjänstemans resor och förrättningar skola enligt grunder, som Konungen bestämmer, gäldas av kyrkofonden utan skyldighet för pastoraten att gottgöra fonden sådan kostnad.

Om byggnadsförskott.

14 §.

Enligt S. K. har motsvarande paragraf, 113 §, följande lydelse:

För fullgörande av nybyggnad å löneboställe, som av boställsnämnd föreskrives, eller för kostnader, som uppkomma då löneboställe tvångsanslutes till företaget enligt vattenlagen eller lagen om enskilda vägar eller till lantmäteriförrättning, äger pastoraten erhålla förskott av kyrkofonden.

Sådant förskott skall jämte ränta gottgöras kyrkofonden ur avkastningen från lönebostället.

Motsvarighet till de föreslagna stadgandena om byggnadsförskott ur kyrkofonden finnes i lagen och kungörelsen den 21 november 1925 om dylika förskott. I kungörelsen tillägges länsstyrelserna rätt att fatta beslut om byggnadsförskott.

De sakkunniga hava framhållit, att deras förslag innebure en väsentlig utvidgning av rätten att erhålla förskott samt därutinnan hänvisat till utredningsmännens betänkande. Dessa yttra härom:

De sakkunniga.

För att underlätta för pastoraten att fullgöra med boställsförvaltningen förenade skyldigheter torde förskott ur kyrkofonden ställas till förfogande. Förskott bör på begäran av pastoraten erhållas för fullgörande av nybyggnad, som av boställsnämnd prövats oundgängligen erforderlig för boställets behov. Boställsnämnden skall beräkna behovet av förskott, och bör beloppet sedermera utanordnas på anmälan av pastoraten. Även då boställe tvångsanslutes till företaget enligt vattenlagen, lagen om enskilda vägar eller jorddelningslagen, bör förskott erhållas för kostnader, som i följd härav uppkomma för bostället. Den myndighet, som förvaltar kyrkofonden, bör uppgöra plan för återbetalning av lämnade förskott jämte ränta, vilken sistnämnda torde böra bestämmas efter den ränta, som vid tillfället är gällande å kapitalmarknaden för kommunala lån. Det ankommer på kyrkoråden att av avkastningen från bostälлена gälda annuiteterna för förskotten.

Länsstyrelsen i Kristianstads län befarar, att pastoraten icke skola vara kompetenta att tillämpa bestämmelserna rörande amortering av erhållna bygg- Yttranden.

nadsförskott och *länsstyrelsen i Malmöhus län* förutsätter, att om pastoraten skola bekomma byggnadsförskott, kyrkofondens förvaltande ämbetsverk måste utbyggas för att kunna utöva en effektiv kontroll.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava anfört:

Bestämmelsen om rätt för pastorat att erhålla vissa förskott ur kyrkofonden synes icke stå i god överensstämmelse med de sakkunnigas grunduppfattning rörande pastoratens rätt till sina boställen. Efter denna uppfattning borde det tillhöra pastoratet att bära ansvaret för de kostnader varom här är fråga. Ämbetsverken vilja dock ur sina synpunkter icke motsätta sig att pastorat må kunna för ifrågavarande ändamål erhålla förskott ur kyrkofonden. Bestämmelsen i 113 § innebär emellertid sådan den är avfattad stora äventyrligheter för kyrkofonden. Redan det att kyrkofonden tvångsvis på begäran av pastoratet skall vara skyldig att tillhandahålla förskott, såsom det vill synas utan rätt att ur långgivaresynpunkt granska placeringens godhet, synes anmärkningsvärt. Någon pastoratets ansvarighet för återbetalningen är ej tal om i vidare mån än att förskott jämte ränta skulle gottgöras ur avkastningen från lönebostället. Men om denna avkastning ej räcker synes förskottsgivaren komma att i övrigt stå rättslös. Någon säkerhet för sin fordran i det fall att bostället skulle säljas är — i olikhet med vad i 3 § i lagen den 21 november 1925 (nr 448) om förskott stadgas — ej heller tillförsäkrad kyrkofonden. Under alla förhållanden bör genom lagen tillförsäkras kyrkofonden, under förutsättning att förskottssystemet godkännes, sakrätt i det boställe, till vars nytta förskottet lämnats. Där ej i överensstämmelse med 1925 års lag och kungörelse allmänna normer för förskottets storlek givas, bör viss prövningsrätt tillerkännas kyrkofondens förvaltare. Ingen beräkning har meddelats angående storleken av det sannolika förskottskrav som kan vara att förvänta. Tvivelsutan kommer det att röra sig om ett stort antal miljoner kronor. Vilken inverkan detta kan medföra för fondens likviditet kan ej nu bedömas. En genomgripande omarbetning av paragrafernas innehåll är alltså nödvändig för att det meddelade stadgandet må kunna godkännas. Vid denna omarbetning bör även beaktas att — utöver vad som följer av S. K. 15 §¹ promulgationslagen — fortfarande säkerhet tillerkännes kyrkofonden för förskott, som redan blivit utlämnade såväl på grund av 1925 års lag som enligt särskilda av Kungl. Maj:t i vissa fall lämnade medgivanden, samt för investeringar, som må hava skett före den nya lagens ikraftträdande och som helt eller delvis ej blivit fonder gottgjorda.

Departements-
chefen.

Missstro till pastoratens vilja och förmåga att rätt sköta amorteringarna av erhållna förskott synes mig icke befogad. I ett avseende är jag emellertid av samma uppfattning som kammarkollegiet och statskontoret nämligen därutinnan, att det knappast kan anses tillrådligt att tillämpa ett alldeles fritt rekvisitions-system i fråga om byggnadsförskotten utan att, liksom nu är förhållandet, en viss prövning och sovring av inkomna framställningar om sådana förskott bör äga rum. Jag erinrar om att i motiven till nu gällande författningar i ämnet det framhållits såsom naturligt, att myndigheterna icke borde betungas med att under en följd av år handskas med förskott av alltför bagatellartad storlek samt att gränsen i förevarande avseende syntes lämpligen kunna sättas till

¹ 8 punkten i övergångsbestämmelserna i förslaget till ny kyrkofondslag.

3,000 kronor. Mig förefaller lämpligt, att Konungen fastställer vissa grunder och villkor för utlämnande av byggnadsförskott och att förvaltaren av kyrkofonden, statskontoret, med ledning härav får pröva inkomna ansökningar. I enlighet härmed har första stycket av paragrafen omredigerats.

De båda ämbetsverkens ståndpunkt beträffande kyrkofondens rättsställning emot låntagaren samt behovet att tillskapa en »sakrätt» till säkerhet för fondens fordringar finner jag däremot svårförståelig. I nu gällande författningar om byggnadsförskott angives icke, att någon viss person såsom låntagare häftar i personligt ansvar för återbetalning av erhållet byggnadsförskott, som kommit till användning för avsett ändamål. Att det skulle vara pastoratet, finnes intet som tyder på. Närmast till hands vore att antaga, att förste arrendatorn skulle hava sådant ansvar, men detta synes ej heller vara avsett, enär amorteringstiden förutsattes kunna omfatta 40 år eller således två 20-åriga arrendeperioder. I allt fall givas inga uttryckliga föreskrifter om gäldansvaret. Den enda säkerhet för återbetalningen kyrkofonden för närvarande har ligger sålunda i bestämmelserna, att förskott skall gottgöras kyrkofonden ur avkastningen från bostället och att det åligger länsstyrelsen — som ombesörjer uppbörden av arrendeavgifter — att årligen till kyrkofonden inleverera föreskrivet amorteringsbelopp. Denna förpliktelse för länsstyrelsen är emellertid ingen sakrätt i juridisk bemärkelse, och kyrkofonden är i varje fall för återbekommande av förskott helt beroende av att arrendemedel inflyta. Medan kyrkofondens rättsliga ställning i ifrågavarande avseende sålunda för närvarande knappast kan sägas vara på ett tillfredsställande sätt ordnad, blir den åtskilligt starkare enligt föreliggande förslag, ty nu uppträder pastoratet såsom låntagare för boställets räkning. Bestämmelsen att förskott skall återgäldas ur avkastningen av lönebostället har av mig förtydligats därhän, att förskott skall i första hand gäldas ur nämnda avkastning, varigenom inskräpes att amorteringen till kyrkofonden — såsom skulle varit fallet, om förskottet varit in-tecknat — skall gäldas, innan pastoratet för egna ändamål tillgodogör sig inflytande arrendemedel. Ämbetsverken lämna för övrigt ingen upplysning om, huru den av dem påyrkade sakrätten skall vara beskaffad för att kunna inordnas under den svenska rättens regler på det sakrättsliga området.

Rörande återbetalningen av byggnadsförskott, som redan utlämnats enligt 1925 års lag, givas föreskrifter i övergångsbestämmelserna till förevarande lagförslag. Vad slutligen angår återbetalningen av förskott, som lämnats utan stöd av nämnda lag, så innefattar detta ett ämne, som icke nu kan göras till föremål för lagstiftning, utan torde man härvidlag få hålla sig till innehållet i de villkor, vilka beledsagat beslutet om förskott, och tillämpa dessa på sätt omständigheterna i varje särskilt fall föranleda.

Skulle vid försäljning av löneboställe, för vars bebyggelse byggnadsförskott enligt nu föreslagna lag utlämnats, särskilda föreskrifter anses erforderliga för säkerställande av återbetalningen, oaktat pastoratet är därför ansvarigt, torde, då Konungen beviljar tillstånd till försäljningen, sådana föreskrifter

böra meddelas, exempelvis att oguldet förskott skall återgäldas ur köpe-
skillingen.

15 §.

Paragrafen överensstämmer med 114 § S. K. och 4 § i lagen om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen.

Särskilda bestämmelser.

16 och 17 §§.

Dessa paragrafer upptaga bestämmelser motsvarande dem, som återfinnas i 121 och 123 §§ S. K.

Övergångsbestämmelser.

Departements-
chefen.

Utöver vad de sakkunnigas motivering innehåller rörande de hithörande övergångsbestämmelser, till vilka motsvarighet finnes i S. K., torde här endast böra tilläggas följande angående bestämmelserna i 7 och 8 punkterna.

7 punkten. I åtskilliga fall har Kungl. Maj:t på därom gjorda ansökningar medgivit, att sedan tjänst innehavare i löneresolutionsresolution tillerkänts rätt att från boställsskog erhålla utsynning av hela eller viss del av vedbehovet, sådan tjänst innehavare finge, mot avstående av utsyningsrätten, från kyrkofonden uppbära viss årlig ersättning.¹ Då det synes mig bäst överensstämma med de principer för finansieringen av prästlönekostnaderna, som komma till uttryck i de nu framlagda lagförslagen, att nämnda ersättningar gäldas av pastoratet, har jag här intagit ett stadgande av denna innebörd. Enär denna ersättning kommer att få samma natur som bidraget till bränslekostnad enligt 11 § 4 mom. P. L., i momentets av mig föreslagna nya lydelse, och sistnämnda bidrag skall få tagas i betraktande vid beräkning av tillskott ur kyrkofonden till pastoratet, torde det även utan uttryckligt stadgande vara klart, att också nu ifrågavarande ersättning är att anse såsom prästlönekostnad, vilken kan för-
anleda tillskott ur kyrkofonden.

Erinras må, att i de fall och för den tid, då enligt övergångsstadgandet till mitt förslag till ändring av vissa paragrafer i P. L. bränsleförmånen fortfarande utgår in natura, värdet av denna förmån enligt samma stadgande skall avdragas vid uppskattning av löneboställes normalavkastning. Därest, efter det sådant avdrag skett, förmånen under uppskattningsperioden avlöses med kontant ersättning, får dock denna ersättning icke under samma tid tagas i betraktande vid beräkning av tillskott ur kyrkofonden, emedan pastoratet då skulle erhålla dubbel kompensation från fonden.

8 punkten. Vid 14 § har redogjorts för de erinringar kammarkollegiet och statskontoret framställt rörande de i S. K. föreslagna bestämmelserna om bygg-

¹ Se 1927 års sakkunnigas betänkande sid. 61 och 79.

nadsförskott, vilka erinringar även avsett återbetalningen av förskott, som utlämnats enligt 1925 års lag. Av vad där anförts framgår, att kyrkofonden för återbekommande av utlämnat förskott för närvarande är hänvisad till de amorteringar länsstyrelsen har att göra medelst inflytande arrendemedel från lönebostället ifråga och att dessa amorteringar för framtiden i stället skulle verkställas av pastoraten, fortfarande med anlitande av avkastningen från lönebostället.

Förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 9 december 1910 angående reglering av prästerskapets avlöning.

De föreslagna förändringarna i denna lag äro i huvudsak föranledda av det av mig framlagda förslaget till ny kyrkofondslag, med däri vidtagen omläggning av reglerna om finansiering av prästlönekostnaderna, och torde i dessa delar icke behöva närmare motiveras.

Undantag utgöra de föreslagna ändringarna av 11 § 4 mom. och 22 §, för vilka jag nu skall redogöra.

11 § 4 mom.

Momentets nuvarande lydelse är följande:

Ved och brännrotv till husbehov äger vederbörande tjänst innehavare, efter Konungens bestämmande, avgiftsfritt, men på egen bekostnad, bekomma å löneboställe, när tillgång därtill finnes.

De sakkunniga hava föreslagit, att ifrågavarande naturaförmån skall avlösas med penningar, samt i sina motiv härom anført:

De sakkunniga.

Enligt 11 § 4 mom. prästlönerregleringslagen äger ordinarie präst, efter Konungens bestämmande, avgiftsfritt men på egen bekostnad, å löneboställe bekomma ved och brännrotv till husbehov, när tillgång därtill finnes. Förmånen omfattar endast rätt till virke å rot och rotv å mossen samt alltså icke kostnad för beredning och transport av bränslet. Då tillgång till ved eller brännrotv icke finnes, brukar prästen i stället vid lönerregleringen med tillämpning av bestämmelserna i 4 § prästlönerregleringslagen få sig tillerkänt ett årligt ersättningsbelopp av i genomsnitt 200 kronor för kyrkoherde och 160 kronor för komminister.

De nu gällande bestämmelserna hava icke visat sig lämpliga. I ett icke obetydligt antal fall hava prästerna sålunda anhållit att få utbyta sin rätt till vedfång mot kontant ersättning. I fall, där fyllnadsbelopp enligt 4 § prästlönerregleringslagen av andra orsaker utgått med högsta medgivna beloppet, har ersättning med hänsyn till behovet att köpa bränsle icke kunnat tillerkännas prästen, och denne har därför i sådana fall kommit i ett sämre läge än om tillfälle till vedfång funnits.

För undvikande av dessa olägenheter ävensom för att uppnå en förenklad ordning för utsyning av skogseffekter och en bättre användning av det utsynade virket, hava utredningsmännen föreslagit, att pastoraten skulle åläggas att tillhandahålla prästerna fritt bränsle. De sakkunniga hava emellertid funnit det mindre lämpligt att pålägga pastoraten denna nya förpliktelse,

vilken nödvändigtvis måste bereda besvär. Det måste också anses tidsenligare att i detta avseende övergå från natura- till penningavlöning. De sakkunniga föreslå därför, att prästerskapets rätt till bränslefång ersättes med kontant betalning. För att emellertid förändringen icke skall framstå såsom en minskning av prästerskapets rättigheter, föreslå de sakkunniga, att den kontanta ersättningen icke sammanföres med lörens grundbelopp utan utgår såsom ett särskilt fyllnadsbelopp. För enhetens skull torde detta böra fixeras till 200 kronor för kyrkoherde och 160 kronor för komminister.

Yttranden. De myndigheter, som berört denna fråga, hava alla, med undantag av domkapitlet i Visby, gillat förslaget att avlösa bränsleförmånen med penningar. *Domkapitlet i Uppsala, Västerås, Växjö, Härnösand, Göteborg, Linköping och Luleå, länsstyrelsen i Kronobergs län, prästföreningen* ävensom enskilda prästmän hava emellertid ansett, antingen att beloppen äro i och för sig för låga eller ock att i fall, då fråga är om särskilt stora prästgårdar eller det gäller platser, där vedprisen äro högre än annorstädes eller de klimatiska förhållandena särskilt stränga, möjlighet borde beredas att höja ersättningsbeloppen. *Domkapitlet i Härnösand* har hemställt om inrättande av 3 olika behovsgrader med ersättningar å 200, 250 och 300 kronor för kyrkoherdar och 160, 200 och 240 kronor för komministrar. *Domkapitlet i Uppsala* har föreslagit höjning av beloppen till minst 250 respektive 200 kronor. *Kammarkollegiet och statskontoret samt länsstyrelsen i Kalmar län* hava förordat S. K:s belopp men föreslagit, att de skulle sammanslås med grundbeloppen.

Departements-
chefen. Då enligt min uppfattning många vägande skäl kunna anföras för avlösning av förevarande husbehovsrätt även utan samband med ny lönereglering för prästerskapet, har jag funnit mig böra upptaga de sakkunnigas förslag i denna del. I likhet med de sakkunniga föreslår jag, att bidrag till uppvärmning av tjänstebostad tilldelas samtliga kyrkoherdar och komministrar. Jag erinrar om, att i ett flertal fall bränsleförmånen redan blivit genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t ersatt med kontant ersättning samt att de ordinarie präster, vilka icke åtnjuta bränsleförmån eller särskild gottgörelse därför, i stället pläga erhålla kompensation vid fastställande av fyllnadsbelopp enligt 4 § P. L.¹ Vid avfattningen av förslaget till ecklesiastik boställsordning har jag också utgått ifrån, att berörda husbehovsrätt icke längre skall bibehållas såsom sådan.

Som emellertid de präster, om vilka nu är fråga, under giltighetstiden för löpande löneregleringsperioder böra bibehållas vid de förmåner, som jämlikt samma resolutioner eller eljest genom särskilda beslut tillförsäkrats dem, föreslås, att förändringen skall inträda beträffande varje särskild kyrkoherde- och komministerstjänst först i och med tillkomsten av ny löneregleringsresolution efter det förevarande lag i övrigt trätt i kraft. Ett ytterligare skäl för denna anordning är nyss berörda omständighet, att det föreslagna bidraget skall tillkomma även de ordinarie tjänst innehavare, som för närvarande icke åtnjuta bränsleförmån eller särskild gottgörelse därför. För att sistnämnda präster icke genom tillkomsten av bränslebidraget skola erhålla en icke avsedd löneför-

¹ Se 1927 års sakkunnigas betänkande sid. 59, 79, 170.

höjning, bör i stället en justering göras i det fyllnadsbelopp, som fastställes jämlikt 4 § P. L.

Vad beträffar beloppet av bidraget framhålles, att vad som skall ersättas endast är rotvärdet av ved respektive värdet av bränntrösk å mossen. Enär dessa värden torde vara betydligt mindre än man i allmänhet föreställer sig — i Norrland måhända lägre än annorstädes — och de växlande forslingskostnaderna m. m. icke öva något inflytande härvidlag, finner jag ej anledning att frångå de sakkunnigas värdering. Eftersom enligt mitt förslag dyrtidstillägg kunna utgå å ersättningsbeloppen, kan dock detta förslag medföra någon höjning av beloppen i jämförelse med S. K.

22 §.

22 § P. L. lyder nu:

De i denna lag omförmälda avlöningsmedel för kyrkoherdar och komministrar ävensom adjunkter, om vilka i 14 § 3 mom. sägs, skola, i den mån de ej omedelbart till tjänstinnehavare utbetalas, särskilt för sig av vederbörande kyrkoråd förvaltas och göras räntebärande.

För medlens bibehållande till avsett ändamål är pastoratet ansvarigt, och äger domkapitlet däröver hålla hand.

De sakkunniga hade i sitt förslag till prästlönelag föreslagit upphävande av 22 § P. L. och dess ersättande med de i föreliggande nya paragraf upptagna bestämmelserna. Första momentet motsvarar 120 § andra stycket S. K., andra momentet 83 § S. K. och tredje momentet 84 § S. K.

De sakkunniga hava i sina motiv angående sina 83 och 84 §§ yttrat:

I kapitlet avses fonder, som äro prästlönetillgång för visst pastorat. Vilka dessa fonder äro, får bedömas enligt de i specialmotiven vid 53 § och 54 § 2 mom. antydda grunder.

Någon allmän bestämmelse om i vilka fall fondering skall ske har ej föreskrivits. I 69 § har emellertid upptagits befogenhet för domkapitlet att i vissa fall föreskriva fondering, i 120 § lämnas föreskrift om fondering av expropriationsersättning, och i lagen om tillstånd till försäljning av kyrklig jord m. m. skall enligt de sakkunnigas förslag en föreskrift intagas om fondering av kontant vederlag vid byte eller försäljning av löneboställe eller del därav.

För närvarande gäller angående förvaltning av fonder enligt 22 § prästlönerregleringslagen, att de skola särskilt för sig av vederbörande kyrkoråd förvaltas och göras räntebärande, att pastoratet är ansvarigt för medlens bibehållande till avsett ändamål samt att domkapitlet äger däröver hålla hand.

Huru vidsträckt pastoratets skyldighet att ansvara för medlens bibehållande till avsett ändamål får anses vara, är måhända osäkert. Det är knappast sannolikt, att pastoratet är skyldigt ersätta fond, som utan dess förvållande gått förlorad. Under sådana förhållanden har bristen på föreskrifter angående sättet för fondernas placering gjort sig kännbar; fall av förskingring och förluster på grund av banks insolvens hava förekommit.

I underdånigt utlåtande den 4 april 1922 angående den framtida förvaltningen av vissa ecklesiastiska fonder, vilka förvaltades av statskontoret och domkapitlet, föreslog kyrkofondskommittén *dels* att uttrycklig föreskrift skulle meddelas, att varje under kyrkorådets förvaltning stående prästerlig avlöningsfond skulle bokföras och redovisas särskilt för sig, därvid dock alla från samma

De sakkunniga.

boställe härflytande fonder, vilkas avkastning skulle disponeras jämlikt 19 § 3 mom. prästlöneregleringslagen, borde få sammanföras till en fond, *dels* att en allmän föreskrift skulle utfärdas därom, att fonderna skulle placeras mot betryggande säkerhet, *dels ock* att kyrkoråden skulle få sig ålagt att samtidigt med den i kungl. kungörelsen den 31 oktober 1919 omfördälda, i enlighet med formulär litt. A upprättade uppgiften nr 2 (tablå nr 2) till kontraktsprosten insända upplysningar rörande en var av de under kyrkorådets förvaltning stående, till avlöning åt pastoratets prästerskap anslagna fonderna, avseende vederbörande fonds inkomster och utgifter under föregående räkenskapsår, dess kapitalbehållning vid årets början och slut samt sättet för fondens placering. Uppgiften skulle sedermera insändas till domkapitlet.

Över detta förslag avgav kammarkollegiet och statskontoret utlåtande den 12 december 1924. Ämbetsverken anslöto sig därvid till vad kommittén föreslagit men framlade därjämte i vissa avseenden längre gående förslag. Sålunda föreslogo ämbetsverken, att större fonder, förslagsvis över 25,000 kronor, skulle undantagas från kyrkorådets förvaltning samt att mindre fonder, som uppginge till eller överstege 5,000 kronor, skulle placeras i obligationer eller fordran, som inskrives eller inskrivits i statsskuldboken, eller utlånas mot säkerhet i inteckning i fast egendom, därvid i fråga om de obligationer, som finge inköpas, och om beskaffenheten av den inteckningssäkerhet, varemot utlåning finge ske, skulle gälla vad Konungen föreskrivit eller komme att föreskriva i fråga om omyndigs medel.

Handlingarna i ärendet hava överlämnats till de sakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörande av deras uppdrag.

De sakkunniga anse det vara oförenligt med den decentralisering, som är ledande grundsats i deras förslag, att frångå pastoratsorganen förvaltningen av ifrågakvarande fonder men hålla för, att föreskrifter angående sättet för fondernas placering böra meddelas i den riktning, ämbetsverken föreslagit. Jämväl en viss uppgiftsskyldighet till domkapitlet angående fonderna torde vara erforderlig för underlättande av domkapitlets kontroll över fondförvaltningen. Bestämmelser i nu förevarande avseenden hava intagits i kapitlet.

De sakkunniga hava ej funnit skäl att i lagförslaget upptaga föreskrift om att viss bråkdel av ränteavkastningen skall läggas till fonds kapital, en föreskrift, som hittills plägat meddelas i sammanhang med beslut om fondering.

Fråga om placering av fonder i »värdebeständig valuta», företrädesvis genom inköp av fastigheter, har tidigare väckts i olika sammanhang. De sakkunniga hänvisa till redogörelsen härför i 1929 års betänkande (s. 272 off.). De förslag till frågans lösning, som i betänkandet framställets, kunna icke förnas med en decentraliserad förvaltning av prästlönstillgångarna, och de sakkunniga hava därför icke kunnat göra dem till sina. Enligt de sakkunnigas mening bör det överlämnas åt pastoraten att taga initiativ till placering av nu antytt slag. Såsom en påminnelse om angelägenheten av sådan placering har i 83 § intagits ett stadgande i ämnet.

Yttranden.

Domkapitlet i Lund har anfört, att domkapitlet icke vore ense med de sakkunniga därom, att viss avsättning av fonders ränteavkastning till mötande av en framtida försämring av penningvärdet numera skulle upphöra. Domkapitlet funne det tvärtom ligga i sakens natur, att dylika fonder fullt likvärdiga av den nu levande generationen lämnades i arv till en kommande. En årlig ökning av fondernas kapital med en tiondedel av ränteavkastningen syntes därför domkapitlet nödvändig.

Samma yrkande har framställts av *domkapitlet i Härnösand*.

Länsstyrelsen i Stockholms län, som likväl icke yttrat sig om de sakkunnigas förslag till förvaltning och kontroll av ifrågavarande fonder, har framkastat, att effektiv kontroll möjligen icke kunde ske på annat sätt än att förvaltningen överflyttades till länsstyrelsen.

Kammarkollegiet och *statskontoret* hava i ämnet anfört i huvudsak:

Det förslag till frågans lösning, som de sakkunniga framställt, anse ämbetsverken ingalunda tillfredsställande, framför allt därest man antager att församling eller pastorat icke vore skyldigt att under alla förhållanden ersätta under deras ansvar stående prästlönetillgångar, som gått förlorade. En bestämmelse om fondernas placering »på sätt om omyndigs medel är stadgat» är i sig ganska oklar, då därav ej framgår om det menas sådan placering som får ske utan eller måste ske med överförmyndarens godkännande. Men den trygghetsanordning, som finnes föreskriven för bevarande av omyndigs tillgångar, nämligen förvaring hos bank med vad därmed sammanhänger, har ingen motsvarighet i förslaget. Ämbetsverken kunna ej godkänna de sakkunnigas uppfattning att det vore oförenligt med den ifrågasatta decentraliseringen att pastoratsorganen fräntages förvaltningen av ifrågavarande fonder. Efter ämbetsverkens mening bör det avgörande för frågans ordnande vara huru man bäst tillgodoser kravet att behålla dessa fonder — av vilka många äro mycket stora, några synnerligen betydande, uppgående till ett eller flera hundra tusen kronor — oskingrade. Detta krav kan ej tillfredsställas genom de sakkunnigas förslag annat än möjligen under förutsättning att pastoraten tillika finge sig uttryckligen ålagd skyldighet att ansvara för fondernas fortbestånd till kapitalet. I skrivelse den 5 april 1928 föreslog kammarkollegium meddelande av föreskrifter varigenom kyrkoråden ålades dels att i öppet förvar hos bank nedsätta de värdehandlingar, vari fonderade prästlönemedel placerats, med villkor att nedsatt värdehandling ej finge utan domkapitlets medgivande uttagas, dels ock att till domkapitlet omedelbart insända bevis om verkställd nedsättning, allt med undantag för fall, då prästlöneleden i fråga understege visst lågt belopp. Ämbetsverken vilja emellertid ifrågasätta huruvida icke största säkerhet skulle vinnas därigenom att fonderna överflyttades till förvaltning av statskontoret, möjligen med den begränsning som angivits i kollegii skrivelse den 5 april 1928. De sakkunniga hava, efter vad de förmält, ej funnit skäl i lagförslaget upptaga föreskrift om att viss bråkdel av ränteavkastningen skall läggas till fonds kapital. Häremot synes någon allvarlig erinran ej böra göras, under uttrycklig förutsättning dock att även för framtiden iakttages att vid beslut om medels fondering föreskrift i alla de fall då sådant anses lämpligt meddelas om kapitalisering av viss del av ränta. Realiserandet av det av riksdagen år 1926 (skr. nr 329) framställda önskemålet om placering av försäljningsmedel för ecklesiastik jord i s. k. värdebeständig valuta skulle givetvis komma att försvåras om befogenhet till initiativ i sådant hänseende skulle överlämnas åt pastoraten. Befogenhet att lämna medgivande till sådan placering bör förbehållas Kungl. Maj:t eller möjligen överlämnas till centralt ämbetsverk. Erforderliga bestämmelser härom synas böra meddelas i sammanhang med den nu ifrågasatta lagstiftningen. Härvid bör även beaktas frågan om uppsamlade i en särskild fond av försäljningsmedel från samtliga bostäl- len för dessa medels placering i värdebeständig valuta.

Hänvisningen i andra momentet till vad om omyndigs medel är föreskrivet avser stadgandet i 8 kap. 4 § lagen om förmynderskap samt den i anslutning

Departements-
chefen.

härtill utfärdade förordningen den 21 november 1924 med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel. Liknande hänvisning förekommer i 4 kap. 5 § lagen om testamente. Avvikelser från huvudregeln kunna medgivas av domkapitlet.

Enligt min mening äro de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna rörande förvaltningen och kontrollen av fonderna tillfyllestgörande. Att kammarkollegiet och statskontoret hävda centraliseringstanken torde sammanhålla med deras allmänna inställning till spörsmålet om förvaltningen av prästlönetillgångarna. Frågan huruvida viss del av räntan skall läggas till kapitalet är ju diskutabel, men de skäl, jag vid 1 § i förslaget till lag om kyrkofond anfört mot en sådan åtgärd beträffande kyrkofonden, synas mig äga motsvarande giltighet i avseende å nu ifrågakvarande fonder. Jag har följaktligen icke funnit anledning att frångå de sakkunnigas ståndpunkt i förevarande hänseende liksom ej heller beträffande befogenheten att taga initiativ till placering av medel i s. k. värdebeständig valuta.

I likhet med de sakkunniga har jag ansett, att efter införande i lagen av nu föreslagna stadganden de äldre bestämmelserna i 22 § kunna undvaras. Vad särskilt angår ansvarigheten för fond, som förvaltas av pastoratsorgan, lära allmänna rättsgrundsatser därutinnan böra komma i tillämpning.

Förslaget till lag om ändring i lagen den 30 augusti 1918 angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritilöner.

Rörande anledningen till ändringen av 4 § har jag redan yttrat mig vid 6 § 3) förslaget till lag om kyrkofond. Upphävandet av 5 § står i samband med omläggningen av finansieringen av prästlönekostnaderna.

Förslagen till

lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 november 1925 angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift;

lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 21 november 1925 om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat;

lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1926 om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nadsrättens upphörande m. m.; och

lag angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. lagen den 13 december 1929 om provisorisk tilläggslönen åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m.

Ändringarna äro alla påkallade av de nya bestämmelserna om sättet för prästlönekostnadernas gäldande och om tillskott ur kyrkofonden. Lagförslagen torde icke tarva närmare motivering.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 13 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928.

Ändringen är föranledd av de föreslagna nya bestämmelserna i förslaget till ny ecklesiastik boställsordning, som innebära, att pastoratet såsom förvaltare av såväl prästgårdar som löneboställen skall anses såsom innehavare av dessa eller, för att använda en äldre terminologi, såsom boställshavare.

Efter den nu företagna detaljgranskningen skall jag meddela några siffror ägnade att belysa de ekonomiska och finansiella verkningarna av de av mig föreslagna bestämmelserna. Jag utgår därvid från nuvarande prästlönekostnader (med undantag av dyrtidstilläggen, som beräknas efter förhållandena nästa ecklesiastikår), skattekrornas antal år 1930 samt de belopp, som redovisats i avkastning av fast egendom ecklesiastikåret 1926—1927 (med undantag beträffande skog, där senare siffror använts).

Finansplaner m. m.

Avlöningstabell för det församlingsmässiga prästlöneväsendet.

Pastoratens prästlönekostnader¹ 16,778,000

Pastoratens prästlönekostnader bestridas med

a) avkastning av pastoratens prästlönetillgångar	4,291,000	
b) församlingsavgifter efter högst 20 öre för skattekrona	4,810,000	
c) tillskott ur kyrkofonden	7,677,000	
		Summa 16,778,000

Totalavkastningen av pastoratens prästlönetillgångar ²	4,715,000
Sedan därifrån dragits avkastning, som enligt ovanstående skulle användas till pastoratens prästlönekostnader, ³ uppstår ett överskott av	424,000

Finansplan.

Inkomster.

Pastoratens inkomster.

Avkastning av prästlönetillgångar i den mån den användes till prästlönekostnad inom pastoraten	4,291,000	
Församlingsavgifter	4,810,000	9,101,000

Kyrkofondens inkomster.

a) för det församlingsmässiga prästlöneväsendet	7,677,000	
b) för det gemensamma prästlöneväsendet	4,131,000	11,808,000
		Summa 20,909,000

Utgifter.

a) för det församlingsmässiga prästlöneväsendet		
av pastoraten	9,101,000	
av kyrkofonden	7,677,000	16,778,000
b) för det gemensamma prästlöneväsendet	4,131,000	4,131,000
		Summa 20,909,000

¹ Enligt 1927 års sakkunnigas betänkande I s. 347 kunde ifrågakvarande prästlönekostnad, inbegripna provisorisk tilläggslösn och dyrtidstillägg enligt dittills meddelade beslut, beräknas till 19,128,000 kronor. Dyrtidstillägget hade därvid beräknats efter 14 procent till 2,350,000 kronor (se prop. nr 178 till 1929 års riksdag, s. 34).

² Arrenden, avgälder och fondräntor hava upptagits efter 1926 års avlöningstabell samt skogsavkastningen med fastställda belopp enligt 19 § 4 mom. prästlönergleringslagen, där sådana funnits, och i övriga fall enligt avlöningstabellen.

³ Jfr nästa sida not 3.

Finansplan för

a) *Det församlingsmässiga*

Inkomster.

Ersättning för prästerskapets tionde (3 § 1.) ¹ . . .	4,604,000	
Ersättning för anslag i krono- och kyrkotionde m. m. (3 § 2.)	301,000	
Avkastning från allmänna kyrkohemman (3 § 3.) efter avdrag av förvaltningskostnaden (6 § 10.) ²	350,000	
Från pastoraten inlevererade överskott (3 § 4.) ³ . . .	212,000	
Ränta och annan vinst å fondens tillgångar (3 § 7.) ⁴	2,186,000	
Diverse ⁵	24,000	7,677,000

b) *Det gemensamma*

Allmän kyrkoavgift (3 § 6.) ⁶ å 9 öre för skattekrona	4,131,000
--	-----------

4,131,000

Summa 11,808,000

Anmärkningar till finansplanen för kyrkofonden.

¹ Tiondeersättningen har upptagits efter 1929 års finansplan i 1929 års betänkande s. 338.

² Enligt utredningsmännens betänkande s. 78.

³ Det här upptagna beloppet utgör hälften av det belopp av 424,000 kronor, som upptagits å föregående sida. Sistnämnda belopp har uppkommit på grund av beräkning, som departementschefen låtit verkställa. Jfr utredningsmännens betänkande s. 86.

⁴ Enligt senaste fondredovisning.

⁵ Enligt 1929 års betänkande s. 34. Posten redovisades budgetåret 1929—30 med 28,414 kronor 82 öre och budgetåret 1930—31 med 16,195 kronor 76 öre.

⁶ Utgifterna under b) utgöra 4,131,000 kronor. Detta belopp skall enligt 5 § andra stycket kyrkofondslagen åvägabringas genom allmän kyrkoavgift, i den mån detta är möjligt med kyrkoavgift av 10 öre för skattekrona. För detta ändamål erfordras en utdebitering av sådan avgift å 9 öre för skattekrona.

kyrkofonden.*prästlöneväsendet.*

	Utgifter.
Tillskott till pastoraten (6 § 11.) ⁷	7,677,000
<hr/>	
	<hr/> 7,677,000

prästlöneväsendet

Ålderstillägg till ordinarie präster (6 § 1.) ⁸	53,000
Arvoden till kontraktsprostar (6 § 1.) ⁸	107,000
Arvoden till pastorsadjunkter (6 § 1.) ⁹	580,000
Resekostnader och resanslag (6 § 1, 2 och 8.) ¹⁰	100,000
Emeritilöner (6 § 1.) ¹¹	1,100,000
Dyrtidstillägg till kyrkoherdar, komministrar och ständiga adjunkter (6 § 3.)	1,410,000
Pensionsavgifter (6 § 4.) ¹²	15,000
Anslag för särskild prästerlig tjänstgöring (6 § 5.)	400,000
Avlöning m. m. till stiftsintendenterna och boställskommissionen (6 § 6.) efter avdrag för kostnadsersättningar (3 § 5.) ¹³	306,000
Arvoden till boställsnämndernas ordförande (6 § 7.) ¹⁴	60,000
Anslag till prästgårdar i Härnösands och Luleå stift (6 § 9.) ¹⁵	— 4,131,000
	<hr/> Summa 11,808,000

⁷ Inkomsterna under a) utgöra 7,677,000 kronor. Detta belopp står till förfogande att användas för tillskott till pastoraten. Det är för att hela beloppet skall finna användning för ändamålet, som maximum för församlingsavgifterna i avlöningstabellen beräknats till 20 öre för skattekrona.

⁸ Enligt senaste fondredovisningen, med korrigerig för ändring i dyrtidstillägget.

⁹ Denna utgiftspost var i senaste fondredovisningen 570,356 kronor 41 öre. I posten ingår jämväl sjukledighetsarvode. Denna utgiftspost torde komma att förhöjas på grund av att prästbristen upphör.

¹⁰ Det tillfälliga resanslaget utgick under senaste budgetåret med 14,750 kronor 51 öre. Därjämte utgick resekostnadsersättning till adjunkter samt till präster, som tjänstgöra i flera pastorat, med 51,044 kronor 41 öre. Enligt förslaget kommer här till resekostnadsersättning till konsistorieombud. Slutligen torde det tillfälliga resanslaget bliva något mera anlitat, sedan samtliga präster, som ännu åtnjuta skjutsbidrag, fått detta utbytt mot resanslag. Med hänsyn till vad nu anförts, har resanslagen och resekostnaderna upptagits till sammanlagt 100,000 kronor.

¹¹ Posten uppgick enligt senaste fondredovisningen till 758,889 kronor 84 öre. Enligt 3 § emeritilönelagen kan högst en million kronor användas till emeritilöner. Härtill kommer dyrtidstillägg.

¹² Posten uppgick i senaste budgetredovisningen till 5,568 kronor 69 öre men har enligt upplysningar från prästerskapets änke- och pupillkassa växlat mellan 9,856 och 12,749 kronor. Den kan förväntas stiga något och har med hänsyn härtill upptagits till 15,000 kronor.

¹³ Utgiften för en *stiftsintendent* kan beräknas sålunda:

Lön (B 28)	10,020
Dyrtidstillägg	1,050
Resekostnad	4,000
	Summa 15,070

Utgiften för en *skogvaktare* kan beräknas sålunda:

Lön (B 7)	2,460
Dyrtidstillägg	270
Resekostnad	1,600
	Summa 4,330

Den *sammanlagda kostnaden* kan då beräknas på följande sätt:

11 stiftsintendenter	166,000
18 skogvaktare	78,000
Expenser m. m.	12,000
Arvoden till ledamöterna i boställskommissionen . .	35,000
Kommissionens biträden m. m.	25,000
	Summa 316,000

Ersättningar av pastorat för biträde vid utstämpling upptages förslagsvis med 10,000 kronor. — Då kyrkofondens utgifter för tillfälligt biträde vid upprättande av avverkningsplan helt och hållet skola täckas av bidrag enligt 65 § andra stycket förslaget till ecklesiastik boställsordning, kunna de här förbigås.

¹⁴ Enligt senaste fondredovisning.

¹⁵ Posten uppgick i senaste fondredovisning till 76 909 kronor 75 öre. Då hit-hörande utgifter emellertid i framtiden torde bliva sporadiska, har intet belopp upptagits här.

Kyrkofondens utgift enligt 82 § förslaget till ecklesiastik boställsordning är övergående. Den har därför icke upptagits i finansplanen. Utgiften beräknas kunna mer än väl täckas av de överskott, som för fonden uppkomma under tiden intill den nya boställsordningens ikraftträdande.

Av de nu angivna tabellerna vill jag särskilt framhålla, att med det skatteunderlag och de förutsättningar i övrigt, från vilka jag utgått, den allmänna kyrkoavgiften skulle kunna sättas till 9 öre för skattekrona och maximum för församlingsavgifterna till 20 öre för skattekrona. Kan man på detta sätt beräkna den allmänna kyrkoavgiften och maximum för församlingsavgifterna, skulle avgifterna till prästlönerna ingenstädes behöva beräknas till mer än 29 öre för skattekrona.

Därest skatteunderlaget eller boställsavgiften stiger, komma avgifterna att sjunka. Minska däremot skatteunderlaget och boställsavgiften, komma

avgifterna att stiga. I sistnämnda avseende märkes, att enligt verkställda beräkningar en samtidig nedgång med omkring 20 procent av såväl skatteunderlag som boställsavkastning i de pastorat, som åtnjuta tillskott, fordras för att den i 7 § förslaget till ny kyrkofondslag föreskrivna 30-öresgränsen skulle uppnås. Först i en ännu värre krissituation skulle det bliva nödvändigt att finansiera en del av tillskotten ur fondens kapital. En så avsevärd nedgång i boställsavkastningen är emellertid föga sannolik med hänsyn till att de nybyggnadsbelopp som för närvarande gällas med sådan avkastning, efterhand bliva slutamorterade. Vad den allmänna kyrkoavgiften angår, skulle en nedgång med 10 procent i skatteunderlaget icke behöva medföra beskärning av utgifterna till det gemensamma prästlöneväsendet. Skulle skatteunderlaget minskas ytterligare, lära motsvarande utgiftsminskningar antingen automatiskt inträda eller böra åvägbringas.

Föredragande departementschefen uppläser här efter i enlighet med förutstå- *Hemställan.*
ende anförande avfattade förslag till

- 1) ecklesiastik boställsordning,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 7 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36, sid. 1) om nyttjanderätt till fast egendom,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 2 § 9:o lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt,
- 4) lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt,
- 5) lag om kyrkofond,
- 6) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning,
- 7) lag om ändring i lagen den 30 augusti 1918 (nr 724) angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritlöner,
- 8) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 november 1925 (nr 455) angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 21 november 1925 (nr 449) om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat,
- 10) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 december 1926 (nr 526) om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.,
- 11) lag angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. lagen den 13 december 1929 (nr 382) om provisorisk tilläggslösn åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat m. m.,

12) lag om ändrad lydelse av 13 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928;

och hemställer departementschefen, att förslagen måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Under åberopande av sitt anförande till statsrådsprotokollet av den 5 februari detta år förklarar härefter chefen för finansdepartementet, statsrådet Hamrin, att han för sin del icke kan tillstyrka propositionens framläggande för riksdagen.

Statsrådets övriga ledamöter instämma med föredragande departementschefen, och förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten med bifall till föredragandens hemställan, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Enar Sahlin.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Propositionen	1
<i>Förslag till ecklesiastik boställsordning</i>	3
1 kap. Allmänna bestämmelser	3
2 kap. Om prästgård och löneboställe	4
3 kap. Om löneboställes skog	14
4 kap. Om ecklesiastik boställskommission	18
5 kap. Om allmänt kyrkohemman	18
6 kap. Särskilda bestämmelser	18
7 kap. Övergångsbestämmelser	19
<i>Förslag till lag om ändring av allmänna nyttjanderättslagen</i>	23
<i>Förslag till lag om ändring av regeringsrättslagen</i>	24
<i>Förslag till lag om ändring av kyrkliga försäljningslagen</i>	25
<i>Förslag till lag om kyrkofond</i>	27
<i>Förslag till lag om ändring av prästlöneregleringslagen</i>	34
<i>Förslag till lagar om smärre ändringar i sex särskilda lagar</i>	36
Statsrådsprotokoll den 5 februari 1932 vid remiss till lagrådet	39
<i>Frågans upprinnelse och utredning</i>	39
Första huvudavdelningen. Allmänna synpunkter	53
<i>Kap. I. Förvaltningen av prästlönetillgångarna och finansieringen av prästlönekostnaderna</i>	53
A.	
Tidigare och gällande lagstiftning	53
Statistiska uppgifter	70
Kritik av den gällande lagstiftningen	72
Reformförslag	93
Kyrkofondskommittén s. 93. — 1927 års sakkunniga s. 93. — Socialiseringsnämnden s. 104. — 1931 års prästlöneutredning s. 105. — 1931 års sakkunniga s. 121.	
Yttranden över 1931 års sakkunnigas förslag	125
Allmän översikt s. 125. — Myndigheternas yttranden s. 129.	

	Sid.
Departementschefen	179
Kritiken av den nuvarande förvaltningen s. 179. — Kritiken av det nuvarande sättet för finansieringen av prästlönekostnaderna s. 180. — Boställsförvaltningen s. 181. — Församlingarnas ställning till prästlönejorden s. 186. — Församling och pastorat s. 188. — Utjämning av församlingsavgifterna s. 189. — Kontrollen över boställsförvaltningen s. 192 (Jordbruket s. 192. — Skogen s. 195. — Överuppsikten s. 199). — Skogsförvaltningens allmänna funktion s. 201. — Den rättsliga värden av boställena s. 203. — Kostnadsberäkningar s. 204.	
B.	
Den s. k. första treöringen	205
Allmän kyrkoavgift	207
Jämvikt i kyrkofonden	209
<i>Kap. II. Försäljningsfrågor</i>	213
Historik	213
Förslag om vidsträcktare försäljning	214
Egna hem, småbruk, tomter m. m.	218
Arronderingar m. m.	224
Andra huvudavdelningen. Författningsförslagen	229
<i>Förslaget till ecklesiastik boställsordning</i>	230
1 kap. Allmänna bestämmelser	230
2 kap. Om prästgård och löneboställe	233
3 kap. Om löneboställes skog	268
4 kap. Om ecklesiastik boställskommission	283
5 kap. Om allmänt kyrkohemman	285
6 kap. Särskilda bestämmelser	285
7 kap. Övergångsbestämmelser	287
<i>Förslaget till lag om tillägg till regeringsrättslagen</i>	291
<i>Förslaget till lag om ändring av kyrkliga försäljningslagen</i>	292
<i>Hemställen</i>	293
<i>Bil. 1. Till lagrådet remitterade författningsförslag</i>	295
<i>Bil. 2. Utredningsmännens utredning om församlingarnas ställning till prästlönejorden</i>	316
<i>Bil. 3. Kammarkollegiets kritik av utredningsmännens framställning angående församlingarnas ställning till prästlönejorden</i>	346
<i>Bil. 4. P. M. (i anledning av bil. 3)</i>	352
<i>Bil. 5. Vid skatteutjämningsberedningens utlåtande fogad promemoria</i>	359
Lagrådets protokoll	366
Förslaget till ecklesiastik boställsordning	366
Förslaget till lag om tillägg till regeringsrättslagen	374
Förslaget till lag om ändring av kyrkliga försäljningslagen	375

	Sid.
Statsrådsprotokoll den 11 mars 1932 vid beslut om proposition	377
<i>I anledning av lagrådets utlåtande</i>	<i>377</i>
<i>Vissa specialfrågor</i>	<i>378</i>
Tiondeavskrivningen	378
Skyldighet för pastoraten att avlöna biträden å pastorsexpeditionerna . .	384
Anslag till utlandsprästernas verksamhet	387
I. Utlandsförsamlingarna s. 387. — II. Sjömansvården i utländska hamn- städer s. 400.	
<i>Förslaget till lag om kyrkofond</i>	<i>404</i>
<i>Förslaget till lag om ändring av prästlönerregleringslagen</i>	<i>433</i>
<i>Övriga författningsförslag</i>	<i>438</i>
<i>Finansplaner m. m.</i>	<i>439</i>
<i>Hemställan</i>	<i>443</i>